

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
2018-YL-021

NAZMÎ-ZÂDE HÜSEYİN'İN KÂBÛS-NÂME TERCÜMESİ
(1b-75a) (METİN, DİZİN-SÖZLÜK, TIPKIBASIM)

HAZIRLAYAN
Ramazan Tugay ÖZDEMİR

TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Erkan SALAN

AYDIN-2018

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Ramazan Tugay ÖZDEMİR tarafından hazırlanan “Nazmî-zâde Hüseyin’in Kâbûs-nâme Tercümesi (1b-75a) (Metin, Dizin-Sözlük, Tıpkıbasım)” başlıklı tez, 03.04.2018 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

	Ünvanı, Adı Soyadı	Kurumu	İmzası
Başkan	: Doç Dr. Hasan GÜLTEKİN	ADÜ	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Erkan SALAN	ADÜ	
Üye	: Dr. Öğr. Üyesi Nilüfer TANÇ	MSKÜ	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulununsayılı kararıyla tarihinde onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ahmet Can BAKKALCI

Enstitü Müdürü

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Bu tezde sunulan tüm bilgi ve sonuçların, bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemler çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce, sonuç ve bilgilere bilimsel etik kuralların gereği olarak eksiksiz şekilde uygun atıf yaptığımı ve kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

... / ... / 2018

Ramazan Tugay ÖZDEMİR

ÖZET

NAZMÎ-ZÂDE HÜSEYİN'İN KÂBÛS-NÂME TERCÜMESİ (1b-75a) (METİN, DİZİN-SÖZLÜK, TİPKIBASIM)

Ramazan Tugay ÖZDEMİR

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Erkan SALAN

2018, IX + 318 sayfa

Kâbûs-nâme, Keykavus b. İskender'in 475/1082 yılında oğlu için Farsça olarak nasihat-nâme-siyaset-nâme türünde kaleme aldığı bir eserdir. Fars edebiyatında önemli bir yere sahip olan Kâbûs-nâme İran'da birçok kez basılmıştır. Türk edebiyatında ise farklı mütercimler tarafından Türkçeye yedi kez çevirisi yapılmıştır. İncelemiş olduğumuz nüsha Nazmî-zâde Hüseyin tarafından yapılan tercümedir. Bu çalışmada Nazmî-zâde Hüseyin tercümesinin 1b-75a arası sayfalarının çeviriyazısı yapılmış ve eserin söz varlığı tespit edilerek tematik açıdan incelenmiştir. Ayrıca dizin-sözlük kısımları hazırlanmış ve çalışmanın sonuna eserin tıpkıbasımı eklenmiştir. Kâbûs-nâme'nin Türkçe tercümeleri arasında yer alan ve sadece kaynaklarda bahsedilen bu eser incelenerek edebiyat dünyasına sunulmuştur.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Nazmî-zâde Hüseyin, Tercüme-i Kâbûs-nâme, Keykavus bin İskender, Mercümek Ahmed.

ABSTRACT

NAZMÎ-ZÂDE HÜSEYİN'S TRANSLATION OF KÂBÛS-NÂME (1b-75a) (TEXT, INDEX-DICTIONARY, FACSIMILE)

Ramazan Tugay ÖZDEMİR

Master Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Thesis Advisor: Assoc. Prof. Dr. Erkan SALAN

2018, IX + 318 pages

Kâbûs-nâme, is a book in 475/1082 in Persian language, which wrote on the book of advice and book of politics by Keykavus bin İskender for his son. Having an important place in Persian literature, Kâbûs-nâme has been published many times in Iran. In Turkish Literature, translations were made seven times to Turkish by different interpreters. The copy we have examined has been translated by Nazmî-zâde Hüseyin. In this study, between 1b-75a pages of Nazmî-zâde Hüseyin's translation were made transcription and The subject's vocabulary was identified and studied from a thematic point of view. In addition, the directory-dictionary parts have been prepared and In addition, the directory-dictionary parts have been prepared and the end of the work facsimile has been added. This work, which is among the Turkish translations of Kâbûs-nâme and was mentioned only in the sources, has been examined and presented to the world of literature.

KEY WORDS: Nazmî-zâde Hüseyin, Translation of Kâbûs-nâme, Keykavus bin İskender, Mercüme Ahmed.

ÖN SÖZ

Kâbûs-nâme Keykavus bin İskender tarafından 475/1082 yılında kaleme alınmış nasihatname türünde bir eserdir. Kâbûs-nâme Türkçe dâhil olmak üzere birçok dile tercüme edilmiştir. İncelememizde Keykavus b. İskender tarafından yazılmış Kâbûs-nâme'nin Nazmî-zâde Hüseyin Murtazâ tarafından tercüme edilmiş, Kütahya Vahit Paşa Kütüphanesinde bulunan 3191 sayılı nüshasını incelemeye çalıştık. En başta Türk edebiyatı içinde tercüme edilmiş Kâbûs-nâmeler hakkında bilgi vermeye çalıştık. Daha sonrasında müellifin hayatı hakkında ulaşabildiğimiz bilgileri sunduk. Tezin inceleme bölümünde eserin 1b-75a varakları arasında olan bölümünü çeviriyazıya aktardık. Eser içinde bazı bölümlerde okuyamadığımız kelimeleri yazmadaki haliyle ekledik. Eserin bazı bölümlerinde tekrar eden kısımları ise dipnot olarak belirtmeye çalıştık. Çalışmamızın giriş bölümünde Türkçeye tercüme edilmiş Kâbûs-nâmelerden ve Nazmî-zâde Hüseyin'in hayatından ve eserlerinden bahsettik.

Tezimizin birinci bölümünde Nazmî-zâde'nin eseri tercüme ettiği dönemin dil özellikleri ve bu dönemde kullanımda olan kelimeleri belirleyerek Mercüme Ahmed'in tercümesindeki söz varlığıyla karşılaştırdık. Aynı zamanda bu bölümde Nazmî-zâde Hüseyin tarafından tercüme edilmiş Kâbûs-nâme'yi tematik açıdan inceledik.

Eser üzerinde çalışma yaparken desteğini esirgemeyen ve çalışmayı yapmamıza fırsat tanıyan değerli hocam Doç. Dr. Hasan GÜLTEKİN'e, eser ve dönem içindeki dil özellikleri konusundaki bilgisiyle bizlere yardımcı olan Dr. Öğr. Üyesi Erkan SALAN'a, bu süreçte hep yanımda bulunan Arş. Gör. Cihan DOĞAN ve Erol ÇELİK hocalarıma, çalışma esnasında fikirlerini paylaşan değerli arkadaşım Hayriye KÖKTAŞ'a, ümitsiz olduğum anlarda gece gündüz yanımda olan ve hiçbir zaman desteğini esirgemeyen Beyza AKGEDİK'e, maddi ve manevi yardımlarıyla yanımda olan aileme teşekkürlerimi sunuyor ve bu çalışmayı beni ömrüm boyunca okumaya sevk eden ve en az Kâbûs-nâme'deki nasihatler kadar altın değerindeki öğütleriyle yoluma ışık tutan rahmetli dedem Yaşar AKKUŞ'a ithaf ediyorum.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iii
BİLİMSEL ETİK BİLDİRİM SAYFASI.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
ÖN SÖZ.....	vii
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	ix
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	11
1. NAZMÎ-ZÂDE HÜSEYİN'İN KÂBÛS-NÂME TERCÜMESİNİN TAHLİLİ.....	11
1.1. Nazmî-Zâde Hüseyin'in Kâbûs-Nâme Tercümesi İle Mercûmek Ahmed'in Kâbûs-Nâme Tercümesinin Karşılaştırılması	11
1.2. Nazmî-Zâde Hüseyin'in Kâbûs-Nâme Tercümesinin Tematik Açıdan İncelenmesi	27
1.2.1. Dinî ve Ahlâkî Yönden İncelenmesi	29
1.2.2. Sosyal, Siyâsal ve Ekonomik Yönden İncelenmesi	31
1.2.3. Sağlık Yönünden İncelenmesi.....	32
METNİN HAZIRLANMASINDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM	33
2. BÖLÜM	34
2. TRANSKRİPSİYONLU METİN.....	34
3. TARTIŞMA VE SONUÇ	107
4. KAYNAKLAR	109
DİZİN-SÖZLÜK	112
KİŞİ VE YER ADLARI DİZİNİ.....	240
EK 1. TİPKIBASIM	243
ÖZ GEÇMİŞ	317

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

a,e	ا	ع
ā	آ	غ
b	ب	ف
p	پ	ق
t	ت	ك
s	ث	ل
c	ج	م
ç	چ	ن
h	ح	و
h	خ	ه
d	د	ى
z	ذ	ء
r	ر	
z	ز	
s	س	
ş	ش	
ş	ص	
đ,ž	ض	
ṭ	ط	
ẓ	ظ	

GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar toplumun gelenek ve göreneklerini, âdet ve yaşayışını diri tutan eserler yazılmıştır. Bu eserler genel olarak nasihat-nâme başlığı altında incelenmektedir. “Sözlükte bir şey saf, halis olmak, kötülük ve bozukluktan uzak bulunmak; iyi niyet sahibi olmak ve başkasının iyiliğini istemek anlamlarındaki “*nush*” kökünden türeyen Arapça “*nasihat*” ya da Farsça “*pend*”in sözlük anlamına baktığımızda “*öğüt*”le karşılaşırız” (Keleş, 2010: 183). “Nasihatnâmeler (pendnâmeler) genelde ahlâkî - didaktik eserlerdir. İslâm toplumları teorik ahlâktan ziyade ahlâkın uygulamasına önem vermişler, dinin emir ve yasakları ile gelenek ve töre ahlâkî içinde yapılması veya yapılmaması gereken davranışları konu alan nasihatnâme türü kitapların telifi doğrultusunda gayret sarfetmişlerdir. Yazarların kendi gözlemleri, bilimsel çalışmaları ve kültürel birikimlerinin yer aldığı bu eserlerde öğüt verilirken âyet ve hadislerden, atasözleri ve vecizelerden yararlanılır, ayrıca muhtelif hikâyeler anlatılıp kıssadan hisse alınması öğütlenir” (Pala, 2006: 409). Nasihatnamelerde “dinî ahlak, ümmet çağı fikir hayatının temelidir.” (Levend, 1963: 90) Öğütler genelde bu temel üzerinde şekillenir ve yükselir. Bu öğütler dönemin şartlarının ve anlayışının değişmesiyle değişiklik gösterirler. Türk edebiyatında nasihatname türünün ilk örneklerinin Türklerin İslam’a geçtikten sonra ortaya çıktığı düşünülse de Türk edebiyatında nasihatname örnekleri Orhun Abideleri’ne kadar uzanmaktadır. Orhun Abideleri’nde bilindiği üzere Türk hükümdarı millete seslenmiş ve onlara nasihat vermiştir. Bunu göz önüne alarak edebiyatımızda nasihatname türünün İslam’dan sonra dinî bir özelliğe büründüğünü söylemek daha doğru ve yerinde olacaktır. Nasihatnamelerin anlatımının düzgün, anlaşılır olmasına dikkat edilmiş, eserlerde okuyucunun dikkatinin, verilen öğütlerle ve anlatılan hikâyelerle hep eser üzerinde olmasına özen gösterilmiştir. *Ümmet Çağında Ahlak Kitaplarımız* adlı yazısında Agah Sırrı Levend şöyle demiştir: “Kaldı ki, ümmet çağındaki ahlâkî eserlerin çoğu, sanat anlayışı ve üsluba verilen önem bakımından, geniş anlamıyla edebî eserlerin sınırları içine de girer” (Levend, 1963: 90).

Nasihatname başlığı altında yer alan kitaplardan biri olan Kâbûs-nâme de yazıldığı ilk günden itibaren ilgi görmüş hatta asırlar aşır günümüze kadar ulaşmayı başarmıştır. Öyle ki günümüze kadar farklı coğrafyalarda okunmuş farklı dillere tercüme edilmiştir. Kâbûs-nâme’de dinî konulardan günlük hayata kadar birbirinden farklı nasihatlere yer verilmiştir. Kâbûs-nâme Fars dili ve edebiyatında önemli bir yere sahip olmuştur. Keykavus b. İskender b. Kâbûs b. Veşmgir tarafından 475/1082 yılında oğlu Gilan Şah için kaleme alınmıştır.

“Keykavus b. İskender eseri yazdığında altmış üç yaşında olduğuna göre 412/1021 yılında doğmuş olmalıdır.” (Kurtuluş, 2002: 357). Hazar denizinin güneydoğusunda bulunan Gürgan ve Taberistan’da kurulmuş ve hüküm sürmüş olan Ziyârî hanedanına mensup olan Keykavus, tahta oturmadan önce Sultan I. Mesud’un kızı ile evlenmiş ve Gaznelilerle akrabalık kurmuştur. Sekiz yıl Sultan Mevdûd b. Mes’ûd’un sarayında sultanın nedimi olarak bulunmuş ve onunla birlikte Hint seferlerine katılmıştır. Hacca gidip döndükten sonra da Şeddâdilerden Ebu’l-Esvâr Şâvur b. Fazl ile birlikte Anadolu akınlarına katılmıştır. Sultanın vefatından sonra Ziyârî tahtına oturmuş ancak emirliğini Tuğrul Bey ve Alparslan’a tabi olarak sürdürebilmiştir. “Keykavus’un devletin başına geçtiğinde nasıl davranacağı konusunda oğluna bilgi vermek amacıyla kaleme aldığı Kâbûs-nâme; Enderz-nâme, Pendnâme, Kitâbü’n-Nasihât, Nasihat-nâme isimleriyle de bilinir” (Kurtuluş, 2002: 357). Keykavus b. İskender tarafından kaleme alınan Kâbûs-nâme bir önsöz ve kırk dört bölümden meydana gelmektedir. Bu eser döneminin siyasî, ictimai, iktisadî, ilmî, hukukî durum, eğitim ve öğretim, sanat ve meslekleri hakkında bilgi veren önemli bir kaynaktır. Nasihat, görgü kuralları, eğitim ve ahlak, ilimler, meslekler, devlet adamları ve görevleri hakkında da bilgiler vermektedir. Keykavus b. İskender’in kaleme aldığı bu eser “Farsça nesrin seçkin örneklerinden biridir. Kitapta işlenen konular ayet ve hadisler, hikâyeler, hikmetli sözler ve atasözleriyle daha anlaşılır hâle getirilmiştir. Eser ilk olarak Rıza Kulu Han Hidayet tarafından neşredilmiş, daha sonra çeşitli tarihlerde yirmiye yakın baskısı yapılmıştır” (Kurtuluş, 2002: 357).

Yazar eserin ön sözünde kitabını nasihatname diye adlandırmasına rağmen eser ilk zamanlardan bu yana Kâbûs-nâme diye tanınmış ve anılmıştır. Bununla birlikte Orhan Şaik Gökyay hazırladığı kitapta eserin adının Kâbûs-nâme olmasını şöyle açıklamaktadır: “Anlaşıldığına göre kitabın asıl adı Kâbûs-nâme olmayacaktır. Çünkü yazan kitabını oğlu Gilanşah adına yazmıştır; Kâbûs ise onun dedesinin adıdır. Bununla beraber dedenin adını kitaba vermek mutad olduğu gibi, müellifin “Kâvus” adından alınarak Kâvusnâme’den bozulmuş olması da bir ihtimal olarak söylenebilir. İran edebiyatında büyük bir payesi bulunan, Arapça nazım ve nesirde de İran’ın ileri gelenlerinden olan Kâbûs’un, sülale içinde en tanınmış kişi olmasının eserin onun adıyla anılmasına yol açmış olması da bir ihtimaldir.” (Gökyay, 2007: 7)

Kâbûs-nâme İran ve Hindistan'da sekiz kez basılmış, Almanca, Fransızca, İngilizce ve Rusça gibi birçok dile çevrilmesinin yanında Türkçeye de farklı mütercimler tarafından birçok kez tercüme edilmiştir.

Aşağıda bilgilerine yer verdiğimiz bu tercümeler arasından Mercüme Ahmed'in çevirisini dönemin diline uygun olarak sadeleştiren Nazmî-zâde Hüseyin'in Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi yazmaları arasında 1323 demirbaş numarasıyla kayıtlı olan tercümesinin 1b-75a arasındaki varakların yazı çevirisini yaptık. Mercüme Ahmed'in tercümesiyle Nazmî-zâde'nin tercümesinin söz varlığını karşılaştırdık. Bunu yaparken varak numaralarıyla satır numaralarını gösterdik. Mercüme Ahmed'in tercümesiyle karşılaştırma yaparken Orhan Şaik Gökyay'ın eserinden faydalandık, bu eserde varak ve satır numaraları bulunmadığı için kitap sayfasını gösterme yoluna gittik. Çalışmamız içinde söz varlığı karşılaştırması yaparken Mercüme Ahmed tercümesinden Nazmî-zâde tercümesine geçerken hangi kelimenin yerini hangi kelimeye bıraktığını göstermeye çalıştık. Bunun yanında Nazmî-zâde'nin eserinde olan ve Mercüme Ahmed'in eserinde olmayan bölümlere de incelememizde yer vermeye özen gösterdik. Ayrıca Nazmî-zâde Hüseyin'in tercümesinin tematik bir incelemesini gerçekleştirdik. Bu incelemede ise eseri din, sosyal hayat yönünden ele alarak öğütlerin içeriğini belirlemeye çalıştık. Eseri çeviriyazıya aktarırken transkripsiyon harflerinden faydalandık. Eser içinde geçen ayetlerin meallerini sure ve ayet numarasıyla birlikte verdik. Eseri her ne kadar bahsettiğimiz bu yönlerinden incelemeye çalışsak da bizim gösterdiğimiz umman içinde bir damladır. Bu küçük damlanın bu alanda yapılacak çalışmalar için bir katkı sağlamasını umarız.

KÂBÛS-NÂME'NİN TÜRKÇE TERCÜMELERİ

Mütercimi Bilinmeyen İlk Kâbûs-nâme Tercümesi

Birçok dile çevirisi olan Kâbûs-nâme, XIV. yüzyıldan itibaren Türkçeye yedi kez tercüme edilmiştir. Tek nüshası sahaf Raif Yelkenci'de iken daha sonra Toronto'da Eleazar Birnbaum'un eline geçen ilk çevirinin XIV. yüzyılın ilk yarısında yazıldığı tahmin edilmektedir. (Kurtuluş, 2002: 357).

“Eserin mukaddime ve hatime bölümleri kayıptır. Eleazar Birnbaum, tercümenin tarihini tespit etmek için kâğıttaki filigranlardan yola çıkmıştır. C. M. Briquet tarafından yazılan Les Filigranes adlı kitapta verilen bilgilerden yola çıkan Birnbaum, metnin

filigranının yatay satırlı ve boşluklu olmasına dayanarak bu eserin 1370 ile 1386 yılları arasında kaleme alınmış olabileceğini ileri sürer.” (Güneş, 2001: XV)

Bilim dünyasına ilk defa Sadettin Buluç (1969) tarafından tanıtılan Kâbûs-nâme çevirisinin tıpkıbasımı E. Birnbaum (1981) tarafından yayımlanmıştır. Eserin başı ve sonu eksiktir. E. Birnbaum’un yayımladığı bu nüsha üzerinde Aysel Güneş (2001) yüksek lisans tezi hazırlamıştır (Doğan, 2011a: 41).

Şeyhoğlu Sadrüddin’in Kâbûs-nâme Tercümesi

Şeyhoğlu Sadrüddin Kâbûs-nâme’nin ikinci tercümesini Germiyan beyi Süleyman Şah adına yapmıştır. Bu çevirinin kaleme alınış tarihi belli değildir. Kâbûs-nâme’den sonra yazdığı Hurşîd-nâme’yi Süleyman Şah için kaleme alan Şeyhoğlu, Süleyman Şah’ın 789/1387-88 tarihinde vefat etmesi üzerine eserini Yıldırım Bayezid Han’a takdim etmiştir. Diğer eseri Marzubân-nâme’yi ise Kâbûs-nâme’den önce çevrildiğini bizzat Şeyhoğlu ifade etmektedir. Bundan dolayı Kâbûs-nâme’nin tercüme ediliş tarihini Süleyman Şah’ın vefatından ve Hurşîd-nâme’nin kaleme alınmasından birkaç sene önceye götürerek 781-787/1380-85 arası olarak düşünebiliriz (Doğan, 2011a: 42).

Bu çeviri Enfel Doğan tarafından “Şeyhoğlu Sadrüddin’in Kâbûs-nâme Tercümesi ve Eserdeki Fonetik Unsurlar Üzerine Bazı Tespitler” adıyla bilim dünyasına tanıtılmış daha sonra da “Şeyhoğlu Sadrüddin’in Kâbûs-nâme Tercümesi, Metin-Sözlük-Dizin-Notlar-Tıpkıbasım” adıyla kitap olarak yayımlanmıştır.¹

Akkadioğlu’nun Kâbûs-nâme Tercümesi

Üçüncü çeviri, Akkadioğlu tarafından Yıldırım Bayezid’in oğlu Emir Süleyman veziri Hamza Bey için yapılmıştır. Yine bu çeviri de Enfel Doğan tarafından “Emir Süleyman Dönemi şairlerinden Akkadioğlu’nun Kâbûs-nâme Tercümesi ve Nüshaları Üzerine” adıyla bilim dünyasına tanıtılmıştır. Enfel Doğan bu çeviri hakkında şunları söylemiştir: “Akkadioğlu Kâbûs-nâme tercümesini Emir Süleyman’ın vezirlerinden Hamza Bey adına ve onun emriyle yaptığı için, bu eserin, fetret devrinde, 804-813/1402-1411 tarihleri arasında Edirne’de yazıldığını varsayıyoruz.” (Doğan, 2011b: 23).

¹ Doğan, E. *Şeyhoğlu Sadrüddin’in Kabusname Tercümesi Metin-Sözlük-Dizin-Notlar-Tıpkıbasım* (Birinci Baskı). İstanbul: Mavi Yayıncılık

Bedr-i Dilşad'ın Kâbûs-nâme Tercümesi

“Murad-nâme Bedr-i Dilşad b. Muhammed b. Oruç Gazî b. Şaban tarafından 830/1427 yılında yapılan manzum bir Türkçe tercümesi olup , Sultan II. Murad (1421-1451)’a ithaf edilen mesnevîlerden biridir.” (Ceyhan, 1994: 23) Eser ilim ve edebiyat dünyasına ilk defa 1934 yılında Fahri Bilge tarafından tanıtılmıştır. (Ceyhan, 1994: 24) Bedr-i Dilşad Murad-nâme’yi yazarken Kâbûs-nâme’yi esas eser olarak kabul etmiş, bunun yanında ise gerekli gördüğü yerlerde düzeltmeler ve eklemeler yaparak eseri telif bir eser haline getirmiştir. (Ceyhan, 1994: 26)

Eser Adem Ceyhan tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır.²

Mercümek Ahmed'in Kâbûs-nâme Tercümesi

Eserin en tanınmış çevirisidir. Mercümek Ahmed b. İlyas tarafından Sultan II. Murad adına 835/1431 tarihinde çevrilmiştir. “Mütercim, çevirinin mukaddime kısmında, eseri bizzat Sultan II. Murad’ın isteğiyle tercüme ettiğini ayrıntılı bir şekilde anlatır” (Doğan, 2011a: 46).

Mercümek Ahmed eserin başında II. Murad’ın ağzından eserin daha önce tercüme edildiğini fakat pek açık olmadığını anlatır ve sultanın daha sonra bu tercüme görevini kendisine verdiğini belirtmektedir. Nazmî-zâde Nazım da bu eseri esas alarak tekrar tercüme etmiştir. Eser Orhan Şaik Gökyay tarafından çalışılmış ve neşredilmiştir.³

Mütercimi Bilinmeyen İkinci Kâbûs-nâme Tercümesi

“Kâbûs-nâme’nin Eski Anadolu Türkçesi döneminde Türkçeye yapılmış bir çevirisinin daha mütercimi bilinmemektedir. Bu çeviri İngiltere’de British Library’dedir (Or. 11281, 89 varak, 15 satır, harekeli). Çevirinin yapılma sebebi, çeviri tarihi ve mütercimi hakkında eserde bilgi bulunmamaktadır. Kâbûs-nâme’nin Farsça aslı kırk dört bap iken bu çeviride kırk bir bap bulunmaktadır. Mütercim bazı bölümleri birleştirerek bölüm sayısını azaltmıştır” (Doğan, 2011a: 49).

² Ceyhan, A.(1994) *Bedr-i Dilşad'ın Murâd-nâme'si* Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

³ Gökyay, O. Ş. (2007). *Keykâvus, Kabusnâme*, Çeviren: Mercimek Ahmed, İstanbul: Kabalcı Yayınevi

Nazmî-zâde Hüseyin'in Kâbûs-nâme Tercümesi

“Kâbusnâme’nin en bilinen çevirisi II. Murad adına Mercûmek Ahmed b. İlyas tarafından 1431 / 32 tarihinde yapılmıştır. Mercûmek Ahmed çevirisini günümüz alfabesine aktararak sözlük ve özel adlar diziniyle birlikte Orhan Şaik Gökyay yayımlamıştır. Mercûmek Ahmed’in bu çevirisini Nazmî-zâde Murtaza, Bağdat valisi Hasan Paşa’nın emriyle devrin 1705 diline göre yeniden yazmıştır. Ancak bu yeni bir tercüme değil Mercûmek Ahmed’in çevirisinin bir nevi döneme uyarlanmasıdır, yani dil içi aktarımıdır” (Ölker, 2016: 1117). Aşağıda yaptığımız incelemede eserle ilgili daha ayrıntılı bilgi verilmiştir.

Kâbûs-nâme’nin Çağatayca Tercümesi

Kâbûs-nâme’nin British Museum’da başı ve sonu eksik olan Çağatayca bir çevirisi daha vardır. “Çok okunaklı bir nestalikle yazılmış olan bu yazmanın yazısı da, kâğıdı da Kaşgar’a ait olduğunu göstermektedir” (Gökyay, 2007: 16).

NAZMÎ-ZÂDE HÜSEYİN EFENDİ’NİN HAYATI VE ESERLERİ

NAZMÎ-ZÂDE MURTAZÂ’NİN HAYATI

Nazmî-zâde Hüseyin Murtazâ Efendi’nin hayatı hakkında ne yazık ki fazla bir bilgi yoktur. Ulaşabildiğimiz bilgiler ise kısıtlı kaynaklardan derleyip topladıklarımızdan ibarettir. Kendisi *Gülşen-i Şuarâ*’nın müellifi Ahdî’nin torunu ve Nazmî mahlasını kullanan Seyyid Ali’nin oğludur. Hüseyin Murtazâ Efendi’nin Nazmî-zâde mahlasını almasının sebebi de babasının Nazmî mahlasını kullanmasından kaynaklanmaktadır. Nazmî-zâde Bağdat’ta doğup büyümüş, medrese eğitimini burada tamamlamış daha sonra Osmanlı valilerinin hizmetinde bulunmuş hatta Bağdat hazinesinde rûznâmçe halifeliğine kadar yükselmiştir. (Özcan, 2006: 461)

Doğum tarihi tam olarak bilinmeyen Nazmî-zâde Murtazâ’nın ölüm tarihiyle ilgili de kesin bir bilgi söz konusu değildir. Bağdat’ta vefat eden Nazmî-zâde’nin ölüm tarihi kaynaklarda 1133/1721, 1134/1722 ve 1136/1723 olarak geçmektedir. Bir kaynağa göre ise 1136/1723 yılının ortalarında vefat ettiğinden bahsedilmektedir.

Nazmî-zâde Murtazâ Osmanlı tarih yazarları arasında sayılmakta olup geniş bir bilgiye sahip olduğu düşünülmektedir. (Karataş, 2001: 4) Müellif, tarihçiliğinin yanında

şair, tezkire yazarıdır ve çeşitli konularda telif ve tercüme eserleri vardır. Nazmî-zâde “Murtazâ” mahlasıyla şiirler kaleme almıştır (Özcan, 2006: 461). Yazarın tercüme ettiği eserlerden anlaşıldığına göre Arapça ve Farsça konusunda bilgisi mevcut olup döneminin ilim çevreleri tarafından bu özelliğiyle dikkat çekmiştir. Mehmet Karataş *Gülşen-i Hülefâ* adlı çalışmasında Nazmî-zâde Hüseyin Murtazâ’nın kardeşi Hüseyin Nazmî-zâde ile çokça karıştırıldığını söylemiş bu hataya düşülmemesi gerektiğini bildirmiştir. Hüseyin Murtazâ’nın kardeşi Vassaf Târihi’ne bir şerh ve bir lügat yazmıştır (Karataş, 2001: 4).

Nazmî-zâde Murtazâ genel olarak Arapça ve Farsça tercümeleriyle tanınmıştır. O aynı zamanda usta bir şairdir ve yazmış olduğu şiirleri bir Dîvân’da toplamıştır fakat Dîvân’ının şu anda nerede olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır (Büküm, 2017: 19). Nazmî-zâde Murtaza, İbn Arabşâh’tan *Târih-i Timur-ı Gürkan* adlı eseri tercüme etmiştir. Bu eser İbrâhim Müteferrika’nın kurduğu matbaada beşinci ve yedinci eser olarak basılmıştır. Bu da Nazmî-zâde’nin İstanbul ilim çevrelerinde de tanındığını göstermektedir.

NAZMÎ-ZÂDE MURTAZÂ’NIN ESERLERİ

Gülşen-i Hulefâ

Gülşen-i Hulefâ, Bağdat valisi Ömer Paşa’nın isteği üzerine yazılmıştır. Bu eser Nazmî-zâde Murtazâ’nın en fazla bilinen eserlerinden biridir. Eserde kuruluşundan itibaren H.1130/M.1718 yılına kadar Bağdat tarihi anlatılmıştır (Karataş, 2001: III). Bunun yanında Abbâsîler’in kuruluş devrinden yıkılışına kadar olan tarihi ve Mısır’da hüküm sürdüğü yılları da eser içinde yer almaktadır. Eserde 126-1032/744-1623 yıllarını anlatan bölümler genel bilgiler içerir. Bunun yanında yazarın kendisinin şahit olduğu dönemin yer aldığı bölümlerde oldukça ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Eseri önemli yapan özelliği Osmanlı tarihi içinde Bağdat hakkında yazılan tek eser olmasından kaynak olmasından dolayıdır. Eser içinde Bağdat’ta görev yapmış olan Osmanlı valileriyle ilgili geniş bilgiler yer almaktadır. (Büküm, 2017: 21) Nazmî-zâde eser içinde yer yer kullandığı kaynakları belirtmiştir. Bu kaynaklar arasında müellifin ulaşabildiği resmî evraklar da mevcuttur. (Büküm, 2017: 21)

Gülşen-i Hulefâ’nın matbu baskısının yanında birçok yazma nüshası da bulunmaktadır. Eserin matbu baskısı İbrahim Müteferrika tarafından yazılan bir önsözle başlamaktadır. *Gülşen-i Hulefâ*’nın Fransızca bir çevirisi olduğu gibi Rusça ve Almanca’ya çevrildiğine dair bilgiler de vardır. Musa Kazım Nurs tarafından 1971 yılında Arapça’ya

tercüme edilmiştir. Eser 2001 yılında Mehmet Karataş tarafından doktora tezi olarak hazırlanmıştır.⁴

Tezkîre-i Evliyâ-i Bağdâd (Câmiu'l-Envâr fî-Menâkibi'l-Ahyâr)

Eser Bağdat ve çevresinde yaşamış ve defnedilmiş evliyaların hayatları hakkında bilgiler vermektedir. Eser 1077/1666 yılında Bağdat valisi olan Uzun İbrahim Paşa için yazılmıştır. Daha sonra ise yine Bağdat'ta 1092/1681 yılında valilik yapan bir başka İbrahim Paşa'nın isteğiyle genişletilmiştir. Esin kütüphanelerde çok sayıda yazması yer almaktadır. Eserde 170'e yakın evliyanın hayatı anlatılmaktadır. Nazmî-zâde eseri yazarken Farsça ve Arapça eserlerden de faydalanmıştır. (Karataş, 2001: 5)

Zeyl-i Siyer-i Nâbî (Zeyl-i Dürretü't-tâc fî Sîreti Sâhibi'l-Mi'râc)

Nâbî'nin Veysî'ye zeyl olarak yazdığı eserin zeylidir. Amr b. As ve Hâlid b. Velîd seriyyelerinden başlayarak Hz. Peygamber'in vefatına kadar geçen dönemi anlatır. Bazı kütüphanelerde zeyl değil de “tetimme” veya “tekmile” ismiyle kaydedilmiştir. Çok sayıda yazma nüshası bulunmaktadır (Özcan, 2006: 462). “Veysî'nin ölümü üzerine yarım kalan Dürretü't-Tâc fî-Sîreti Sâhibi'l-Mi'râc adlı eseri Nâbî iki zeyille tamamlamaya çalışmış ancak onun da ömrü bu eseri bitirmeye yetmemiştir. Nazmî-zâde Murtazâ bu iki eseri 17. yüzyılın başlarında tamamlamayı başarmış ve böylece Türklere ait ilk telif siyer külliyesi ortaya çıkmıştır” (Büküm, 2017: III).

Eser Mehmet Büküm tarafından doktora tezi olarak çalışılmıştır.⁵

Tercüme-i Târih-i Timur (Târih-i Timurlenk, Timurnâme)

Şehabeddin İbn Arabşah'ın ‘*Acâ'ibü'l-mağdûr fî nevâ'ib-i Tîmûr* adlı eserinin Türkçe ve Farsça tercümesidir. Bağdat Valisi Ali Paşa'ya sunulmuştur. Eserin Türkçe tercümesine bazı bilgiler eklenmiştir. Mütercim, esere kendi hatimesini ekleyip İbn Arabşah'ın hâtimesini çıkarmıştır. Bunun yanında Timur'un dört oğlunun haleflerinin de

⁴ Karataş, M. (2001). *Nazmî-zâde Murtezâ'nın Gülşen-i Hulefâ'sının Tenkitli Transkripsiyonu*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

⁵ Büküm, M. (2017). *Nazmî-zâde'nin Zeyl-i Siyer-i Veysî ve Nâbî'si*. Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

şecerelerini içeren bir ekleme yapıp zeyl olarak esere dâhil etmiştir. (Özcan, 2006: 462) Kitap böylece son hâlini alarak Bağdat valisi İsmail Paşa'ya sunulmuştur. Eserin Türkçe çevirisi Târîh-i Timur-ı Gürkân adıyla ve İbrahim Müteferrika'nın ön söz eklemesiyle 1142/1730'da İstanbul'da basılmıştır (Güngör, 2017: 11).

Şerh-i Kasîde-i Ferezdak

Emevîler döneminde yaşayıp hicivleriyle bilinen Ferezdak'ın hacca gittiğinde Oniki İmam'ın dördüncüsü olan Zeyne'l-âbidîn hazretleriyle karşılaştığı sırada söylediği meşhur kasidenin Türkçe şerhidir. Şerhin sonunda Bedir, Hendek, Hayber ve Mekke'nin fethi gibi konularda da bilgiler yer almaktadır (Özcan, 2006: 462).

Tercüme-i Tuyûr-ı Cârîha ve Zavâri-yi Sâide

Bu eser av kuşlarıyla ilgili bazı bilgileri açıklayan Arapça bir eserin tercümesidir (Karataş, 2001: 5).

Şerh-i Lugat-i Târîh-i Vassâf (Tercüme-i Târîh-i Vassâf)

Vassâf Târihi'nin anlaşılması zor kelimelerini açıklayan bir şerhtir. Karataş eserin aslında Murtazâ'nın kardeşi Hüseyin Nazmî-zâde'ye ait olduğunu söylemektedir, bu eser Murtazâ'ya bir hatayla mâl edilmiştir (Karataş, 2001: 6).

Tercüme-i Kitâb-ı Fezâili'l-hayl

Dimyâtî adıyla Arapça kaleme alınan eserin tercümesidir. Eserde atların iyi yönlerinden, faydalarından ve çeşitli özelliklerinden bahsedilmiştir (Güngör, 2017: 12).

Münşeât-ı Nazmî-zâde

Bu eser yazarın değişik yazı ve notlarını içeren bir eserdir (Güngör, 2017: 12).

Tercüme-i Kâbûs-nâme

Nazmî-zâde'nin yapmış olduğu tercüme nüshalardan biri ve bizim de üzerinde çalışma yapma imkânı bulduğumuz nüsha Kütahya Vahid Paşa Kütüphanesi yazmaları arasında 1323 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır. Harekesiz bir nesih ile yazılmış olan eser 151 varaktan oluşmaktadır. Nazmî-zâde, eserinde Bağdat Valisi Hasan Paşa'nın Mercüme Ahmed'in tercümesinin güzel olduğunu fakat o günün Türkçesiyle tercüme edildiğinde daha

anlaşılır olacağını belirttiğini ve bunun üzerinde Nazmî-zâde'nin de Kâbûs-nâme'yi tekrar tercüme ettiğini belirtmektedir.

Hey'et-i Seniyye Tercümesi

İbrahim Karamanî'nin astronomiye dair Arapça yazdığı eserin Türkçe tercümesidir. Nazmî-zâde bu eseri Bağdat Valisi, Hasan Paşa'nın emir ve teşvikleriyle Türkçeye tercüme etmiştir. Ayrıca yazar eserin bazı kısımlarını şerh etmiştir (Güngör, 2017: 13).

Risâle fî Rub' i Düstûri'l-müceyyeb

Bu eser, Nazmî-zâde'nin astronomiye dair Türkçe kaleme aldığı bir kitaptır. Murtazâ bu eseri, Ömer b. Ahmed el-Çullî'nin Ebû Abdullah Muhammed Zeynî muhtarasına yazdığı şerhten faydalanarak yazmıştır (Özcan, 2006: 462).

Dîvân

“Müellifin bugüne ulaşmış ulaşmadığı tam olarak bilinmeyen bir Dîvân'ı vardır.” (Özcan, 2006: 463).

Şerh-i Şevâhid-i Muğni'l-Lebîb

Muğnî'nin hacimli bir Arapça dil bilgisi (nahiv) kitabı olan bu eserini Nazmî-zâde Türkçeye tercüme etmiş ve esere şerh yazmıştır. Eser hacimli iki cilt olarak Beşir Ağa Kütüphanesinde bulunmaktadır. (Güngör, 2017b: 121).

Kenzü'l-‘irfân

Murtazâ Efendi'nin tasavvuf konusunda, Arapça'dan Türkçeye çevirdiği bir eserdir (Karataş, 2001: 7).

Devhatü'l-Vüzerâ

Agâh Sırrı Levend'in bahsettiğine göre Bağdat'ta yetişenler arasında Nazmî-zâde'yi anlatırken ona ait olduğunu yazdığı eserdir (Levend, 2014: 414).

Şerhu Tecziyeti'l-Emsâr ve Tecziyeti'l-Âsâr

“Müellifin tarihe dair hacimli bir eseridir” (Özcan, 2006: 462).

1. BÖLÜM

1. NAZMÎ-ZÂDE HÜSEYİN'İN KÂBÛS-NÂME TERCÜMESİNİN TAHLİLİ

1.1. Nazmî-Zâde Hüseyin'in Kâbûs-Nâme Tercümesi İle Mercüme Ahmed'in Kâbûs-Nâme Tercümesinin Karşılaştırılması

Yukarıda bahsettiğimiz gibi Nazmî-zâde Hüseyin, Mercüme Ahmed'in eserini esas olarak tercümesini meydana getirmiştir. Gökyay'a göre yazar kendi döneminde Kâbûs-nâme'de geçen bazı kelimelerin artık kullanılmadığını ve anlaşılmayacağını düşünmüş ve eserini buna göre yazmıştır (Gökyay, 2007: 7). Buna rağmen Nazmî-zâde Murtazâ'nın eserinde 12b/4'te *bay* ve *yoksul* kelimeleri kullanılmıştır. Eser içinde bu kelimelerin Arapça ve Farsça karşılıkları da verilmiştir. “Nazmî-zâde Murtaza Mercüme Ahmed'in çevirisini yenileyerek kaleme alırken Gökyay'ın belirttiğinin aksine sadece Türkçe kelimeler yerine Arapça veya Farsça kelime yerleştirmemiş, zaman zaman Arapça veya Farsça kelimelerin yerine başka bir Arapça veya Farsça kelime yerleştirmiş, hatta Türkçe pek çok kelimenin yerine başka bir Türkçe kelime de kullanmıştır” (Ölker, 2016: 1118). Yani bir kelimenin üç dilde de karşılığını eser içinde görmekteyiz. Bu da Nazmî-zâde'nin kelimelerin kullanımdan düştüğünü düşünmesinden ziyade kelimeleri dönemin diline uygun bir şekilde üç dilden de alıntılar yaparak kullandığını düşündürmektedir.

Eserde müellif anlatımı güçlendirmek için deyimlere, atasözlerine, nazımlara ve çeşitli rivayet ve hikâyelere de yer vermiştir. Eserde 21a/16'da yer alan *ğara itmek* deyimini Anadolu içinde *yas tutmak* anlamına gelen ve günümüzde de kullanılan *karalar bağlamak* deyiminin birebir aynısıdır. Yani yazar Anadolu'nun ve Anadolu Türkçesinin dil yapısından da kopmayarak anlatımı güçlendirmek ve daha iyi anlatmak için Türkçenin söz varlığını tercih etmiştir.

Nazmî-zâde'nin tercümesi Mercüme Ahmed'in tercümesiyle farklılıklar da göstermektedir. Örneğin Nazmî-zâde Murtazâ'nın tercümesinde Mercüme Ahmed'de bulunan “*Halife ayıttı: Beş bin altın veririm deyecek filhal pes vardı, Fetih'i getirdi*” bölümü yoktur. Nazmî-zâde'nin tercümesinde 57a'da yer alan “*yatıp uyumak hâlin ve fai'desin ve ziyânın beyân ider*” bölümünde hükemanın beş şeyden bahsettiğini söyler ama bunları incelediğimizde müstensih dört şeyden bahsetmiştir. Mercüme Ahmed bunların hepsini vermesine rağmen Nazmî-zâde sadece bir kısmını vermiştir.

Bazen de Nazmî-zâde'nin eserinde Mercüme Ahmed'in eserinden farklı olarak fazladan bir cümle veya kelimeye rastlanmaktadır. Misal 50a/12'de yer alan “*Eger ütersen*” kısmı Mercüme Ahmed'in tercümesinde yoktur. Mercüme Ahmed “*Şıkar etmek nicedir anı beyan eder*” bölümünü “*ya eti yenir canavar avın avla, it ile veya pars ile ki hem atarı yok ve hem etinden dahi fayide bulursun ki yırtıcı canavarın ne eti yinir ve ne derisi geyilir, vesselâm*” diyerek bitirmiştir. Nazmî-zâde ise bu bölümün devamını da getirerek hangi hayvanları av yaparken kullanılacağını anlatmış ve bu hayvanların özelliklerini belirtmiştir. Bu hayvanları nasıl eğitmek ve yetiştirmek gerektiğini açıklamıştır.

Müellif kimi zaman eser içinde ikiliklere düşmüştür. Eserin fihrist bölümünde başlıklardan biri “*On birinci bâb şarâb içmek tertîbin beyân ider*” şeklinde geçerken eser içinde “*On birinci bâb şarâb tenâvülüñ tertîbin beyân ider.*”, şeklinde geçmektedir. Yine fihrist bölümünde “*Nerd ü şatranç ne resm oynamak gerek beyân ider*” şeklinde geçen başlık eser içinde “*Laîfe itmek ve nerd ü şatranc oynamak beyânundadır*” şeklinde geçmektedir. Ayrıca aynı kelimeler bazı yerlerde farklı harflerle yazılmışlardır. 36a/1'da geçen *ipligi* 36a/2'da *ibligi* şeklinde yazılmıştır. 65a/6'da geçen *cânlı* kelimesi 50b/1 ve 54b/3'te *cânlu* olarak yazılmıştır.

Eser içinde müellifin bazı kelimeleri iki farklı şekilde yazdığına da rastlamaktayız. Örneğin müellif *Tanrı* kelimesini *Tengri* ve *Teñri* şeklinde verirken *senin* kelimesini *seniñ* ve *senüñ* şeklinde yazmıştır.

Hazırladığımız bu çalışmada Nazmî-zâde'nin sadece kelimeleri değiştirmekle sınırlı kalmadığını bazı yerlerde eklemeler ve çıkarmalar yaptığını da tesbit ettik. Biz Orhan Şaik Gökyay'ın Mercüme Ahmed'in Kâbûs-nâmesi isimli günümüz Türkçesine aktardığı eserle karşılaştırmalar yaparak bu farklılıkları göstermeye çalıştık ve Nazmî-zâde'nin yaptığı değişiklikleri varak ve satır numarasıyla verdik.

Mercüme Ahmed'in ve Nazmî-zâde'nin ilk bölümleri farklıdır. Nazmî-zâde hemen nazım bölümüne geçmiş sonra kitabı nasıl çevirdiğini yazmıştır, Mercüme Ahmed ise önce kitabı nasıl çevirdiğini anlatmış sonra nazım bölümüne geçmiştir.⁶

N. Filibe tarikinde (2a/3) / M.A *Filibe yolında* (19)

N. *padişah-ı müşarün-ileyh* (2a/3) / M.A *padişah-ı hizmet* (19)

⁶ Bu kısımdan sonra Nazmî-zâde yerine N., Mercimek Ahmed yerine M.A kısaltmaları kullanılacaktır.

N. *sükkerbār* (2a/5) / M.A *şekerbar* (19)

N. *naşāyihe* (2a/6) / M.A nasihatler (19)

N. *Müştemil* (2a/6) / M.A vardır (19)

N. ‘ibāretin *ḵarībū*’l-fehm ve herkesiñ *zihnine* cesbān ve *mülāyim* itmemekle *ḵikāyetlerinde* ma‘nā fehm olunmaz ve sözlerinde *ḵalāvet* alınmaz. (2a/7-8-9) / M.A veli ruşen değil, açık söylememiş. Eyle olsa *ḵikāyetinden* halavet bulmazız. (19)

N. *elfāzı* *teftih* ve ma‘nāsı *tevziḥ* olunmuş olsaydı *ḵāş ü ‘āma* *nef’i vāşıl* ve *feyzi* cümleye şāmil olur idi (2a/9-10-11) / M.A Bir kimesne kitabı açık tercüme itse, taki mefhumundan gönüller haz alsın. (19)

N. *faḵir* (2a/11) / M.A zaif (19)

N. *istida idüb* (2a/12) / M.A ikdam ettim (19)

N. bu *ḵulları* bu *ḵızmeti edā* iderüm diyü ‘arz itdüğümde ol *pādişāh-ı ‘ālem-penāh* *ḵazretleriniñ* bu *bendelerine ḵüsn-i ḵannı* ile *senüñ* ne *ḵaddüñdür* diyü inkār itmeyüb tercümesin *fermān* buyurdılar. Hemişe *pādişāhları* ne ile tercümeyle iḵāz olunub *ḡālibe* ve *ḡārraya* muḵtāc bir *nev’arūs-ı ḵüb-rū* olmaḡla *pādişāh-ı müşārün* ileyḵüñ *şenāsıyla ārāste* ve *medḵiyye pīraste* ḵılındı. (2a/15-17) / M.A yazdıklarını kısa bir şekilde bir araya toplamış aralara Arapça, Farsça kelimeler koyarak bunu sağlamıştır.

2a’nın sonunda başlayan şiirde N. başlık kullanmayıp doğrudan Nazm adı vererek yazmıştır. Ama M.A şiirden önce *Fi medh-i Padişah-ı İslām Gıyasü’-d-dünya ve’-d-din Sultan ibn Sultan Sultan Murad ibn Muhammed Han Halled’Allahu memleketehu* başlığını kullanmıştır.

N. önce M.A’nın *sebeb-i telif* kısmını yazmış ardından kendinin *sebeb-i telif* kısmını yazmıştır.

N. *pīr-i cihān-dīde* (3b/1) – M.A *melik pīr* olmuştu. (23)

N. *pādişāh-ı mezkūr* (3b/3) – M.A *padişah* (23)

N. *Gençlik* (3b/4) – M.A *yiğitlik* (23)

N. kendü terbiyesinde taḳayyud iderse (3b/6) – M.A kendi terbiyet ederse (23)

N.      vef   itmeye (3b/6) – M.A   mr   paydar olmaya (23)

N. Z  r   ki ehl-i ba  ret eceli kend  lere ya    n bil  rl  r (3b/6-7) – M.A ehl-i basiret eceli kendilere i  en yakın bilirler. (23)

N. bal         virm     olur. (3b/7-8) – M.A bal         atm         . (23)

N. Pes     le m  n  sib g  rdi (3b/8) – M.A pes     le reva g  rd   (23)

N. fen   v   zev  li olmaya (3b/9) – M.A fenas   olmaya (23)

N. bin  'en-   al  -z  lik (3b/9) – M.A eyle olsa (23)

N. bu kit  b   ta  n  f eyledi (3b/9) – M.A ir  at i    n bu kitab   tasnif k  ld   (23)

N. yanına da   vet id  b didi (3b/10) – M.A katına k    rd   ve ay  tt   (23)

N. z  d    zev  desiz (3b/11) – M.A az  ks  z (23)

N. yol ba  ına geldim (3b/11) – M.A yol a  zına geldim (23)

N. Sefer-n  mesin (3b/11) – M.A azil-namesini (23)

N. H     sub    ne ve te   al  dan a    n   berd  r    ey   kulum bu m  lki   oyub     ir m  l  k ted  arikin g  r demekden    ib  ret  dir (3b/12-13) – M.A   alaptan yanadan nida gelmektir kim ey kulum yara  lan bu m  l  k   koyup anda varma    a (23)

N.     resizd  r (3b/14) – M.A define   are yoktur (23)

N. kend   kend  mi (3b/15) – M.A kend  zimi (23)

N. peder-m          di (4a/2) – M.A ata, gayet   efkatinden dilemez (23)

N. cev     eke (4a/3) – M.A g    mal yiye (23)

N. pend    na      atime (4a/3) – M.A pendler (23)

N. pend    na      ati (4a/5) – M.A pend (23)

N. pederini  n na      atin dutmaz (4a/7) – M.A atas           n tutmaz (24)

N. her oğul (4a/7) – M.A degme oğul (24)

N ve lakin ümîdüm var ki inşā'a'l-lāhu te'alā sen kabûl idesin (4a/7-8) – MA ve lakin ben ana bakmazam ki sen kabul kılmayasın (24)

N. civānlar (4a/9) – M.A yiğitler (24)

N. bilgüsi (4a/9) – M.A bilüsi (24)

N. pîrler ve dünyā görmüşlük bildiklerinden (4a/10) – M.A pîrler bilüsü (24)

N. bu tasavvur ğalaṭ ve ğaflet olduğın bildüğim (4a/10-11) – M.A bu tasavvur yanlış idüğün bildiğim (24)

N. Lakin muhtaşar ve müfid eyitdim (4a/12-13) – M.A ve lâkin az ve öz yazdım (24)

N. ecdād (4b/5) – M.A cetlerinin (24)

N. taṣnîf itmiş (4b/5) – M.A düzüptür (24)

N vālide-i mihribān (4b/7) – M.A anan (24)

N. erāzil (4b/10) – M.A alüde (24)

N. 'ömrümüñ tamāmı (4b/13) – M.A seferim (24)

N. ḳarîb (4b/14)– M.A yakın (24)

N. yol azuğı ve zād ü zevād getüresin ki ol ṭarîke münāsib ola (4b/14-15) – M.A bir azık yarak (24)

N. mezra'a (4b/16) – M.A ekinlik (25)

N. kimesne zira'at itme (4b/16) – M.A ayruk kişi ekmeye (25)

N. kelb (5a/1) – M.A it (25)

N. ekl itmek (5a/2) – M.A yemek (25)

N. şayd (5a/2) – M.A av (25)

N. me'vā (5a/3) – M.A makam (25)

- N. Nefs-i emmāre şāhibi (5a/4) – M.A nefis ehli (25)
- N. nefis-i muṭma'ine şāhibi 'ākıl (5a/5) – M.A akıl ıssı (25)
- N. eyü (5a/9) – M.A yahşi (25)
- N. āteş (5a/9) – M.A od (25)
- N. yūksege (5a/11) – M.A yukarı (25)
- N. Evvelki Bāb (5a/12) – M.A Birinci Bab (26)
- N. vaşf-ı pāk (5a/13) – M.A birliğin bilmek
- N. Peyğamberler vaşfindadır (5a/13) – M.A peygamberler yaratıldığının vasfin beyan eder (26)
- N. Peder ve vālide ḥuḳūkun (5a/15) – M.A ata ve ana hakkını bilmek beyan eder (26)
- N. ziyāde olduĝın (5a/16) – M.A arttıĝın (26)
- N. civānlık (5b/1) – M.A yiĝitlik (26)
- N. Ekl-i ṭa'ām ādāb (5b/2) – M.A yiyesi yerken (26)
- N. Misāfirin ve misāfir da'vet ide(itmek) ādābın(5b/3) – M.A konuk olanın ve konuk alanın edebini beyan eder (26)
- N. Cimā'ın zararın (5b/5) – M.A Cimā'ın faidesin ve ziyanın (26)
- N. Ḥamāma girmek ve ne resme yaykırnaḳ gerek (5b/6) – M.A Hamam terbiyetin kim ne resme gireler ve nice yunalar (26)
- N. Şayd ü şikār tertibin beyān eder (5b/8) – M.A av avlamak terbiyetin beyan eder (26)
- N. On Toḳuzuncı (5b/8) – M.A Ondokuzuncu Bab (26) (26)
- N. Düşmen ile muḳābele semtin (5b/9) – M.A düşmanla ne resme uğraşmak gerek (26)

N. Emānet-i hıfz idüb girü şāhibine redd itmek fā'idesin(5b/11) – M.A Emanet saklamak ve geri ıssına tapşırmak faidesin beyan eder (26)

N. Kūl ve cāriye iştirāsı (5b/12) – M.A perde ehli, yani kul, karavaş satın almak (26)

N. Evlād beslemek tertibin (5b/16) – M.A Oğul, kız terbiyetin ve beslemeğin (26)

N. Düşmenden emīn olmağ (5b/17-10/1) – M.A Düşman fikrinden gafil ve mekrinden amin olmamak (26)

N. 'Afv-ı cürm şevābı (6a/1) – M.A bir kişi kim cezaya müstahak olmuş ola, onu affetmek sevabın beyan eder (26)

N. Resm-i kitāb beyānındadır (6a/8) – M.A Yazıcılık resmin beyan eder (27)

N. Ser' askerlik (6a/9) – M.A çeribaşı olan (27)

N. Zirā'at ve köy ve kethüdālīk resmin (6a/11) – M.A Köy kethüdalığının resmin (27)

N. Civānmerdlik (6a/12) – M.A Cömertlik (27)

N. pāk-nağar (6a/16) – M.A bārik-nağar (29)

N. kendü kendüni bil ve kendü hālīnden haberdār ol (6b/3) – M.A hod-şinās demiştir (29)

N. maqşūd (6b/5) – M.A murad (29)

N. tarīk (7a/11) – M.A çığırıcık (30)

N. Ammā ādemiñ sağ kolın şolına kılavuz virdi (9a/1)– M.A Âdemin ön ölenin son kalanına kılavuz verdi (32)

N. bu tertīb olmasa insān Allāhu te'alāniñ in'āmından haberdār olmazdı (9a/2) – M.A sipassız olurdu yazmış ama bu bölüm N.de yok

N. ihsān itmiştir (9a/8) – M.A veriptir (32)

N. halk itmedi (9a/13) – M.A yaratmadı (32)

N. ziyāde (9a/16) – M.A artuğ (33)

N. hıfz (9b/1) – M.A şaklaya (33)

N. nām (9b/4) – M.A ad (33)

N. üçüncü bap kısmını hikāyet şeklinde yazmıştır ve şükri beyanındadır yazmıştır.

N vāsi‘ (9b/6) - M.A bol (34)

N vücūd (9b/7) – M.A endam (34)

N. (9b/12)’de zenginlere verilen ibadetleri açıklamıştır ama M.A buna gerek duymamıştır.

N. şavm (9b/16) – M.A oruç (34)

N. kılmıştır (10a/14) – M.A kılıptur (34)

N. şāhib-i şerī‘ at-ı ġarrā (10a/15-16) – M.A şeriat beyi (35)

N. katl gerek (10b/1) – M.A öldürmek gerek (35)

N. ile (10b/2) – M.A birle (35)

N. kalbiñde (10b/3) – M.A gönlünde (35)

N. bedendiş (10b/3) – M.A yavuz endişe (35)

N. tarīk (10b/5) – M.A yol (35)

N. pāk olur (10b/7) – M.A arıdır (35)

N. ‘ādet idesin (10b/9) – M.A öğredesin (35)

N. teveccüh idesin (10b/10-11) – M.A gözedesin (35)

N. maḳāmıñı ‘ālī ve seni ‘azīz ider (10b/11) – M.A makamını yücelde (35)

N. t̤ā’ife (10b/13) – M.A kavim (35)

N. taḥaşşul ider (10b/14) – M.A huylanır (35)

N. dīn-i İslām (11a/3) – M.A İslam dininden (35)

N ve bilmiş ol ki Hakk te' alā seniñ aclıqdan ve toqluğundan ğanīdir. (11a/14) – M.A metninde ganidir kısmı önce kullanılmış ardından senin aclığından ve toklugundan denilmiştir. (35)

N. beden (11a/15) - M.A endam (35)

N. zarar gelmeye (11a/16) – M.A zulme uğramaya (35)

N. ziyāde (11b/3) – M.A key (36)

N. ğanīlere mahşūşdur (11b/5) – M.A baylaradur (36)

N. ğanīlere taqlīd itmiş olur (12a/1) – M.A baylara öygünmüş ola (38)

N. faķīr (12a/1) – M.A yoksul (38)

N. ħaste (12a/2) – M.A sayru (38)

N. şahrā (12a/4) – M.A berriye (38)

N. piyāde (12a/5) – M.A yayağ (38)

N. ā' yān-ı vilāyetden bir re'is-i kavm (12a/6) - M.A da ayan-ı vilayet ve kavm yer almaz.

N. qarīb (12a/11) – M.A yakın (38)

N. Ħarāretli (12a/12) – M.A ıssı (38)

N. fermānın dutmayanlardan olduñ (13a/6) – M.A buyruğun sıyanlardan oldun (38)

N. eser içinde ayetlerle açıklamalara gidilmiştir. (13a/7)

N. bākīsin (13a/14) – M.A kalanın (39)

N. mışf (13a/17) – M.A nime (39)

N. bedeni içinde zaħmet çekesin (13b/12) – M.A teni incide (39)

N. ni' met bilirüm (13b/15) – M.A zahmet bilmezem (39)

N. ḥāne şāḥibi (14a/1) – M.A ev ısı (39)

N. 13b-14’ada geçen hikāyede N. zenginden gani diye bahsederken M.A sadece reis diye bahsetmiştir.

N. eyitdügine nādim oldu (14a/6) – M.A söylediğine pişman oldu (39)

N. ziyāde (14a/13) – M.A becit oldu (40)

N. Ḥüddām beyninde (14b/2) – M.A yoksullar içinde (40)

N. ğanīler (14b/2) – M.A baylar (40)

N. N. celle celālühuyu eklemiştir (15a/14) – M.A metninde böyle bir kullanım olmamıştır.

N. ḥalk itdi (15a/15-16) – M.A yarattı (42)

N. evlād (15b/1) – M.A oğul (42)

N. ḥalk iden Ḥallāk (15b/9) – M.A yaradan (42)

N. Zīrā oğul atadan gördüğün işler. (17a/9) – M.A Zira oğul atadan anadan gördüğün işler.

N. taḳdīr itti (17b/5) – M.A kaderledi (43)

N. mesrūr ve memnūn ol (17b/7) – M.A sevin (43)

N. ḥāmid (17b/7) – M.A şākir (44)

N. mālдан ḥālī olub (17b/8) – M.A mala yoksul olub (44)

N. ğanī ve müstağnī olasın (17b/9) – M.A bay olasın (44)

N. Ammā ‘aql ve dāniş gitmez (17b/12) – M.A amma akıl ve bilü kişiden gitmez (44)

N. yalnızca ḥarāmīden demiştir (17b/12) - M.A ise uğrudan ve ḥarāmīden şeklinde kullanmıştır. (44)

N ve serāy u ferş çürimek ve iḥrākdan zarar işābet itmek olur (17b/13) – M.A oda yanmaktan ve buna benzer nesnelerden ziyan vardır (44)

N. bilgü (17b/14) – M.A bilü (44)

N. cesed (17b/14) – M.A ten (44)

N. müşābih (17b/16) – M.A benzer (44)

N. Hüner nesebden nik olduğın beyān ider (18a/3) – M.A Hüner artırmak güher artırmaktan yeğ idiğın beyan ider (45)

N. Ey oğul bilmiş ol ki hüner ile faḥr itmek neseb ile iftiḥārdan yegdir(18a/3-4) – M.A ey oğul bilmiş ol ki hüner güherden yeğdir. (45)

N. fā'idesi olmaz (18a/5) – M.A asısı değmez (45)

N. nef' i (18a/5) – M.A faidesi (45)

N. şecer (18a/6) – M.A ağaç (45)

M.A'da yer alan çün hüneri olmaya, bari güher gerektir. Yani asilzade gerek, kısmı N'de yer almamaktadır.

N. Zīra hüner iftiḥārı neseb iftiḥarından yegdir (18a/11-12) – M.A zira ki hüner, ten güheridir; ten güheri asıl güherinden yeğdir. (45)

N. taḥşīl itdüğü (18a/14) – M.A kazandığı (45)

N. nām (18a/15) – M.A ad (45)

N. faḥr eylemeyesin (18a/15) – M.A kişilenmeyesin (45)

N. ' alāmet (18b/2) – M.A nişan (45)

N. işābet itmesün (18b/7) – M.A değmesin (45)

N. nāfi' (18b/9) - M.A yarar kimsedir (45)

N. M.A'dan fazla olarak nuṭṭ kelimesini de kullanmıştır. (18b/11)

N. bāṭın (18b/14) – M.A ten (46)

N. mütefekkiire (18b/16) – M.A fikr (46)

N. cümle ḥayvānlar (18b/5) –M.A dükeli canavarlar (46)

N. sebebinden zaḥmet çekile (19a/14) – M.A ucundan emeğin arta (46)

N. şarāb (19a/15) – M.A sücü (46)

N) urmuş (19b/6)– M.A kakmış (46)

N. kâdir olmayasın(19b/9) – M.A başaramazsın (46)

N.'nin yazdığı bölümde bed-aḥlāk kullanmıştır. Lakin M.A'nın kullandığı bölümde bu kullanım görülmemektedir. (19b/8)

N. M.A'dan farklı olarak bir beyit vardır.

Nazm:

Ko sen eger (11) yele bir tāze nihāli

Büyüse toḡrulmaya anıñla mişāli (19b/10)

N. Zīrā ḥalk devletlülериñ sözine ve mālına aldanurlar. (19b/13) – M.A zira halk maldan ve tatlı sözden artuk nesneye aldanmazlar. (47)

N. ṭab' ıñ (19b/16) – M.A nihadin (47)

N. ḥoş selīm (19b/17) –M.A eyi (47)

N' adl . (20a/4) – M.A dād (47)

N. M.A'dan ayrı olarak buraya bir mısra eklemiştir.

Nazm:

Her ne idersen işiñe heb başıña gelse gerek (20a/5)

N. güzel (20a/5) – M.A gökçek (47)

N. dirīġ itme (20a/9) – M.A dartinma (47)

N. delālet itse (20a/10) –M.A kılavuzlasa (47)

N. mesrūr (20b/1) – M.A rahat (47)

N. ġadr ü cefā (20b/2) – M.A yavuzluk (47)

N. ġam ve ġuşşa (20b/3) –M.A tasa ve ağırlık (47)

N vāşıl ol (20b/10) – M.A eresin (47)

N. şemeresine vāşıl olduġı (20b/11) – M.A eyiliġi ucundan (47)

N. M.A’dan fazla olarak ġavaşşlar sözcüġü geçmiştir. (20b/17)

N. ta‘līm itmege (21a/1) – M.A öğretmeye (48)

N. mübāşeret itdiler (21a/1) – M.A başladılar (48)

N. şabī (21a/2) – M.A oġlan (48)

N. Şuyın aķındısı ķavī olmaġla (21a/4) – M.A su iti akardı (48)

N. aķındı (21a/5) – M.A yatım (48)

N. ‘āķıbet ġālī (21a/10) – M.A sonu (48)

N. emīn (21a/11) – M.A eymen (48)

N. Ezīn-cānīb (21a/11) – M.A bu yana (48)

N. bir cüst ü cū idüb bulamadılar (21a/13) – M.A seġirttiler, su kenarınca çok istediler (48)

N. ġara itdi (21a/16) – MA yas tuttu (48)

N. meyyit (21a/17) – M.A ölü (48)

N. ateş (21a/17) – M.A od (48)

N. sefine (21b/4) –M.A gemi (48)

N. va' d itdiñiz (21b/5) – M.A adadıñız (48)

N. ikrār itdüğün (21b/7) –M.A dediğün (48)

N. Ba' dehu (21b/7) – M.A Andan sonra (48)

N. nıṣf (21b/8) - M.A yarı (48)

N. ṭa' ām (21b/9) – M.A yiyecek (49)

N. ṭabaḳ (21b/12) –M.A dirgi (49)

N. etmek (21b/12) – M.A kirde (49)

N. ma' iṣet (21b/13) – M.A dirlik (49)

N. tecrübe (22a/5) – M.A denemek (49)

N. gizlü (22b/5) – M.A uğurlayın (50)

N. kem (23a/9) – M.A yavuz (50)

N. tehevvr (23a/11) – M.A kaçırma (50)

N. ḳarye (23a/17) – M.A köy (51)

N. ḳıyām idesin (23b/1) – M.A durasın (51)

N. nā-ma' lūm (24a/2) – M.A bilüsüzlük (51)

N. ḥalāṣ olasın (24a/14) –M.A kurtulasın (51)

N. emṣāl ü akrān (25a/5) – M.A başdaş (52)

N. pāk (25b/7) – M.A arı (53)

N. zaḥmet def' itmek (25b/8) – M.A güç götürmek (53)

N. (25b/9)'da geçen *E'l-ḥayāü şu'beti mine'l-imān* cümlesi M.A'da Hz. Peygamber'in hadisi olarak nakledilir. Buna rağmen N.'de bu kısım sadece Arapçasıyla verilir ve kimden aktarıldığı belirtilmez.

N. ma^c iŧet binası (25b/14) – M.A diriliğın bünyâdı (53)

N. ħâ'ib (26a/8) – M.A bîneva (54)

N. ŧîrûğān (26b/1) – M.A ŧırlağān (54)

N. cerrār (26b/9) – M.A umucu (54)

N. Zîrā 'avāmîñ mağbûlî ħāŧlarıñ menfûridir (27a/2-3) – M.A zira amlar katında öğülen haslara tapa olur (54)

N. mecnûn (27b/1) – M.A delirek (55)

N. Hemāndem (27b/2) – M.A tez (55)

N. dūr (27b/14) – M.A ırağ (55)

N. Söz ne söylenür bilmek beyānındadır. (30a/5) – M.A Sözü iyi söylemek fazlın bildirir (59)

N. kezzāb (30a/7) – M.A yalancı (59)

N. dūrûğ (30a/10) – M.A yalan (59)

N. 'ākıbet-endîŧ (30b/6) – M.A önün gözler (59)

N. muŧāħabet (30b/16) – M.A kelecı (60)

N. Ne^c am (31a/4) – M.A Belî (60)

N. dirāz olsun (32b/12) – M.A uzun olsun (62)

N. intikāl idicidirler (32b/13) – M.A öliŧerlerdir (62)

N. (33a/12)'de *ol ħabîŧ* diyerek hikâyede geçen hocayı aŧağılar ama M.A'da böyle bir durum yoktur.

N. behre-yāb (37a/1) – M.A behre bulmuŧ (67)

N. Nūŧîrevānîñ sözlerini ve naŧîħatlerini beyān ider (37a/4-5) – M.A Nuŧirevanın sözlerin beyān ider. (68)

N. (37b/17)'de başlayıp 37b/1'de devam eden cümle M.A'da yer almamaktadır.

N. Yigitlik ve ħublĭk ħālin beyān ider (39a/16-17) – M.A Yiğitlik ve kocalık halin beyan ider. (72)

N. Rostalis (39b/2) – M.A Aristetalis (72)

N. fevt oldı (40a/17)– M.A öldü

N. ana-i ikincidir (42a/7) – M.A ikinci anadır. (75) N. türkçe tamlamayı farsça tamlama şekline çevirmiştir.

N. Ta‘āmın tertīb ve tamāmın beyān ider (42b/8) – M.A Yemek terbiyetin ve âyinin ve erkânın bildirir. (77)

N. ağır ağır ekl (43a/15) – M.A anul anul yiyessin (77)

N. Şarāb tenāviliñ tertibin beyān ider (44a/5) – M.A Şarap içmek terbiyetin ve erkanın bildirir. (79)

N. Misāfir ağırlamak ne vech üzre olmak gerek ve misāfir ne ekmek ħālin beyān ider (46a/9-10) – M.A Konuk gelicek nice ağırlamak gerek ya konukluğa varmağın halin beyan eder (82)

N. ‘Aşķ ve ‘Āşıklıķ Aĥvālin ve ħükümün beyān ider (51a/7) – M.A Âşıklar keyfiyetin beyan eder. (90)

N. ğulām (53b/1) – M.A kul (92)

N. bahā taleb itmek (53b/2) – M.A baha biçmek (92)

N. cāriye (53b/3) – M.A halayıkçı (92)

N. maķrama virmek ħizmeti (53b/5) – M.A desterdārılık (92)

N. muvāfiķ (54b/2) – M.A münafık (93)

N. muķayyed olmayub (54b/5) – M.A kulak urma (93)

N. sivmege sezā ola (54b/6) – M.A sivdigine deĝe (93)

N. ħarāb olmaya (55b/1) – M.A kedilmeye (95)

N. On yedinci Bāb: Yatub uyumak ħālın ve fā'idesin ve ziyānın beyān ider. (56b/14-15) – M.A On yedinci Bap: Yatıp uyumak vaktinde fayidelisin ve ziyanlısın bildirir. (99)

N. Rumīleriñ (56b/15) – M.A Rumların (99)

N. Düşmen ile muķābele semtin beyān ider. (62a/2) – M.A Çeri savaşında nice etmek gerek, anı beyan eder. (105)

N. ħareket idesin (62a/3) – M.A deprenesin (105)

N. 62a'da yer alan şiir sadece Farsça'sı ve Türkçesiyle yer alırken bu şiir M.A'da bir de Taberî dilince verilmiştir.

N. Emānet Hıfz İtmek Beyānındadır (67b/7) – M.A Emanet Saklamağı Beyan Eder (113)

N. Köle ve Cāriye Alub Şatmak Beyānındadır. (69a/15) – M.A Kul ve karavaş almakta ve satmakta eyisin ve yaramazın beyan eder. (116)

1.2. Nazmî-Zāde Hüseyin'in Kābûs-Nāme Tercümesinin Tematik Açıdan İncelenmesi

Kābûs-nāme bir nasihatname özelliği taşımasının yanında aynı zamanda siyasetname ve kıyafetname özelliklerini de barındırmaktadır. Kābûs-nāme eserinin içinde birbirinden farklı konularda öğütler yer almaktadır. Bu öğütler dinî konular, devlet yönetiminin nasıl olacağına, yemek yeme adabından uykuya kadar günlük yaşamın içinde bulunan konulara kadar varmıştır. Yazar tüm bu öğütleri verirken başta dine, gelenek ve göreneklere karşı gelmemeyi öğütlemiş, her işi yaparken itidalle yapılmasını buyurmuştur. Eserin aslı İran kaynaklı olduğu için eserin yazıldığı dönemde; İran içindeki gelenek ve göreneklerin, inanışın, âdetlerin ve hatta ulema arasındaki bilgi birikiminin ne seviyede olduğunu öğrenmekteyiz.

Eserde anlatımları ve öğütleri güçlendirmek için müellifin birçok kaynaktan yararlandığını görmekteyiz. Bu kaynaklar içinde Eski Yunan felsefecilerine, Şeh-nāme içinde isimleri geçen efsanevileşmiş kahramanlara, İslamî dönem içinde yer almış isimlere de rastlamaktayız.

Eser içinde “*Ḳul ve cārīye iştirāsın beyān ider*” başlığını kullanan yazar bu bölümde milletlerin ve ırkların bazı özelliklerinden bahseder. Eser bu özelliğiyle bir kıyafetname özelliği de taşımaktadır. Buna örnek olarak:

“*İmdi ṭavā’if mezkūr daḥı bu vech üzeredir ki cümleden aşısız ve bed-güher ve bed-ḥū kıbçaḳdır ve cümleden hoş-ḥū ve ‘aşiret ve ḥızmetin gözleyici ve yir yirlilüdü ve cümleden yürekli Türkdür ve cümleden ziyāde zahmete ve belāya şabr idicide efendisiniñ her ḥāline muvāfiḳ ḥareket idici göricidir ve cümleden süst endām çekel cinsidir. Ḳabile-i mezkūra Özbekistān ve Türkistān ḥalkındandır. Ṭavā’if-i mezkūra ve sā’iriñ hüner ve ‘ayb ü sīret ü şıfatlarınıñ tafşılı bunda Türkten murād Özbekistān tarafında olan Türkdür. Bu veche üzeredir ki beyān olunur. Ṭā’ife-i Türk ṭā’ife-i mezkūr ḥūylar ve maḥbūblar olurlar ki bir āḥir ṭā’ifede bulunmaz ve ziştler ve çirkinler olur ki vaşf olunmaz. Ammā Hindū ki Türkün ‘aksince dirler ki cümle zişt olub ḥic güzeli olmaz ve Türke göre Hindülük başları büyük olur ve yüzleri ve gözleri yufḳa ḳapaḳlı deḡildir ve burnı yaşşı ve dişleri ve dudakları dil-pesend degildir. Ḥāşıl cümle a‘zāsına nazar idince zişt ve çirkin görünür. Türk gibi degil Türk şüreti ve şıfātı ve ṭerāvet ve ḥūyluḡı ve güzelleri cümle cinsinden a‘lādır. Ammā zişt ve çirkinleri daḥı ḡāyet zişt ve çirkin olur ve Türkün ‘aybları budur ki ṭabī‘ati saḡt olur. Bir nesne öğrenmegi gücdür ve naşīḥat dutmaz ve ma‘rifetsiz ve mütekebbir ve heyyeblü ve ādemsiz ve acı dillü ve bedmest ve şavaşḡan olur. Ammā gicelerde ḳatı ḳorḳaḳ ve yüreksiz olur. Gündüz itdüḡi bahādurlıḡı gice idemez. Ammā ṭā’ife-i mezkūreniñ hüneri daḥı budur ki bahādur olurlar ve riyāsız olub düşmenlikların gizlü itmeyüb āşikār iderler ve yoldāşına yardımcı olur. Her ne iş işmarlansa ḥaḳḳından gelür ve ‘işret deminde teni ve cesedi yumuşaḳ olur.”*

Müellif eser içinde oğluna babacan bir tavırla öğütlerini yazmış, oğlunun öğütlerini dinleyip dinlememesini ise kendisine bırakmıştır. Müellifin deyimiyle o kendi üstünde olan görevini yerine getirmiştir. Eserde öğütlere yer verirken birçok hikâyeden veya yaşadığı olaylardan örnekler sunmuş ve bu öğütlerin kalıcı olmasını sağlamaya çalışmıştır. Hikâyelerin yanında müellif şiirlere de yer vermiştir. Müellifin oğlunun benimsemesini istediği değerler diğergamlık, doğruluk, adalet, din, ebeveyn hakkı, hüner, mütevazı olmak, edepli olmaktır. Bunun yanında müellif oğlunun bazı şeylerden de sakınmasını ister bunların başında yalan, adaletsiz olmak, aceleci olma, Allah’ı unutmak, açgözlülük, cimrilik, cahillik, bilgisiz kişi ile dost olmak, gıybet etmek, boş konuşmak, iyiliği başa kakma gibi konular gelmektedir.

Çalışmamızın bu bölümde eserin içeriğini belli başlı başlıklar altında incelemeye çalıştık.

1.2.1. Dinî ve Ahlâkî Yönden İncelenmesi

Eser içinde başlıklar altında öğüt verilirken ve herhangi bir iş yapılırken dinî hassasiyet gözetilmiştir.

Eserin ilk başlığı “*Allāhu te‘ālānîñ vaşf-ı pākini bilmekdür*” adıyla geçmektedir. Yazar burada imanın yedi şartından birini anlatarak Allah’a iman etmeyi ona layık bir kulun nasıl olması gerektiğinden bahsetmektedir. Allah’ın kâinatı yaratma amacından, kâinatın nasıl yaratıldığı gibi konular da bu bölümde işlenmiştir. Aslında genel olarak bu bölüme baktığımızda divan edebiyatında yer alan tevhid geleneğinin izleri görülmektedir. İnsan bu âleme Allah’ı bilmek, tanımak ve O’na kulluk etmek için gönderilmiştir. Allah’ı her işinde ve her davranışında hatrından çıkarmayan insan iyi ahlak sahibi olarak insanlara faydalı olur. Müellif bu bölümde bunları işleyerek oğlunun da bu yoldan ayrılmaması gerektiğini, onun sırat-ı müstakim üzere bir hayat sürmesi gerektiğini belirtmektedir.

Eserin ikinci başlığı “*Peygamberler vaşfindadır*” adıyla geçmektedir. Burada da yine imanın yedi şartından biri olan peygamberlere imanın geniş bir şekilde açıklaması görülmektedir. Bu bölümde yine Allah’ın birliğinden bahsedilerek bunun yanında dünyada ve kâinatta düzenin her zaman aynı kalmadığı, gün gelince bu düzenin bozulduğu anlatılmaktadır. Allah’ın bu düzeni sağlamak ve insanlara yol göstermek, Allah’ın birliğini anlatmak için peygamberler gönderdiğini belirtmektedir. Bu bölümde son olarak müellif Hz. Âdem’den Hz. Muhammed’e kadar tüm peygamberleri bir sayarak haklarını gözetmek gerektiğini söylemiştir.

Eserin üçüncü başlığı “*Allāhu te‘ālānîñ şükri beyânındadır*” adıyla verilmiştir. Yazar burada Allah’a tüm nimetlerinden dolayı şükredilmesini ve bunların nasıl olacağını anlatmıştır. Bu bölümde yazar her insanın Allah’a karşı şükrünü yerine getirmesi gereken ibadetlerden bahsetmiştir ve bunların herkesin üzerine farz olduğundan bahsetmiştir.

Eserin üçüncü başlığı “*Ṭā‘at çoklığın fā‘ide beyânındadır*” adıyla verilmiştir. Bu bölümde yazar hak yememe üzerinde durduğu gibi genel olarak hac ve zekât konularını ele alarak bir önceki başlıkla konuyu birleştirerek İslam’ın beş şartının yerine getirilmesi

gerektiğini ve bunun faydasının olduğunu bazen Kur'an'dan ayetlerle bazen hadislerle bazen de hikâyelerle aktarmaya çalışmıştır.

Eserin her başlığı din çerçevesi içinde öğütlerle geçmiştir. Bu öğütlerde de ilk üç başlıkta olduğu gibi Kur'an'dan ve hadislerden alıntılar yapılarak verilen öğüt güçlendirilmiştir.

Eser dinî yönünün yanında bir ahlak kitabı özelliğini de taşımaktadır. Eserin çoğu başlığında bu ahlak unsurlarına yer verilmiş, iyi ve güzelin nasıl olduğu verilen örneklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Müellife göre kişinin iyi ve ahlaklı olması diğer insanlara karşı davranışlarıyla gerçekleşmektedir. Yazara göre ahlak sadece çevredeki insanlara karşı değil kişinin kendisine olan saygısı için de geçerlidir. Yazar insanın tutkulara esir olmamasını, nefsinin peşinden koşmamasını bunların ancak kötü ahlak sahibi insanlar tarafından gerçekleşeceğini belirtmiştir. Kur'an'ın Hucurat suresi 12. ayetinde “Birbirinizin gıybetini yapmayın. Herhangi biriniz ölü kardeşinizin etini yemekten hoşlanır mı? İşte bundan tiksindiniz!” ifadesi yer almaktadır. Eserde de müellif oğluna öğüt verirken “*Zirā ol ardınca söyler ve bu yüziñe söyler ve kişiye andan ulu muşibet olmaya ki fā’idesiz yirlere göz kulağ duta ve bir ziyāna uğramış kişiye bundan ulu ziyān olmaya*” (38a/7-8) demektedir. Burada yazar gıybetten uzak durmasını, onun faydasız ve boş bir iş olduğunu ve hem kendine hem çevresine zarar verdiğini anlatmaktadır.

Kur'an'da Nahl Suresi 90. ayette “Şu bir gerçek ki, Allah size adaleti ve iyilik yapmayı emreder” ifadesi yer alır. Müellif de oğluna her işinde adaletli davranmasını, adaletin yönetimde temeli oluşturması gerektiğini söylemektedir.

Eser içinde dinî ve ahlakî öğütlerin yanında İslam'a ve Kur'an'a ters düşebilecek nitelikte öğütler de bulunmaktadır. Kur'an'da içki içmek “*Ey iman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar (putlar) ve fal okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının ki, kurtuluşa eresiniz*”, ayetiyle yasaklanmıştır. Eserde müellif başta içkinin zararlı ve günah olduğunu belirtmiş daha sonrasında oğluna eğer içki içerse de nasıl içmesi gerektiğini anlatmıştır. Bunun için eserde “*Şarāb tenāvüliñ tertibin beyān ider*” başlığıyla belirtmiştir.

Ayrıca Kur'an'da, “*Ey insanlar! Sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Hem de sizi şubeler ve kabilelere ayırdık ki, birbirinizi tanıyasınız. Şüphesiz ki, Allah katında en şerefliiniz, takvaca en ileride olanınızdır*” buyurulmaktadır. Eserde *Köle ve cāriye alub Şatmağ beyanındadır* başlığıyla yer alan bölümde milletlerin özellikleri verilip bunların

olumlu veya olumsuz yönleri gerek fiziki özellikleriyle gerek huy ve tabiatlarıyla anlatılmış ve birbirinden üstün ve yetersiz oldukları konular ele alınmıştır.

1.2.2. Sosyal, Siyâsal ve Ekonomik Yönden İncelenmesi

Başlarda da belirttiğimiz gibi eser bir ahlak ve öğüt kitabı olmasının yanında bir siyasetname olma özelliği de taşımaktadır. Eser içinde müellif oğluna öğüt verirken öncelikle kendi ata ve soyundan bahseder ve sultan olduğunda bunlara yakışır bir şekilde sultan olması gerektiğini belirtmektedir. Oğlunun yönetime geçtiğinde haktan, doğruluktan ve adaletten ayrılmaması gerektiğini nasihat etmektedir. Bir devlet büyüğü olduğunda neye değer verip kimlerle arkadaşlık kurması gerektiğini aktarmaktadır. Zira devlet büyüğü olduğunda halk onu her zaman gözetleyecek ve düşmanları açığını bulmaya çalışacaktır. Aslında eser bir nebze de bunun için yazılmış ve müellif oğlunun atalarına ve soyuna halel getirmemesi gerektiğini belirtmiştir. Yaptığı en ufak haksızlık ve kötü iş halk arasında kişiyi kötü gösterecek ve itibarını zedeleyecektir. Bunları göz önüne alarak öğüt verilen kişi hayatını ona göre düzenleyecek, sultanlığına ve devlete söz ettirmeyecek şekilde düzen kuracaktır.

Eser içinde insanlar arası ilişkilerden sıkça bahsedilmiştir. Müellif öğüt verirken insanlarla nasıl ilişki kuracağını açıklamış ve iyi ve güzel olanın neler olduğunu söylemiştir. Örneğin “*Misâfirîñ ve misâfir da‘vet ide âdâbın beyân ider*” başlığının yer aldığı bölümde misafirlere karşı nasıl davranması gerektiğini, insanlarla ilişkileri esnasında her zaman haklının yanında olması gerektiğini bildirmiş, insanlara karşı yalan söylemekten uzak durması gerektiğini belirtmiştir. Eğer insanlara bir söz söyleyecekse o sözü iyi bir şekilde söyleyerek onları kırmaktan uzak durmasını öğütlemiştir. Yazar bu konuları ele alırken de yine hikâyelerden faydalanmış ve anlatımı bunlarla güçlendirmiştir.

Eser içinde insanın eğlence hayatını gerçekleştirirken nasıl davranması gerektiğinden de bahsedilmiştir. Bu konular; “*Nerd ü şaṭranç ne resm oynamaḡ gerek beyân ider*”, “*Çevgân oynamaḡ ṭavrın beyân ider*”, “*Şayd ü şikâr tertibin beyân ider*” başlıkları altında işlenmiştir. Yazar kişinin bunları yaparken de itidalden ayrılmaması gerektiğini vurgulamış bu oyunların fayda ve zararlarını belirtmiştir. Yine daha önce değindiği “*Şarâb içmek tertibin beyân ider*” gibi konuyu bu başlıkta da alacağımızı düşündük.

Bunlara bir örnek olarak:

“*Hāşşa nerd lu‘bından ve şatrançdan âdeme gönül tarlığı çok olur. Nakşî murād üzre gelmeye. Elbetde dil-teng olur. Ol vakit mizâc gavgâya müncer olur ve olduğu belâ-nizâ‘dır ve nerd ü şatrançı çok oynamaya ‘âdet itme. Eger ütersen dahı gâh gâh ola ve rehin olmaya. Meger şāhâne bahâne sebeb-i şöhet olur. Nesne ile ola akçe ile nerd ü şatranç oynamak kumârdır ve zinhâr kumâr-bâzlıktan şakın. Müdebbirler şa‘natıdır. Ne deñlü oynayıcı olursan dahı kumârbâzlıgla meşhûr olmuşlar ile şakınub oynama. Zîrâ sen dahı kumârbâzlıkla ma‘rûf olursun.*”

1.2.3. Sağlık Yönünden İncelenmesi

Yazar oğluna öğüt verirken sağlık açısından ne uygunsa onu yapması gerektiğini belirtmiştir. Giylanşahın yapması gerekenler helal ve sağlıklı bir yaşam sürmesidir. Bu sağlıklı yaşam ise günlük yaşamında uyguladığı davranışlarla ilgili olacaktır. Bu yapılan davranışlarda da her şeyde olduğu gibi aşırıya kaçılmayacak ve sağlığı ve günlük yaşamını etkilemeyecek şekilde olmalıdır. Zira bu davranışlar kişinin hem kendisine zarar verir hem de çevresi tarafından ayıplanmasına neden olur. Bu da kişiyi aynı zamanda hem beden hem ruhen etkilemiş olur. Yazar bunları “*Hamâma girmek ve ne resme yaykanmak gerek beyân ider*”, “*Yatmak ve diñlenmek hâlin beyân ider*”, “*Şarâb içmek tertibin beyân ider*”, “*Cimâ‘în zararın beyân ider*” başlıklarıyla vermiştir. Bunlardan birine örnek olarak:

“*Hükemâ uyumağı küçük mevt dimişler. Zîrâ uyumağdan ten kâhil olur ve ‘aql şürîde ve bedende ne deñlü hiss ve hareket var ise bâtıl olub âdem meyyit mesâbesinde olur ve nevm küçük mevtdir didüklerine sebeb budur. Öyle olunca çok uyumağ eyü degildir. Zîrâ bedeni bir hâlden bir hâle döndürür. Güyâ hayâtdan memâta döndürür. Hükemâ dimişler ki: Beş nesne âdemiñ hâlin müteğayyir ider. Ya‘nî bir şüretten çıkarub âher şürete giderür. Biri fecâ‘aten ferağ ve biri fecâ‘aten havf melûl olmak ve biri cünündür ve beşinci nevmidir. Hâli ve şüreti müteğayyir idenlerdir. Egerçi kocalık dahı şüret nişânı müteğayyir ider. Lakin derhâl itmez ve bunlarıñ cümlesi hayâta tâbi‘dir. Ancak nevm mevte tâbi‘dir. Meşelâ sarhoş uzağdan görseler bilürler ki diridir. Ammâ bir uyur âdem görseler meyyite kıyâs iderler ve nice ki ölüye hüküm ü kalem olmaz. Uyumuşa dahı hüküm ü kalem icrâ olunmaz. İmdi ma‘lûm ola ki çok nevmiñ ziyânı olduğu gibi ‘adem nevmiñ dahı şöyle zarar ve ziyânı vardır ki eger bir kimesne yetmiş iki sâ‘at ki üç gün üç gicedir uyumasa ekşerin kavli bu ki helâk ola. İmdi her nesne endâze ile olmak gerek.*”

METNİN HAZIRLANMASINDA TAKİP EDİLEN YÖNTEM

1. Metnin hazırlanmasında yaygın çeviriyazı sistemi kullanılmıştır.
2. Eserde geçen ayetlerin meali dipnotta sure ve ayet numarasıyla birlikte verilmiştir.
3. Eser içinde tarafımızca okunmayan veya okunması mümkün olmayan kelimeler eserde geçtiği şekilde Arap harfleriyle verilmiştir.
4. vav-ı madule - ̣ - şeklinde gösterilmiştir.
5. Varak numaraları kalın yazılırken satır numaraları normal şekilde gösterilmiştir.
6. Varak numaraları [] şeklinde gösterilmiştir.
7. Satır numaraları () şeklinde gösterilmiştir.

2. BÖLÜM

2. TRANSKRİPSİYONLU METİN

Tercüme-i Kābūs-nāme-i Kitāb

[1b] Bi'smi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm ve bihi nesta' in

(2) Elḥamdüli'l-lāhi e'l-aḥadi'l-ferdi's-şamed ḥamden lā-yuḥşihī

Nazm:

(3) Ḥüdāvend-i zemān ü 'arş-ı 'aẓam münezzehu ازمنى ve keyf ü مم كم te'ālā ceddehü ve celle

(4) şenāhu hüve'r-rabbü'l-lezī el-ma'bedü'l-erḥam **Münācāt:** Eyle yā Rab benüm tab'ım ḥalka-cünbān (5) künüz tā ki söz gencīnesinden bezl idem dir. Şenā nicedir dürr-i deryā-yı (6) me'ānī kim ola gūşvār-ı şāhid-i ḥamd-ı şenā için sezā ve's-şalavātu ve's-selām (7) illā temme'l-ekmelü 'ale'n-nebiyyi'r-ra'ūfu'l-ecmel ve'r-resülü'l-'aṭūfu'l-mükemmel (8) Muḥammedü'l-Muşṭafā ve'n-nebiyyü'l-müctebā ve 'alā ālihi ve aşḥābihi şümüsü'd-ḍuḥā ve akmāru'd-ḍucā (9) ve nücümü'l-ḥudā li-men-ihtidā mihr-i ḥüsni ideli mülk-i vücūd-ı işrāk (10) oldu pür-'aceb ü pür-nūr-ı ser-ā-pā āfāk-ı nūr maḥş itdi. Anı (11) feyyāz-ı vücūd eyledi. Baḥr-ı seḥā ma' den-i luṭf eşfāk-ı seyyid kevn ü⁷ (12) mekân Aḥmed-i Maḥmūd-şifāt şer'ı 'ahde vefā sāhib-i ḥüsni ahlāk (13) ravza-i pākına ol biñ gūne şalāt daḥı āline ve aşḥābına (14) aşḥāb-ı vifāk **Neşr:** Bā'ış-ı taḥrīrūñ şāḥ-ı kalem ve bādī-i (15) neşr-i cevāhir-i raqam budur ki selāṭin-i āl-i 'Oşmān eskeneḥümü'llāhu (16) te'ālā fi-buḥbūḥati'l-cinān ḥazerātından pādişāh-ı sādis (17) Sulṭān Murād Ḥan ibn Muḥammed Ḥan ibn Bāyezīd Ḥan ibn [2a] Murād Ḥan ibn Orḥan Ḥan ibn 'Oşmān Ḥan zamān-ı sa'adet-nişānları ricālinden (2) Mercümek ile müştehir Aḥmed ibn İlyās bu minvāl üzre naşb-ı kargāh-ı taḥrīr ü (3) baş-ı tār u pūd-ı taḥrīr itmiş ki bir gün Filibe tarīķinde pādişāh-ı müşārün-ileyh (4) ḥazretleriniñ ḥızmetinde iken dest-i mübāreklerinde müṭālā'a ider bir kitāb (5) görüb ne 'ālemdə ve ne fende olduğın su'āl itdüm. Lafz-ı sükker-bārlarında (6) Kābūs ile müsem mā bir hoş çok fā'ide ve naşāyiḥe müştamil Fārsī bir kitābdur. (7) Ancaḥ bir kimesne egerci Türkīye tercüme itmiş ve lakin 'ibāretin ḡarībü'l-fehm (8) ve herkesiñ zihnine cesbān ü mülāyim itmekle ḥikāyetlerinde ma'nā fehm olunmaz (9) ve sözlerinde ḥalāvet alınmaz. Tekrār

⁷ Yazmada kevn mekân şeklinde yazılmıştır.

tercüme ile elfāzı teftih ve ma' nāsı (10) tevażzuḥ olunmuş olsaydı ḥāş ü 'āma nef' i vāşıl ve feyzi cümleye (11) şāmil olur idi diyü redd-i cevāb-ı müştetāb buyurmalarıyla bu fakir (12) istidā' idüb bu kulları bu ḥızmeti edā iderüm diyü 'arz itdügümde (13) ol pādīşāh-ı 'ālem-penāh ḥāzetleriniñ bu bendelerine ḥüsn-i zānnı ile senüñ ne (14) ḥaddüñdür diyü inkār itmeyüb tercümesin fermān buyurdılar. Hemīşe pādīşāhları (15) ne ile tercümeyle iḳāz olunub ğālibe ve ğarrāya muḥtāc bir nev' arūs-ı (16) ḥüb-rū olmağla pādīşāh-ı müşārün ileyhüñ şenāsiyla ārāste ve medḥiyle (17) pīraste kılındı.

Nazm:

Naḳşında ezel-i nükūş ızḥār
itdi bī-reng [2b] ü resm ü bī-pergār

'ālemi itdi resm ü ādemi reng
anlara begler itdi āḥir-i kār

Tā ki (2) revnaḳ bula nuḳūş-ı zemīn
nitekim devr-i şehriyār-ı diyār

şeh Murād ḥan bin 'Oşmān (3) kim
'adl oldı aña şı'ār ü dişār

göl görüb ḥüsniniñ leṭāfetini
dökdi (4) yüzinden abrū-yı vaḳār

serv ḳaddine beñzedi lākin
bulmadı i' tidāl ile refṭār

(5) Aḥmed ehemmiyetle şükr ile baḥt
oldı ḳarīn-i devlet-i yār

dehr elinde ki saḥt-ı nā-ḥoşda
(6) itdi lüṭfi ṭabībi tımār

turdığınca zemîn-i pür-hamûl
döndigince ‘acûz-ı çarh-medâr

(7) yâ ilâhî hıfz-ı amânında ol
şakla bu nev-civânı leyl ü nehâr

binâ’ en-‘aleyh yine (8) ol kibrü’l-intisâb-ı salţanatıñ dürr-i yektâ ve ol devr-i zamân-ı sa‘âdetiñ güher-i bühûrlarından (9) sultân-ı şâliş u ‘ışrı’ın cālâen nizâret-efzâ-yı ser-servi ve revnağ-bağşâ-yı (10) taht-ı ‘âlîbaht salţanat-perveri sultânü’l-‘ırâkeyn hâkânü’l-berreyn ü ve’l-bahreyn (11) hâdimü’l-haremeynü’ş-şerifeyn el-gâzî fî sebili’l-lâh nâşır-ı ibâdu’l-lâh

Nazm:

Hâzret-i (12) sultân Ahmed pâdişâh-ı bahr u berr kim
gubâr-ı şehi çine tâc-ı ser-mâlik-i ‘ilm ü hikem⁸

(13) dâver ü seyf-i kalem feyz-bağşâ-yı cihân şâhen-şeh-i hürşidimiz himmetiyle mûr-ı çavuşân (14) Süleymânı bulur Kahramânı kahrile ider zir ü zeber Rüstem-i rûz u ‘âlî-güher (15) Keyvân-ı gulâm ve berâtında gemini ‘anķâveş ola. Yâ Rab devleti pâyende ve ‘ömri mezîd (16) vaşf-ı pâkiyle ol efsûde-dil gülberk ola pâdişâh-ı gerdün-vaķârıñ vüzerâ-yı (17) ‘izâm ü vûkelâ-yı kirâmından iş bu biñ yüz on yedi senesi târihinden [3a] kalmağ ve Bağdâd dârü’s-selâm muhâfız-ı ğayyûr ve nighbân-ı cesûra

Nazm:

Nâmdâr ü vüzerâ (2) Āşaf der Rüstem-efgen
Kahramân hecâ vü Nerimân-ı zamân⁹

Ki rûyına ider çarh-ı (3) berîn şad-taḥsîn okınur nâsiyesinde suḥf-ı haber ‘ayân merâhim-güster (4) ‘âlî-güher ḥüsnü’l-aḥlâğ dilber-i âfâğ düstûr-ı Cihân-ârâ vezîr Ḥasan Pâşâ (5) ilâ-raḥmeti’l-lâhi ḥazretleriniñ nüṣṣa-i mezkûr-ı manzûr ‘ayn-ı daķîķa şinâsları (6) olub şarf-ı Türkî-i kadîm olmağla bu zamânede müst‘amel ü meşhûr olan Türkîye cünbân olmayub dil-pesend ü fâ’ide-mend olmamağla tekrâr (7) taşḥiḥ ü tenķiḥ olunub zebân¹⁰-ı

⁸ Denizin ve karanın padişahı Sultan Ahmed hazretleri, o ilim ve hikmetin başsahibinin tacının taşıyıcısıdır.

⁹ Adı ve vezirliği Rüstemi düşüren Asafdır, (O) zamanın Nerimanı ve Kahramanıdır

¹⁰ Eserde *zamân* şeklinde yazılmıştır.

ehl-i zamāneye muṭābık ve fehmi-ı ḥāş ü ‘āmmeye (8) muvāfık Türkī ile tecdīd olunur ise metrūk iken ‘āleme mergūb (9) ve endāḥte-i zāviye-i nisyān iken maṭlūb olur idi diyū tecdīd ü (10) tesvīdin bu faḳīr-i ḳalilü’l-bizā‘a kesīrū’l’izāe murteziyyü’l-meşhūr ve Nazmizāde (11) dā‘ilerine işāret buyurmalarıyla işāretlerin ‘ayn-ı beşāret (12) bilūb maḳbūl-i bārgāh-ı perverdigār ve mergūb-ı ḳulūb şıḡār ü kibār olmaḳ (13) ricāsıyla ‘ibārāt-ı vāziḥa ile ārāste ve sehv ü ḥaṭāya ‘özü- (14) ḥāste taḥrīrine mübāşeret ve tesvīdine mübāderet olundu **Aḡāz-ı** (15) **Dāstān**: Şöyle rivāyet olunur ki ḥulefā zamānında Kūhistān mülkinde (16) bir pādişāh varıdı. Nāmı Keykāvus İskender bin Ḳābūs Veşmgerd idi [3b] ve İslām pādişāhlarından olub bir pīr-i cihān-dīde idi. Ammā bir nev-civān oḡlı (2) var idi adına Giylān-şāh dirler idi. Bir ḥired-mend-i ‘aẓīm ḳābil-i civān idi. (3) Bir gün pādişāh-ı mezkūr oḡlının yüzine baḳdı ve ferāset birle ḥāline (4) naẓar itdi. Egerçi ‘aḳl ü ḥired ve kemāl ü devlet gördi. Lakin genclik ḡurūrın (5) ve ḡaflet uykusın daḡı bildi ve gördi. Pes pādişāh fikr itdi ki eger (6) kendü terbiyesinde taḳayyūd iderse şāyed ‘ömr vefā itmeye. Zīrā ki ehl-i başiret (7) eceli kendülere yaḳın bilürler ve eger terbiyye itmez ise kendi cevherin balçıḡa (8) virmiş olur. Pes şöyle münāsib gördi ki oḡlına bir mürşid bula ki ḥic (9) fenā vü zevāli olmaya binā‘en- ‘ālā-zālik bu kitābı taşnīf eyledi ve oḡlın (10) yanına da‘vet idüb didi ki ey oḡul bilmiş ol ki ben ḳocaldım ve (11) za‘īf ve zād ü zevādesiz yol başına geldim. Sefer-nāmesin elūme şundılar (12) ki ol nāme şaḳal aḡarmaḳdur insānıñ şaḳalı aḡarmaḳ Ḥaḳ subḥāne ve te‘ālā (13) dan aña ḥaberdār ol ey ḳulum bu mülki ḳoyub āḡir mülk tedārikin gör (14) dimekden ‘ibāretidir. İmdi ey cigergūšem bu ma‘zūlluḳ çāresizdür. Çün (15) kendü kendümi ma‘zūllar dā‘iresinde gördüm. ‘Aḳl baña şöyle yüz gösterdi ki (16) bu dā‘ireden gitmezden aḳdem saña bir ḳac naşīḥat ideyim ki rüzḡārda ticāret (17) yoluna ve devlet-pendine ḳulavuz ola saña ben yādigār virdim ki anuñla [4a] ‘amel idersen her işinde berḫūrdār olub nīk-nām taḥşil idesin (2) ve rüzḡār elinden sille yimeyesin zīrā peder-müşfikdi. İstemez ki oḡlı (3) rüzḡār elinden cevır çeke. İmdi gönül ḳulaḡın bu pend ü naşīḥatime (4) aḳuḳ dut. Tā ki şoñra peşimān olmayasın. Fi’l-cümle eger sen yigitlik ḡurūrıyla (5) bu pend ü naşīḥati ḳabūl itmez isen bārī babalık ḥaḳḳını yerine getürmüş (6) ve yāḡūd sen bu naşīḥati dutmaz iseñ ol ki ḡayrıları dutalar. Egerçi ‘ādetdür. (7) Her oḡul pederiniñ naşīḥatin dutmaz ve lakin ümīdüm var ki (8) inşā‘a’l-lāhu te‘ālā sen ḳabūl idesin ve daḡı bilmiş ol ey oḡul (9) bu civānlar ḡaflet ile şöyle taşavvur iderler ki kendülerin bilgüsi (10) pīrler ve dünyā görmüşlük bildiklerinden yegdir. Anlardan bu taşavvur (11) ḡalaṭ ve ḡaflet olduḡın bildüḡim taḳdīrce saña yol göstermekde (12) ḡāmūş olmaḡı revā gördüm ve bu kitābı yādigār itdim. Lakin muḥtaşar ve müfīd (13) eyitdim. Zīrā her nesneniñ muḥtaşar ve müfīdi taṭvīl ü tafşīlinden yegdir (14) ve daḡı bilmiş ol ey oḡul dünyā ḡalḳınıñ bir ‘ādeti vardır ki bir ‘azīz (15) nesne

olsa şakırlar yine bir ‘aziz kimseye virürler. Pes dünyā hāşılından (16) gāyet ‘aziz nesnem bu pendlerdür ve dağı gāyet ‘aziz kimsem sensin (17) imdi ağır vaqıtimde bu ‘azizi saña virdim inşā’a’l-lāhu te‘ālā ümüdüm [4b] oldur ki saña fā’idesi ola ve sen dağı qabül idüb bunuñla ‘amel idesin (2) ve dağı ey oğul cihānda aşıñ gibi pāk dirlik eyle zırā aşıñ ve nesebiñ (3) ulu aşıldır ve cihān pādişāhlarıdır ve ceddin Şemsü’l-Ma‘ālī Kābūs (4) ibn Veşimgired bin Atmışdır ve hānedan ki Giylān begleridir ve Ebū’l-Mü’eyyedü’l-Belhī (5) ecdādın zamānında bir şāh-nāme taşnif itmişdir şimdi Giylānda (6) ol tārīh yādigār qalmışdır. Cehd eyle ki seniñ ceddindür. On üç zuhurdan (7) Keyus bin Kūbade eydür ki Nüşirevān-ı ‘ādiliñ qarındaşıdır ve seniñ vālide-i mihribānıñ (8) Gāzī pādişāh sultān Maḥmūd bin Nāsırü’d-dīn kıızıdır ve benim pederimiñ (9) vālidesi emir Ḥasan Fırūzān kıızıdır. Öyle olunca ey oğul ol ‘ākıl (10) nesebiñ ḥürmetin ziyāde gözet. Tā ki erāzillerden olmayasın. Egerçi ferāsetle (11) sende ‘aql ü hūner gördüm ammā naşihat ‘aqlsıza gider. Murādım anı saña hedi (12) ye virmekdir. Eger ḥıfz idersen kāmil olursın ve eger ḥıfz itmezsen (13) ziyānkār olursın ve dağı āgāh ol benim ‘ömrümüñ tamāmı yaqındır ve benim ardımca (14) dağı seniñ geleceğın qarıbdür. Cehd eyle ki bundan yol azuğı ve zād ü (15) zevād getüresin ki ol tarīke münāsib ola zırā bu cihān ol cihānıñ (16) mezra‘asıdır sa‘y it ki seniñ mezra‘anı ağıer kimesne zirā‘at itmeye (17) zırā āheriñ zirā‘atinden saña fā’ide olmaz ve bu fānī sarāyı ol bākī sarāya [5a] değışme. Eyü kişiler bu cihānda aslān gibidir ve yaramaz kişiler kelb gibidir. (2) Zırā kelb ne görse olduğı yerde ekl ider. Ammā arslan şaydın (3) kendü me’vāsına götürüb anda ekl ider. Pes bunuñ ma’nāsı budur ki (4) Nefs-i emmāre şāhibi kelbe beñzer ne olsa ‘acele idüb bulduğı (5) yerde her ne bulursa ekl ider ammā nefsi mutma’ine şāhibi ‘ākıl (6) arslana beñzer bunda bulduğın ol ‘āleme gönderüb zaḥır ider. (7) İmdi ey oğul cehd eyle ki seniñ şikārın eyülik ola ki ol cihānda (8) gereklüdür ve eyülükden murād Allāhu te‘ālānıñ tātıdır. Zırā kula hıç (9) tātıdan eyü şikār yoqdur. Zırā tātı idenlerün mişālī āteşe (10) beñzer. Ne deñlü āteş alçaq yerde yaqsañ şu’lesi ve himmeti (11) yüce olmaqdır ve ola ki tātı yolına gitmez şu mişālidir imdi¹¹ (12) ey oğul tātı öziñe vācib bil. **Fihrist-i Ebvāb Evvelki Bāb** Allāhu te‘ālā (13) nuñ vaşf-ı pākini bilmekdür **İkinci Bāb** Peyğamberler vaşfindadır **Üçüncü (14) Bāb** Allāhu te‘ālānıñ şükri beyānındadır. **Dördüncü Bāb** Tātıat çoklığın (15) fā’ide beyānındadır. **Beşinci Bāb** Peder ve vālide ḥuqūqun beyān ider **Altıncı (16) Bāb** Hūner ile güher ziyāde olduğın beyān ider **Yedinci Bāb** Sözi (17) ne resme söylenür bilmek beyānındadır. **Sekizinci Bāb** Nüşirevānıñ [5b] vaşiyetlerin beyān ider **Tokuzuncı Bāb** Pırlık ve civānlık ḥālin beyān ider (2) **Onıncı Bāb**

¹¹ Her ne deñlü yüksege qaldursañ meyli aşığayadır.

Ekl-i ta‘ām ādābın beyān ider **On birinci Bāb** Şarāb içmek (3) tertibin beyān ider **On ikinci Bāb** Misāfirin ve misāfir da‘vet ide(itmek) ādābın (4) beyān ider **On üçüncü Bāb** Nerd ü şatranç ne resm oynamak gerek beyān ider (5) **On dördüncü** ‘Āşıklık keyfiyetin¹² beyān ider. **On beşinci** Cimā‘in zararın (6) beyān ider **On altıncı** Hamāma girmek ve ne resme yaykanmak gerek beyān (7) ider **On yedinci Bāb** Yatmak ve dinlenmek hālin beyān ider **On sekizinci Bāb** (8) Şayd ü şikār tertibin beyān ider **On Toğuzuncı** Çevgān oynamak (9) tavrın beyān ider **yigirminci Bāb** Düşmen ile muqābele semtin beyān (10) ider **yigirmi birinci Bāb** Mal artırmak esbābın beyān ider **Yigirmi ikinci** (11) **Bāb** Emānet-i hıfz idüb girü şāhibine redd itmek fā‘idesin (12) beyān ider **Yigirmi Üçüncü** Kul ve cāriye iştirāsın beyān ider **Yigirmi** (13) **dördüncü** Mülk alınursa neng gibi yerde alınmak gerek beyānındadır (14) **Yigirmi beşinci Bāb** Dört ayaklı cānver alındukda iyüsin beyān ider (15) **Yigirmi altıncı** ‘Avrat aldukda kişi nice ‘avrat almak gerek beyānındadır (16) **Yigirmi yedinci** Evlād beslemek tertibin beyān ider **Yigirmi sekizinci Bāb** Dost dutmak (17) ve idinmek fā‘idesi beyānındadır **Yigirmi toğuzuncı Bāb** Düşmenden [6a] emīn olmak beyānındadır **Otuzuncı** ‘Afv-ı cürm sevābı beyānındadır (2) **Otuz birinci bāb** ‘İlm taleb itmek beyānındadır **Otuz ikinci Bāb** (3) Ticāret beyānındadır **Otuz üçüncü Bāb** Tabībler kâ‘idesin ve ne resme (4) evkāt gicürdiklerin beyān ider **Otuz dördüncü Bāb** Müneccimler resmin (5) beyān ider **Otuz beşinci Bāb** Şu‘arā ve tarīklerin beyān ider **Otuz** (6) **altıncı Bāb** Muṭribler resmin beyān **Otuz yedinci Bāb** Pādīşāhların (7) hizmetin beyān ider **Otuz sekizinci** Nedimlik ve muşāhiblik (8) dā‘bın beyān ider **Otuz Toğuzuncı Bāb** Resm-i kitāb beyānındadır **Kırkıncı Bāb** (9) Vezirlik tertibin beyān **Kırk birinci Bāb** Ser‘askerlik (10) beyānındadır **Kırk ikinci Bāb** Pādīşāhlar erkānın beyānındadır **Kırk** (11) **Üçüncü Bāb** Zīrā‘at ve köy ve kethüdālīk resmin beyān ider **Kırk** (12) **dördüncü Bāb** Civānmerdlik fazlın beyān ider **Evvelki Bāb Hakk te‘ālānıñ birliği beyānındadır** (13) Melik Keykāvus oğlu Giylān Şāha eydür: Ey oğul bilmiş ol ki birkaç söz (14) Hakk te‘ālānıñ birliği bilinmek içün kitāb evvelinde yād kıldım, tā ki (15) i‘tikādın yolu muhkem ola. Zīrā çok kişiler anı bilmemek ile gümrāh oldılar. (16) Ammā pāk-naazar şāhibleri ḥaṭā itmediler ve cā‘izdir ki anlarda daḥı (17) ḥaṭā vāki‘ ola. Ey oğul bilmiş ol ki Hakk subḥānehu ve te‘ālā āşikār u nihānda [6b] ve yerde ve gökde ve bu cihānda ve ol cihānda ‘aql ile idrāk olunur. Ammā kendünün (2) zāt-ı muḥaddesi taṣavvur-ı ‘aqlıdan birün ve münezzehdir ammā eger dilerse ki Allāhu (3) te‘ālāyı bilesin ol kendü kendüni bil ve kendü hālinden ḥaberdār ol. (4) zīrā her kim kendü kendini bildi Hakk subḥānehu ve te‘ālā bildi. Bu sözden (5) maḥşūd budur ki sen bilmiş ol ve ol bilicidir ya‘nī sen naḥışsın (6) ve ol

¹² Yazmada *kefiyetiñ* yazılmıştır.

naḳḳāşdır. İmdi ey oğul kendü naḳşınḥ tarīḳinden anı (7) bilmege cehd eyle naḳḳāşlğı tarīḳinden fikr itme ve daḥı bilmiş ol (8) ey oğul naḳḳāşın kemālī maḥall-i ḳabūl olmayan yerde bilinmez bununḥ mişālī mūm (9) ile taşa beñzer. Maḥall-i ḳabūl olmaduğcūn kimesne mühr urmaz. Ammā mūm ki ḳābildir. (10) Ḥātemde ne dürlü naḳş var ise mūmda ol naḳş zāḥir olur (11) ve daḥı bir pādīşāḥ ḥātemiyle bir pāre mūm üzerine mühr ursa ol mūma (12) pādīşāḥ ḥātemidir dimezler. Belki pādīşāḥ mühridir dirler. İmdi ey oğul (13) bilmiş ol ki insān ile ḥayvānıḥ mişālī mūm ile taş gibidir. Pes (14) Ḥaḳḳ subḥānehu ve te‘ālā ḳudret ḥāteminden olan kemāl-i naḳşını nice birle fehm ide. Pes (15) gümānı terk itmek gerek. Ya‘nī bu naḳşı niçe yaḳışdırdı diyüb naḳḳāşı niçedir (16) demek gerek. Şun‘ı ve şān‘ī bil. Şaḳın ehl-i fitne i‘tikādına uyma ve yolına (17) gitme. Ya‘nī ehl-i ḳalāl seni dehrī itmesünler. Zīrā dehriler her ne [7a] olursa zamāndan dutarlar. Sen fikrini dehrleriḥ¹³ ḥaṭāyla sen zamānı berklü geçirsene (2) dir. Pes bir zamānıḥ evveli gelmek ola ve aḥiri gitmek ola aña ehl-i başiret nice (3) fā‘il dimegi revā görür. Ammā ey oğul zemīn ehli mādām vardır. Zamān daḥı vardır. (4) Ġāfil olma lābūd bu bende bağılu ḳalmış ve Allāhu te‘ālānıḥ şun‘ı nice olduğın (5) fikr idersen revādır. Ammā kendü zāt-ı muḳaddesinçe olduğın fikr itme. Zīrā yol (6) uğramaduğı yerde yol gözetmek azğunluk nişānıdır. Bu azğunluk ḳorḳusından (7) Ḥazret-i resūl-i ekrem şalla‘l-lāhu ‘aleyhi ve sellem ümmetine naşihat içün (8) ḥadīs-i şerīf buyurmuşlardır: *Tefekkeru fī alā‘illahi ve lā tefekkeru fī zāt’il-lāhi*. Ya‘nī (9) fikriḥiz Allāhu te‘ālā ḥaḳında ve iḥsānında olsun. Zāt-ı muḳaddesinde (10) olmasun ve daḥı Ey oğul bilmiş ol ki bizim şān‘imiz celle celāluluḥ şerī‘at (11) ulularınıḥ dillerinden ḳullarına tekellüfsiz kendüyi bildirmekde bir tarīḳ (12) göstermeye ḥiç bir kimesne Ḥaḳḳ te‘ālā şıfātınıḥ yolın göstermege ḳādir degil idi. (13) Pes her bir ādem-şıfat-ı muḳaddeselerin bilmekde ‘ācizdir. İmdi Allāhu te‘ālā ḥazretlerin (14) ‘azametine göre bildim dime ancak kendü ‘ācizliğim ḳadrince bildim di. Zīrā ki sen (15) Allāhu subḥānehu ve te‘ālā cell-i celāluluḥ ḥazretlerin kemā hüve ḥaḳḳıḥu bilmezsin ve (16) anlamazsın ammā eger tevḥid ḥaḳıḳatin bilmek istersen ḥaḳıḳat-i tevḥid (17) oldur ki sen de her ne ki muḥaldir anıḥ ḳatında mümkündür. Meşelā saña beḳā muḥal-i [7b] muḥaḳḳaḳdur. Bāḳī aḥvālī buña göre ḳıyās eyle ve daḥı bilgil ki bu ‘āleme gelmekden (2) maḳşūdātı bir bilmekdir. Pes şübhesiz Allāhu te‘ālā birdir. Andan (3) ğayrısı çokdur. Ya‘nī ikişerdür ve bu iki birbirine zıddır. Meşelā cism (4) ü cān tağılmaḳ ve cem‘ olmaḳ şüret ü şıfat ‘aḳl ü nefis ve aşl (5) ü fer‘ ve zamān u mekān ve gümān u nişān ve yaḳın u şekk gibi bu cümle (6) ikilik ‘alāmetidir. Bunları bir yere cem‘ idüb bir demek olmaz. Hemān (7) birdir demek subḥānehu ve te‘ālāya

¹³ Yazmada *dehlerin* şeklinde yazılmıştır.

yaraşur. Allāhu te‘ālāyı gönülde her neye (8) beñzer dirseñ. Allāhu te‘ālā beñzetdüğinden münezzehdür ve ol gönölünden (9) giçen nesneniñ hālikidür. Şerik ve şübheden münezzehdür. Müberrādur. Cell-i (10) celālūhu ve lā ilāhe ğayre **ikinci bāb peygamberler delil ve şāyesteleri**¹⁴ **Beyānında** (11) ey oğul Hakk subhānehu ve te‘ālā bu ‘ālemi ki halk itdi. ‘Abeş halk (12) itmedi. Bilki kendünüñ ‘adlin ve fażlın bildürmek için (13) halk itdi ve müceb-i hikmet ile zeyn itdi. Çün Allāhu te‘ālā (14) ‘ālimdür ki güzel çirkinden ve varlık yokluğdan yegdir ve vücūd ‘ademden (15) ve kevn fesāddan ve ziyād noķşāndan efdaldır. Egerçi bunlar birbirinden (16) uludur. Ammā ikisine dağı Allāhu te‘ālā kādır ve zamirlerinde¹⁵ (17) olandan haberdardur ve ikisin hikmet ile birbirinden efdal itmişdir. **[8a]** Meşelā ‘adl mücebince olduğının ‘alāmeti budur ki insāna insān şıfatın virdi (2) ve bunların dağı niḫayetine bir hikmet kodı ve herbir şeye bir ḫāşşiyet virdi. (3) Nāğāh ol ḫāşşiyet ile mevşūf ola ve ol vaşfdan ehl-i nażar hikmet (4) fehmi ide ve ammā kudret-i hikmetden ziyādedir. Meşelā kādirdir ki güneşsiz aydınlık (5) vire ve bulutsuz yağmur yağıdura ve bir terkib-i halk ide ki anıñ ṭabī‘atın hīc (6) kimse bilmeye ve kevākib te’sirsiz ‘āleme ḫayr ü şerr göstere. Ammā çünkü hikmet (7) nażarı vardır. Pes mābeyninde vāsıta sebebe oldu. Nice yağmura bulut sebebdır (8) ve ‘ālemde ḫavādiş zuhūrına yıldızlar sebebdır. İmdi kevn ü fesāda vāsıta (9) sebebdır vāsıta mābeyninde bozılır ise tertib bozılır. ‘Ālemde nizām (10) kalmaz. Zīrā ki bu vāsıtalardan bir iş peydā olur ki anıñla ‘ālemiñ nizāmı kâ’imdir. (11) Ol sebebdan vāsıta kodı ki biri indirici ve biri kaldırıcı ola ve biri yükledici (12) ve biri yük götürici ola biri rızķ virici ve biri rızķ (13) yiyici ola ammā ikisi dağı Allāhu te‘ālānıñ vücūdına ve birliğine şahiddir. (14) İmdi ey oğul zinhār vāsıtaya nażar itme ve lakin vāsıta ne ğaraż (15) ne ise anı gözet. Ya‘nī dāne bitmege zemīn vāsıtaadır. Çün dāne (16) zīrā‘at idesin göğertmegi zemīnden bilme eger bir iş murād üzre olmaya (17) anı yıldızdan dutma. Zīrā gerçi fi’l-cümle zāhir-i emrde te’sir bunlardandır **[8b]** demişler. Ammā bunların ol te’sirden haberleri yokdur.

Nazm:

Şaķın ümīd revā itme (2) felekden ey dil
Feleğin meger başına dermānı mı var

Ne yıldızın te’sirinden ve ne zemīnin
(3) Dāne bitürdüğinden haberi vardır

¹⁴ Yazmada *şayesteleri* şeklinde yazılmıştır.

¹⁵ Yazmada *zı* harfiyle yazılmıştır.

Çünkü zemîniñ kudreti yokdur ki kendü sa‘d iken

(4) Te’şirini naḥs ide pes cihān ḥikmet ile ārāste oldu.

Ya‘nî düzildi (5) bu düzgene bezek elbetde gerekdür. İmdi cihāna nazar eyle tā ziynetin göresin (6) nebātdan ve ḥayvāndan ve yimekten ve giymekten ve ḥüb u bedden ki cümlesi (7) cihānıñ ziynetidir vallāhu te‘ālānıñ ḥikmeti bunuñ ile zāhir olur (8) nitekim Ḥaḳḳ te‘ālā buyurur: *ve mā ḥalaḳnā’s-semavāti ve’l-arḍa ve mā beynehuma lā‘ibīn*¹⁶ (9) İmdi bildiñ ki Allāhu te‘ālā bu cihānı ‘abeş ḥaḳ itmedi. Elbetde bir (10) maḳşūd içün ḥaḳ itdi. Maḳşūd oldur ki çün rızķı ḥaḳ itdi (11) Bu rızķa yiyici ḥaḳ ide eger yiyici olmas rızķ ‘abeş olur ve meşhūr (12) olmaḳ oldu. Pes Allāhu te‘ālā ādemi ḥaḳ itdi ve ol ni‘metiñ tamamlıḡın (13) ādeme virdi. Çün ni‘met tamamlıḡı ādeme eyledi. tamamlıḡı siyāset ile ya‘nî iṣlāḥ iledür ve ol siyāset (14) mevt iledür eger mevt olmasa ādem daḡı bîḥaber ḳalur idi ya‘nî bu rızķı virüb (15) ḥaḳ idenden ḥaberdār olmaz idi. Pes siyāset tertīb ḳıldı. Ammā bu (16) siyāsetiñ tertibini bilmek ḳılaḡuzsuz olsa ol daḡı bîdārлық nişānı (17) olur idi. Zīrā ādemi ḥaḳ idüb birden ifnā itse ādem ḡāfil ḳalur idi. [9a] Ammā ādemiñ saḡ ḳolın ṣolına ḳulavuz virdi. Tā ki ni‘met şükrini bile. Eger (2) bu tertīb olmasa insān Allāhu te‘ālānıñ in‘āmından ḥaberdār olmazdı. (3) Pes ḥikmet-i ilāhiyeye muvāfiḳ olmazdı ki rızķın bilmezlere ve ḥamdin itmeyenlere (4) yidüre. Allāhu subḥānehu ve te‘ālānıñ ḥaḳ itdüḡi ḥod ḥikmetinden ḡālî (5) degildür. Pes ḳulların rast-ı rāḥa ḳılavuzladı. Nitekim Allāhu subḥānehu ve te‘ālā (6) buyurur *ve ma ḥalaḳt’u’l-cinne ve’l-insi illā li ya‘budūni*.¹⁷ Ḥāl bu vech üzre olunca (7) ḳullarınıñ arasına peyḡamberler irsāl itdi. Tā ki ‘adl ü dāniş ve şükr ü sipās (8) yolın göstereler ve bu ni‘metleri ki Ḥaḳḳ te‘ālā ḳullarına iḥsān itmişdir. Şükriniñ (9) tarīḳın gösterüb şartın yirine getürmegi bildüreler. Zīrā bu cihān (10) bir gündür ve bu gündüzünüñ temāmlıḡı ḥikmetledir ve ḥikmet eṣer-i ni‘metdir ve ni‘met (11) daḡı tamām olmaz. İllā bilmek ile ve bu ni‘mete vāṣıl olanlarıñ daḡı tamamlıḡı peyḡamberler (12) iledür ki Tengriden yaña yol gösterürler. Pes bu tertīb üzre nazar itmek (13) gerek Ḥaḳḳ subḥānehu ve te‘ālā ḥic eksük nesne ḥaḳ itmedi ve daḡı ḥaḳīḳat (14) şöyle bilmek gerekdür ki rızķ Allāhu te‘ālā tarafından bir faẓldır insāna ve ḥayvāna (15) ve insānıñ faẓlı ne resme rızķdan ve rızķ yiyen ḥayvāndan ziyāde ise (16) toḡru yol gösteren peyḡamberleriñ daḡı faẓlı sā’ir ādemler üzerine ol ḳadar (17) ziyādedür ve vācibdür kişi kendü rāhnümāsınıñ ḥaḳḳın bile ve kendüye [9b] rızķ vireniñ minnetin cānda ḥıfẓ ve cemī‘i peyḡamberleri ḥaḳḳ bile. Şöyle ki Ḥazret-i (2) Ādemden Ḥazret-i ḡātemü’n-nebiyn Muḥammedü’l-Muṣṭafā

¹⁶ Kur’an: 21/16 Biz yeri, göḡü ve arasındakileri oyun olsun diye yaratmadık.

¹⁷ Kur’an: 51/16: Ben cinleri ve insanları yalnız bana kulluk etsinler diye yarattım.

şalla'l-lāhu 'aleyhi ve sellem (3) hâzretine gelince hîcbirin peygamberlikden ayırmaya. Tâ ki kişiniñ dîni dürüst (4) ola ve Hakk te'âlânîñ şükrin yerine getürmüş ola ve dünyâda eyü nâm hâşıl (5) kıla. **Hikâyet Şükrü beyânındadır:** Şöyle bilmiş ol ey oğul ki 'âlemde (6) her kimiñ ki ni'meti vâsi' ola tamâmıyla şükrin edâ itmek muhâldur. Zîrâ sen hâkîkat (7) endâzesince Hakk te'âlânîñ şükrin ideyim dirseñ vücûdında bir cüz'ün (8) eger biñ hisse idesin ol biñden bir cüz'ün şükrin idemezsin. Ammâ fermân (9) endâzınca itseñ Hakk subhânehu ve te'âlâ buyurduğı üzere az şükür çok (10) yerine giçer. Nitekim tâ'ati dünyâda beş dürlü buyurdı. Eger gice ve gündüz (11) tâ'at itseñ 'âcizlikden ğayrı hâşıl olmaz. Ammâ Hakk te'âlâ saña endâze (12) ile beş dürlü tâ'ati buyurdı. Anıñ dağı ikisi mün'imlere hâşdur. (13) Zekât ve hacc gibi ve üçü cümleye ammâ cümleye olanıñ biri şehâdet (14) dir ki Hakk te'âlânîñ vahdâniyyetine dil ile ikrâr ve qalb ile inanmağdur. (15) Biri dağı beş vaqit namâzdur ve biri dağı senede maşşûs-ı (16) Ramađân ayını tamâm şavm tutmağdur. Ammâ ol şehâdet bâtıl nesnelerden (17) ictinâb ve Hakkâ yakın olmağdır ve namâz kıla ikrârı tahkîk [10a] ve taşdik ve bendelikde kâyim olmağdır ve şavm itmek yine ol ikrârı (2) tahkîk ü taşdik ve bendeligin bildirmekdür. Çünkü sen didiñ ki (3) ben kulum pes ol kulluğda sâbit-kadem olmağ gereksin ki seniñ dağı (4) kuluñ var ise ol dağı seniñ kulluğında sâbitkadem ola. Zîrâ sen (5) Allâha tâ'at itmeyicek kulluğundan tâ'at ümîd itme. Zîrâ sen (6) kuluña ol kadar iyülik idecek degilsin ki Hakk te'âlâ saña (7) itmişdür. Pes öyle olunca Tengri tâ'atinden kaçma ki (8) seniñ dağı kuluñ tâ'atiñden kaçmaya ya'nî kullığından yüz çevirmeye. (9) Zîrâ bir kuluña kulluğına meşğül olmaya ululuğa tama' itmiş (10) olur ve ol tama' anıñ gibi kulı tiz helâk ider.

Beyt: (11)

Sezed benderâ eger be bürî gelü
Ki başed hudavendiyeş ârzü

Tercüme:

Boğazla (12) amân virme görklü kulı
Ki beglige şunmak ister kolı

ve dağı (13) bilmiş ol ki namâz kılmak ve oruç dutmak Allâhıñ ni'metidir ki hâş (14) kullarına rûzî kılmışdır. Pes edâsında takşir idersen (15) 'âmîlerden olub 'âşîlerden olursın. Zîrâ şâhib-i (16) şerî'at-ı ğarrâ Muhammedü'l-Muştafâ şalla'l-lāhu 'aleyhi ve sellem (17) tamâmen dîne berâber dilemişdir. Şöyle ki bir kişi namâzdan [10b] el çeke tamâm dînden el

çekmiş olur. Dinsiz olur. Anı katl (2) gerek ve bednamlık ile bu cihānda ve ol cihānda ‘ iḳāb müsteḥak (3) olur. Zinhār ey oğul bu didüğüm sözlerde ḳalbiñde bedendiş (4) –olmasun. Ya‘ nī namāzda taḳşīr vardır dimeyesin. (5) Dīn ṭarīḳinde naẓar itmez iseñ bārī ‘ aḳl ṭarīḳinde naẓar (6) it gör ki ne deñlü fā’idesi vardır. Evvelā namāz ḳılanıñ teni ve donı (7) pāk olur. Pāklık mürdārlikdan yegdir. Biri daḫı budur ki (8) namāz ḳılanda tekebbürlük olmaz. Zīrā namāzıñ aşlı tevāzu‘ dur. Çün (9) sen ṭabrı‘ñı tevāzu‘ ‘ ādet idesin bedeniñ daḫı ṭab‘ iña tābi‘ (10) olub alçaḳlık ḥāşıl ider. Çün seni bu resmle alçaḳlığa teveccüh (11) idesin. Ḥaḳḳ subḥānehu ve te‘ ālā maḳāmiñı ‘ ālī ve seni ‘ azīz ider (12) ve daḫı bilmiş ol ey oğul ki bir kişi bir ṭā’ifeñiñ (13) ḥūyun ḥūylanmaḳ istese ol ṭā’ife ile hemşoḥbet (14) olur. Anlarıñ ḥūyların taḥaşşul ider. (15) Ya‘ nī bir kişi bed-baḥt olmaḳ istese bed-baḥtlular (16) ile otura ṭura. Hemān bed-baḥt olur. Ammā ol kişi ki (17) nīk-baḥt olur. Nice ki ‘ Arab şu‘ arası iş bu ma‘ na irād [11a] itmişlerdir. **Şi‘ir** :

عن أئز لاتسل فسل عن قرينه فكل قرين المقارن يفتدي
أن كنت في قوم مجالس خيارهم ولأتصحب الأري مع الردي (2)

(3) Ey oğul öyle olunca cümle ma‘ rifet ehliniñ ḳatında dīn-i İslāmdan (4) devletlü yokdur. İmdi eger dilerseñ ki devletlü olasın. Dīn devletlülериyle hemşoḥbet (5) ola ve dīn ulularına muḥālefet itme ki şeqāvet ehlinden (6) olmayasın ve daḫı zinhār ey oğul namāzı ḥafīf ve rükū‘ı ve sücūdı (7) ḳarışdırma ve ‘ acele itme ve namāzı maşḥaralığa alma ve rükū‘ı ve sücūdı (8) ḳarışdırma ki¹⁸ şeqāvet ehlinden olmayasın ve dīn ü dünyāñı ḥarāb eylemeyesin. (9) **faşl** Ve daḫı bilmiş ol ki orūc dutmaḳ bir ṭā‘ atdır ki senede bir ay ola. (10) Anı daḫı taḳşīrlik ile gicüren ḡāyet nāmerd olur. Pes ḥiredmende (11) olan nāmerdliği kendüye revā göresin ve daḫı orūc dutmaḳda ta‘ aşşub (12) ehli olma. Ḳaçan ki şehriñ ḳādısı ve müfti ve ḥaṭīb ü mu‘ aḳidler (13) orūc dutalar. Sen daḫı dut ve anlar yedilerse sen daḫı yi. Cāhillere (14) uyma ve bilmiş ol ki Ḥaḳḳ te‘ ālā seniñ aclığıñdan ve ṭoḳluğuñdan (15) ḡanīdir. Ammā orūcdan maḳşūd mühr-i ilāhidir ve lakin bu mühr cümle beden (16) urulmaḳ gerek. Tā mühre zarar gelmeye. Ya‘ nī ağızıña mühr urıcaḳ diliñe (17) ve göziñe ve elüñe ve ayaḡuña bile urmaḳ gerek. Tā ki orūc sendeñ rāzı ola. [11b] Ve daḫı bilmiş ol ki orūc ṭutmaḳdan fā’ide oldur ki bir vaḳit yiyecegi (2) bir faḳīre viresin. Tā seniñ aclık zaḫmetin çekdüğinden saña fā’ide ola. (3) İmdi ziyāde şaḳın orūc ṭā‘ atinde ki ‘ āmdır. Taḳşīr itmeyesin. (4) Zīrā namāz ve orūc ve tevḥidde ḥic ‘ özr yokdur. Zīrā faḳīr ve ḡanī bunlarda (5) yeksāndur. Ammā ol iki ṭā‘ at ki ḡanīlere maḥşūşdur. Zekāt ve ḥacc (6) gibi ‘ özre imkānı

¹⁸ Yazmada *karışdır* şeklinde yazılmıştır.

vardır. Ya‘nī mālīm yoğ idi hacc ve zekāta gücüm yitmedi (7) ve bu ‘özü kâbildir. Bu bâbda söz çokdur. İhtışâr ile güzîdelerin beyân (8) idelim. **Dördinci Bâb Şol Tâ‘atîñ sevâbı çoklığın bildir ki** Âdemiñ (9) kudreti ola ve edâ ide. Ey oğul bilmiş ol ki Hakk te‘âlâ iki farîza (10) buyurdu. Mün‘imlere hâş ve müslümân kullara mahşûşdur. İmdi (11) ol farîzaniñ biri haccdur ve biri zekâtdur. Her kimiñ ki ol yola yarar (12) yarağı ola. Hakk subhānehu ve te‘âlâ buyurdu ki ol kimesne Ka‘beye varub (13) ziyâret ide ve ol yola yarağı olmayan kimesneye varub hacc itmek (14) vâcib degildir. Görmez misin dünyâ pâdişâhlarına yaraşsız sipâh hizmet (15) idemez. Hâşşaten bu kulluk yerine gelmege sefer gerek. İmdi yaraşsız ve zâd (16) ü zevâdsız varmak muhâttaradur ve zâd-ı zevâd ve râhilesi ve kuvvet-i bedeniyyesi (17) olan kimesne sefere varırsa lezzet bulmaz. Zîrâ sefer ile dünyânıñ [12a] lezzeti hâşıl olur kişi görmedügin görse ni‘metdir ve bir şey ki kuvveti (2) ola sefer itmeye bu lezzetlerden mahrûm olur ve dağı buña sefer ehli cihân-dîde (3) ve kâr-azmûde olub eyü ve yavuzlarından haberdâr olur. Pes bir kişi ki (4) kuvveti ola ve hacc ide. Hakk te‘âlânıñ fermânını dutanlardan ve hem cihân-dîde (5) lerden olur ve seferiñ bir fâ‘idesi dağı budur ki her nesne ki âdem dünyâ (6) da görürse gümânsız bilür. Dünyâda vardır ve anı görmemiştir. ‘Aceb (7) nice nesne ola diyü gümândan hâlî olmaz. Pes bir şey görmek işitmekden (8) hayırludur. Nitekim ‘Arab eydür *Leyse’l-haberü ke’l-mu‘âyene* ya‘nī haberi kulağ ile (9) işitmek göziyle görmek gibi degildir ve dağı ‘Acem şâ‘irleri bu beyitte (10) irâd itmişlerdir.

Beyt:

Cihan-dîdegânra be-nâdîdegân
Nekerdend yeksân (11) pesende-gân

Tercüme:

Cihânı görüb gezüb görmeyen
Degildir berâber didiler

(12) İmdi öyle olunca Hakk subhānehu ve te‘âlâ mü‘min kullarına hacc seferin (13) lâzım itdi. Tâ ki mâldan fâ‘ide görelere ve Tengri fermânın yerine getüreler (14) ve ziyâret ideler. Ammâ yoksul kullarına buyurmadı. Zîrâ ol yola yarar yarağları (15) yokdur. Öyle olunca Hakk subhānehu ve te‘âlâ yoksul kulların esrigemiş (16) olur ve kuvvetleri yitmedügi hizmeti buyurmaz. Ammâ ol fakîr ki hacca vara (17) kendüyi tehlikeye bırakmış olur. Bir dağı buña haddin bilmeyüb fakra kâni‘ [12b] olmayub gânilere taklîd itmiş olur. Öyle olunca her fakîr ki baylara (2) taklîd ide. Şol hasteye beñzer ki sağ ve şaḥîḥ kişiler işledügi işi (3)

işlemege heves itmiş ola. Bunuñ mişâli ol iki hâciya beñzer ki biri (4) bay ve biri yoqsul. İkisi dağı şahrâda giderlerdi. Bay maḥfe vü rāḥatda (5) yoqsul piyāde miḥnetde. İkisi birbiriyle söyleşdikleri **Hikāyet** (6) Şöyle rivāyet iderler kim Buḥārâda ā‘yân-ı vilāyetden bir re‘is-i ḳavm var (7) idi. Ğāyet mālḍār kişi idi. Ḥaḳḳ te‘ālā aña ilhām itdi ki ḥacca (8) vara. Pes yüz deve ḥāzır itdi ve bir maḥfe iki deve arasında götürdi (9) ve şu ve zād u zevāḍın tamāmen tedārik idüb kendüsi maḥfeye girüb (10) ol şahrâda rāḥat ve dinc kendü ḥānesinde oturur gibi revāne oldı. (11) Ol ‘izz ü nāz ile giderken ‘Arafāta ḳarīb gelicek ol ḡanī gördi ki (12) bir derviş dağı piyāde ayağı ḳabarmış. Ḥarāretli günde şusuz bağı (13) bişmiş. Ğāyet yorgun ve biḳār gider. Dervişin nāḡāḥ gözi ol devletlüye (14) düşdi ki ‘izz ü nāz ile bī-renc ü rāḥat gideyor. Pes bu derviş (15) ol devletlü ādeme yüzün döndürdi ve eyitdi: Ey ḥ‘āce senden (16) bir sū‘ālīm vardır. Toḡru cevāb vir. Ol devletlü eyitdi: Şor eger bilürsem (17) cevāb vireyim. Derviş eyitdi: İkimiz dağı Tengri ivine giderüz ziyāret [13a] itmege. Sen şöyle rāḥatdasın ki aṣlā zaḥmetiñ yoḳdur ve ben böyle (2) çıblak yalın ayak şusuz ve ac giderim. Ḥaḳḳ te‘ālā ikimiziñ dağı sevābın (3) berāber mi virür. Ol ḡanī kimesne eyitdi: *Lā va‘l-lāhi ḥāṣā* ki ¹⁹ benim sevābım seniñ (4) sevābıñla berāberdir. Ben ḥic ḥacca gelmezdim. Derviş eyitdi: Neden böyle söylersin (5) Ol ḡanī kimesne eyitdi: Dirim ki Ḥaḳḳ te‘ālā fermānın dutanlardan (6) itdi ve sen fermānın dutmayanlardan olduñ. Ey derviş Ḥaḳḳ te‘ālā ḳuvveti (7) olanlara buyurur *ve li‘l-lāhi ale‘n-nāsi ḥiccü‘l-beyti men isteṭā‘a ileyhi sebīlā*²⁰ (8) ve dağı ḳuvveti olmayan dervişlere: *ve lā tulḳū bi-eydikūm ile‘t-tehlūke*²¹ buyurur. (9) Öyle olunca buyurduḡın dutmuş olurum ve sen kendüñi tehlikeye (10) biraḡub buyurduḡın dutmamış olursun. Derviş eyitdi ki tehlike (11) dimek cāna ḥaṭar işābet itmekdir. Ḥacca gelenlere cāna ḥaṭar nice olur. (12) Ol ḡanī eyitdi ki: Cāna ḥaṭar olmazsa yolda acılıḳdan ve şusuzlıḳdan (13) ölmek vardır. Ol dağı olmasa ṭavarı olmamaḡla yolda ḳalub ölmek (14) vardır. Fi‘l-cümle bāḳiyesin aña ḳıyās eyle. Derviş eyitdi: *Lem tekūnū* (15) *bālīḡihi illā biṣṭḳki‘l-enfus*.²² Ol olinca bir kimesne ḥacc maḳşūdına (16) irmez. İllā meşēḳḳat ile buña cevāb nedir. Ol ḡanī kimesne eyitdi: (17) Şıḳḳ dimegiñ iki ma‘nāsı vardır. Bir ma‘nāsı şıḳḳ dimek nıṣf [13b] ya‘nī yarım dimekdir ve bir ma‘nāsı zaḥmet dimekdir ve nefsiñ dağı (2) bir ma‘nāsı nefsidir ve bir ma‘nāsı tendir. Ya‘nī ādemiñ başından (3) ayaḡına varınca bir endāmdır. İmdi bu sözi şerḥ ideyim. Ma‘lūmdur ki (4) bu seferden maḳşūd ḥāşıl olmaz. İllā meşēḳḳat-ı nefis ile ya‘nī bedeniñ (5) zaḥmetiyle ḥāşıl olur. Ammā meşāyih nazarında

¹⁹ Hayır! Allaha yemin olsun ki öyle deḡil.

²⁰ Kur‘an: 3/97 Yolculuḡa gücü yetenlerin haccetmesi, Allah‘ın insanlar üzerinde bir hakkıdır

²¹ Bakara:2/195: Ve kendi elinizle kendinizi tehlikeye atmayın

²² Kur‘an:16/7: Bu hayvanlar aḡırlıklarınızı, ancak güçlülere katlanarak varabileceḡiniz bir memlekete taşırlar.”

şıkkıdan murād budur ki nefis (6) bir terkibdir ki iki yoldañ da bir bölügi rûhânî ve bir bölügi nefsanîdir. Ol ki (7) rûhânîdir. ‘Aql ü hilm ve şıdk u tevâzu’ ve takvâdır ve ola ki nefsanîdir (8) cünûn ve cehl ve kıatı gönül ve yalan ve fesâd ve tekebbürdür. Öyle olunca (9) hacca varanlar hacciñ sevâbın bulamazlar. İllâ meger zıkr olunan meşakkâtinden virilirken (10) sevâbına iderler. İmdi murād-ı zaḥmet çeküb ol bölügi ayırmağla maḥşûda (11) varmaḥdur ve illâ helâk olmağla degildir. Dervîş eyitdi: Zaḥmet niçe (12) nesneye dirler. Ğanî eyitdi: Zaḥmet oldur ki bedeni içinde zaḥmet çekesin (13) velî helâk itmeyesin. Dervîş eyitdi: Hâlâ sen bu yolda ne zaḥmet (14) görürsün? Ol tüvânger kimesne eyitdi: Mücerred konub göcmek zaḥmetdür andan (15) ziyâdesi helâkdır. Dervîş eyitdi: Ben cümlesin ni‘met bilürüm (16) helâk bilmezem. Ol kişi eyitdi: Bu sözlerin cümlesin kıoyalum bir daḥı (17) budur ki: Bir kişi bir kimesnei ağırlamak isteyüb hânesine da‘vet itse [14a] bir aḥer kişi daḥı da‘vetsiz varsa. Ol hâne şâhibi kıankısın artık (2) ağırlaya. Dervîş eyitdi: Da‘vet²³ ile gelen artık hürmetlüdür. Ğanî eyitdi: (3) İmdi ol da‘vet olunan konuk benim ki Hakk te‘âlâ beni kendü lütfundan (4) ivine gel diyü da‘vet eyledi ve sen foḍüllukla varursın. Pes benim (5) sevâbım kıacan seniñle berâber olur. Söz bu maḥâma vâşıl olunca dervîş (6) eyitdüğine nâdim oldı. İmdi ey cigergüşem eger hacca gücün yeter ise (7) taḥşir itme ve eger gücün yitmez ise küstâh olub ol yolda kendüñi (8) helâk şalma. Zîrâ ol yola beş nesne gerekdür. Tehlike olmaya. Evvel ki (9) kifâyet kıadar mâldır. İkinci emn-i şarîkıdır. Üçünci hıfz-ı lisân. Dördüncü nefsanî (10) işleri terk itmekdür. Beşinci haccın hürmetin şaklamaḥdır vaḳtâ ki bu beş şartı (11) yerine getüresin haccın hâlâvetin bulursun. **Faşl** Zekât aḥvâli beyân (12) olunur. Ey cigergüşem bilmiş ol ki bir farîza daḥı zekâtdır. Ammâ bu farîza (13) haccdan ziyâdedir ve lâzımdır anuñçün ki hacc bir farîzadur kıuvveti olan bu sene (14) hacca giderim diyü niyet itse. Ammâ mâni‘ zuhûr idüb mümküni olmasa gelicek (15) sene varurum dise cā’izdir. Ammâ zekât öyle degildir. Zîrâ hacc ‘ömrde bir kerredir (16) Zekât her senedir. Malı olub senesinde zekât virmeyen günâhkâr küfrân-ı (17) ni‘met itmiş olur. Zekât virenleri Hakk te‘âlâ kendü muḥarreblerinden idübdür. [14b] Ve zekât virmeyenleriñ mişâlin beglere beñzetmişdir ra‘iyyet içinde ve pâdişâha beñzetmişdir. (2) Huddâm beyninde ve Ğanîleri pâdişâh itmişdir. Yoksullar içinde nice (3) ki beglik ve begligi nöker ile olur. Ğanîniñ daḥı Ğanîligi yoksul iledür. Çün (4) beg huddâmına vazîfelerin virmeye huddâm perîşân olub tenhâ kıalur cümle (5) ‘âlem Ğanî olsa fakîrlik nâmı kıalmaz ve ‘âlem cümle fakîr olsa dünyâda Ğanîlik (6) ve beglik nâmı kıalmaz. İmdi bilmiş ol ki Hakk te‘âlâ kıullarını iki bölük itdi. (7) Sebeb budur ki bir bölügi nafaḳa virici ve bir bölügi nafaḳa alıcı

²³ Yazmada *da*/harfî yazılmamıştır.

ola. Ya'nî biri bay (8) ve biri yoksul biri beg ve biri nöker. Ol nöker anuñçündür ki pâdişâh bellü (9) ola ve yoksul dañı anuñçündür ki hıdmeti muķābelesi baylar ve begler ne mertebe (10) ihsân itmişdir ve lakin kaçan ki bir beg nökere donluķ virmeye bir aķer hıżmet (11) me'mûl itmez ve aķer nökerler dañı ola beg pâdişâhıñ ķorķusından emîn (12) olmasa gerek baylar dañı yoksula virmese Allāhu te'ālā ķorķusından emîn olmaz. (13) İmdi ey cigergüşem yılda bu zekâtı virmek gerekdür ve lakin şadaķa ekşer vir ve egerçi (14) farıza degildir ve lakin civân-merdlige ve mürüvvete mute'allıķdır. Ne ķadar artıķ (15) şadaķa virürseñ ol ķadar yegdür. Zîrā şadaķa viren ādem Allāhu te'ālānıñ (16) emānında olur. Pes maliyesi olan ve elinden gelen bundan hayırlı (17) ğanīmet olmaz. İmdi ma'lūm oldu ki kişı şadaķayı ne ķadar ziyāde virse [15a] mürüvveti ziyāde olduğı ve zāhir olur ve dañı ey cigergüşem şaķın zekātdan (2) ve haccdan yaña göñlüñe bir şekk vāķi' olmaya ve gümān gelmeye ki hacdda olan (3) evzā' yalıncaķ niçün gidile. İhrāma girmek ve tavāfda segirmek niçün (4) lāzım gele ve dañı ihrāmda tırnaķ kesmemek ve şaķın yolmamak niçün (5) ola ve zekātda yigirmi mişķāl altundan buçuķ mişķāl altun ve kırķ dirhem (6) gümüşden bir dirhem nedir ve ķoyundan Allāhu te'ālānıñ ne işi vardır ki (7) fermān buyurdu. ķurbān itmeye cehd eyle bu gümānları göñlüñe aşlā (8) getürme. Allāhu te'ālānıñ hıķmeti çokdur. Kendüsi bilür. Biz bilmeziz. Niteki (9) Ẹur'an-ı 'azīimde buyurdu: *Va'l-lāhu ya'lemü ve entüm lâta'lemüne*.²⁴ Öyle olunça sen (10) Hāķķ te'ālānıñ fermānında olmaķdan ğayrı hıcbir nesne fıķr itme ol maķüle (11) fıķrlerde seniñ işin yokdur ve lāzımıñ degildir çün bu hāķķları üzeriñe (12) vācib bildiñ ata ve ana hāķķların dañı gözetmek Allāhu te'ālānıñ emridir (13) üzeriñe vācib bilmek gereksin. **Beşinci Bāb Ata ve ana hāķķları ne resme (14) yerine getürmek beyānındadır.** Bilmiş ol ey oğul Hāķķ te'ālā celle celālūhu (15) irāde itdi ki bu cihānı şenelde ve sebep-i teselsül içün şehvet hāķķ (16) itdi ve ādemiñ şulbinde ķodu. Tā ki cihānda ādem zürriyeti çün olmaģa (17) sebep ol olunca ata ve ana bir yire cem' oldu. Bā' iş vücūda gelmekdir. İmdi [15b] ey oğul evlāda vācibdir ki ata ve ananıñ hāķķların ya'nî hürmetlerin şaķlaya (2) vāşlını ululaya. Zîrā kendü nefsinin ululamış olur ve ulu-zāde olmuş olur (3) Pes oğula 'ahde vefā şöyle gerekdir ki kendü aşlınıñ hürmetin ķatı şaķlaya. Zîrā (4) 'āķil oldur ki kendü kendüyi ħor düşürmeye. Ya'nî atasın ve anasın ħorlamaya. (5) Andan ğayrı şaķın ey oğul dime ki ata ananıñ ğarazları beni vücūda (6) getürmek degil idi. Meleke kendü ārzūları yerine gelmek idi ve zinhār (7) dime ki üzerimde hāķķları vardır. Zîrā ednā hāķķları oğluñ üzerinde (8) dünyāya geldüģine sebep olduğıdur. Anlar olmasalar oğul dünyāya gelmez idi ve bu sebebdan (9) seni hāķķ iden Hāllāķ arasında vāķi' olmuşdur. Bir

²⁴ Kur'an: 2/116, 232, 3/66, 24/19: Allah bilir, siz bilmezsiniz.

dağı budur ki ölüme (10) rāzı olurlar. Tā ki saña bir elem lā-ḥaḳ olmaya. Naẓar it Bārī te‘ālā seni ata ve ana (11) ẓatında ne deñlü sevgülü ve ḥürmetlü kıldı ki ölüme rāzı olurlar ve saña elem işābetine (12) rāzı olmazlar. İmdi saña vācibdir ki nice kendü nefsiñe muḥabbet idersin (13) ve ḥürmetlü dutarsın. Seni ḥaḳ iden Allāha dağı ziyāde muḥabbet idesin (14) ve ḥürmet idesin nice kim Ḥaḳḳ te‘ālā ḥazretlerini siversen ve ḥürmetlerin (15) gerekdür ki ata ve ana dağı anıñ gibi sivesin ve ḥürmetleyesin. Zīrā öyle itmeyen (16) Allāhu te‘ālā ile kendü arasında olan sebebi bilmemiş olur. Öyle olunca ḳanḳı (17) oğula ki ‘aḳl yoldāş oldu. Ata ve ana muḥabbetlerin ve ḥürmetlerin yerine getürmekden [16a] ḥālī olmaz. Nitekim Ḥaḳḳ te‘ālā buyurur: *Eḫī‘u’l-lāhe ve eḫī‘ū’r-resūle ve ūlu’l-emri minkūm.*²⁵ (2) Bu āyet-i kerīmeniñ ma‘nāsı nice dürlü tefsīrleri vardır. (3) Bir tefsīrin bu faḳīr okudum ki: Ulū’l-emr ata ve anadur. Oğul ata ve ana ḥükmüne (4) rāzı ve muṭī‘ olmak gerek ve ata ve ana oğlı ister ise lüṭfile ve ister (5) ise ḳahrile terbiyye ide. İmdi ey oğul ṣaḳın ata ve anayı ḥor görme (6) zīrā Ḥaḳḳ te‘ālā celle celālūhu ata ve anasını rencide idenlere ḥüccet dutmaḳ (7) için Ḳur’ānda buyurur: *Velā taḳul lehūmā ūffīn velā tenherhūmā ve ḳul lehūmā ḳavlen kerīmā.*²⁶ (8) Ve dağı ḥaberde gelmişdir. Emīrū’l-mü’mīnīn ‘Alī bin Ebī Ṭālib kerrema’l-lāhu veche (9) ḥazretlerine şormışlar ki oğul üzerinde ata ve ananın ḥaḳḳı ḳaçdır. (10) Cevāb virmişler ki ata ve ananın ḥaḳları bundan fehm olunur ki ḥazret-i (11) resūl-ı ekrem şalla’l-lāhu ‘aleyhe ve sellem ata ve anası ḥayātlarında nübüvvet (12) gelmedi. Ba‘de’l-vefāt geldi. Ya‘nī zamānlarında gelmiş olaydı. (13) Peyğambere vācib olurdu ki anları kendüden ulu göre ve oğulluḳ (14) tevāzu‘ın göstere. Öyle olunca bu ḥadiş vārid olmaz idi ki (15) Sultānū’l-enbiyā ‘aleyhi eḫḍalū’t-taḥiyyat buyurmuşlardır: Ene seyyid-i (16) veled-i Âdem la faḥre. Pes vālideyni ḥāzır olaydı. Ḥazret-i resūl-i ekrem (17) şalla’l-lāhu ‘aleyhi ve sellem bu üslūbda kendüzin olmaz idi. İmdi [16b] ḳalan ḥaḳların buña göre ḳıyās etmek gerek ve bundan ma‘lūm oldu ki (2) ata ve ana ḥaḳların eger dīn yüzünden görmezsen bārī ‘aḳl ve bilgü yüzünden (3) gör ki ata ve ana seniñ vücūda geldüñle ve yitdüñle ve perveriş bulduḡuña (4) sebeblerdir ve cün bunca eyülükle bā‘ iş oldılar. Eger sen anlar ḥaḳḳında (5) taḳşīr idersen bilmiş ol ki ḥīc eyülik bilir eyülige yarar âdem degilsin. (6) Zīrā bir kişi ki aṣl-ı şābit ḥaḳḳı bilmeye ucdan bucaḡdan olan ḥaḳḳı ḥod (7) ḥīc bilmese gerek. Ol maḳūle âdeme nāsipās dirler ve nāsipās olan (8) kimesne eyülige müsteḥaḳ degildir. Cehd eyle ki nāsipāslardan olmayasın (9) tāki eyülikden maḥrūm olmayasın. Nice ki sen oğluñdan ḥürmet umarsan (10) ve anası ḥayātlarında nübüvvet gelmedi. Ba‘de’l-vefāt geldi. Ya‘nī zamānlarında (11) gelmiş olaydı. Peyğambere vācib olurdu ki anları kendüden ulu göre (12)

²⁵ Kur’an: 4/59: Allah’a itaat edin, Peyğambere ve sizden olan idarecilere de itaat edin.

²⁶ Kur’an: 17/23: Kendilerine ‘Of!’ bile deme; onları azarlama; ikisine de güzel söz söyle.

ve oğulluk tevāzu‘ın göstere. Öyle olunca bu hadîş vârid olmaz idi ki sultānū‘l-enbiyā (13) ‘aleyhi efdālū‘t-taḥiyyāt buyurmuşlardır: *Ene seyyid-i veled-i Adem* (14) *ve lā fāḥre*.²⁷ Pes vālideyni ḥāzır olaydı. Ḥazret-i resūl-i ekrem şalla‘l-lāhu (15) ‘aleyhi ve sellem bu üslūbda kendūzin ululamaz idi. İmdi kalan ḥaḳların (16) buña göre kıyās itmek gerek ve bundan ma‘lūm oldu ki ata ve ana ḥaḳların (17) eger dīn yüzünden görmezsen bārī ‘aḳl ve bilgü yüzünden gözle ki ata ve ana²⁸ [17a] seniñ vücūda geldüğüne ve yetdüğüne ve perveriş bulduğına sebebdirler ve çün (2) bunca eyülüğüne bā‘ iş oldılar. Eger sen anlarıñ ḥaḳkında taḳşir idersen (3) bilmiş ol ki hīc eyülik bilür eyülige yarar ādem degilsin. Zīrā bir kişi ki (4) aṣl-ı şābit ḥaḳkı bilmeye ucdan bucağdan olan ḥaḳkı ḥod hīc bilmese (5) gerek. Ol maḳūle ādeme nāsipās dirler ve nāsipās olan kimesne eyülige (6) müsteḥaḳ degildir. Cehd eyle ki nāsipāslardan olmayasın. Tā ki eyülikden (7) maḥrūm olmayasın. Nice ki sen oğluñdan ḥürmet umarsan ataña ve anaña sende (8) ḥürmet umarlar. İmdi sen anlarıñ eyüligin yerine getir. Oğuluñ daḥı seniñ (9) eyüligiñ ḥaḳkın yerine getirür. Zīrā oğul atadan gördüğü işler. (10) Oğul yemiştir. Ata ana ağacdur. Ne deñlü yemişlü ağaca tīmār idersen yemişi (11) bol virür ve hem şirīn olur. Maḳşūd ata ve anaya ne deñlü ḥızmet idersen (12) ol deñlü ḥayr du‘āların alursın ve hem icābete maḳrūn olursun. Böyle (13) olduğdan soñra Ḥaḳḳ te‘ālā ḥazretleriniñ ḥoşnūdlığına qarīb olursun (14) ve daḥı Ey cigergüşem şaḳın mīrāşdan ötüri ya‘nī māl baña ḳala diyü ata ve ana (15) nıñ mevtleri nigerinde olma. Zīrā ol ki (16) muḳadderdir saña vāşıl olur. Ol ki muḳadder degildir. Taḳdīrce saña vāşıl olmaz. Zīrā rızḳ maḳşūmdır. Pes (17) ata ve ana ölümleir istemekde kendüñe zaḥmet virme ki kişiniñ kendü ṭalebiyle [17b] rızḳ ḥāşıl olmazsa ki şā‘ir dimişdir.

Beyt:

Neşevēd merd türā füzūn rūzī
(2) Ger heme pīşehā beyāmū mūzī

Tercüme:

Rızḳ olub füzūn olmaz
Biñ ḥüner öğrenürsen (3)

Ol daḥı olmaz ve dahi ‘Arab dimişler ki *Bi‘l ciddi lā bi‘l-keddehi*. Ya‘nī kişi (4) ṭālī‘ naşībī artarmakla ve sa‘y ile olmaz ve artmaz. Pes vācib oldur ki Ḥaḳḳ te‘ālā (5) ne ki saña

²⁷ Ben Âdemoğullarının efendisiyim fakat övünmem.

²⁸ 10. Satırdan 17. Satıra kadar olan yerler bir önceki sayfadaki yerlerin tekrarlanmış halidir.

taqdîr itmişdir. Kānî²⁹ olub şâkir olasın. Bir dağı ey oğul cehd (6) eyle ki kendü hālūne nazar itdikde senden yukarılara bakub melûl olmayasın (7) senden aşağılara bakub mesrûr ve memnûn olub şâkirlerden ve hâmidlerden (8) olasın ve dağı cehd eyle ki eger mâldan hâlî olub fakîr olursan ‘aql u dānişmendin (9) hâlî olmayub ‘âkılle ve dānişle ğanî ve müstağnî olasın. (10) Zîrâ ‘âkıll ve dāniş hâlimden yegdir. Ki anıñçün ‘âkıll ü dāniş ile māl hâşıl itmek (11) olur. Ammâ māl ile ‘aql ü dāniş hâşıl itmek olmaz ve bir dağı buña māl gitmek (12) imkânı olur. Ammâ ‘aql ve dāniş gitmez ve māl ve tecemmülâta harâmiden havf olunur (13) ve serây u ferş çürimek ve ihrâkdan zarar işâbet itmek olur. Lakin (14) ‘aql ü dānişin var ise hûner öğren. ‘Aql ü bilgü olunca bir cesede beñzer ki (15) rûhı vardır. Fe’emmâ hûner olmasa âdem bir bedene beñzer ki ‘üryan ola veyâhûd bir şûrete (16) müşâbihdir ki cânı olmaya. Fi’l-cümle çün ‘aqlın ve hûnerin oldı. Zinhâr edebi (17) elden koma. Nitekim ‘Arab eydür: *E’l-edebü şûretü’l-‘aqlî*. Ya’nî edeb ‘aqlın şûretidir. [18a] Bir dağı dimişlerdir: *Hilyetü’l-mer’i edeb ve hilyetü’l-mürüvveti zeheb*. Ya’nî kişiniñ bezegi (2) edebdir ve ‘avrâtın²⁹ bezegi altundur *vallâhü â’lem bi’s-şavâb*.³⁰ **Altıncı Bâb (3) Hûner nesebden nîk olduğın beyân ider.** Ey oğul bilmiş ol ki hûner ile fahr itmek (4) neseb ile iftihârdan yegdir. Cehd eyle hûneri ziyâde idesin. Zîrâ hûnersiz (5) kişiniñ bir kimesneye fâ’idesi olmaz. Kendü nefesine bile nef’i (6) olmaz. Şöyle muğaylan şeceri gibi kim gölgesi yokdur. Ne kendüye fâ’ide olur (7) ve ne bir kimesne gölgesinde râhat olur. Hûnersiz kişi dağı ancılayındır. İmdi (8) elbetde kişiye hûner gerekdir. Çün hûner olmaya bilge kişi nesebi içün halk arasında (9) hürmet bulur. Ammâ müşkil oldur ki ne aşl-ı güheri ola ve ne hûneri ola. Pes (10) anıñ gibi kişiye *ke’l-‘adem*³¹ dirler. İmdi ey oğul cehd eyle bârî aşl-ı (11) güherin olmazsa kesb-i hûnerin olsun. Zîrâ hûner iftihârı neseb (12) iftihârından yegdir. Niteki ‘Arab dimişlerdir. *E’s-şerefü bi’l-‘aqlî ve’l-edebî* (13) *lâ bi’l-aşlî ve’n-nesebî*.³² Ya’nî ‘izzet ‘aql ü edeb iledür. Aşl ü neseb ile (14) degildir. İmdi ey oğul cehd eyle ki atañ ve anañ tahşîl itdügi (15) nâm ile fahr eylemeyesin. Zîrâ atañ ve anañ saña bir nâm kodı. Aḥmed yâ Muḥammed yâ (16) fûlan. Ammâ seniñ tahşîl itdüğün nâm yâ ‘âlim yâ ḥakîm yâ üstâd yâ mu’allim (17) yâ hûnermenddir. Öyle olunca ata ve ananın kodıkları nâm ancak bir nişân [18b] ve delîldir ve ata ve ana katında maḳbûldür. Ammâ bundan sonra olan eyü nâm saña halk (2) arasında maḳbûl olduğına ‘alâmetdür ve *ne’üzûbi’l-lâh*³³ sonra yaramaz nâm ile (3) meşhûr olmaḳdan öyle olunca ata ve ana katında maḳbûl olmaḳdan halk (4) arasında

²⁹ Yazmada yazar ‘avrin olarak yazmıştır.

³⁰ En doğrusunu Allâh bilir.

³¹ Onun gibi adama ha var, ha yok derler; olmuş olmamış bir derler.

³² Şeref, akılda ve edeptedir, soyda ve sopta değil.

³³ Allah korusun, Allah’a sığınırım.

mağbûl olmak yegdir ve fi'l-cümle hîc olmaz ise aşl u nesebden (5) yâ kesb u hünerden elbetde biri sende olmak muhtâcdır. Ammâ bir kimesne ki ne (6) aşl ü ne nesebi ve ne hüneri olmaya. Ol mağûle âdem hîcbir şey' degildir. Anıñ (7) şöhetinden sen dağı ırak ol ki saña nokşânı işâbet itmesün (8) ve lakin bir kişi ki hem aşilzâde ve hem hüner-perver ola. Ol mağûleniñ şöhetine (9) çalış elden kıma ki ol saña ve cemî' halka nâfi' dir. Fa'idesinden (10) mahrûm olmazsın. Geldik imdi hünerleriñ kanķısı efdaldır. Şöyle (11) bilmiş ol ey oğul cemî' hünerlerden nuķ ya' nî söz söylemekden yegrek (12) hüner yokdur. Zîrâ Hakk subhânehu ve te'âlâ mecmû' ı maḥlûkâtı halk itdi (13) ve cemî' hayvânât üzerine on nesne ile benî âdemi bergüzide kıldı (14) ve ol on nesneniñ bir şeyi bātındadır. Ammâ bātında olan nesneleriñ (15) biri ḥüsn-i meş' ar ki taşra olduğı haberi âdemiñ içerüsine virür ve biri (16) ḥayâldir ki ol ḥabere şüret virür ve biri mütefekkiyedir ki ol nesneniñ (17) 'âkıbetini fikr ider ve biri vâhimedir. Ol şüret ve bir yalan şey'iñ ḥayrın [19a] ve şerrin fehmi ider ve biri dağı ḥâfızdır ki alduğı haberleri ḥıfz ider ve ol (2) beş ki zâhirdedir. Biri işitmek ve biri görmek ve biri eliyle bir şey' yapışmak (3) irisini ve yumuşağın ve pek mi dutmak ve biri söz söylemek ki nuķdur. Biri dağı (4) zâ'ika ki ta'âm bilüb şirini acıdañ fark etmek. Bu cümleden egerci ba'zısı (5) hayvânda dağı vardır. Ammâ âdemde ki kıadar degildir. Pes bu sebebden âdem cümle hayvânlar (6) üzerine pâdişâh oldu ve bu on kuvvet ve ḥâşşadan ḥülâsası (7) kelâm ü nuķdur. Zîrâ kıalan cümle söz söylemege âlet gibidir ve ḥayâl beşdir ki (8) nesneye şüret virmege âletidir. Bâķisi bunlara kıyâs olunur. İmdi ey (9) oğul çün bildiñ ki âdemde sözden yeg hüner yokdur. Pes cehd eyle (10) lisânıñı söz hüneri ve feşâhat cevheri ile bezeyesin ve halka şirini (11) lisân ile kelâm söylemegi 'âdet eylesin nitekim dimişlerdir. *Men 'azube* (12) *lisâne keşura ihvânehu* ve dağı şirini söz şâhibi sözün yerini bilmeyince söylemeye. (13) Zîrâ her söz ki yerinde söylenmeye. Her ne kıadar tatlu ve ḥûb ise dağı. Acı (14) ve hîc görünür. Bir dağı ol söz ki sebebinden zahmet çekile. Fâ'ide olmaya. (15) Epsem olmak yegdir. Ḥükemâ sözi şarâba teşbih iderler. Hem ḥumâr gide götürür (16) ve dağı senden sözi istemeden söylemeye. Ya' nî senden (17) bir nesne şormadan söyleme ve lüzümü olmayan sözi söyleme ki beyhüdedir. [19b] Pes beyhüdeden ziyâde şaķın vehmi itdüğün sözi söylemeye. Zîrâ (2) belki ba'zısının aşlı olmayub. Sen dağı ḥilâf söylemiş olmayasın (3) ve ey cigergüşem bir kişi senden naşihat istemeye. Ol naşihati itmeyesin. (4) Kişiyi rûzgârına kıo ki yere düşdükece naşihati ele vir. Kimesneye ki naşihat (5) itdikde çoklık halk arasında dime. Zîrâ halk arasında öğüt virürsen (6) tamâm 'aybın başına urmuş gibi olursun. Ammâ ḥalvetde olursa be'is (7) yokdur. *E'n-nuşhu 'inde'l-mele'i takrî'u*. Ya' nî ğalaba arasında öğüt virsen âdemiñ (8) başına urmak gibidir ve dağı bir kimesnei ki görürsün bed-aḥlâķ ve egridir (9) sen anı ḥoşluk ve doğrutmağa kıadır

olmayasın. Toğrulduğuna çalışma. Zîrâ ağac ki (10) egri bitdi. Ol toğrulmaz. Tâ kesüb keser ile yonulmayınca.

Nazm:

Ko sen eger (11) yele bir tâze nihâli

Büyüse toğrulmaya anıñla mişâli

ve dağı söz maḥall bulunduğda (12) bağıl itmeyüb söylemek ḥübdur. Eger elden gelür ise mālîña dağı bağıllık (13) eyleme. Zîrâ ḥalk devletlülerin sözine ve mālına aldanurlar. Ammâ mālâ ziyâde aldanurlar (14) ve dağı töhmetlü yere varub oturma ve yaramaz kılavuz olan kişiye yoldâş (15) olma ki seni yavuz öğretmesün. Anıñ gibiden kaç ve uzak ol ve gaflet (16) üzerine olma. Her vakit ki kendüñi arayasın. Hâzır bulasın ve ṭab'ın (17) hoş selim iken bed-ṭab' olmağdan ihtirâz idesin. Zîrâ evvelki ṭab'ını [20a] tebdil itseñ kendüyi yavı kılmış olursın. Pes evvelden sen seni ne ṭab' üzre (2) gösterdiñ ise yine ol ṭab' da ve ol şüretde görsünler. Tâ ki şermsâr olmayasın (3) ve dağı kimesneniñ kayğusına sevinme. Eger kayğusına sivinürsen gayrılar dağı seniñ kayğıña sivinürler (4) ve senden alçağa güc itme 'adl eyle. Tâ ki senden ululardan güc görmeyüb 'adl bulasın (5) **Nazm:**

Her ne idersen işiñe heb başıña gelse gerek

Ve dağı ḥalka güzel söyle tâ ki güzel (6) cevâb işidesin. Zîrâ *E'l-keḷāmu şıfatü'l-mütekelim*³⁴dir ve dağı şüre-zârî zemîne tohum (7) ekme ve şecer³⁵ dikme ki ḥaşılı olmaz. Ya' nî nâsipâs kişiye eyülik itme. Ol zeminde tohum (8) zâyî' olduğu gibi nâsipâs kişide dağı eyülik zâyî' olur. Ammâ eyüligi ehlinden (9) dirîğ itme. Eger eyülik itmek elünden gelmez ise bârî ḥalkı eyüligе kılavuzla. *E'd-dâllü* (10) '*ale'l-ḥayri ke-fâ'ilihi*. Ya' nî bir kişi bir kişiyi ḥayra delâlet itse. Ol ḥayr iden kişi (11) gibidir ve dağı şöyle bilmiş ol ki eyülik iden ve eyüligе delâlet iden iki (12) qarındaş gibidir ki zamâne ehli bunların qarındaşlık 'ahdini bozamazlar. Pes (13) eyülik iden ile delâlet iden dağı eyüligi şöyle muḥkem olur ki bir nev' (14) ile bozılmaz ve dağı itdügün eyüligе peşimân olma ve kimesneye 'özr itmekden (15) ḥazer eyle. Zîrâ ki eyülik ve gadr ki cezâsı ya' nî 'ivaızı bu cihânda fi'l-ḥâl (16) henüz mekânıñı tebdil itmeden saña yaraşur. Niçe ki dimişlerdir.

³⁴ Söz, onu söyleyenin özelliğini gösterir.

³⁵ Yazmada *şecer* şeklinde yazılmıştır.

Nazm:

Anın (17) üstündedir çarhın³⁶ cezâsı

Yaramazın yaramazdır cezâsı

Ve bir dahı budur ki [20b] ol eyülik itdügin kişi. Ne deñlü mesrür olursa saña dahı ol kadar (2) rāhat irer. Eger bir kişiye ğadr ü cefâ idersen ol kişiniñ göñlüne ne deñlü (3) zahmet gelür ise seniñ dahı ol kadar göñlüne zahmet irer. Belki ğam ve ğuşşası (4) sende dahı ziyâde olur. İmdi seniñ sebebiñ ile bir kimesne ğamġin (5) olmaz. İllâ sen dahı ğamġin olursun. Pes ma' lüm oldı ki eyü ve kem her ne idersen (6) cezâsın bu cihānda görürsün. Yāhūd elbetde ol cihānda çekersin. Bu söze (7) hiç kimesne münkir degildir. Bir kimesne ki 'ömrinde bir kemlik yāhūd bir eyülik itmiş (8) ola. 'Ayn-ı başiret-i nazar u haķıķat üzre tefekkür iderse bu sözi rāst (9) bulur ve her ne idersen kendü kendüñe itmiş olursun. Öyle olunca mümkün (10) oldukça eyülik eyle tā ki eyülik tohumınıñ hāşılına vāşıl olasın. Nitekim (11) Bağdādda Başmaķçı Muħammed e'l Ḥasan itdügi eyüligiñ şemeresine vāşıl olduġı (12) **Hikāyet**³⁷ Rivāyet iderler ki Bağdād şehrinde Emürü'l-mü'minin Mütevekkil (13) ḥalīfeniñ hizmetinde Fetih nām bir kimesne var idi. Devletlü ehl-i edebiñ (14) cümle hünelerinin bilmiş idi. Belki oġlından ziyād kendüni ḥalīfeye begendirmiş (15) idi ki ḥalīfe anı oġul idinmişdi. Belki oġlından dahı 'aziz dutar idi. (16) Taķdiren Fetih didüğimiz ġulām şuda yüzmege heves ider. Ḥalīfe bunuñ (17) murādından ḥaberdār olıcaķ buyurdu. Mellāḥlar ve ġavvaşlar gelüb Fethe yüzme [21a] ta'lim itmege mübāşeret itdiler. Bir müddet eyyāmda yüzme ta'lim idüb öğrendi. (2) Ancak henüz şabī olmaġla murād üzre yüzme bilmez iken genclik sebebi ile (3) kendüni üstād şanub tenhā bir ġün şu kenārına geldi. Şoyunub Şaţ'a (4) girdi. Şuyın aķındısı ķavī olmaġla Fetihyi alub kendi her ķende (5) cehd itdiyse gördi ki çıķmaķ mümkün degildir. Nāķār şu aķındısıyla aşıġa (6) ṭarafa revāne oldı. Fetih'i şu şehirden ḥayli aşıġa götürmekle vara (7) vara bir yılġun budaġına yapuşub dutdı. Hikmet-i İlāhiye maḥall-i mezkūr (8) Şaţ'ın yar kenārı olub hem ādem uğraġı degil idi. Fetihyi bu üslūbda (9) sergerdān ķalmış iken baķdı gördi ki yarı şu oymuş. Bir delük olmuş. (10) Ol delük içine girüb oturdı. Tā göre 'āķıbet ḥālī nice olur. (11) Hele şimdilik cān ķorķusından emīn oldum didi. Ezin-cānib (12) şu kenārında Fetih eyle olan kimesneler gördiler ki Fetih gözden ġā'ib oldı. (13) Şu kenārı bir cüst ü cū idüb bulamadılar. Ġarķ oldı didiler ve girü dönüb (14) ḥalīfeye ḥaber virdiler ki Fetih şuya ġarķ olmuş. Size çok 'ömr didiler. Ḥalīfe bu (15) ḥaberi işidiceķ āḥ idüb taḥtından aşıġa düşdi ve kendüzin (16)

³⁶ Yazmada *carh* olarak yazılmıştır.

³⁷ Yazmada *Hikāyet* şeklinde yazılmıştır.

toprağa şaldı çok ağladı gara itdi ve yedi gün zār olub (17) istedi ki meyyitin bula. Tā ki göre bir miqdār āteşi sākin ola. Pes mellāhlar ve [21b] gavvāşları getürüb eyitdi: Her kim Fethiniñ ölüsün getürürse biñ (2) altun virürüm. Fi'l-hāl mellāhlar gemilere binüb aramağa başladılar. Nā-gāh biri (3) ol yare yakın geldi. Gördi ki bir delüğe sağ ve esen oturur. Kimesneye dimedi (4) ancak sefinesin döndürüb başı yukaru ḥalīfeye geldi ve eyitdi. Yā emīre'l-mü'minīn (5) Fethiniñ ölüsün bulana biñ altun va' d itdiñiz idi. Ya sağ (6) bulana ne virirsiz. Ḥalīfe anı sağ ve selīm gördi. Qatı sevindi ve şükr itdi. (7) Ve ikrār itdügin mellāha virdi. Ba' dehu vezīrine buyurdi: Var ḥazīne ḳapusın ac. (8) Ḥazīnemiziñ nişfin şadaḳa eyle. Ba' dehu emir idüb: ta'ām getürün Fethim (9) yedi gündür ta'ām yimemişdir didi. Fetih eyitdi: Yā emīre'l-mü'minīn (10) ben ac degülem. Ḥalīfe eyitdi: Meger Dicle ırmağının şuyın yidiñ ola didi. (11) Yok yā emīre'l-mü'minīn bu yedi gün ki ben ol yarda oturdum. Her gün (12) ṭabaḳ içinde yigirmi ḳadar etmek gelürdi. Bir bir ikisin alurdum. Bu yedi (13) günde ma'ışetim andan idi. Ḥalīfe eyitdi ki: Ey 'aceb bu etmekleri kim şalurdi. (14) Fetih eyitdi: Bilemedim kim idügin velī her etmek üstünde Muḥammed bin e'l-Ḥasan (15) e'l-İşkāfi ya' nī Başmaḳcı yazılmışdı. Ol sā'at Ḥalīfe münādiler (16) şaldı ki bu isimde kim var ise gelsün. Ḥalīfe münādiler şaldı ki (17) bu isimde kim var ise gelsün³⁸. Ḥalīfeniñ aña ihsānı vardır. Ol kişi [22a] gelüb eyitdi. Yā emīre'l-mü'minīn ol isim şāḥibi benim ki baña Başmaḳcı Muḥammed (2) bin e'l-Ḥasan dirler. Mütevekkil eyitdi: Nişānıñ nedir. Merḳūm eyitdi ki: Ma'lūm (3) oldu ki ol itmekleri sen şuya atarsın didi ve lakin ne ḳadar zamāndır kim (4) sen bu etmekleri atarsın. Muḥammed eyitdi: Bir yıl vardır kim atarım. Ḥalīfe eyitdi: Bu (5) işden maḳşūdın ne idi. Ol kişi eyitdi: Yā emīre'l-mü'minīn ben bir kez (6) işitdim. Bir kimesne eyitdi ki eyülik it etmegi şuya bırak bir gün saña ḳarşu (7) gelürin. Anı tecrübe içün itdim ve didim ki göreyim şuya itdügim eyülikden (8) baña ne nesne gelür didim. Ḥalīfe eyitdi. Ey derviş ol şudan hoş (9) eyülik 'ivaż geldi. Fi'l-hāl Bağdādın ḳapusu önünde beş pāre köyü (10) mezbūra mülk virdi. Merḳūm daḥı ber'atların alub ol köylere varub (11) zabṭ ü rabṭ ve anlara ḳarār itdi ve ol iyülik sebebiyle faḳīr iken ḡanī (12) oldu Ve henüz ol kişiniñ Bağdādda evlādı var idi. Ey oḡul Ḳā'im (13) Bi'l-lāh ḥalīfe gününde ben ḥacc-ı şerīfe vardım. Bağdād şehrinde vardıḳda pīrlerden (14) bu ḥikāyeti istimā' itdim. Didiler ve hem Muḥammed ebī e'l-Ḥasanıñ oḡlunuñ oḡlanların (15) gösterdiler. Gördüm. Ey cigergüşem mümkün olduğḳa eyülik it. Eyülikden (16) her ne deñlü zahmet çekersen zarar eylemez. Şonı rāḥatdır. Öyle olunca (17) eyülik itmekden ve eyülikden uşanmamak gerek. Tā ki bir kişi ki ḥalḳa eyü görile. [22b] Ḥalīfe daḥı eyü olur. Dünyāda ḥalḳ arasında maḳbül

³⁸ Bu satırlar art arda iki kez yazılmıştır.

olursan āhiretde Hakk katında (2) maqbūl olursun. Lakin şaķın ki yüzünü döndürmeylesin. Ya' nī sen seni hālķa (3) eyü göstermiş iken. Yaramaz kendümnümā cevfurüş olmaya. Ya' nī buğday gösterüb (4) arpa şatmayasın ki bu ma' ķüle iş münāfıķat nişānıdır. Şaķın zāhirde kendüni (5) eyü gösterüb gizlū yaramaz işlemeyesin. İmdi ne ķadar cehdiñ var ise münāfıķat (6) itme ve münāfıķlar nişānıñ örtme ve daķı her işe ki el ķorsun 'adl ile (7) ķo. Zūlm ile ķoma zīrā bir kişı ki bir işe 'adl ile mūbāşeret ide kendüye itmiş (8) olur. Zūlm ile mūbāşeret eylese yine kendüye itmiş olur. Pes kendüye (9) 'adl idenler Hakk te' ālānıñ rahmetine mūsteħaķ olurlar ve daķı ey oğul benī (10) ādemiñ iki hāli vardır ki hīc bir vaķıt andan hāli olmaz. Biri şād (11) ve biri ğamdır. Gerekdir ki şād ise şādlığı ve ğamġin ise ğamını kimesneye (12) söylemeye ki şādlığıña şād ola ve ġamıña ğamġin ola. Lakin evlāsı oldur ki (13) eger şādlık ve eger ġamdārlıķdır. Hālķa bildirmeyesin. Tā her biri bir dürlü söylemeyüb (14) seni vaķtiñden ve hāliñden ayırmayalar ve daķı eyülik ve eger yaramazlık (15) tizce sivinme. Zīrā ol ħaşlet uşacıķlar ħaşletidir ve hem (16) cehd eyle olur olmaz nesne ile vaķtiñi mūteġayyir itme. Ya' nī olur olmaz (17) içün ġücenme. Perişān olma. Zīrā 'āķiller olur olmaz içün teğayyu' [23a] itmezler. Degme hevā ile depretmezler. Meşelā şād iken saña bir melāl hāşıl olursa (2) fi'l-hāl melül olma. Zīrā uşlu kişiler. Bu hāli ħoş ġörmeler ve her şādlık ki (3) saña hāşıl olur. Tizce sivinme ki elbetde anıñ soñunda kayġusı vardır. (4) Ve her melāmet ki hāşıl ola sivin ki anıñ 'aķabinde şazlık vardır ve bir ümīd (5) itmedüġin yerden me'yūs olma. Zīrā kişıye ne hāşıl olursa ekşer ümīd itmedüġi (6) yerden olur. Pes ümīd itmedüġin yerden fā'ide ġözet. Andan soñra (7) sen seni şöyle bil ki tamām 'ālemdede ne murādiñ var ise hāşıl itdiñ ve geldi (8) ve ġeçdi dut ve ħaķķa münkir olma. Ya' nī bir nesne ki 'ālem cümle aña eyü diye ve fā'ide (9) eyü ola. Sen aña kem dime ve aña kim kem dirler. Sen daķı kem olduġın bilesin. Sen aña (10) eyü dime ki münkir olmuş olursun. Ammā eyüye eyü ve keme kem dirsens ħaķ-şinās (11) olursun ve ħaķ-şinās olmaķ münkir olmaķdan yegdir ve tehevvr ile pek söyleme (12) eger bir kimesne saña tehevvr ile pek söyler ise sen yavaşlık ile cevāb vir ve aķmaķ (13) ādemlere cevāb virmeyüb epsem ol. Nitekim dimişlerdir: *Cevābü'l-aķmaķi* (14) *e's-sükūt*. Ya' nī aķmaķ olanıñ cevābı epsem olmaķdır ve daķı bir kimesneniñ (15) üzerinde emegi ve ħaķķı ola. Anıñ emegin żayi' itmeye. Emegiñ 'ivażın idemezsen (16) bāri nāsipās olma. Şükriñ eyle. Hāşşa ki sende emegi olan (17) kişı aķrabān ola ve elden ġeldüġi ķadar aķrabāya eyülik eyle ve bir oba veyāhūd bir ķarye [23b] ya bir şehriñ içinde kıyām idesin. Ol meķānıñ pīrlere ħürmet eyle. Hāşşaten ol (2) pīrlere kendü ķabileñden ola. Zīrā her ķabilede pīrlere muħteremdir. Nitekim ħazret-i (3) resūl-i ekrem şalla'l-lāhu 'aleyhi ve sellem buyurur: *E's-şeyhu fi-ķabiletihi ke'n-nebiyyi fi ümmetihi*. (4) Ya' nī peyġamber ümmeti içinde niķe ise pīrlere daķı ķabile

beyninde böyle (5) dirler. Zîrâ bir ümmet arasında bir peygamber olub ol umûr-ı dünyevî ve uhreviyyelerinde (6) ne müşkilleri olsa. Ol peygamber katında hâl olduğu gibi ol pîrler (7) dağı ol kabîleniñ müşkil-güşâları olur. İmdi pîrleri hor görme (8) ve fazîletlerinden mahrûm olma ve eger pîrlerde ‘ayb göresin. Ol ‘ayba nazar (9) itme. Hünelerlerine nazar eyle ki bir kişi ne mertebe harîk olursa dağı hikmet (10) nazarıyla Baksañ ‘ibret hâşıl olub saña fâ’ide degmiş olur. Pes anıñ (11) gibi pîrleri göricek küstâh olma. Tâ ki fâ’ide-mend olasın. Andan mâ’adâ (12) ey cigergüşem eger şöyle olursan ki bir yâd bilmedügin kimesneye hemdem olasın. (13) ve gönül viresin. Zinhâr andan tiz ayrıl ki emîn olasın. Zîrâ tecrübe (14) itmedügin âdem olmağla gümândan hâlî olmazsın ve gümânlu âdem zahmetlü olur. (15) Meşelâ bir kişi saña yemekden ve içmekden bir nesne virse ve sen gümân itsen ki (16) virdügi nesnede zehr vardır. Ol maķûle yemegi ve içmegi tenâvül itme. Zîrâ her (17) gümân olunan nesneyi tenâvül itmek ‘âķiller işi degildir. Andan ğayrı halkın [24a] nâm ü nişânın ve mâl u mülkün gözetme. Hünelerinin gözle. Zîrâ çok kişi vardır ki (2) hem nâmı var ve hem mâlı vardır. Lakin hünere yokdur. İmdi eger sen dağı nâ-ma’lûm (3) nâm itmek hâşıl idersen. Fahr degildir. Fahr oldur ki nâm u itmegi ma’lûmlı hünere (4) ile hâşıl idesin. İmdi hünere ile acılığâ râzı ol ve bilgüsiz ve hünersiz (5) gün gicürmege râzı olma. Zîrâ acılığla gün gicürmek Resûlu’l-lâhındır (6) ve aña mutaba‘at idenlerindir. Ammâ bilgüsiz ve ma’rifetsiz cehl ile gün gicirmek (7) Ebû Cehliñdir. İmdi cehl ile bilgüsiz ve hünersiz olmayasın ve bundan baña fâ’ide (8) ne ola diyü bilgüsiz ve hünersiz kalma. Eger bir pâdişâh bile bir ednâ kişide hünere görse (9) öğrenmek gerek. Bunuñ gibi hor kişiden nesne mi öğreneyim dimemek gerek. ‘Âr (10) eyleme saña ‘âr ol vâķit olur ki anıñ gibi hor kişi bilgü ve hünere senden (11) yeg ola. Görmez misin genc vîrânelerde ve incü şadeflerde olur. İmdi sen (12) şadefi gözleme incüsün alagör. Ol ednâ şâķib-i hünere kişiden (13) hünere öğrenmekden ‘âr itme. Tâ ki bir ğurûh hor kişide hünere olub sende (14) olmamaķ ‘ârından hâlâş olasın ve dağı gözet ki halka ‘ayb ü hünere ne yüzdendür (15) ve ziyâd ü nokşânları ne tarîķdendür ve her biriniñ âķirine neye münceer olur. (16) Bunuñ cümle eyüsin ve kötüsün fehmi idüb. Eyü ile ‘amel ve kötüden (17) dür ola. Zîrâ ol nesne ki halka fâ’idelüdü. Saña dağı fâ’ide ola ve ol [24b] nesne ki halka zarardır. Saña dağı zarar ider. Anıñ gibiden firâr eyle tâ ki (2) ziyâna mübtelâ olmayasın. İmdi da‘imâ kendü kendüñe naşîhat it. Ya‘nî hâlîñi (3) düzgün dut. Tâ hünere öğrenmege kâ‘im öğretmege müsta‘id ider. Biri budur ki (4) bilgüñi ve ‘aķluñi öğrenecek hünere bezl eyle. Biri dağı budur ki öğrenilecek (5) nesneye sa‘y idüb gice ve gündüz vâķit bîvâķit dimeyüb (6) ol hünere taķşîl itmeyince olmayasın. Hünere taķşîline bir vâķit-i ma‘lûm olmaz. (7) Vâķit bî-vâķit ‘abeş ğicürme ve eger bir hünermend âdem bulmaz isen. Bir hünersiz (8) ve bilgüsü olmayan kimesneniñ hâlîne nazar

it ki bir iş ider ve ol işi (9) saña hoş gelmez. Ol vakit ol bî-hüneriñ yaramaz işin görüb sen (10) işlemege sa'y it. Hüner-mend olursun. İmdi kişiye vâcibdir. Ululuk (11) ve küçüklük gözlemeyüb hüner arturmağa sa'y ide ve Hâzret-i 'Ali rağıya'l-lâhu (12) anhdan su'âl itdiler ki: Edebi kimden öğrendiñ. Bî-edeblerden. (13) Bâķisin bundan kıyās eyle zîrâ kişi kendü emsāl ü akrânına teferruķ (14) idüb olunmaz. İllâ hüner ve fazîlet eyle. Pes vaķtâ ki sende bir hüner görürsün ki (15) yoldâşında yokdur. Kendüñi andan ulu görürsün ve halk seni ulu (16) görürler. Kaçan ki beş altı kişi arasında seni cümle hünerlü göreler. Halk daķı (17) ulu ve muķterem görürler. İmdi 'aķl ve bilgüsi olan vaķtâ ki gürüh hünerlü [25a] kimesne ululuk buldı. Cehd ider ki hünerin artura. Hüner-mend ola (2) ve hüneri öyle arturmak ardınca ola. Sehlce vaķtinde ħalâyıķıñ ulusu (3) olur ve ma'lûmdur ki dünyâda kişiniñ çok maķşûdı vardır. Hic andan (4) a' lâ istemek olmaya ki fazl u hüner isteye vire ki. Hüner arturmak istemek (5) emsāl ü akrândan mümtâz olayım dimekdir. Ammâ ol kişi ki fazl ü hüner (6) taķşîlinden el ceke 'âcizliğe râzı olmuş olur. Ol ise himmetsizlik (7) 'alâmetidir ve himmetsiz ki hergiz ululuğa vâsıl olmaz. Cehd it ki kâhil (8) ve 'âciz olmayasın ve tenüñi tenbel itmeyesin. Zîrâ bedeni örselemek hüner tarîķinde (9) cüst ü cü itmek ġâyet fâ'idelüdüdür. İmdi eger bedeniñ 'âcizlik gösterür ise (10) sen anı ħâline ķoma. Hızmet itdür. Diñlendirme. Zîrâ beden dinc (11) olıķaķ. Ayruķ buyruġın dutmaz olur. Zîrâ bedeniñ ħareketi kendi taķ'ı (12) degildir. Seniñ fermâniñla ħareket ider. Söz ihtiyâr-ı cüz'idir ki Hâķķ te'âlâ (13) anı saña râm eyledi. Öyle olunca tâ sen bedeniñe ħareket virmeyince ol ħarekete (14) gelmez. İmdi cehd eyle bedeniñi saña râm idesin. Eger şöyle kâhil ķorsan (15) beden saña muķi' olmaz. Sen aña muķi' olmak lâzım gelür. Öyle olunca bir kişi (16) kendü bedenini kendüye muķi' idebilmeye. Ģayrı kişiniñ bedenini kendüye nice (17) muķi' idebilür. Eger seni bir vechle olursa bedeniñi saña muķi' eyledüñ. [25b] Kıalan halkıñ daķı bedenine saña muķi' idebilürsin. İmdi vaķtâ ki (2) fermâniña râm itdiñ ve hüner öğrendüñ öyle bil ki iki cihân selâmetin (3) ħâşıl itdiñ. Pes hüner öğrenmegi ve bedeniñi muķi' iki cihân selâmeti (4) için kendüñe ġanîmet bil. Andan ġayrı ey cigergüşem birķac eyü ħaşlet daķı (5) vardır. Anları kişi ħüy idinüb mülâzım olursa hem halk ve hem Hâlik (6) kıatında maķbûl olursun ve edeb ve tevâzu' ve zühd ve toġruluk sözde ve fi' ilde (7) ve dîn ü diyâneti pâķ dutmak ve anıñ pâķlığı ya'nî pâķdâmen ve halkı rencide (8) itmemek ve halkdan zaķmet def' itmek. Ammâ bu cümleñiñ sermâyesi ħayâdır. (9) *E'l-ħayâü şu'beti mine'l-imân*. Çün âdemde ħayâ vardır. İmân daķı vardır (10) ve imânı olanıñ cümle bu işleri olur. Lakin insân ibn-i vaķit³⁹ olmak (11) gerekdir ki bir işi itmekle zarar lâzım gele. Ol

³⁹ Zamânın gerektirdiġi şekilde hareket eden, zamâna uyan, mizaca ve duruma göre konuşan kimse

mağûleden hayâ vâcibdir itmemek (12) gerekdir. Ammâ bir işde ki itmemekle ziyân zâhirdir. Unutmayub itmek gerek çok (13) dağı utanıcı olma ki kendü işinde takşiriñ olmaya ve endişî ve teşvîşî (14) hâşıl itmeyesin. Nef' i bu işde ziyân itmeyesin ve ma'îşet binasına hâlel (15) vâki' olmaya. Çok olur ki anda hayâsızlık gerek. Tâ ki maqşûd hâşıl ola. (16) Pes beyhûde sözden ve işden ve muhabbelden ve hıyânetden ve kızbden ve bu (17) mağûle nesnelerden hayâ itmek gerek. Ammâ kendü şalâhıña yarar nesneden utanmak [26a] eyü degildir. Zîrâ çok kişi ola utanmak sebebi ile nice maqşûdundan (2) girüye qalır ve maqşûduna vâşıl olmaz. Niteki dimişlerdir:

Beyt:

Ez şerm ü hayâ (3) behîc kârî neresem
Ey kâş merâ ne şerm bûdî vü ne hayâ

Tercüme:

Utanmağla elem (4) irişemez
N'olaydı olmasaydı bu utanmak

Eger su'âl iderler ise ki hayâ (5) olmasa imân hâli nice olur. Pes cevâb budur ki bu tedbîr şalâh-ı dîn (6) için degildir. Dünyâyâ lâzım gelen işğâl içündür ki. Ba' zı huşûşda (7) hayâ olunur ise. Dünyâ şalâhında olan maqşûd hâşıl olmayub âdem (8) hâ'ib qalır. Nitekim buyurmuşlardır: *E'l-hayâü yemna' u'r-rızka*. Çün hayâ rızka (9) mâni' dir. Pes hayâ idecek mağalli ve hayâ itmeyecek mağalli itmek gerekdir. Ol ki (10) sevâbdır ve fâ'ide ve mübâha yakındır. Anda hayâ olmaz. Ol ki halk ve yâ hâlik (11) katında maqbûl degildir. Hayâ idüb itmemek gerek ve 'âkılâne hareket budur. (12) Andan mâ' adâ ey cigergüşem bilgüsiz kişi ki ma' rifeti olmaya. Anı âdem yerine (13) koma ve âdem hesâbına şayma ve ol mağûle ile hem-şoğbet olub bile oturma (14) hâşşa câhil ile ki kendüsin 'âlim bile ve cehl-i câhilden (15) hoşnûd olmaya. Anıñla dağı hemdem olma. Eger şoğbet idersen eyü kişiler ile (16) şoğbet eyle.

Beyt:

Eyülerden eyülik öğren
Saña öğüt işde benden

(17) Zîrâ eyûler şoĥbetinden seniñ daĥı nâmiñ eyü olur. Görmez misin ki [26b] şîrûġan bir yaġdır ki aşı susamdır. Bir zamân gül ile hemşoĥbet olunca ayrıĥ (2) aña şîrûġan dimezler. Aña gül yaġı dirler. Eger benefşe olursa benefşe yaġı dirler. (3) Eyûleriñ şoĥbeti berekâtından susam adı gidüb gül ve benefşe adı (4) oldu. Nice ki Ĥazret-i Resûl-i Ekrem ‘aleyhi efđalü’s-şalati ve’s-selâm (5) buyurur ki: *Men aşbaĥa ma‘ kavmen erba‘îne şabāĥan şāra minhūm*. Ya‘ nî her kim (6) bir tâ’ife ile kırĥ gün şoĥbet iderse anlardan olur. İmdi eyûleriñ (7) işine münkir olma ve eyüliklerin ferâmüş itme ve senden bir şey’ ümîdinde (8) serzeniş. Benden ne nesne umarsın diyü başına kaçma. Zîrâ senden ümîd (9) ideni kaçınca ben daĥı seniñ gibi cerrâr demek olur. Ol ise himmetsizliktir (10) ve daĥı ey oġul güzel ĥûyları pîşe kıl. Bed-ĥûylardan dur. (11) Ol ve bir kimesneye zarar ve ziyânıñ olmasun. Eyü degildir. Zîrâ ziyândan noĥşân (12) tevellüd ider. Öyle olunca ĥalk içinde mezmûm olursun. Andan özge cehd (13) it seni ‘âķil kimesneler medĥ ide. Câhil kimesneler medĥ itmeye. Zîrâ (14) ‘âķiller ĥüsnîyatı görüb medĥ iderler. Ammâ câhillere ĥabîĥâti görüb (15) medĥ iderler. Bu iki tâ’ife birbirine zıddırlar. ‘Âķilleriñ ĥaş olan (16) işi câhil begenmese gerek. Zîrâ ‘âķil kendü tab‘ına lâyıĥ ĥavâşasında (17) işini görür. Anıñçün seni medĥ ider. Câhil kendü tab‘ına muvâfıĥ [27a] ‘avâmâne işi görür. Anıñçün medĥ ider. Câhiliñ medĥinden ictinâb (2) gerek. Tâ ‘âķilleriñ menfûrı olmayasın. Zîrâ ‘avâmıñ maĥbûlı ĥaşlarıñ (3) menfûrıdır. Bu sözlerin ĥaķıĥatın bildirmek⁴⁰ içün. **Ĥikāyet:** Rivāyet (4) itmişlerdir ki. Yunan ĥakîmlerinden bir ĥakîm ĥānesinde otururken bir gün şehir (5) ĥalkından ĥānesine biri gelüb selâm virdi. Şoĥbetle aġāz itdi ki (6) ey ĥāce ĥakîm fülân kişi seni begenmiş ve her meclisde seni medĥ ü şenâ ider (7) meger ol kişi ‘avāmdan biri imiş. Hemāndem ĥakîm bu sözi işitdi. (8) Melûl oldu ve ol kişi bu ĥālî görüb müteĥayyir oldu ve eyitdi: (9) Ey ĥāce ben saña ne söyledim ki melûl olursun. Eger saña nâ-ma‘ķûl söz (10) söylemiş isem ma‘zûr dut. Ĥekîm eyitdi: Senden baña ĥic zahmet ve elem (11) irişmedi. Lakin baña bundan bedbeter ĥorluĥ olur, ni ki beni bir câhil kişi (12) medĥ ide ve ben bir iş iylemiş olam ki bir câhil kişi begenmiş. Ol bârî bildi ki (13) ne câhilâne işdir ki ol câhil begendi. Tevbe ideydim ki bir daĥı işlemeyeydim. (14) İmdi ma‘lûm oldu ki ben henüz câhil imişim ki câhillere ĥoş gelür (15) iş işledüm. Zîrâ câhil medĥ itmez. İllâ câhili bu ma‘nâda bir ĥikāyat daĥı (16) gelmiştir. **Ĥikāyet:** Şöyle olunur ki ĥükemâ ekābir-i ĥükemādan biri Muĥammed bin (17) Zekeriyâ-i Râz bir gün merķûm şākirdleri ile maĥalle arasında otururken [27b] nāġāĥ karşılarından bir mecnûn kimesne çıĥageldi. Ol cem‘iyetinden bir kimesne (2) muĥayyed olub ancak Muĥammed bin Zekeriyâniñ yüzine baĥub güldü.

⁴⁰ Bu kelimedden önce b-l-d harfleri yazılmıştır. Bu kelimeye sözlüklerde ulaşılamamıştır. Ulaşılanlar ise anlamdan uzak anlamdadır. Muhtemelen yazar burada bu kelimeyi yazarken aynı harfleri tekrar etmiştir.

Hemāndem Muḥammed (3) bin Zekerıyyā döndi ḥānesine geldi ve maṭbūḥ eftimūn kaynadub içdi. (4) Şākirdleri sebebin su'āl itdiler. Cevāb itdi ki: Ol mecnūn yüzime (5) nazar idüb güldüğün itdim. Zīrā kendü sevdāsından bende bir nesne (6) görmeseydi gülmez idi. Nice ki dimişlerdir: *Küllü tāirun yaṭirū ma'a şeklihi*. Ya'nī (7) her kuş kendü cinsiyle pervāz ider. Bākī ḥālī ki kıyās olunur. Andan mā'adā (8) tizligi 'ādet idinme. Dā'im ḥalīm ol. Ya'nī yumuşak alçaq endāz ile çok (9) daḥı ḥalīm olma ki ḥalk seni pāmāl itmesünler ve katı daḥı yavuz olma ki ḥalk (10) senden nefret itmesünler vaḳtā ki pes ikisinūn arasında olduñ maḳbūl (11) olursun. Ne ḥācetiñ olursa dost ve düşmen arasında daḥı maḳbūl (12) olub her ne maḳşūduñ var ise ḥāşıl olur. Andan soñra bir kimesne (13) bir fenā işe kılavuz itme. Zīrā ol işde ḥaḳīḳat būnyādın sen urmuş (14) olursun. İmdi bunuñ gibiden dūr ol. 'Ayblu ve beyhūde söze ḳulaḳ (15) dutma ve 'ayblu ve beyhūde söz söyleme ve 'ayblu söz söylemek ve işitmekde (16) büyük günāḥ ḥāşıl olur. İkinci bu ki 'ayblu söz söylerseñ 'ayblu söz (17) işidirsin. Bir daḥı ey oḡul cehdiñ olsun ki kimesneyi incitmeyesin. [28a] Eger şöyle ola ki seni bir kişi nāḥaḳ yere incitse sen anı incitme ki aşl civānmerdlik (2) ve kerīmlik budur ve hem ezāsız ādemleriñ civārında sākin ol. Zīrā eyü ādemler kimesneyi (3) azār itmezler. Andan mā'adā tecrübe olinmış şefḳatlu dostlarıñ saña naşīḥatlarını (4) ḳabūl idici ol ki naşīḥatleri saña şefḳatdūr. İmdi her vaḳit anıñ gibi (5) nāşīḥ dostlara tenhāca var. Naşīḥatlerinden behremend ol. Zīrā fā'idelü öḡüt (6) ḥalvetde olunca ḥāṭırnişān olur. Ḥalk arasında ḳulaḡa girmez ve hem serzeniş (7) gibi olur vaḳtā ki bu ḳamu tamām olur ve saña didüğim sözleri ve naşīḥatleri okuyub (8) dutasın ve şāḥib-i faẓl ü hūner olasın gerekdūr ki hūneriñe maḡrūr olmayasın. Ya'nī (9) cümle hūnerleri öḡrendim dime ki böyle demek maḡz-ı cehldir. Eger cehlden ḥalāş (10) olayım dirsən. Ne ḳadar ki hūneriñ ve faẓlıñ artuḳ olursa. Yine bilmezlikden dem (11) ur. Zīrā ehline bilmezem demekden ulu hūner yoḡdur ve sen hūner şāḥibi ol vaḳt (12) olur ki sen kendü kendüñe hūnersiz mertebe sende nazar idesin. Şöyle ki Nūşirevān (13) zamānında Büzürcmihirden bir ḥikāyet getürmişler. **Ḥikāyet:** İşitdim Nūşirevān (14) zamānında ve Büzürcmihir vūzerātında Rumdan bir elçi geldi. Nūşirevāna 'arz u iḥbār (15) itdiler. Elçi gelüb Nūşirevāna buluşduḡda resm-i 'Acem üzere ikrām ü iḥtirām (16) idüb su'āl ü cevāb tamām olub vedā' vaḳti olunca. Nūşirevān (17) elçiye yanına getürüb cevāb-nāmesin virince istedi ki kendü ḥālın [28b] ve Büzürcmihriñ 'ilmin ve hūnerin ve vezīrligin elçiye bildire. Nūşirevān Büzürcmihre (2) eyitdi ki: Ey ḥ'āce 'ālemde her ne var ise bilür misin ve murādı bu idi ki bilürem (3) diye. Ammā ḥ'āce kemāl-i 'aḳlından eyitdi: Yoḳ pādişāhım. Nūşirevānıñ ümīdi (4) olan cevāb olmamaḡla ḥacil olub ḥışma gelüb eyitdi ki: Ya kim bilür. Ḥ'āce (5) eyitdi: Bir kimesne bilür ki 'ālem ile bile ola. Pes 'ālim ile bile olan ādem henüz (6) anadan ṭoḡmadı. Nūşirevān bildi ki ḥ'āce bu sözi

kemāl-i ‘aqlından (7) söyledi ve elçi dağı h‘āceniñ sözün taḥsīn eyledi. İmdi ey oğul (8) kendüñi bilmezler mertebesinde dut. Halk arasında bilgüsiz var sanma vaḳtā ki (9) kendüñi bilgüsiz nādān bilesin ‘ālim olmuş olursun. Metīn ‘ālim gerekdür (10) kendüsin nādān bile. Nitekim Sokrat Hākīm şol kadar üstādlıkla (11) meşhūr idi. Dimiş ki: Benden soñra gelen ‘ālimler Sokrat ulu da‘vā (12) itmiş diyüb beni ‘ayb itmekden ḥavf itmişdim. Hīc nesne bilmezem (13) dir idim. Ammā nideyim ki benim gibi kişiniñ sözi degildir. Zīrā ulu da‘vādır (14) ve eyü şükür. Ya‘nī Selmān bin Sa‘d bu bābda güzel nazm itmiştir:

Beyt:

Men ki (15) ibn-i Sa‘id ü Selmānem
Maḥzen-i dāniş-i ḥorāsānem
Tā ki bedāncā resīd dāniş-i men
(16) Ki ne dānişte em ki nādānem

Tercüme:

Ya‘nī ki ol ibn Sa‘d u Selmān
‘İlmiyle tolidir (17) Ḥorāsān
Didi: Şuñā irdi ‘ilmim āḥir
Kim gördüm özimi külli nādān

[29a] eger bilmekde kāmīl isen dağı ‘ilmiñle ğırre olma çün saña düşe ve taḥkīk bilseñ (2) ki ol işi görebilürsin. Kendi bilgüñe bakma bir ‘āqıl kişiyle müşāvere (3) itmeyince işleme kendü re‘yin bilenlerden olma. Meşhūr meşeldir. Müşāvere (4) itmege kimse bulmazsan bōrküñe dāniş. Öyle olunca dānişmaḳ ‘ayb degildir (5) re‘yimdir dime. Ḥod re‘y olma. Zīrā her kişi ki kendü re‘yiyle işin ide (6) soñra peşimān olur. İmdi ‘āqıl pīrlar ve müşfīḳ dostlar ile dānişmaḳ (7) eyle. Ba‘dehu ol işiñ ḥuşūlüne sa‘y it. Görmez misin ki ḥikmet-i nübüvvet (8) ve peygamberlik ile Hākḳ subḥānehu ve te‘ālā Muḥammedü’l-Muşṭafā şalla’l-lāhu ‘aleyhi ve sellem (9) ḥazretlerine cümle işlerin ḥuşūle getürür iken ma‘hazā buyurdi ki: *ve Şāvirhum* (10) *fī’l emri*. Yā Muḥammed seniñ bir işin vāḳi‘ olur ise ve bitürmek (11) isterseñ aşḥābıñla meşveret eyle. Andan ol işe şürū‘ eyle. İmdi (12) egerçi Hākḳ te‘ālā ḥabībiniñ işini rāst ider idi. Ammā ümmetine (13) sünnet ve tenbih olmaḳ içün buyurdi ki: Ey ḥabībim yārenleriñle müşāvere (14) ile tedbīr itmek sizin üzeriñize ol işi āsān itmek bañadır. Ey oğul (15) bilmiş ol ki iki kişiniñ ‘aql ü re‘yi bir kişi ‘aql ü re‘yi gibi degildir. (16) Nitekim bir göz ile görmek iki göz ile görmek gibi degildir.

Görmez misin ki (17) bir tabīb haste olduğda kendüye ‘ilâc idemez. Çün görür ki ‘illeti [29b] artıyor. Aşer tabībden daḥı yardım ister. Tâ ki ‘ilâc ide. Egerçi haste ḥekīm (2) ‘ilâc iden ḥekīmden üstâd daḥı olursa lakin ne fâ’ide hastalığa (3) mütelâşî olub kendü nefesine ‘ilâca kâdir olmaz. İş şāḥibi daḥı (4) böyledir. İşî vaktinde mütereddid olub lâbüd gayrılardan meşveretle imdâda (5) muhtâc olur ve daḥı hem cinsleriniñ katında ḥâcetleri yâḥûd bir işleri (6) vâkı’ olur ise işlerinde ḥuşûlüne lisân ile mi olur cân ile mi (7) olur. Bitürmege sa’y eyleye eger bu hem cinsiniñ düşmeniñ yâḥûd ḥasûduñ (8) daḥı olursa feryâdına yiriş ve eger dut eyüligi dirîğ itme kim ol vaḳitde (9) eyüliginde bulunduğın düşvâr olduğı elemden ziyâde kendüye zarar ü miḥnet (10) dir. Öyle olunca imkânı vardır ki ol düşmenlik dostluğa tebdîl ola. (11) Andan mâ’adâ ey oğul kaçan ki söz fehmi ider ve ehl-i ğaraż âdemler ziyâretiñe (12) geleler selâm vireler. Anlara katı ḥürmet ve ikrâm eyle. Zîrâ anlar seniñ ziyâretiñe (13) geldikleri seni ağırladıklarıdır. Sen daḥı anları ağırla nice daḥı eyü (14) kişiler seni selâmlığa ve ziyâret itmege ḥariş olurlar. Eyüler ile gör (15) nicesin daḥı eyü âdem olursun ve ğâyet nâkes kişi oldur ki (16) hîc kimesne selâmlığa ve ziyâretine gelmez ve daḥı ne deñlü ma’rifetiñ artuḳ (17) olur ise söz ehli ve daḳîka fehmi ider kimesnelerin meclisinde küstâḥ [30a] olma. Zîrâ bilgü şāḥibi kişi küstâḥ olmaḳ eyü degildir. Şöyle ki bir kişiniñ mecmû’ (2) lisânından gelen ḥikmet sözi daḥı olursa küstâḥlık idince (3) ḥikmet qalmaz ve söziniñ şafâsı olmaz. İmdi küstâḥ olmayam dirseñ (4) söz söylememek şartın gözet. Maḥalli ile söyle maḥallsiz söyleme. **Yedinci (5) Bâb Söz ne söylenür bilmek beyânındadır.** Bilmek gerek ki cümleye eyü söylemek (6) vâcibdir ve yaḥşî añlamak lâzımdır. İmdi ey oğul sen daḥı sözün (7) yaḥşîsın söyle ammâ ḥazer eyle kizb söyleme. Zîrâ ḥalk icinde kezzâb (8) olursun. Cehd eyle ki râst ü şıdḳ-ğüy olmağla ma’rûf ü meşhûr (9) olasın ki. Eger zarûret olub bir kerre yalan söylersen gercek yerine (10) giçer. Pes ne söylersen toğrı söyle dürûğ söyleme ve ol gerçeği daḥı (11) söyleme ki yalana beñzer ola. Bir gercek ki yalana beñzer hemân yalan olmuş gibi olur. (12) Nice ki şıdḳ ve gercege beñzerin yalan gercek yerine gecerse yalana beñzer şıdḳ (13) daḥı yalan gibi olur. Ziyâde şaḳm ki ol maḳûle nesneye uğramayasın. Zîrâ (14) ey oğul bir kerre Ebû’l-Esvâr Emîr Şapûr bin E’l-Fazl meclisinde baña vâkı’ oldı. (15) Şāhzâde-i Giylân didi ki Ey peder niçe vâkı’ oldı. Söyle ol ḥikâyeti (16) istimâ’ idelüm. **Ḥikâyet:** Keykâvus eyitdi: Ey cigergüşem ol ki Ḥaḳḳ te’âlânıñ (17) üzerimde farîzalarıdır ḥaccdan ğayrısın edâ itmişdim. Ḥaḳḳ te’âlâ anı [30b] daḥı naşîb itdi edâ itdim ve Ḥicâzdan girü mülkûme geldim. Yine ğazâ itmegi ârzü (2) itdim ki muḳaddemâ Hindistân tarafına çok ğazâ itmişdim. Ârzü istedim ki Rum (3) tarafına ğazâ idem. Pes tedârikimi görüb Kūhistāndan Ruma revâne oldum. (4) Ol vaḳit ki serḥaddi Gence nām bir mülk idi. Ol mülkiñ pâdişāhı ebû’l-Esvâr (5) ibn-i Şāhpûr bin E’l-Fazl. Ulu

pādişāh olub zīrek ü bahādır faşīḥ ü mütekellim (6) dīni dūrūst i‘tikādı pāk ‘ākıbet-endiş kimesne idi. Ol ki pādişāhlar (7) kânūnıdır. Cümle erkānı yirlü yirinde idi. Pes ben daḥı ol (8) pādişāhın meclisine vardım. Beni gördükde gāyet ikrām ü ihtirām itdi (9) ve ululadı ve hoş gördi ve ‘izzet itdi ve söze başladı. Her taraftan (10) kapu açdı. Benden niçe aḥvāl şordı. Cevāb virdim. Şöyle ki sözlerimi (11) begenürdi. Çünkü cevāblarımı diñledi ve begendi. Baña çok keremler itdi (12) ve lütufla bir müddet anda eglendim. Bir niçe gāzāya gitdim. Ba‘dehu destūr istedim ki (13) mülke varayım. Beni gitmege kıomadı ve izin virmedı. Ben daḥı bu nice eyüligin görmişken (14) destürsüz gitmegi revā görmedim. Nice gün daḥı yanında eglendim. Beni (15) gāyet mükerrrem mu‘azzez dutardı ve her dem yemek ve icmekde meclisinde ḥāzır olurdum. (16) Ekşer sözi ve muşāḥabeti benim ile idi. ‘Ālemiñ ḥālinden ve pādişāhlar ḥikāyetinde (17) ve tevāriḥinden su’āl ider idi. Ben daḥı bildüğim üzere [31a] takrīr ider idim. Tā ol güne varıncaya dek ki: *e’l-keḷāmu tecerü’l-keḷām* medlülınca (2) bir gün eşnāyı muşāḥabetde bizim mülkimiz Kūhistān mülki ve Gürgān ve Ṭaberistāna (3) sözi geldi ve her semtiñ ‘acāyibi söylendi. Ebū’l-Esvār baña didi (4) ki: Siziñ mülkde daḥı ‘acāyib var mıdır. Ne‘am vardır didim. Niçedir şerḥ (5) it işidelüm didi. Ben eyitdim Gürgān köylerinde bir köy vardır (6) ve ol köyün taşrasında bir çeşmesi vardır. Kaçan ki ‘avratlar şuya giderler. Destīsiz (7) boş bir ‘avrat daḥı bile götürürler. Yolda bulunan kırtları gördikçe (8) yoldan bir tarafa ata. Şu götüren ‘avratlar anı başmayalar. Zīrā yollarında ba‘zı (9) kırt bulunur. Kaçan ki bir ‘avrat destisin tıldurub omuzına alub (10) yola düşe. Eger ol kırdun birin başub öldürürse. Hemāndem destide (11) olan şu murdār oldu diyü döker. Destiyi yıkar taze şu alur tekrār (12) başur ise tekrār şuyı murdār olmağla şuyın döker ve destiyi yıkar tekrār (13) taze şu alur didim. Çün pādişāh-ı merķūm benden bu cevābı ve ḥikāyeti (14) işitdi. Yüzin çivirdi. Bir müddet benimle mükāleme itmedi ve ben küstüğün (15) sebebin bilmezdim. Tā ki bir gün Pīrüzān adlı bir vezīr var idi. Yanıma (16) geldi. Su’āl idüb ki pādişāhın baña söylemedüğünüñ ve evvel ki (17) muşāḥabeti itmedüğünüñ sebebi nedir vezīr eyitdi ki saña melül olmuştur. [32b] Pādişāh dir ki anıñ gibi kāmil kişi benim meclisimde bir söz söyler ki şıbyān (2) arasında ancaḥ söylenür. Ben ḥod uşak degülem ki anıñ gibi kişi benim gibiniñ (3) meclisinde niçün yalan söyler diyü melül olmuştur. Bu sözi işitdim (4) şıdkımıñ işbātıçün fi’l-ḥāl Gürgāna elçi gönderüb nāme ile aḥvālī (5) Gürgān ā‘yānına bildürdüm ki baña (6) ol taraftan bir maḥzar taḥrīr idiñ ve ol köyün re’isi kādısı ve ḥatıbi (7) ve Gürgān ā‘yānlarınıñ şehādetlerin yazın ki ol köyde ol başlıca (8) kırtun aḥvālī benim didüğim gibi midir yoksa degil midir. Taḥkīk idiñ (9) yazub elçi-i ‘acele ile ‘avdet itdürüñ diyü sipāriş itdim. Elçi (10) varub gelince maḥzar-ı merķūm baña tamām dört ayda geldi. Ol dem maḥzarı (11) Ebū’l-Esvārın ḥuzūrına iletdim. Çün aldı

oğdu güldi ve didi ki (12) bilürim ki seniñ gibi kişi benim huzûrumda yalan söylemez ve lakin bir gerçek ki (13) anıñ şıhhati bunca şahidler ve tezkiyeler ile dört ayda işbât ola ne (14) hâcet ki lisâne gele ve kıbs ‘aleyhi’l-bâkî.⁴¹ Ve dağı ey oğul bilmiş ol ki söz dört kısımır. Biri ol sözdür ki anı bileler ve söylemeyeler. (15) İkinci oldur ki ne bileler ve ne söyleyeler. Üçünci oldur ki hem bileler (16) ve hem söyleyeler. Dördünci oldur ki söyleyeler veli bilmeyeler. Geldik imdi [32a] bu kısımların şerhin idelüm ol söz ki bileler ve söylemeyeler. Oldur ki bir şey’in (2) ‘aynını bilesin ve söylemeyesin. Zîrâ anıñ gibi sözün hâşılı gavğâdır. ‘Âkıl (3) olan bunun gibi bilürse dağı söylemeye ve ol söz ki ne bileler ve ne (4) söyleye oldur ki yalan ola ve kişiniñ dîn ü dünyâsına ziyân getüre. Pes (5) anıñ gibi sözi bilmekten ve söylemekten ictinâb gerek ammâ ol söz ki (6) hem bileler ve hem söyleyeler gercek sözdür ki kişiniñ dînine ve hem dünyâsına fâ’ide (7) lü sözdür. Ammâ ol söz ki söyleye ve bilmeyeler. Hâk te’âlâ Qur’ân-ı ‘azîmü’s-şânda âyetler (8) buyurmuşdur. Zâhirde ma’naları muhâlif lafzları müşâbih şöyle ki ‘ulemâ (9) dağı anıñ tefsîrinde ihtilâf itmişlerdir ve te’vîl ü ma’nâsın bilmesiniñ bir (10) nesne lâzım gelmez. Bu dördinden yegrek oldur ki söylemege yarar ve hem bilmege yarar ola. (11) Andan gayrı bu sözler kim şerh olundu. Her biriniñ iki vechi vardır. Ya’nî (12) iki ‘ibâret ile söylenür. Biri hûb ve biri zişt. Çün halka sözi (13) ‘arz idesin. Hûb yüzden ‘arz eyle söziñ maqbûl olur ve halka (14) güzel ‘ibâretle göster. Tâ halk seni sözde ne mertebe şâhibisin bileler (15) meşelâ bir âdem söz söyleyüb söyledügin bilince maqbûldur. Ammâ bir âdem bir söz (16) söyleye ve ma’nâsını bilmeye maqbûl degildir. İmdi bilmek gerek ki sözde gizlüdür. (17) Söylemedikce ne mertebe şâhibi olduğı bilinmez. Nitekim Emîrû’l-mü’mînîn ‘Ali bin Ebî Tâlib [32b] kerrema’l-lâhu vechehu buyurmuşdur. *E’l-mer’ü mahfûfun tahte lisânihi*. Ya’nî kişi lisânı altında gizlidir. İmdi (2) dil altında demekdeñ murâd söz altında gizlüdür demekdir. Yoksa hîc bir cânvar (3) yokdur dili olmaya ve lakin hayvânıñ nuṭṭı olmamağla bilinür ki hayvândır ve hayvâna (4) dili yokdur dinilür. Ammâ benî âdemiñ nuṭṭı olmağla bilinür. İnsândır (5) ve insânıñ dili vardır dinilür ve âdem nuṭṭa gelüb söyledikde ne mertebeniñ (6) şâhibi olduğı şundan ma’lûm olur. İmdi sözi her yerde maḥalline (7) münâsib pāk söyle. Bed söyleme güzel sözün hem söyleyene fâ’ide var ve hem (8) istimâ’ ideniñ cânına cân bağışlar ve bed söz söyleyene ziyân ider ve işidene (9) dağı hoş gelmez. Buña münâsib

Hikâyet: Şöyle rivâyet olunur ki Harûnü’r-Reşid (10) Hâlife-i Bağdâd bir gice bir vâkı’a görür ki ağzında dişleri heb dökilmiş. (11) Ta’bîr için bir mu’abbir getürdiler. Şordı ki bu rü’yânıñ ta’bîri nedir. Mu’abbir eyitdi ki: (12) Hâlifeniñ ‘ömri dirâz olsun. Ne kadar ki

⁴¹ “Kalani da böyle kurulmuştur” anlamındaki söz.

aḳrabā ve ḥısımlarıñız var ise (13) sizden evvel intikāl idicidirler. Ol dem Ḥalīfe ol mu‘ abbiriñ zıšt ‘ibāretin (14) görüb istiḥsān itmeyüb yüz degnek ḍarb olunmağa emr olundu ve ḥiṭāb (15) idüb didi ki: Ey sözün bilmez cāhil nādān. Sen kim olasın benim yüzime qarşu (16) bunuñ gibi söz söylersin. Aḳrabā benden evvel ölince benim ḥālīm nice olur ve dünyādan (17) ne lezzet bulurum diyü mezbūrı redd ü ṭard idüb āḥer mu‘ abbir getürdiler. [33a] Aña daḥı rü’yā ‘arz olunduḳda eyitdi: Bu rü’yāyı ki Emīrū’l-mü’miñin görmüşdür. (2) Ḥalīfe aḳrabā ve ta‘alluḳātından ziyāde ‘ömr idecekdir ve anlarıñ ‘ömrinden siziñ ‘ömrinñiz (3) uzun olacağına delālet ider. Ḥalīfe bunuñ sözün begendi. *Ṭarīḳū’l-‘aḳlī vāḥidūn*. (4) Ya‘nī bilgü ve ta‘bīr birdir velī ‘ibāret muḥālifdir diyüb mu‘ abbire (5) yüz altun virdi. Gör imdi evvelki mu‘ abbiriñ didüḡi daḥı bir ma‘nā idi. (6) Ammā çirkin ‘ibāretle söyledi ve ikinci ḥüsn-i ta‘bīr ve güzel ‘ibāretle söyledüḡiçün (7) yüz altun aldı. Pes ‘ibārette fark vardır ve bu bābda bir münāsib (8) ḥikāyet daḥı vardır. Egerçi kitāba ḳayd idicek degildür. *E’n-nādiretü liātüreddü*. Ya‘nī (9) münāsibetle gelen nesne redd olunmaz fehvasınca irād olındı. **Ḥikāyet**: Eydürler ki (10) bir ḥāce var idi. Ğāyet şāḥib-ṭabī‘ at idi ve bir ḳulı var idi (11) söz öğrenmişdi. Meger ḥāce bir gice ḳulıyla bir döşekde yaturlar idi (12) Ḥācenin iştihāsı germ olub ol ḥabış ḳulına didi ki ardın (13) bir döndür. Ḳul eyitdi. Ey ḥāce bu sözi daḥı yeg ‘ibāretle söylemek (14) olurdu. Ḥāce eyitdi: Niçe ‘ibāretdir söyle bilelim. Ḳul eyitdi: Yönün (15) döndür diseñüz yaḥşı ‘ibāret idi. Egerçi ma‘nā birdir lakin ‘ibāret (16) muḥtelifdir. İşin bed ise bāri ‘ibāretiñ ḥüb olaydı. Ḥāce (17) işitdim ve öğrendim ve ḥālā senden öğrendüḡim edebin minnet [33b] ü şükrānesini mālımdan seni azād itdim diyüb ol fi’l-i ḳabīḥden tevbe vü istiḡfār (2) eyledi. Gör imdi bir güzel söz ile ḳul ḥācesini günāhdan ḳurtardı (3) ve kendi azād oldu. İmdi ey oḡul sözün öñin ve ardın gözle ve ne ki söylersin (4) ma‘nīsın bilüb söyle ki sözi bilüb söyleyenlerden olasın zīrā bir ḳişi ki (5) sözün bilüb söyler. Ṭūṭiye beñzer ki ādem gibi faṣīḥ söyler. Ammā kendüsi (6) sözden bī-ḥaberdır. İmdi bunuñ gibi söz söyler dirler. Ammā söz bilür dimezler. (7) Pes sözün bilüb söyleyen oldur ki söyledüḡi vaḳt herkes anıñ sözünden (8) bir nesne fehm olunmaz ise ḥayvān gibi olur. Ancak ādem şüretinde görünür. İmdi (9) bilmiş ol oḡul söz ulu nesnedir. Sen daḥı sözi ulu bil. Zīrā senün (10) gönülden gelmiş nesnedir. Anuñçün ‘azīzdir. İmdi bu ‘aziziñ maḥallin bulıcaḳ (11) bildüḡiñi dirīḡ itme söyle ve sözün yeri olduḡı zamānda sözi bī-ḥāşıl (12) ḥarc itme. Tā ki ol ‘aziz zāyi‘ olmaya ve ‘aḳlın ve bilgüne ziyān gelmeye ve her ne dirsın (13) doḡrı söyle ve yoḳ yere bī-ma‘nā da‘vā eyleme. Ma‘nī-dār olmayınca ma‘nī-dār (14) olmayan da‘vānıñ ne fā’idesi vardır ki ma‘nāsız da ḥod ne ola. Andan şöñra bir (15) ‘amelde ki ḥaberin olmaya. Sen ol ‘amelden behre ṭaleb eyleme ancak bildüḡin ‘ilimden (16) behre-yāb olmaḳ ardınca ol. **Ḥikāyet**: Şöyle dirler ki ‘avrat ḥāce Büzürcmihr

(17) katına gelmiş ve bir mes'ele sū'āl itmiş. Takdīr ol vaqıtde ẖāce melūl [34a] bulunur ve aydur: Ey Hātūn bu su'āl itdūgin mes'ele ben bilmem. 'Avrat aydur (2) bu kadarca mes'ele bilmezsin ya niye pādīshāhīn bu kadar ni'metin yirsin. H̱āce (3) eyitdi: Yidūgimi baña bildūgimce virirler. Bilmedūgimce virmezler. İmdi melūllūgün (4) vaqıtinde kimesneden sū'āl itme ve eger seniñ melūllūgün vaqıtinde senden bir nesne olunursa (5) cevābı maħalle göre söyle. Andan ğayrı her işde işin ulusun gözetme ki ulu (6) işlerin 'aynı olmaz. Ne işe ki mübāşeret idesin. Miyānesine yapış. Zīrā (7) Hāzret-i Resūl-i Ekrem şalla'l-lāhu 'aleyhi ve sellem buyurmuşdur: *Hayru'l-umūri evsaṭuhā*. (8) Ya' nī her nesneniñ hayırlısı miyānesidür ve iş hayırlı olıçaq kendü zātında (9) yine olmuş olur. İmdi işlerin miyānesin ihtiyār it ve daħı bir işi (10) bitürmekde ya söz söylemekde hafif olma. Ağır başlı ol ve bir işi tiz (11) bitürmez didükleri hafif ādemdür demekden yegdir ve daħı bir pinhān rāz (12) olsa ve andan saña fā'ide ve ziyān olmasa anı bilmege heves itme ve kendü (13) rāzuñı kimesneye söyleme ve bir cem'iyetde bir kaç kişi şoħbet iderken sen bir (14) kişiyle fısıldaşub söyleşme. Zīrā halk bir birine gümāndan hālī olmaz. (15) Eyü daħı söylersen halk yaramaza haml idüb 'acebā bu ne sözdür ki fısıldıyla (16) söyler dirler. İmdi sözüñ var ise āşikāre söyle lāzımlı degil ise (17) fısıldı söylemek cā'iz degildür. Yāħūd sırrı lāzım söz ise tenhāda [34b] söyleye ve her ne dirseñ miqdāryla söyle ve şehādet eyleseñ hālūñe ve bilgūñe (2) göre gerçek ola yalan olmaya ve daħı halk arasında doğruluk ile ma'rūf (3) iken gücle kendüñi 'ayblu itmek isterseñ her işe şahid ol ve eger (4) şehādetiñ olub edāsı lāzım gelürse bir tarafa meyl itme ve her haber ki (5) işidesin diñle lakin anuñla tiz 'amel itme ve sen daħı ne söyler isen evvel (6) fikr ü endişe it. Şoñra söyle. Söziñe fikriñ kılavuz olsun. Tā ki ol (7) sözden şoñra peşimān olmayasın. Derhāl söylemegil nedāmeti ihtimāli vardır. (8) Ammā fikr ü endişe ile olursa ibtidā fikr idersen zararlı olursa terk idersin (9) fā'ideli ise söylersin ve ol vaqıt fā'ideniñ taħşili ardınca olursun. (10) Andan şoñra her ne dürlü söz işidirsın melūl olma. Ya' nī 'acz ü ihmāl (11) ⁴² ile diñleme gerek ise ol söz işiñe yarasun gerek. İş yaramasun. (12) Sen ol sözi kulaq ile işit. Zīrā ki bir şadef gibidir gönül (13) deryāsından çıkar. Egerçi her şadefde incü olmaz veli kamasın aramak gerek (14) ol şadef ki boşdur. Yabana atub tolusunun cevherin almak gerek. İmdi (15) söz kapisin açmak ile sözüñ fā'idesi bulunur. Bir daħı ey oğul bir işde (16) ğāyet kāmīl olur isen daħı çün ol işi bilür kişiye uğrayasın. (17) Şol hüneri ki sen bilürsın ben daħı bilürem dirseñ üç fā'ideden [35a] maħrūm olursun. Ol fā'ide budur ki ben bilmezem dırsın ol hüner ehli ol (2) işi bildūgin gibi işlerse şükr idersin ki ben daħı bunuñ gibi bilürüm. (3) İkinci fā'ide oldur ki ol

⁴² Burada okuyamadığımız bir kelimenin üstü yazar tarafından karalanmıştır.

işî bildükden ziyâde ve güzel işler ise (4) hem ‘ilm-i cedîd öğrenürsin ve hem ‘aybın örtülür. Üçüncü fâ’ide eger ol (5) hüneri senden eksik işlerse. Sen andan hünermend olduğın (6) şâbit olur. Pes maḥallî ile bu fâ’ideleri gözetmek gerek andan ğayrı (7) her bir söz ki işidirsın. ‘Acele ile beyhûde şayub ‘ayb itme yâḥûd (8) medḥ ü âferîn idüb evc-i a’lâya çıkarma. Evvel ‘aybın ve hünerin taḥkîk eyle. (9) Ba’dehu ‘aybına göre te’ayyüb yâḥûd ḥüsne göre medḥ eyle. Tâ ki ḥikmet tarîķinden (10) taşra olmayasın ve söziñi ḥalkıñ ḥilâfî üzre ḥilâf vâķı’ söyleme. (11) Tâ ki istimâ’ idenlere daḥı vebâl olmaya. Meger ki bir tā’ife arasında olasın ki (12) kelâmıñ taḥkîķi için ne kadar sözde ḥüccet getirürsen işidilmeye (13) ve ‘inâd idüb qabûl itmeyeler ve yâḥûd ḥavf ü ḥaṭar ola. Pes saña (14) lâzım oldur ki anlarıñ maḥşûdı üzre söyleyesin. Tâ ki aralarında cānuñı (15) selâmete kırtarasın ve ne deñlü söz ehli iseñ daḥı kendüñi (16) bildüģiñ miḳdârından açık göstere. Tâ ki sözüñ mu’taber ola ve (17) kendüñi söziñden büyük gösterme ki sözüñ ḥor olur. Fi’l-cümle [35b] ḥalk ḥod şarrâfdır. Ne deñlüsin seni miḳdârıñdan aşığa göstere. Ya yukarı (2) göstere. Ḥadd ü miḳdârıñı bilürler niteki bir nesne olsa ki kıymeti biñ aḳce (3) ola. Mezâdda ibtidâ beş aḳce bahâ ile dutsalar girü gızdüre gızdüre ḥalk (4) artura artura elbetde bahâsın bilüb biñ aḳceye çıkar. Ammâ bir nesneniñ (5) bahâsı beş aḳce olsa biñ aḳceye mezâd itseler ḥalk bahâsın (6) bilüb ayağa bırağub rağbeti kalmaz ve kimse almaz. Âḥir beş aḳce kıymete iner. (7) İmdi sen seni şöyle göster ki ümîdiñ atından inüb yaya kalmayasın. (8) Andan ğayrı her ne yirde olursan çok işidici ve az sözlü ol. ‘Uḳalâ (9) dimişlerdir ki: İkinci sağılıķdır. Zîrâ çok kişi sözi sebebinden ḥasta (10) olur. İmdi az söylemek ‘aḳl nişânıdır ve çok söylemek cehl nişânıdır. (11) Zîrâ kişi ne kadar ‘âķil ü kâmil olsa ve heb sözi müteveccih olsa ‘avâm (12) ḳatında deñsiz çok sözlü olur ve eger bir cāhil epsem olur ‘avâm anı ‘âķil (13) ve ḥıred-mend âdemlerden ‘add iderler ve daḥı ne deñlü pāk ve şâf dil deyü (14) ḥalk beyinde ma’rûf olursan daḥı kendüñi medḥ idici olma ki kişi (15) kendi için şehâdet itse maḳbûl degildir. Kimse diñlemez. Cehd eyle (16) seni âḥerler medḥ ideler. Sen seni medḥ itme ve ne deñlü çok bilürsen (17) bildüģiñi bî-vaḳit söyleme. Şol sözi di ki saña fâ’idesi ola. [36a] Ve sözüñ maḥallî ola tā ki lâf urur culḥadur dimeyeler. Niteki culha ipliği bir birine (2) ulaşıdurur. Anuñçün culhaya teşbîḥ iderler. Ancak culḥa ibligi biz ider. (3) Ammâ çok sözlü sözi yerine ulaşıdurub çürüdür. Bir ḥaşılı olmaz anuñçün (4) aña beyhûde-güy dirler ve beyhûde-güy mecnûndur deyü cünûna nisbet iderler. (5) İmdi söz söylemek ister iseñ ol görķi söyledüģin söze müşterî var mıdır (6) yok mıdır. Eger görürsen ḥarîdâr vardır. Söyleye gör ki fırsatdır ve eger görürsen ki (7) ḥarîdâr yokdur sözi ḳaṭ’ eyle ve muḥâṭabıñ murâd eyledüģi ve diledüģi (8) sözden ḳapu ac ki söziñe ḥarîdâr ola ve daḥı âdem ile âdem ol ve merd (9) kişiyile merd ol. Zîrâ bu mâbeynde tefâvüt vardır. Âdem çokdur lakin merd

kişi (10) az bulunur. İmdi bir kimesne ki ğaflet uykusundan uyanıktır halk ile bu (11) didüğimiz karar üzere geçinür. Pes ey cigergüşem cehd eyle söz dinlemekden (12) uşanmayasın ki söz dinlemekden kişi söz ehli olur ve söze delil oldur ki (13) bir şabî tevellüd itdikde zîr-i zemînde beslense ve atası ve anası hîc söylemeseler (14) büyük olanda dilsiz ya' nî lâl ve şağır olur. Zîrâ dilsiz olan lâbüd şağır (15) olur. Ammâ iki uşak bir yerde olsalar ve hîc söz işitmeseler. İkisi (16) birbiriyle söyleşerek bir lisân taşnîf iderler ki ol lisânı ikisinden (17) ğayrı kimse bilmez ve dağı halkın sözün işit ve qabûl it. hâşşa ki [36b] mâzide geçmiş begler ve pâdişâhlar ve hâkîmler sözlerin cân kulağıyla dinleyüb (2) i' timâd itmek gerek. İmdi bilmiş ol ki birkaç bunun gibi söz bu eyyâmda Nüşîrevân-ı (3) 'âdil zamânında sözlerinden nazarıma geldi ve bu kitâbda zîkr itdim. Tâ sen dağı okuyasın (4) ve bilesin ve naşîhat dutub lâzım geldikçe mücibiyle 'amel idesin. Zîrâ ol 'âdil (5) pâdişâh sözleriyle 'amel itmek eyüdüdür ve dağı bizler anıñ neslindeniz. Ey oğul ma' lûmuñ (6) olsun ki ben aḥbârda okumuşum ki ḥulefâ zamânında Me'mûn ḥalife Nüşîrevânıñ (7) türbesin görmek istedi. Nüşîrevânıñ kabri üzerine varub serdâbın (8) açdurdı. Gördi cümle endâmı toprak olmuş taht üstünde yatur ve ol (9) tahtıñ üst yanında dîvârda bir yazı gördi Fârsî lisânınca yazılmış. (10) Me'mûn buyurdı Fârsî-ḥ'ân kâtibler gelüb okuyalar ve ma'nâsın tercüme ideler. (11) Ol maḳûle âdemler gelüb okudılar ve 'Arabîye tercüme itdiler ki Türkîsi budur. (12) Ey rûzgâr pâdişâhı bilmiş ol ki senden muḳaddem ben dağı pâdişâh idim. (13) Ḥaḳḳ subḥānehu ve te'ālānıñ kullarına cümle 'adliñ fâ'idesi olurdu (14) ve hîc kimse gelüb ḳatıma şefḳatim nazarından maḥrûm olduğı yok idi. (15) İmdi çün ecel elinden ben dağı 'âcizlüğim vâḳti geldi. Fıkr itdim ki ben (16) vefât itdikde 'acebâ ne ideyim benden şoñra cihân halkına nef'im ola. Her (17) ne ḳadar fıkr itdim ise hîc bundan ğayrı çâre bulamadım. Bu birkaç naşîhati [37a] görüb okuduḳda 'amel ider ise. Ol pâdişâh benden behre-yâb ola. Niçe ki (2) ḥâli ḥayâtımızda yanımıza gelen cevâhirden maḥrûm gitmezdi. Şimdi ziyâretimize (3) gelen dağı naşîhatimiz cevâhirinden maḥrûm olmaya ve ḳadem rencide itmekle müjde-pâ ola (4) ve sa'âdet anıñ ki nâşîhlerden ola. **Sekizinci Bâb Nüşîrevânıñ sözlerini (5) ve naşîhatlerini beyân ider.** Nüşîrevân eydür: Çün görürsün ki gice (6) ve gündüz birbiriniñ ardınca gelici ve gidicidir. Pes gerekdir ki âdem ḥâlden (7) ḥâle döndüğüne melûl olmaya. Ya' nî gâḥ şâdlıḳ gidüb ḳayḡu gelür ise (8) ve gâḥ ḳayḡu gidüb şâdlıḳ gelürse muḳayyed olmaya ve hünersiz kimesneyi (9) dost dutmaya ki hünersiz kişi ne dostluğa ve ne düşmenlige yarar. Hîc (10) bir şey degildir ve dağı âdem olan bir işi ki bir kez işlemiş ve peşimân olmuş (11) ola. Gerekdir ki bir dağı ol işi işlemeye ve bir kişi ki pâdişâhı bilmiş ola (12) gerekdir ki emîn olmaya ve bir kişi dirliği kendü istediğı gibi olmaya ol (13) kişi kendüni nice diri şanur ve halk bir kimesne nice büyük düşmen (14)

bilmeyeler ki büyük keremi dil-azarlık ola ve niçe dost bileler ol kimesneyi (15) ki dostlarına düşmen ola ve şakın ol kimseden ki bir şeyi bilmeye (16) ve kendüyi bilgülü şaya ve kendü nefsiñe ‘adl ile güc ve zür itmeye. Ya‘nî (17) nefsiñe eliñden gelmeyen işleri tekālif itme ve egerçi doğru [37b] söylemek acıdır. Sen doğru söyle ve eger istersen düşmen rāzıñı bilmeye dostuñā (2) dañı rāzıñı söyleme ve ulu kişilere küçük nazarıyla bakma. Zīrā büyük ādemleri (3) küçük nazar ile görmek büyük ziyāndır ve dañı bî-kadr ü hünersiz kişileri (4) diri sayma. Meyyit gibi bil ve eger dilerse ki vech-i ma‘îşetinde teng-dest (5) olmayasın. İşledügin işi Şāhibine begendürmege sa‘y eyle ve eger istersen (6) kayğu olmayasın. (7) Fā‘ide alım ve şatım itmeyesin. Ya‘nî evvel fā‘ideñi gözedüb al. Tā ki şöñra ziyāna (8) şatmayasın ve kendü emşāl ü akrānıñdan nesne ümīdinde olmağdan ise ölümü (9) yegrek gör ve ac durmak yegdir himmetsiz kişiniñ etmegin yemekden ve tecrübe olunmamış (10) kimseye i‘timād itme eger biñ dürlü hayrḥ‘āhlık dañı gösterürse ve ādem (11) kendüden ednā kavmine muhtāc olmağdan ziyāde muşibet olmaz ve bir fāsık ki (12) mütevāzı‘ ola ve dünyāya mā‘il ola. Ol zāhiden yegdir mütekebbir olub dünyāya mā‘il (13) ola ve andan ebleh olmaz ki bir kimesneyi evvel gerçek mertebede gör. Ba‘dehu ‘ālī (14) mertebe olduğda yine evvelki nazar ile göre ve hiç andan ziyāde ‘ayb olmaya ki (15) bir kişi bilmedügi nesneyi bilürim da‘vā ide. Ba‘dehu haqqından gelmeye (16) yalançı ola ve andan aldanmış olmaya ki elinde hāzır rızkı gāyibde gelicek (17) nesneye vire. Ol dañı ba‘dehu hāşıl olmaya. Mağbūnluk çeke. Lākin bu hareket [38a] mücerred mübāḥ olan hāllerde olur. Ammā uḥrevīde ḥarāmı ...⁴³ terk ve ḥelālden (2) rızk gelür ümīdiyle olursa lābūd terk olunan ḥarāmıñ iz‘āfı ḥelāl (3) vāşıl olur ve cihānda andan ḥasīs olmaz ki kendüden bir ḥācet dileyeler (4) ol ḥāceti bitürmeye ve elinden gele bitürmeye ve bir kişi ardınca zemm itse (5) ve bir āḫeri dostum deyü ol sözi saña yitürse. Sen bunu andan bedter (6) düşmen bil. Zīrā ol ardınca söyler ve bu yüziñe söyler ve kişiye andan (7) ulu muşibet olmaya ki fā‘idesiz yirlere göz kulak duta ve bir ziyāna uğramış (8) kişiye bundan ulu ziyān olmaya ki kendü ziyānına elem çekmeyüb güle (9) ve infī‘āl olmaya ve bir kişiniñ ne deñlū bilgüsi olsa ve kâbiliyeti olmasa (10) bilgüsinden kendüye vebāl hāşıl ola ve her kimi ki rūzgār terbiyye vü te‘dīb (11) itmeye. Her kim öğrendim dir ise emegi zāyi‘ olur ve her nesneyi ki bilgüsizleriñ (12) şerrinden hıfz itmek olur. Ammā bilgüsizi kendü şerrinden hıfz itmek (13) olmaz. Zīrā Yef‘alü cāhilü bi nefsihi mā lā yef‘alü‘l-‘ākıl ba‘dehu. Ya‘nî cāhil kendü (14) nefsiñe itdügin i‘ākıl olan düşmen düşmene itmez. Eger istersen ḥalk (15) seniñ eyüliğñ diyüb seniñ medḥiñ ideler. Sen kimseye kemlign söyleme. (16) Eger istersen

⁴³ Yazmada bu bölüm silindiği için okunamamıştır.

dostlarıñ ve yârenleriñ çok iken az olmaya. Kin u kedüret dutma. (17) Eger istersen dünyâda zahmet çekmeyesin Ve asânlıgla ‘ömrüñ giçüresin. Kendü [38b] işiñe meşgûl olub aheriñ işine qarışma ve eger dilerseñ emegin zâyi‘ olmaya (2) bir bitmez işin huşûlüne çalışma. Zîrâ âhir huşûle gelmeyüb emek zâyi‘ olur. Eger istersen (3) seni delülerden ‘add itmeyeler. Bir nesne kim muhalldür isteme ve talebinde olma ve eger isterseñ (4) yüzüñ şuyıyla kalasın. Hayânı pîşe eyle ve eger dilerseñ ki aldanmayasın tecrübe olunmış (5) işi koyub tecrübe olunmamış işe yapışma. Eger isterseñ âteş gibi yakıcı olmayasın (6) konduğıñ yerden nesne getürme. Eger isterseñ ardınca gülmeyeler ve zem itmeyeler. (7) Eliñ altında olanları pāk besle ve eger dilerseñ peşimānlıkdan emīn olasın (8) nefsiñ ve gönliñ her taleb itdügin ele getürmege sa‘y itme ve eger dilerseñ zîrekler (9) den olasın yüziñi gayrı kişileriñ hareketine nazar it. Eyü işde midir yoksa (10) yaramaz işde midir. Eger anda olan yaramaz sende dağı olursa. Pes bilürsen (11) ol işledügin iş yaramazdurur. Eyü işi kendüñe görürsen kendüñi (12) bilürsen ki eyü işdesin. Öyle olunca işiñ eyüsin kemin saña göstermekle (13) ol kişi saña âyine olmuş olur ve dağı istersen havfsız olasın halk ile (14) çekişgen ve halkı rencide idenlerden olma ve eger isterseñ halk seniñ söziñle (15) ‘amel ideler. Evvel sen söziñle ‘amel eyle. Eger dilerseñ kāmillerden olasın kemāl (16) yüzi göstermeyenlerden rāziñi gizle. Āşikār itme ve eger dilerseñ halk arasında (17) cümleden ulu olasın ni‘metiñi bol eyle. Şöyle tuz etmek haqqıçün diyenleriñ [39a] çok ola. Eger dilerseñ civānmerd olasın vefādār ol. Eger dilerseñ āzādelerden (2) olasın. Ya‘nī kimesneye efendim dimeyesin. Halkdan tam‘aıñ kes ve gönülden (3) gider ve eger ‘ādillerden olayım dirsen. Zîr-i destîñde olan halāyıkı hoş dut (4) ve gayrılarıñ cevrenden himāye it. Eger dilerseñ ‘avāmıñ ta‘nından emīn (5) olasın. Fi‘il ü ‘amellerine ta‘arruz itmeyüb sitāyişlerin eyle ve eger dilerseñ ki (6) kāmillerden olasın. Bir işi ki sen kendüñe lāyık görmeyesin. Gayrıya dağı lāyık (7) görme. Eger istersen cümleñiñ gönliñde yerin ve muhabbetiñ ola. Cümleñiñ gönliñe (8) muvāfık söyle. Eger dilerseñ gönliñle bir zahm urmayalar ki anıñ ‘ilācı merhem (9) ile olmaya. Cāhiller ile cidāl itme ve eger dilerseñ halkın eyüsi olasın (10) elüñden gelen eyüligi dirig itme ve eger dilerseñ zarar ü ziyān senden uzak (11) ola. Eliñi kısa dut vallāhu a‘lem. Nüşirevān-ı ‘ādiliñ naşihatleri ki yādigār komuşdur. (12) İmdi ey cigergüşem bu naşihatleri hor görme ki sözlerinden hikmet ve hem saltanat (13) rāyihası gelür. Zîrâ bu sözler hem pādışāhlara ve hem hākīmler sözidir. Pes bu (14) genclik ve şebābet vaktinde taḥşil eyle. Bu sözleri ki pīrlıkdan muḳaddem (15) saña bir iş vāqı‘ olursa. Teşviş çekmeyesin. Zîrâ pīrlar çok ‘ömr ile tecrübe (16) şāhibi olub iş deminde kārđān olurlar. **Ṭokuzıncı Bāb Yigitlik** (17) **ve ḥublık ḥālīn beyān ider.** Ey oğul evvel eger yigitsin ḳocalar gibi ‘āḳil ve tōlek [39b] ol. Ammā dimezem ki yigitligi bi’l-küllīye terk eyle. Ancak kendüñi hoş dut. Cāhil olma (2) ve

süst beglerden olma. Şatır ol. Nitekim hâkim Rostalis aydur: *E's-şebābū nev'un* (3) *mine'l-cünūn*. Ya' nî genclik cünūndan bir nev' dir. Şaķın delü olma ve cāhil beglerden (4) olma. Zīrā belā didükleri cehlden olur ve 'ömrünüñ lezzetin genclik vaktinde alagör (5) pīrlıkde ol lezzet bulunmaz. Bulursan daķı yaraşaglı olmaz. Ey oğul yigitlikde (6) hāzret-i Bārī te'ālāya cānın ferāmūş itmeye ve mevtden emīn olma ki ecel (7) gelicek pīr ü civān dimez. Niçe ki şā'ir eydür:

Beyt:

Genc ü pīrlar eceldedir yeksān
(8) Pīrlar ölince ķalır mı ya' nî civan

Pes bilmiş ol ki her kim toğdı ölisir
(9) Ve her kim cihāna geldi gidiser

Hikāyet: Şöyle rivāyet olunur ki Bağdād (10) şehrinde bir derzī var idi ki ķabristāna açılan ķapuda bir dükkān dutmuşdı (11) ve dükkānında bir bardaķ aşı ķomuşdı ve her vāķit kim bir meyyit geķer idi. Bir taş (12) alub ol bardaķa birağurdı ve her ayda ol bardaķı indürüb içinde (13) olan taşları şayardı. Bilürdi ki ol ayda Bağdāddan ne ķadar cenāze (14) çıķmışdır. Yine bardaķı boşca aşı ķordı. Kemā fi'l-evvel ikinci ayda her meyyit (15) geķdikce bardaķa bir taş şalurdı. Yine ay başında indürüb şayardı. (16) Tā ki ol üç ayda ve bir senede ne ķadar meyyit olduķın zābı iderdı. Bu ķārı (17) şan'at idinmişdi. Tā ki derziniñ daķı va'desi bitüb fevt oldu. [40a] Meger bir kişiniñ derzide bir hāceti var imiş. Geldi ki hācetin bitüre. Dükkānıñ (2) baēlu görüb ķonşularından sū'al itdi. Derzī ķanda gitdi. Ķonşusu (3) ayıtdı. Bardaķa girdi. Ya' nî her bir ölü giçdikde bardaķa bir taş birağurdı. (4) Rūzgār anıñ daķı taşını bardaķa. İmdi ey oğul gāfil olma ve gencliēe (5) maērūr olma ve ne hālde isen Allāhu te'ālā celle celālihu hāzretlerin zıķr eyle. (6) Allāh subhānehu ve te'ālāyı zıķr idersen tā'atde ķavī olursun ve eger ma'siyetde (7) iseñ daķı ümīddir ki Allāhu te'ālāyı zıķr itmek sebebi ile ol. Ma'siyetden (8) hālāş olasın. İmdi her dem hāzret-i Allāhı yāda getürüb zıķr eyle (9) ve maēfıret taleb eyle ve her dem eceliñi yaķın bil. Ölümünden ķorķ. Tā ki (10) kebā'ır yüklerin yüklenmeyesin ve günāh içinde iken derzī gibi sen daķı (11) gāflet ile ecel bardaķı içine girmeyesin. Andan soñra ekşeri şoķbetiñ (12) yigitler ile olmasun. Pīrlar ile olsun. Yāķūd yigitler ile olan meclis (13) pīrlerden hāli olmasun. Zīrā ki yigitler genclıkde mücerred şarābsız sarķoşa (14) beñzerler. Ol sarķoşluk ile yigitler bir muhālif söz diseler. Pīrlar (15) māni' olurlar. Yāķūd 'ayb şaymayub bir iş iderler ise. Pīrlar ol (16) işi

‘ayb olduğu bilüb itdürmeyeler. Zîrâ yigitlik bilgüsinden (17) a‘lâ bilürler ve her dem pîrleri maşhara alub rişhânde iderler ve kendü [40b] bildüklerin pîrler bildüğinden yeg şanurlar. Ammâ öyle degildir. İmdi zinhâr ey oĖul (2) kendüni böyle şayan yigitlerden itme. Pîrlere ziyâde hürmet eyle ve pîrler ile (3) muşâhabet itdikde serseri sözince gelürse söyleme ve pîrler bir söz söylerse (4) fi‘l-hâl bî-te‘emmül redd itme. Cevâb sū ‘âl iderlerse edeb oldur ki cevâbın (5) yine siz buyuruñ diyesin ve epsem olasın. Zîrâ ki pîrleriñ sözlerin diñleyüb (6) epsem olmak tamâm ‘aқldandır. Yoksa şoñra hacil olursun. **Hikâyet:** Şöyle rivâyet (7) iderler ki bir şehirde bir pîr var idi. Cehresi bozılmış ve beli bükülmüş idi. (8) Meger bir gün bu kocacık bükülüb giderken bir nev-civân lañife tarîķinden (9) kocaya baba bu götürdüğüñ yayı niçeye aldıñ. Haber vir bende alayım didi. Murâdı (10) beliniñ bükülmesin kinâye itmek idi. Fi‘l-hâl pîr eyitdi. Ey yigit eger ‘ömrüñ (11) uzun olursa rûzgâr saña bu yayı râygân virür. Ya‘nî müft virür. (12) İştirâya hâcet yokdur. Lakin bu yay belki saña lâyıķ olmaya dimekle ol yigit (13) hacel olub didüğine nâdim oldu. Bu söz beyne‘n-nâsa yâdigâr qaldı. (14) İmdi bilmek gerek ki pîrleriñ ma‘rifeti nev-civânlardan ziyâdedir. Ammâ bu pîrler (15) didüğimiz eyyâmlarıñ ulular şöhetinde giçürmüş olanlar ‘ömrin cühelâ beyninde giçürmemiş (16) ola. Zira ki çok ma‘rifetlü yigitler çok nâdân pîr şüretinde kocalardan (17) yegdir. Öyle olunca yigitlikde bilgülü pîrlere taқlîd eyle ki kocalıkda yigitlerden [41a] hicâb itmeyesin ve dağı ey oĖul çün yigitlik vaқti gice ve kocalık vaқti (2) gele yigitlikden olan ĖnâlıĖı gözetme. Ya‘nî genclikdeki gibi ter ü tâze olmağı ve hevâ (3) vü hevesi fikrinde olmağı gözetme. Ol kimesne ki kocalıkda gözede hâl ol kişiyeye (4) beñzer ki kimi üstünde sarây binâ itdi. **Hikâyet:** Şöyle getürmişler ki şahrânişin (5) bir Türküñ iki oĖlu var idi. Ata ve anaları vefât itdi. Bu iki oğlan (6) yetim qaldılar. Şahrâda durmadılar. Şehre geldiler. Bir gün şehirde gezerken bir vîrânede (7) mâl buldılar ve hişşe itdiler ve ol şehir deryâ kenârında idi. Büyük birâder (8) deryâda gezüb alış viriş itmege heves itdi. Bir seferden girü birâderini (9) görmege geldi. Gördi ki küçük birâderi dağı bir ulu bâzîrgân olmuş ve şehirde (10) güzel sarâylar binâ itmiş. Büyük birâder kendüye fikr idüb hayâl itdi ki bu (11) qarındaşım güzel sarây yaptırmış. Lakin âher yire gitse böyle sarây bulmasa (12) gerek. İmdi ben varub gemi icinde bir sarây binâ ideyim ki. Her ne tarafa (13) gitsem bile ola ve buncılayın sarâyım vardır deyü herkes görsün diyüb (14) buyurdu ki gemi üstünde sarây binâ ideler. Ammâ bilmedi ki gemi bunuñ gibi (15) yüki götürmez. Hele yaptırdı. Hemân ki deryâyâ revân oldu. Sehl yir gitmeden (16) Ėarқ oldu ve içinde her ne varsa bile gitdi. İmdi bir kıca ki yigitlikdeki (17) zevkı gözede. Melâmet deryâsında tiz Ėarқ olur. İmdi yigit iken [41b] yigitlik ve pîrlikde pîrâne hareket it.

Beyt:

Bir pîr meger ki bir civâne
Cânınıñ (2) icinde mihribâne
Didi Koca olmaya kim vaktin
Yoğ ıssılık iken (3) şavuksın
Yigit yigit ile bir olur

Pîrler imdi pîrlik vaktinde yigitler hareketi (4) iden kişi ol firâriye beñzer ki düşmen eñseden kovarken kendü velâ ğıyâbı (5) gibidür. Hic düşmenden firâr iden ‘âkil öyle mi hareket ider.

Beyt:

Kendüzüñ (6) yigit bilicek sâlħord pîr
Beñzer aña ki kaçarken çaldura nefir.

İmdi zinhâr (7) pîrlikde murâd şîvelü olma ki mühmel şîvelü pîrden yaramaz huylu ‘avrat yegdir. (8) İmdi ey oğul şaķın mühmer dirliklü ‘avrat gibi olmağdan ve pîrlikde Allâhu te‘âlâya (9) vera‘i yigitlikden ziyâde eyle zîrâ kişiniñ ümîdi vardır ki pîr olub tevbe ve istiğfâr (10) ile hevâ vü hevesden el çeke ve ammâ pîr ümîdi yokdur. Zîrâ taħıl yeşil iken ümîdledir (11) ki çiçek ola ve sünbüllene. Ammâ yirişmiş taħlı lăbüd biçerler. Biçmezler ise kendü (12) kendüye dökilür ve kıurur. Kezâlık meyve daħı henüz tâze iken yirişdügi vakt (13) dirilür dirilmez ise dökilüb ħāk ile yeksân olur. İmdi ey oğul (14) ħaķķ te‘âlâdan niyâz iderim ki bir ħikâyet ve şikâyeti ki yigitlikden ve kıocalıķdan (15) eyitdim. Sen daħı oğluñ ve oğullarına naşîħat idesin.

Beyt:

‘Ayblamañ (16) beni ki pîrlikden ağlarsam
Belâdır kıocalıķ pes belâdan ağlarsam.

Andanşoñra (17) ey oğul vaktâ ki kıocaldıñ cehd eyle ki bir yerde oturaķ idesin. Zîrâ ki [42a] Pîrlikde sefer itmek ‘âkilâne iş degildir. Ĥāşşa ki faķîr olasın kıocalıķ bir düşmen (2) iflâs bir düşmen iki düşmen ile yola gitmek ‘âklâne iş degildir ve lakin zârûret (3) ile nâçâr sefer lâzım gelüb aħır diyârda Ĥaķķ te‘âlâ saña nazâr ‘inâyet idüb (4) vesi‘a ma‘îşet olursa tekrâr iviñe gelmek ârzûsın itme. Zîrâ kişiniñ (5) ma‘îşetine sebep ne yerde ħoş ise anda

yaraşur. İķāmet itmek yerden yere (6) sefer zaḥmetin çekmeyesin. Kişiniñ ne yirde hoşluğu artuķdur sūkūnı anda (7) yegdir. Anda toğdum anda öleyim demek lāzım olmaz. Egerçi vaṭan ana-i ikincidir (8) dirler. Hem *Ḥubbü'l-vaṭan mine'l-īmān*⁴⁴ demişlerdir. Zīrā ādem vālidesin sevmek (9) nice ki īmāndan ise vaṭanın daḡı sevmek böyledir. Lakin aña meşğūl (10) olma işiñ ne yirde revnaķ dutarsa ol arayı vaṭan idin. Bir yerde ac müflis (11) tırmağı īmāndandır dime. Zīrā demişlerdir ki devletlüler nişānı oldur ki (12) kesb ü hūneri ne yirde giçer ise ol yirde ola ve bī-devletler nişānı oldur ki (13) ac ve dinc otura. Kıllet zaḥmetin çekūb vaṭanımdır terk itmezem diye. Pes bu eblehlikdir. (14) Zīrā görmez misin ki Ḥazret-i Resūlu'l-lāh şalla'l-lāhu 'aleyhi ve sellem (15) Mekke'de tevellūd itdi. İşi Medīne-i Münevverede nizām bulduğıçün Mekke-i Mükerreme (16) fetḥinden soñra daḡı Medīne-i Münevveri terk idūb gitmedi. Sen daḡı (17) çün bir fā'idelü yer bulduñ cehd eyle andan ayrılmayasın ve anda şābit-ķadem [42b] olasın ve şaķın ki bir yerde ma'ışet ḥāşıl iken fūlān yerde fā'ide artuķdur deyūb (2) ṭam'a ḡām ile varmayasın. Bunda ki fā'ideñi daḡı zāyi' idūb anda (3) belki ziyān idesin. Zīrā demişler ki bir güzel nesneye vāşıl olmuş iken daḡı (4) eyüsine vāşıl olayım dime ki anı bulmak maḡaldür ve bunu daḡı elden çıkarırsın. (5) Ey cigergüşem 'ömrüñ terbiyyetsiz giçmesün. Tā ki dosta düşmene ve vaķārlu ve heybetlü (6) görinesin. Ammā 'ömrüñ hevā vü heves ve lāf ü güzāf ile giçerse 'avāmdan (7) 'add olunursun ve her işin tertibin ve ṭarīķinde olduḡın daḡı ziyāde mülāḡaza (8) eyle. **Onunci Bāb Ṭa'āmın tertīb ve tamāmın beyān ider.** Bilmiş ol ey oğul (9) ḡaḡ iki nev'dir. Bir ḡāş ve biri 'āmm. Ammā ekşer tekālif ḡāşş üzerinedir. (10) Zīrā 'āmmiñ işlerinde ḡic tertīb yoķdur. 'Āmmdan olan kimesne söylese ki (11) bir iş olsa. Ol işi işlemekdir vaķt-i ma'lūmı yoķdur. Ammā ḡavāş ki (12) 'āķillerdir. Gice ve gündüz ki yigirmi dört sā'atdır. Her sā'ati bir iş (13) ta'yin itmişlerdir ki birbirine ḡarışmayub ayru ayru ola ve ḡızmetkārlar daḡı (14) her işin bilūb ol iş içün ḡazır ve müheyyā olub vücūda (15) getürmek sa'y iderler. Ammā cümle işlerin başı ṭa'āma muķayyede (16) olmaķdır. Daḡı bilmiş olasın ki 'uķalā ḡāş ü 'āmı üç kısım (17) itmişlerdir. Bir ehli sevķ alım şatım iderler ve bunlarıñ ekşer 'ādetleri [43a] aḡşāmdan soñra ekl iderler ve ḡazm olmadan yaturlar. Pes bunun gibi ṭa'ām (2) yimek ziyāndır. Bir kısmı daḡı sipāhdır. Bunlarıñ 'ādeti her ne vaķit eline (3) girerse yir. Zīrā ekşer misāfir olub ḡayrılarıñ yemegin yimelūdürler. Ümīd itdikleri (4) yirden ne vaķit gelür ise yirler. Öyle olunca bu 'ādet ḡayvān 'ādetidir ki (5) arpa şamanın ne vaķit virür ise ol vaķit yir virmezler ise şabr ider. Ammā (6) ḡāşlar ṭa'āmı gice de gündüz de bir kerre ekl-i ṭa'ām ider. Ḥıfz-ı şıḡḡatlerin (7) isteyenleriñ ṭarīķi budur. Lakin böyle yemek beden za'if idūb

⁴⁴ Vatan sevgisi imandandır.

kuvvetin eksik (8) ider ve lakin ey oğul benim katımda şevāb oldur ki ‘ale’ş-şabāh cüz’i yimek (9) şafrayı def’ ider. Ol miqdār yimek yiyeler ve işlerine meşgūl olalar. Ba’dehu (10) duha vaḳti çāşt ideler. İkindüye dek ḥazm olur. Ba’dehu aḥşāma (11) qarīb şām ideler. Nevm vaḳtine dek ḥazm olur. Lakin her bir evḳātda ādemisine (12) göre ve kuvvet-i ḥāzimeye göre idüb mi’deyi ṭoldurmaḳdan ve imtilādan (13) ḥazer ideler. Pes ‘aḳlen ve ḥikmeten bu tertīb Allāhu a’lem münāsibdir. Ey oğul ol (14) kişiler ki seniñle ta’ām yimegi ‘ādet itmişlerdir. Ḥāzır olmayınca ta’ām getürüb (15) yime ve ol vaḳit ki ḥāzır olalar. Ta’ām gelüb yimege mübāşeret eyle ağır ağır ekl. (16) ‘Acele itme ve başın aşağı dut kimesne yüzine ve loḳmasına nazar itme ki loḳma (17) gözetmek ḡāyet ‘aybdur. **Hikāyet** Şöyle getürmişlerdir ki Şāhib Kāfi [43b] dirler bir beg var idi. Bir gün nedimleriyle ve kätibleriyle yemek yir idi. Bir kişiniñ (2) kaşığında bir kıl gördi. Şāhib Kāfi dir ki hey şu kılı loḳmañdan götür (3) didi. Ol kişi elindeki loḳmai biraḡub gitdi ve ehl-i meclis perişān oldılar. (4) Mezbūrı Şāhibi girü götürüb niçün biraḡub gitdiñ deyü i’tāb itdikde (5) ben ol kişiniñ yemegin yimem ki loḳmada kılı göre. Pes Şāhibi bu sözi işidüb (6) ḥacil oldu. İmdi ey oğul yemekde kendü ḥālūñe meşgūl ol ve daḡı bir kimesne (7) yanña bir miqdār yiyecek ile gelürse. Bizim daḡı yiyeceğimiz vardır dime. Evvel anıñla (8) ‘özrleş. Ba’dehu kendi ta’āmıñ gelsün diyü emr eyle iki yiyecek ḳanḳısı (9) evvel yiyilmek evlādır deyü ‘aḳllarıñ re’yleri vardır. Ba’zıları evvel gelen (10) ta’āmı yimek gerek dimişler ve ba’zıları soñra gelen yiyilmek gerek dimişler. (11) İkisiniñ daḡı cevāzı var. Be’s yokdur. Ammā evvel gelen kişiniñ ta’āmın (12) yemek keremdir ve daḡı envā-ı ta’āmı bir bir yemek lāzım gelürse oña gelen bir dürlü (13) ta’āmı tiz ḳaldırūñ dime. Zīrā cümle iştihālar bir dürlü degildir. Cāizdir ki (14) ba’zılarıñ ol ta’āma iştihāası ola ve sive ve cā’izdir ki andan soñra (15) gelen ta’āmı iştihā itmeyüb yimeye ve ba’zı ādem var tiz yir ve ba’zıları (16) gic yir. Bir miqdār tevāḳḳuf olunsa herkes kāmin almış olur. Andan soñra (17) seniñ öñünde bir ta’ām olsa seniñ ile olan cemā’atıñ öñünde olmasa [44a] ol ta’āmdan anlar daḡı naşīb vir. Tā ki anlarıñ ol ta’āmda gözleri ḳalmaya. Andan (2) soñra yemek yinürken aşçı yāḥūd çāšnīgir yāḥūd sofraçıya çekişme ve ol (3) yemek eyüdür ve bu yemek yaramazdur dime. Yemek tertibini tamām oldu. Gelelüm şarāb (4) tertibini tafşil idelüm ve ol bābda olur bir resm ḳomuşlardır. **Onbirinci (5) bāb Şarāb tenāvüliñ tertibin beyān ider.** İmdi ey oğul bilmiş ol ki (6) şarāb ḥuṣūşında saña ic diyebilmem. Zīrā şarāb içmek lāşekk ḥarāmıdır (7) ve ‘aḳla zarardır ve bedene daḡı bil ki muzırrdır. Lakin bilürüm genc ü lābaṭṭal yigitler kimesne söylenir. (8) ‘Amel itmezler ve kendü ḥāhişlerinden gicmezler. Zīrā ben daḡı nevcivān iken baña söylerdi. (9) Ben ḳabūl itmez idim. Tā elli sene ‘ömürden soñra. Ḥaḳḳ te’ālā senden ḥoşnūd (10) olur ve hem ḡaḳḳ arasında melāmet olmazsın ve mecnūnlar gibi ḥareket olmaya

(11) ve mālın daḥı telef olmaya ve eger bu sözleri kabûl idersen benim katımda daḥı sivgilü (12) olursun ve lakin ey oḡul bilürüm ki yigitsin ve hem bilürüm şarāb yoldaşların (13) seni ḥālîne ḳomazlar. Anuñçün dimişler ki yalnuzlık yegdir yaramaz yoldaşdan. (14) İmdi bâri eger içersen tevbeyi göñlünden giderme. Her dem günāhıñı alub Ḥaḳḳ (15) te‘ālādan tevbeye tevfiḳ taleb eyle ve her dem itdüğün günāhlara peşimān ol. (16) Nedāmet göster bu sitemleri ri‘āyet idince Ḥaḳḳ subḥānehu ve te‘ālā faẓl ü kereminden (17) saña tevbe erzāni ḳılmaḳ ümîd olunur. Ammā çok içersen bâri yicek yidikden soñra [44b] tizcek şarāb içme. Tā ki üç kez şusuzluğun ḳana. Ya‘nî bir kez şusuz olursan (2) şabr eyle. Ne şu ic ve ne şarāb. Tā ki şusuzluğun giçe bir daḥı şusuzsan şabr eyle (3) üçünci def‘a şusaduḡuñ vaḳt içersen şarāb iç. Deyr içseñ (4) ol vaḳit keymūs olur. Pes ta‘ām mi‘dede keymūs olmadan ya‘nî bir miḳdār (5) ḥazm olmadan ne şu ve ne şerbet ve ne şarāb içmek ma‘ḳûldür. Eger ziyāde şusuzsan (6) ta‘āmdan iki sâ‘at mürûrundan soñra şu iç. Tā ki ṭabî‘at ta‘āmdan (7) behre almış ola sinmiş olur. Andan soñra şarāb içersen hem ta‘āmiñ (8) hem şarābın fā‘ide alursın. Ammā ey cigergüşem şarāb içerseñ ikindi vaḳtinden (9) soñra iç. Tā sarḥoş olunca aḥşām olmuş olur. Ḥaḳḳ seni sarḥoş görmezler. (10) ‘Aybıñ mestür olur. Andan soñra şarāb tenāvül idersen nuḳlei olma. Ya‘nî (11) nuḳli çok yime. Şarāb arasında çok yime. Eyü degildir. ‘Uḳalā dimişlerdir: *E’n-nuḳletü* (12) *nuḳle*. Ya‘nî şarāb içerken nuḳuli çok yemek mi‘dede aḡırlıḳdır ve daḥı şarāb (13) içersen taşralarda ve bāḡlarda içici olma. Tā kendü menziliñe gelince. Zîrā rüsvāy (14) olmayasın ve içersen kendü menziliñde iç. Zîrā kişi her ne iderse kendü örtüsü (15) ve gölgesinde itmek aḡac gölgesinde itmekden. Kişi kendü ḥānesinde dört (16) dîvār arasında pâdişāha beñzer mülki içinde. Ammā ehli ḥayāya taşrada şarāb (17) şöḥbeti ehlinden çār-dîvār olduḡı gibi degildir. Ammā taşrada olsa [45a] daḥı kişi ḡurbetde vaṭanında olduḡı gibi degildir ve daḥı şarāb şöḥbetinden ḳalkıcaḳ (2) şöyle ḳalka ki iki üç şāḡar içmege daḥı ḳudretiñ ola ve toḳluḳ loḳmasından (3) ve sarḥoşluḳ ḳadeḥinden ḥazer eyle. İştihā şavduḳdan soñra bir iki loḳma (4) daḥı ādemi toḡma ider ve kifāyetden bir iki şāḡar ziyāde ādemi sarḥoş ider. Pes (5) soñraki loḳmai yime. Tā ki toḡma olmayasın. Soñra ki ḳadeḥi içme. Tā ki sarḥoş olub (6) melāmet olmayasın ve daḥı ikisiniñ zahmetinden emîn olasın. Hele ey oḡul (7) cehd eyle bâri sarḥoş olıncaya dek içmeyesin. Zîrā sarḥoş olunca icmek (8) iki ḥāşılı vardır. Birisi delûlik ve birisi ḥastelik. Zîrā mādām ki sarḥoşsun (9) bir müntehā delûsin ve ḳaçan ki maḥmûrsun ḥastasın. Pes ‘āḳil kişi nice (10) böyle ‘amele meşḡûl ola ki neticesi delûlik ve ḥastalık ola. **faşl** Ey (11) oḡul eger sarḥoş olunca içersen bâri şabūḥı içme ve eger ittifāḳ düşüb (12) idersen bâri eyyāmda bir kerre it. Zîrā ki şabūḥı içmek ‘āḳiller katında ma‘ḳûl (13) degildir ve daḥı şabūḥı içmek şomluḳdur ve şabāḥ namāzı fevt olmaḳ muḳarrerdür (14) ve daḥı buña henüz gice şarābıñıñ buḡarı

dimāğından zā'il olmamışken şabūhī (15) içilen şarābıñ buḥārı daḥı aña qarışur. İki buḥār birbiriyle qarışub (16) ikisinden mālīhūlyā ḥāşıl olur. Ol daḥı delülükden bir nev' dir. Öyle olunca bir müfsidin iki müfsidden fesādı çok olub fesāddan [45b] ve 'arbededen ğayrı bir şey ḥāşıl olmaz. Bir daḥı Ḥaḳḳ te'ālā giceyi rāḥat için (2) ḥaḳḳ ittidi ki rāḥat olunub uyuyasın. Ammā gice şarāb için bīdār (3) olursan. Şabāḥ uyumaḳ lāzım iken ḥaḳḳ bīdār olmaḡla sen daḥı şabūhī (4) için bīdār olunca zaḥmet üç olur. İki şarāb sarḥoşluḡı biri (5) uykusuzluḡ. Ḥumārı *ne'üzü bi'l-lāh* yarındası göresin ki baş aḡrılanmış. Göz (6) kabaḡı şişmiş gövde lerze ider. Ya'nī ditrer. Kıuvvet ḳalmamış ki ol mercümecege (7) şabūhī didükleri naşīb oldu. Ey oḡul bilmiş ol ki şabūhī icmek bāri (8) az olmaḡ gerek. 'Arbede ğavḡā olmaya lakin şoñra yine peşimān olıcaḡ iş olmayınca (9) olmaz. Ammā bir 'özr veya bir sebep ile şabūhī bir vaḳit içilürse daḥı 'ādet (10) idinmek revā degildir. Zīrā mühmel 'ādetdir. Andan ğayrı ey oḡul eger bikri olursan (11). Ya'nī şarāb icmek ve müdāvim ve müdmin olursan. Bāri Cum'a gicelerinden (12) içme ve ol gicede içki 'ādet eyleme. Egerçi ḳalan giceler daḥı ḥarāmdır. (13) lakin Cum'a gicesi Cum'a namāzı sebebiyle ḥürmetlüdür. Revā degildir ki yarın (14) Cum'a namāzında maḥmūr bulunasın. Ol bir giceniñ ḥürmetin gözet ki fülān gicelerde (15) içdüḡin 'ayb örtüle ve ḥaḳḳın göñlü de ḥoş gele ve 'āmıñ dili (16) üzeriñe uzun olmaya ve ol giceniñ vebālinden ḥalāş olasın ve daḥı ol (17) gice şarābu kebāb itdüḡin ḥarac saña ḳala. Zīrā senede kırk sekiz giceniñ [46a] maşrafı yine ḥayli şeydir ve daḥı altı gice ḳalbiñ ve 'aḳlıñ ve bedeniñ cekdüḡi (2) zaḥmetden bāri bir gice rāḥat olmuş olursun. Zīrā şarāb buḥārından cümle (3) beden zaḥmetinde iken ol gice terk eyle rāḥat bulub bedene şıḥḥat ve mālā (4) vebālden ve 'āmmeniñ lisānından ḥalāş olursun. Bir giceniñ ḥürmeti (5) sebebiyle terk itmekle bu ḳadar fā'idesi olur. Bāri ol gice icmeyesin ğayrı (6) giceler daḥı icmeyesin. Ammā 'aḳl-ı selīme gelince bir giceniñ terki ile bu ḳadar (7) fā'ide olunca cemī' zamānda terk olunmanıñ ne ḳadar fā'idesi olmaḡ gerek (8) bilmiş olub tevbe eyle. Ḥalāş olanlara āferīn ve *tūbā lehüm ve ḥüsni me'ābü* (9) **On ikinci Bāb: Misāfir aḡırlamaḡ ne vech üzre olmaḡ gerek ve misāfir ne** (10) **ekmek ḥālin beyān ider.** Ey oḡul bilmiş ol ki eger ḥaḳḳı da'vet itmek (11) murād idersen her gün itme. Ḥāşşa yād kişiler da'vet itme. Zīrā 'āciz olub (12) ḳonukluḡ ḥaḳḳın yerine getürmezsen bāri lāzım gelür ise üç günde (13) bir da'vet eyle ki üç günde olan maşraf bir günde ola ve hem ni'met bol görünür (14) ve ḥasūdlar ni'met çokluḡın görince 'ayb ile itāle-i lisān itmeyüb (15) elem-dār olurlar. Belki inşāf ile āferīn iderler ve hem ziyāfetin 'ālī görünür. (16) Vaḳtā da'vet olunan misāfirler gele. Her birin istiḳbāl ve öñince yūri (17) ve tevāzi' ve tekrīm ile aḡırla ve her birine mertebesine göre meḳān göster ve dilnevāzlıḡ ile [46b] zīrā şīrīnkelām şīrīn ta'āmdan yegdir. Ebū Şekur Belḥī dimişdir.

Beyt:

Kirā dost (2) mihmān būd ya ne dost

Şeb-i rûz tîmār-ı mihmān ber ost⁴⁵

Ya' nî her kime dost (3) yâ düşmen misâfir ola gice ve gündüz ol. Misâfirin hizmetinde olmak lâzımdır. (4) İmdi vaktâ misâfirler gelüb oturalar. Meyve mevsimi ise önlerine şavcuk (5) miyve getir. Tenâvül ideler. Ba' dehu anları söze dutub müşâhabet eyle. Tâ ol yemiş (6) hâzm ola. Ba' dehu şofra çeküb ta'âmı ihzâr eyle. Tenâvüle mübâşeret itsünler (7) ve saña bir iki kere gel dimedikce sofraya oturma ve söyle ki baña muqayyed olmañ benim hizmetim (8) var. Şafâda olan ikinci üçüncü ilhâh desin dağı oturub ma'an ta'âma (9) mübâşeret eyle. Lakin cümleden aşağı otur. Ammâ konuk senden çok ulu âdem (10) olursa. Sana oturmak revâ degildir ve dağı 'özür taleb itmek ehl-i sük işidir. (11) Ya' nî misâfire ey fûlan eyüce yegil utanma dimegil 'aybdır ve dağı bi'l-lâhi kerem eyleyen (12) egerçi size lâıyık hizmet idemedik velî bizim hâtırımız için komañ bir hoşca (13) yeyiñ. Bu maqûl sözler ve 'özrler cümle 'aybdır. 'Âkıller 'özri degildir. Belki bahâneyle (14) ni' metin 'arz itmekdir ve bu üslûbda 'özr itmek bir kişinin işidir ki eyyâmı (15) bir ziyâfet ide ve âdem olan bu üslûbda söz ve naııkadan utanub belki (16) yemek dağı yemez. Sofradan ac kalkar andan sonra bilmiş ol ey oğul bizim (17) mülkimiz Giylân memleketidir. Bir 'âdet vardır ki gâyet hübdur. 'Âdet [47a] budur ki vaktâ ki birine bir misâfir gele. Öñüne ta'âm getirüb bir iki bardak şu dağı (2) öñüne korlar ve kendüleri giderler. Meger ki birisi uzakda тұrub gözler ki şahındaki (3) ta'âm dökünürse yerin dağı getüre. Bundan murâd oldur ki misâfir iv şâhibin (4) görüb yemekde hicâb itmesün diyü. İstediklerin yisünler. Ba' dehu tamâm ekl olunduğdan (5) sonra iv şâhibi gelüb gayrı hizmetlerin görüb tamâm ider ve 'Arabda 'âdet (6) budur ki ba' de't-ta'âm ellerin râyihası güzel nesne ile ve gökcek şu ile gısl (7) iderler ve dağı misâfir şâhibiniñ yüzi ağ olub memdûh ola. Mezmûm olmaya. (8) ve eger misâfire şarâb getürmek lâzım gelürse çok getüre. Nuıulı bol eyle ve hoş (9) avâzlu muıribler hâzır eyle. Muıribsiz şarâb şöhetiniñ safası olmaz (10) ve şarâbın eyüsini getir. Zîrâ bir az olsa ne deñlü güzel ta'âm getürsen yaramaz (11) şarâb sebû ile ol dağı yaramaz görünür. Ammâ ta'âm ne kadar alçağ olursa (12) şarâbın hüblığı ile ta'âm hûb görünür ve hem 'aybı örtülür. Bir dağı şarâb (13) içmek harâmdır. Çün günâha girersen bâri eyüsiyle gir. Kıyâmetde 'azâb (14) olunduğda bâri eyüsiyle 'azâb olunur âhıretde mağbûn olduğın gibi (15) bâri dünyâda mağbûn olmayasın. Meşelâ her olur olmaza ağlama. Ağlar

⁴⁵ Misafir düşmanın da dostun da olsa, gece ve gündüz misafirin hizmetini gör

iseñ (16) bārī ağlamağa deger kimse için ağla. Ammā ‘ākıl ve merd-i dānā olan kimesne dünyāda (17) bir iki gün gülmek için āhiretde an ağlamağı ab l itmez. Fıkr   te’emm l id b [47b] ki i kend ye yaraya ni itmek gerek. Pes bu c mle ızmetleri ed  itdikden  o ra (2) mis fire minnet y kleme. Belki sen anlara minnetd r ol. Anu   n ki H k  te’ l  (3) seni  ni’meti ni bir ac ki ini  ur ağına l yık g rdi. **H k yet:**   itdim (4) ki. H cc c   Mu’all  bin Mu le n m k tibi Ba ra h k metine muta arrıf olub lakin (5) Ba radan h  ıl olan h cc c   az nesine tesl m olunur idi. Ba ra (6) m n’imlerinden Na r ibn Man  r e’t-temim  bir g n ibn Mu leye gel b Ba ra ‘ameld r (7) lıg n alub gir  Ba raya vardı. Sene tam m olı ak ibn Mu le Na rı get re. (8) H s b aldı da  zerinde bi  altun y  da ı ziy de  ıkar ı ve eyitdi (9) tiz vir ki em ri  m lıdır. Yoksa zind na girersin. Na r eyitdi. A  em yok (10) degildir virmezem dimem. Lakin varlıg m Ba radadır. Ba a bir ay mehil vir. T  ki get rem (11)  bn Mu le eyitdi. Seni koyuvirmege em rden avf iderem ve lakin sa a kend  yanımda (12) bir h ne ta’y n ideyim ve yanımda mis fir ol a  e gelince. Pes Na r ab l (13) id b ald . Tak diren Rama  an ayı n  evveli ayd .  bn Mu le h dd mına (14) eyitdi kim: Deyi  Na r gels n. Her gice i  arı bizim ile its n. Mezb r (15) gel b i  arı her gice ibn Mu le ile iderdi. T  ki bayr m old  ve bir ac (16) g n da ı gicdi. Bir g n ibn Mu le Na ra  dem g nderdi ki altun  g rmez (17) misin va’de m r r itdi ve bunca g n da ı gi di. Bu m l H cc ca v s l [48a] olma a mu t cd r. Na r eyitti. Ben ol m lı ed  itdim.  ki kerre mi ed  ideyim (2). Res l gel b bu aberi ibn Mu leye i b r itdi. Ol altun ba a digicek (3) idi. Kime virm   diy u tekr r  dem g nderdikde. Na r eyitdi ki kend ye virdim (4) bu aber ibn Mu leye geldikde Na r m lı ink r itdi. ıy sıyla g  ab ile (5) Na rı h z rına get rd b ol meblağı virdim dimi sin kime virdi  (6) did kde. Na r eyitdi size virdim.  bn Mu le ne va it virdi  didi. Na r (7) didi. Altun virmedim lakin bir ay mis firin idim ve ni’meti le gi indim. Anı la (8) i  ar itdim. Pes mis firi  oldu umun a  ı bu m dır ki benden a  e istersin. (9) Ta’ m n  ba a r yg n yedirdi . Di im kir s  anı.  bn Mu le   n bu s zi (10) i  ıtdi. Al h cceti ni ve sa lıqla diy r na var ki ol altun  di i  kir sına (11) dutdum ve H cc ca ben ed  ideyim didi ve Na rı rev ne itdi.  mdi (12) ey o ul ker mler atında g r mis firi  ne mi d r h rmeti var ki ibn Mu le (13) bu adar meblağı di  kir s  virdi. Sen da ı  a ın mis fire minnet (14) itme. Bil ki sen minnetd r ol. Andan m ’ad  mis fire a  k y zl    r n (15) s zl  ol. Tur  y zl  acı s zl  olma ve eger l z m gel b mis fire (16)  ar b get r rsen. Sar    olma. Az i  ve mis fir n m mest oldu da (17) cehd it. Senden o n d idesin ve her birin med  idesin ve ba     [48b] idersen mi d r n ca eyle ve d ’im a  k a lu

ve gülec yüzlü⁴⁶ ol ve beyhüde gülici olma (2) ki yok yire gülmek delülikdendir. Zîrâ az gülmek ‘aql ü edebdendir. Andan sonra (3) misâfirin mest olub gitmek murâd itse lütf ile anı gönder. Bir iki nevbet (4) izin virme. Üçüncü kerre ikrâmla anı gönder. Gitsün ki iki taraftan hürmet (5) yerine ve misâfirin var iken hizmetkârın nâ-sezâ bir iş ider ise azârlama (6) ve yüziñi turş itme ve gâmgîn ve hışmnâk olma. Tâ misâfirin kalbi senden (7) müteneffir olmaya ve ürkmeye ve eger bir iş itseler ki sen anı beğenmeyesin tekrâr işlemen (8) dime. Şabr eyle ve dağı misâfirinden bir yaramaz hareket görürsen. Yâhüd bir yaramaz (9) söz işidersen bozulma. Taḥammül it. Hürmetin gözle. Zîrâ misâfirin hürmet ve (10) ihtirâmı lâzımdır. **Hikâyet:** Mu‘taşım hilâfetinde huzûrına ziyâde cürmdâr (11) bir âdem getürdiler. Halîfe katline emr eyledi. Fi’l-hâl cellâdlar ilerü geldiler ki (12) merķümü katl ideler. Ol suçlu derdmend feryâd idüb eyitdi ki. Yâ halîfe (13) Allâh ve Resûliçün buyur ki ölmezden evvel baña bir içim şu virsinler. Pes (14) halîfe buyurdı ki bir bardak şu getürsünler getürdiler. Ol cürm-dâr için. (15) Pes içüb toydukdan sonra ‘Arab kı‘idesi üzerine *Keşşerek’Allâhu hayreke* (16) yâ emîre’l-mü’mînîn. Misâfirin idim beni bir içim şu ile konakladuñ. İmdi (17) seniñ gibi emîre’l-müminîn misâfirin katl itmek revâ ise katl eyle. Yoksa [49a] ‘afv eyle ki tevbe ideyim ve ba‘de’l-yevm böyle bir işde bulunmayam didi. Ol vakit (2) ki Mu‘taşım bu sözi işitdi. Konuk hakkı ‘âlî haktır ve hürmetlüdür. (3) Ol hürmete seni azâd itdim ve ‘afv itdim. Ancak sen dağı tevbe it ki (4) bir dağı bu ma‘kûl yaramaz işde bulunmayasın didi. İmdi bilmek (5) gerek ki konuk hakkın bilmek ve hıfz itmek gerek. Lakin her bir konuka degil. Ol (6) konuğı ağırlamak gerek ki ağırlamağa revâ ve sezâ ola. Öyle olmaya ki bir sefih yâ bir (7) aḥmak ḥâneye getüresin. Ni‘metiñi tenâvül idüb. Ba‘dehu taşraya gitdikde (8) seni naşal ü zemm ide. İmdi misâfir da‘vet itmek ve da‘vete gitmek nice (9) gerek bildürelüm. **Faşl:** Şöyle bilmiş ol ey oğul eger seni bir kimesne (10) da‘vet iderse olur olmaz kimesneniñ ivine gitme. Ululuğına ve (11) ḥaşmetine ziyândır. Eger varursan çok ac gitme ve çok tok gitme. Zîrâ (12) varub bir nesne yemezsen ḥâne şâhibi melûl olur ve eger ac gitseñ (13) çok yemek lâzım gelür. Sebeb-i ta‘ayyüb ü zemm lâzım gelür. Pes miyâne ḥübdur. Andan (14) mâ‘adâ vardıkda bir mekânda otur ki ba‘dehu seni kaldırmayalar. Zîrâ bundan (15) kalk bunda otur. Âdem olana ölümden bedterdir ve dağı yemekde ve içmekde (16) olur olmaz ḥükm itme ve ḥâne şâhibine ve hizmetkârına dime ki ol (17) aş ve yâ ol şahını bunda ko. Böyle demek münâsib degildir. Belki [49b] foḍüllükdur. Andan sonra eger şarâb şöḥbetine oturursan mest ü ḥarâb (2) olincaya dek oturma. Şöyle kalk ki ḥâneñe giderken sarḥoş olduğın (3) kimse bilmeye ve eger sarḥoş

⁴⁶ Yazmada yülü olarak yazılmıştır.

olursan böyle ol ki çehren âdemlikden çıkmaya. (4) Ba‘zılar şöyle sarhoş olurlar ki yüzleri âdemlik yüzinden döner. (5) hınzır şüretinden bedter olur. Bunuñ gibi mestlikden hâzer eyle ve eger (6) bir şāgar şarāb icmiş iseñ dañı hizmetkārların günāh itseler azārlama (7) ve dōgme ve sōgme. Zīrā ki anıñ gibi deminde hizmetkārı edebsizlik (8) itmiştir. Te‘dīb idiyor dimezler. Sarhoşdur köpek gibi ğavġā idiyor (9) dirler. İmdi her ne idersen icmezden aķdem it te‘dīb güzel nesnedir (10) disünler. ‘Aķlı başında olan her ne iderse kimse dañl itmez velī (11) bir iki şāgar icince her ne idersen sarhoş köpek ğavġā idiyor (12) dirler. Zīrā sarhoş her fi‘ili delülere müşābihdir. Nice ki dimişlerdir. (13) *E’l-cünūnū fūnūn* ya‘nī cünūn birkaç nev‘dir ve sarhoşluk dañı dürlü dürlüdür. (14) Meşelā cünündür çok söylemek âdem üstüne düşmek ve kıatı yaklaşmak (15) ve incitmek ve çok ħande itmek ve ağlamak cümle cünündür. İmdi bu cümleden (16) şaķınub itmemek gerek. Zīrā dā‘im bunuñ gibi ħareket delülerden şādır olur. (17) Ancaķ kişi sevdiġiyle her ne dürlü ħareket ider ise dañl olunmaz. Zīrā [50a] maħbūbdan gelen maħbūbdur ve eger muṭrib istimā‘ idersen şehvānī diñleme. Ya‘nī şehvet ve (2) fısk yüzinden diñleme. Adıñ şehvet-perest olmaya. **Onüçüncü Bāb Laṭīfe** (3) **itmek ve nerd ü şaṭranc oynamak beyānundadır.** Ey oġul zinhār kimse ile (4) laṭīfe itme. Zīrā ‘uķalā-i ‘Arab dimişler ki: *E’l-mizācu muḳaddemetü’s-şerri*. Ya‘nī laṭīfe itmek (5) şerriñ kılavuzıdır ve dañı dir ki şavaş laṭifeden kıpar. Pes ne deñlü cehdiñ varsa (6) kimse ile laṭīfe itmekden ħāzer eyle. Eger laṭīfe idersen bāri sarhoşluk (7) ile itme. Zīrā sarhoşlar laṭifesiniñ şerri ziyāde olur. Ḥāşşa ol laṭīfe ki (8) acı sōgmek, fāḫişi sözler ola. İmdi acı sözden ve yaramaz ħareketden (9) sarhoşluk ve ayıķlıkda şaķınmak gerek. Ḥāşşa nerd lu‘bindan ve şaṭrancdan (10) ādeme göñül ıarlıġı çok olur. Naķşı murād üzre gelmeye. Elbetde dil-teng (11) olur. Ol vaķit mizāc ğavġāya münce olur ve olduġı belā-nizā‘dır ve nerd ü şaṭrancı (12) çok oynamāġa ‘ādet itme. Eger ütersen dañı ġāḫ ġāḫ ola ve rehin olmaya. (13) Meger şāḫāne bahāne sebeb-i şöḫbet olur. Nesne ile ola aķçe ile nerd ü şaṭranc (14) oynamak kıumārdir ve zinhār kıumār-bāzlıkdan şaķın. Müdebbirler şa‘natıdır. Ne deñlü (15) oynayıcı olursan dañı kıumār-bāzlıkla meşḫūr olmuşlar ile şaķınub oynama. (16) Zīrā sen dañı kıumār-bāzlıkla ma‘rūf olursun ve dañı senden ulu kişiyle (17) nerd yā şaṭranc oynarsan. Evvel ulu kişi itsün ve şaṭrancda kıavī evvel o [50b] çıksun. Ammā ey oġul maġrūrlar ile ve âdemlik bilmez ve ħayāsızlar ile ve ağır cānlular ile (2) oynama. Tā ki onuñ aḫiri ceng ü cidāl ve ‘adāvete münce olmaya ve ka‘beteyn naķşıçün (3) ħarifiñle çekişme ve lu‘bda yemīn itme. Zīrā nerd ü naķş ne dir ki anıñ içün (4) yemīn oluna. Eger gercek ve eger yalan lu‘bda yemīn cā‘iz degildir. Bil ki vebāldir ve laṭīfe (5) olduġı taķdirde laṭīfe ola. Faḫş ü ḫāṭırşikeste olmaya. Laṭīfe itmek (6) ‘ayb degildir. Belki göñle ḫoş gelüb sebeb-i şöḫbet olur. Zīrā ḫāzret-i Resūl-i (7) Ekrem şalla‘l-lāhu ‘aleyhi ve sellem laṭīfe iderdi.

Cümleden biri meşhûrdur ki (8) Hâzreti ‘Â’îşe ra’îa’l-lâhu ‘anhâ ve ‘an ebihâ hânesinde bir karıcıık olur idi. (9) Bir gün ol karıcıık eyitdi: Yâ Resûlu’l-lâh bu benim cehrem cennet ehli cehresi (10) midir. Hâzret-i Resûlu’l-lâh şalla’l-lâhu ‘aleyhi ve sellem buyurdi. *E’l-‘acâ’îze lâ tedhulü’l-cennete*. (11) Ya‘nî karılar cennete girmezler demek olur. Hâzret-i resûl-i ekrem hem laîfe (12) itdi ve hem haqq söyledi. Pes miskine karıcıık melûl olub ağladı. Hâzret (13) tebessüm idüb didi ki ey karı melûl olma ki benim sözümde yalan yokdur ve eger koca oldukları hâl ile haşır olmazlar. (14) Heb yigit haşır olurlar ve ehl-i cennet yigit şüretinde cennete girürler didi. (15) Pes ol karının gönlü hoş oldu. Buña binâ’en

Beyt:

Gerek biñ kerre hacc (16) eyle gerek biñ kez namâzın kıl
Şakallu cennete girmez yüzünden gitmeyince kıl

(17) İmdi laîfe itmek revâdır velî herze olmaya ve eger idersen senden [51a] ednâ kimseler ile itme. Tâ hürmetiñe nokşân gelmeye ve eger çâresiz olub laîfeyi terk (2) idemezsen bârî kendü berâberiñ ve akrânıñ ile it. Tâ ki anlarıñ sözi şakîl ve ağır gelmeye (3) ya‘nî ki ol dahı sitem iderse ‘ayb olmaya. Ammâ e’l-hâzer herze laîfe itmekden (4) ve cehd eyle ki laîfeyi temiz idesin. Zîrâ ekserü’n-nâs herze laîfeyi ‘âdet itmişlerdir. (5) Öyle olunca her kim herze mizâca meşgûl ola hürmetsiz olur. Zîrâ sen ne (6) söylersen nâçâr cevâbın işidirsın. Halka ne yüklersen dahı anı yüklenürsın (7) ve her ne deñlü hüner-mend olursan çün herze mizâca müdâvim olasın. Halkıñ (8) nazarında alçağ olursun ve dahı olmaya ki laîfeyi ceng ü cidâle döndüresin ki (9) işi degildir. Oğlanlar ve ‘avratlar işidir ve şakınub dost ile veyâ bir ecnebî (10) kimesne ile çekişme ittifâk düşüb çekişür isen mümkünüñ olduğu kadar (11) itme ve her ne lisânıña gelürse söyleme. Girü barışmağ için bir yerde қо ki soñra (12) şermsâr olmayasın ve haşmıña bühtân itme ki vebâle girüb zimmetiñde muzlimesi (13) kalmasun ve gercek ‘aybın dahı bilürsen ol vaķit söyleme. Zîrâ gercek (14) olduğu taķdırece ğaraż haml olunur ve yalan söyler deyü kimse i‘timâd (15) itmez ve şavaş itmekde lecûc ve başı pek olma ve barışmağa geldikde serkeşlik (16) itme. Zîrâ serkeşlik âlûdeler ve mağrûrlar işidir. Soñra halk seni âlûde ve mağrûr (17) dimesünler ve dahı çekiş vaķtinde haşmıña hey fülân dime. Ol maķûle sözler [51b] âdemi derecesinden aşğa düşürür. İmdi eger şarâb içmek ve eger laîfe (2) ve ‘aşķbâzlık nevcivânlık işidir velî bu şeyleri endâze ile idince başa (3) yitürmek mümkündür ve illâ âdem tîz rûsvây olur. Eger rûsvâyılıktan emîn olayım (4) dirsın her işi ‘aql ile işlemek gerek. Sen tâ ki selâmet olasın. İmdi (5) ‘aşķbâzlık bâbında velî bilmem ki yerine getürür misin (6) getürmez misin? Yerine

getürürsen selâmet bulursun. **On dördinci Bâb (7) ‘Aşk ve ‘Âşıklık Ahvâlin ve Hükümün beyân ider.** Cehd eyle ey oğul ki ‘âşık (8) olmayasın ve eger nâgâh ‘âşık olursan bâri göñle ve hevâña tâbi‘ olmayasın. (9) Göñlün dirse beni hayâlî ile gönder varub ma‘şûkı göreyim. Sen aña tâbi‘ (10) olma. Zîrâ göñlün hevâ’î olursa sen dağı hevâyâ tâbi‘ olursun. Ol (11) ise şehvete tâbi‘ olmağdır. Şehvete tâbi‘ ‘uğalâ işi degildir.⁴⁷ İmdi ne kadar (12) cehdiñ var ise göñliñi ‘aşka bend itme. Zîrâ ‘âşıklık bir belâdır ki (13) hiçbir belâyâ beñzemez. Meşelâ birisine vişâli rāhatı bir günlük firāk rencine (14) ve zaḥmetine digmez. Hāşşa ki ‘âşıklığın vişâli ve firākı başdan başa (15) cümle miḥnettendir. Egerçi ‘aşkıñ derdi bir hoşca derddir. Lakin şifâ bulur (16) derd degildir. Zîrâ eger firākda iseñ ḥod ‘azâb-ı elîmdir ve vişâlde dağı (17) ma‘şûkuñ bir bed-ḥū. Her zamân lâ-battâl velâ kayda cefâ cevır olınca vişâlde [52a] ne lezzet ve ne ḥazẓ olmuş olur. Ne‘ûzu bi’l-lāhu te‘âlâ anıñ gibi mühmel ve bed-ḥū nāzenînden (2) ve bir vişâlin ki aḥiri firāk ola. Anıñ gibi vişâlden firāk (3) biñ ṭabağa yegdir ve fi’l-cümle sevdiğin muḳarreb-i ferîşte olursa dağı (4) ḥalk mâbeyninde melâmetden ḥâlî olmazsın. Çün ‘âşık olduğın bilindi (5) ḥalk dâ’imâ ‘ayb aramağdadırlar. Pes kendü kendüñi ‘aşğdan men‘ eyle ki (6) ‘âkıller kendülerin ‘aşğdan uzak dutarlar. ‘Aşğdan muḥâfaza dağı (7) böyle olur ki maḥbûbuñ müşâhidesine çok heves itmeyesin. Zîrâ âdem (8) bir görmekle ‘âşık olmaz. Meger ki birkaç kerre varub gelince ve bir kaç nevbet görüb (9) hayâl idince ancak ol vakit ‘aşğ muḥkem olur. Zîrâ göz gördüğüne meyl (10) ider. Ba‘dehu göñül yâr u didârın görmege ḥariş olur. Eger sen dağı göñlüñe (11) destûr virürsen. Bir görmekle kâni‘ olmaz. Bir dağı görmek ister bir dağı (12) görince mütesellî olmayub üçinci dördinci nevbet dükenmez derde uğrayub (13) mübtelâ olur. Sen bâ-ḥuşuş maḥbûbuñ ekşer gözüñle bi’l-mu‘âyene göresin (14) ve kulağıñla sözün işidesin dağı ne kalur. Rāḥat gidüb zaḥmet gelür ve bu bâzârda zâradan gayrı nesne ḥāşıl olmaz. İmdi cehd eyle (16) ki maḥbûbun gördüğün vakit göñlün meyline mâni‘ olasın ve bir dağı [52b] göreyim dirse kabûl itmeyesin ve ma‘şûkıñ nāmını getürmege ḳomayub āḥir (2) nesneye meşğûl olasın ve beden şehveti boşalmağ ardından ola. Ya‘nî (3) ḥelâliñle çok cimâ‘ eyle ki yüregiñ za‘îf olub āḥir ṭalebinden gice (4) ve ḳalbiñi ve gözüñi āḥir ṭarafa bend eyle ki ol ‘aşğ mecâzından ḥalâş (5) bulasın. Bu üslûbda sülûk egerçi zaḥmetdür. Lakin bir haftalıkdır. Bu kadarca (6) zaḥmet çekersin. Niçe seneniñ firāk u nâz ve i‘tâb u ‘azâbdan rehâ olursun. (7) Ammâ bu zaḥmeti herkese çekemez ve bu işi her olur olmaz kişi idemez. Meger gâyet ‘âkıll (8) ve kendü kendüni zabṭa ḳâdir olmuş ola. Yoksa kimdir ki sevdüğinden gice. (9) Meger ki bir āḥirîn sive. Nite ki dimişlerdir ‘aşkı yine ‘aşğ giderür ve dağı (10) Muḥammed bin

⁴⁷ Yazmada dal harfî yazılmamıştır.

Zekeriyyā nefsim ‘ālemde ‘aşk aḥvālinde demiştir ki ‘aşk rencilerinden (11) bir rencidir. Anıñ ‘ilācı budur ki doyunca yemek yimeyeler ve bedene güc işler (12) işledeler ve ağır yük yükledeler ve çok cimā‘ ideler. Uzak sefer itdüreler (13) ve ne deñlü bu üslub üzere ne kadar zahmetlü iş var ise itdüreler. Tā ki (14) kendü ḥālinden ‘āciz kıla ve ‘aşk ne olduğın bilmeye ve dağı ma‘lūm (15) ola ki dost muḥabbeti dağı bir güne ‘āşıklıktır. Lakin dost idinürsen (16) bir kimesne kim saña her dem iyülik ider. Aña muḥabbet ve dostluk eyle. Nitekim Şeyḥ (17) Ebū Sa‘īd Ebū E’l-Ḥayr ‘aleyhi’r-raḥme demiştir. Ādem olana dört nesne lāzımdır. [53a] Evvel itmek ḥāşıl olan sebebi görmek gerek. İkinci ḥayā ve edeb şāhibleri (2) arasında evkāt güzārlamak gerek. Ücinci ma‘rifet ehli pīrleriñ naşīḥatin (3) dutmak. Dördüncü dost dutmak gerek. Ammā dost nāfi‘ olmaya. Dost cānı (4) ola ve lakin ol üçden dost cānı yegdir. Zīrā her kişi kendü miqdārınca (5) elbetde bir dost lāzımdır. Gerek nisā tarafından ve gerek ricāl tarafından ola. (6) Ammā dostluk ile ‘āşıklık mābeyninde tefāvūt vardır. Bu ikisiniñ arasında (7) fark budur ki ‘āşıklıkda kişiniñ vaḳti ḥic hoş olmaz. Ammā dostlukda ādemiñ (8) vaḳti ḡāyet hoşdur. ‘Āşıklık āteşi dā‘im şu‘ledārdır. Eger hoşça (9) şu‘le ve rengīn āteşden ḥāşşa ki pīrlik zamānında ‘aşk ve ‘āşıklık (10) ‘āzīm zahmetdir. Zīrā ki yigitlik de kişi ‘āşık olursa. Halk anı ma‘zūr (11) dutarlar ve genc ādeme revā görürler. Çok ta‘n itmezler. Fe‘ammā pīrler ‘āşık olıcaḳ (12) ḥicbir nev‘le ma‘zūr dutmazlar. İmdi ey oğul cehd it ki pīrlik vaḳtinde (13) ‘āşık olmayasın. Ḥāşşa ki pādişāhlıkda zīrā ki ḥāşşa ‘ām arasında eger pīr (14) ve eger yigit bir şehirde ‘āşıklık ile meşhūr olursa melāmet olunur. (15) Ammā pādişāh kendü memleketinde degil müte‘addid memālikde dağı melāmet olunur. İmdi (16) kimseye dilbend olma. Koca pādişāhlara ‘aşkbāzı kıatı düşvārdır. **Hikāyet** (17) Ma‘lūmuñ olsun ey oğul benim dedem Şemsü’l-Ma‘ālīye bir kişi gelmiş. Eyitmiş: [53b] yā emire’l-mümīn bir bāzırgānıñ bir ḡulāmı vardır ki fūrūḥtına iki biñ altun bahā taleb (2) ider. Çün Şemsü’l-Ma‘ālī bu sözi işitdi. Ol ḡulāma meyl itdi. (3) İştirāsına heves itdi. Sa‘d Naḥḥās dirler bir cāriyesi var idi. Gönderdi. (4) Biñ altuna ol ḡulāmı iştirā idüb abdest vaḳtinde pādişāhıñ (5) eline maḳrama virmek ḥizmetine ta‘yīn itdi. Bir gün ‘ādetince Şemsü’l-Ma‘ālī (6) maḳramayı ḡulāmın elinden alub yüzün sildi ve elin silerken ḡulāmıñ (7) yüzine bir kerre nazar idüb ḡöñli ḳopdı. Ol ḡulām ḡözine germ göründi. Ammā Şemsü’l (8) Ma‘ālī pīr idi velī ‘āḳil idi. ‘Acele üzere vezīrī Ebū’l-‘Abbās Ḡānīmī (9) getürüb didi ki ey vezīr sen şāhid ol ki bu ḡulāmı mālımdan azād itdim. (10) İmdi bir devletlü kişiniñ kızını alub nikāḥ ile ve kifāfı kadar ma‘işet ta‘yīn (11) eyle ki bir ḥānede oturub ‘āḳlı gelince ḥāneden taşra çıkmasun. Ebū’l-Abbās (12) Ḡānīmī eyitdi ki: Pādişāhın rāy-ı zürriyetine ne zāhir oldı ki bu vech üzere (13) murād eylediler. Şemsü’l-Ma‘ālī eyitdi ki: Bu gün bu oğlan ḡözime hoş (14) germ göründi. Bir dağı görürsem iş ḡayrı

olur. ‘Aşk gâlib olub rāhat (15) kıomaz ve gāvğā ziyāde olur. Pes kıatı bed deñli ki bir kışı yetmiş yaşına irüb (16) ‘aşkı-bāzlık ide. Huşūšen pādīşāh ola. Ol vākıt velāyet ve mülk aḥvālī (17) niçe olur. İmdi ma‘kūl olur ki bu fānī kıalan ‘ömri Ḥaqq te‘ālā kıullarının [54a] ḥālın görölmege ḥarc idem ve ra‘ıyyet ve sipāhın şalāhına meşğūl olam. Böyle (2) itmeyüb ‘aşkı-bāz olursam ne Tengri kıatında ve ne benī-ādem kıatında ‘özrüm ve ne (3) yüzün olur. Bu ‘aşkı aḥvālını yigit kışiler iderlerse hele belki ma‘zūr olurlar (4) ve lakin yigitler daḥı çok da āşıkārede itmemek gerek dirler. Zīrā ḥalk arasında (5) yüz şuyına ve ḥürmetine ziyāndır. **Hikāyet:** Şöyle işitdim ki Sultān (6) Maḥmūd Ğaznevīniñ on ‘aded maḥbūb kıulları var idi. Kendi cāmedārları (7) idiler. Ammā bu on ‘abdıñ arasında Nuştekin Nübī adlu bir ğulāmı var idi. (8) Sultān anı ziyāde siverdi. Lakin kimse bilmezdi. Bu on ğulāmdan (9) kıan kıısının ziyāde siver. Zīrā ‘aṭā vākıtinde onına daḥı berāber virürdi. Ammā (10) bilmezler ki tokıza virilen ‘atayaya sebep Nūstekīn idi ki ‘aşkına (11) perde ola. Fi’l-cümle beş seneden şöñra bir ğün Nūstekīn Nübī meclisde (12) sākīlik iderken Sultān Maḥmūd sarḥoş oldu ve eyitdi ey begler (13) kıapumda Eyaz-ı Ḥāş ne manşıbdā ise Nūstekīne virdim. Tiz berā’ati taḥrīr (14) olunsun. Ol vākıt bildiler kim Sultān Nūstekīni sivermiş. İmdi (15) ey oğul eger ittifāk düşüb ‘āşık olursan bu sözler kıulağıña (16) girmez ve bilürüm ḥic kıimesneniñ söziyle ‘amel itmezsin. Zīrā benim daḥı başıma (17) geldi bilürim ve daḥı dimişler ki ‘āşık olmayan ḥayvān-ı şāmitden [54b] bedterdir.

Rubā‘i:

Her ādemī ki ḥayy-ı nāṭık bāşed
Bāyed ki çü ‘Azrā vü cü Vāmık (2) bāşed
Her ğüne çünin būved muvāfık bāşed
Ādem nebūved her ki ne ‘āşık bāşed

Tercüme: (3)

Her kim cānlu ola hem nāṭık ola
‘Aşkı-ı ‘Azrāyla çü Dāmık ola

Kim ki ‘āşık (4) degil ise ḥayvāndır
Ādem oldur dünyāda ‘āşık ola.

Egerçi ben bu beyti okudum (5) velī sen muḳayyed olmayub ‘amel itmeye ve cehd eyle ki ‘āşık olmayasın. Ammā farza (6) ‘āşık olursan bāri birine ‘āşık ol ki sivmege sezā

ola. Yūsuf (7) ‘aleyhi’s-selām mānendi hüsni ve şalāḥati ola ve eger ‘aḳlda Baṭlamyus (8) ḥakīm veyā Loḳmān olmaz ise bārī bir miḳdār ma‘rifeti ola. Zīrā ki ‘aşḳ (9) bir āteşdir. Hüsnienden ḥāşıl olur ve hüsni-i ḥulḳ āb-ı zülāldir. Ma‘rifetden (10) ḥāşıl olur. İmdi ma‘şūḳda bu iki nesne olmak gerek ki āteşi sūḥte (11) iderse ma‘rifetiñ şuyı söndüre tāzelendüre. Biri daḫı budur ki sivdügin (12) kaçan ḡāyet hüsndār ve ḥulḳı güzel ola. Halkıñ ta‘arruzı olmayub ve ḡadriñ (13) olur. Beni ādem köki kesildi mi ki bunuñ gibi kimse seville diyeler. Belki bunuñ (14) gibi maḥbūb nice sivilmez diyüb seni ‘ayb itmezler. Zīrā halk ‘ale’d-devām (15) ‘ayb çok didiler. Birbiriniñ ḡıybetin gözlemekden fāriḡ olmazlar. Bir kişiye su‘āl (16) itdiler: Hic ‘aybıñ var mıdır. Ol kişi eyitdi: Çok. İmdi senden (17) ‘ayblı çok kişi yoḡmuş dirler. Bilmiş olasın ki bunuñ gibiler çok vardır. [55a] ‘Aybların bilmezler ve daḫı ey oḡul çün bir ma‘şūḳ ḥāşıl itdiñ ki. Anıñla (2) zevḳ vardır. Seni bir yere da‘vet itseler bile götürme. Götürürseñ bārī (3) ecnebī halk arasında anıñla meşḡul olma ve aña ḡöñül bend itme. Ya‘nī (4) kışḳanma. Zīrā gizlü ve āşikāre seniñ gibi anı kimesne görmez ve seniñ göziñe (5) ḥūb görinen herkesiñ gözine ḥūb görünmez. Nitekim şā‘ir dimişdir:

(6)

Beyt:

Eyvāy bemen ger beçeşm-i heme keshā

Zin ḡüne nümā’i ki be-çeşm-i men-i (7) dervīş⁴⁸

Ya‘nī vāy baña eger senin gözine bu faḳīre görindüğün tarz ile görinesin. (8) İmdi seniñ göziñe sivdiğin şöyle görünür ki dünyāda andan (9) hüsndār kimse olmaya velī ḡayrılarıñ gözinde andan zişt olmaya (10) velī eyle olunca sen anı şoḥbetde kimse kışḳanma ve yanıñda oturmasun (11) ve uzaḳaḳ oturursa yanıña götürme ve nuḳl ü meyve maḳūlesin aña teklif (12) idüb virme. Her dem yoḳ yire ḳulaḡına fısıldama. Halk benim ḥālimden (13) ḥaberdār degildir ḳıyās itme. Zīrā halk bilür ne fıkırde olduḡın seni (14) melāmet iderler. İmdi bir işden ki melāmet ḥāşıl olur. Aña taḳarrüb (15) ‘āḳılān iş degildir. **On beşinci Bāb: Cimā‘ fā’idesin ve zararın beyān (16) ider.** Şöyle bilmiş ol ey oḡul cimā‘ itmek egerçi dünyānıñ büyük (17) lezzetlerindendir velī bunuñ lezzetine aldanub meşḡul olma. Tā ki ten [55b] ten bünyādı ḥarāb olmaya. Eger kendüñi zabṭ idemezsen bārī sivdiğin ile (2) cimā‘ itme. ‘Aşḳıña noḳşān gelmesün. Zīrā ‘aşḳ germiyetdir. Cimā‘ bürūdatdır. (3) Bu bürūdat ol germiyeti götürür, giderür ve eger sivdiğiniñden kendüñi zabṭ (4) idemezsin. Bārī sarḥoşluḳ

⁴⁸ Vay bana ki eğer halkın gözüne görünürsen, sen şöyle bir kulun gözüne göründüğünü de bil efendim

vaktinde cimā' eyleme. Zīrā cimā' da dimāğda bir (5) lezzet teşhīş olunur. Pes buḥār-ı şarāb ile dimāğ memlū iken cimā' olunursa (6) cimā' ın dimāğda lezzeti olmaz. Pek iktizā iderse bārī maḥmūr itmek gerek (7) tā ki cimā' şafāsından ḥaberdār olasın. Ol daḥı eyyāmda bir ya' nī ba' zı (8) günlerde gerek. Bulduḡınca kişi bunamamak gerek. Tā ki ḥayvān ile farkı ola (9) ve nisā' ve cāriyelerin mūte' addid olursa meylin birine ziyāde olmasun. Tā ki (10) biri saña dūşmen olmasun. Hem anları berāber gözlersen ḥızmetinde cūmlenin (11) şafāsın idersin. Pes her nesnede miyāne ḥoşdur ve daḥı iştihā ḡāyet (12) ārzū ile olmak güzeldir ve lakin iştihālu ve iştihāsız ıssı ḥamāmda (13) ve ıssı günde vati şavuk vaktinde cimā' itmek katı ziyāndır. Ḥāşşa ki (14) pīrlık vaktinde ammā bahārda ḡāyet ḥoşdur ve her ṭabī' ata muvāfiḡdır. (15) Zīrā ki bahār ṭabī' ati mu' tedildir. Bahār faşında çeşmeler ziyāde ve 'ālemde (16) ḥoşluk ve rāḥat olur. 'Ālem-i Kübrā böyle olunca bizim daḥı bedenimiz 'ālem-i (17) şuḡrādır. Anda daḥı kuvvet ve neşāṭ ve ḥūn ziyāde olur ve ḥūndan [56a] şehvet artar. Pes şehvet artuḡı vaktinde cimā' şafālu olur ve ziyānsız (2) olur. Niteki ṭamarda ḡan ziyāde olduḡda ḡasd iderler. Bilde meni ziyāde olduḡda (3) cimā' daḥı memdūḡdur. Pes bilde meni olmasa cimā' ın ne fā'idesi vardır (4) ve ḡasd itmek murād itmedikde ḡāyet şavukda itmemek gerek. Ancaḡ ḡan (5) ḡalebe iderse sākin olmak için muvāfiḡ şarāblar ve ṭa' āmlar ile 'ilāc (6) idüb toḡmadan iḡtirāz itmek gerek. **On altıncı Bāb Kışda ve yazda (7) Ḥamāma niḡe girmek gerek beyānındadır.** Şöyle bil ey oḡul eger ḥamāma girmek (8) murād idersen toḡluḡla girme. Ziyān ider ve ḥamāmda cimā' itme bā-ḡuşuş (9) çok ıssı ola. Muḡammed Zekerıyya eydür ki bir kişi toḡ ile ḥamāma girse veyā (10) ıssıda cimā' itse ol vakt ölmece' aceb iderim. Egerḡi ḥamām ḥoş maḡāmdır (11) ve ḡükemā ḥamāmdan yegrek cāy binā ve icād itmemişlerdir ve nışfi'd-dünyā didükleri (12) ḥamāmıdır. Dünyāda ne deñlü rāḥatlık var ise nışfi ḥamāmıdır ve lakin (13) bu deñlü lūṭf eyle yine haftada bir olmak gerekdir. Yoksa rāḥatı zaḡmete tebdil (14) olub belki daḥı ziyāde olur ve daḥı her gün ḥamāma girmek bed-ḡūlardan (15) biridir. Meşelā kıl yimek ve şabāḡ aḡşām şarāb içüb bekrī olmak gibi ki (16) kıl yimedüḡi gün yüregi ditrer ve şarāb içmedüḡi gün başı boş (17) görünür gibi olur. Ḥamāma girmegi her gün 'ādet iden bir gün girmese [56b] ḡasta gibi olur. Öyle olunca haftada bir kerre veyāḡūd üç dōrt günde bir gire ḥamāma. (2) Ḥamām fā'idesinden ḡālī olmaya ve ḡalkın ta'arruzından ḡurtıla ve daḥı ey oḡul kışda (3) ve eger yazda ḥamāma girdikde ibtidā bir mu' tedil mekānda oturub ba' dehu ıssı ḡalvete (4) girmek gerek. Andan ḡıḡub ne pek ıssı ve ne pek şavuk mu' tedil bir mekānda (5) yā bir ḡalvetde oturmak gerek. Ba' dehu ḡusl idüb tizce ṭaşra ḡıḡmak (6) gerek. Pes ḥamāmda çok şuyı başına dōkmemek gerek. Ḥamām şuyı mu' tedil (7) olunca ḥoşdur ve bir ḥamāmda ki ḡalab çok ola girmeyeler. Zīrā ḡurna başında (8) nevbet bekleyince çok eglenmek iktizā ider. Ammā ḥamāma ḡalvet

olunca tizcek (9) girüb çıkmak olur. Meger hamāma giren muhterem ola ki re'āya kendüye nevbet bekletmeyüb (10) yir vireler. Andan soñra hamāmdan çıkdıkdan soñra yahşısı silinüb saç (11) olan kimesne bir hoş kurutmak gerek. Evvel silinüb saçın kurudub ba' dehu (12) giyinmek gerek ve hamāmda şu içmek ziyādesiyle zararlıdır. İstiskā (13) marazını getirür. Meger ki katı maḥmūrluk vaḳti ola. Ol vaḳit şu içmek revādır (14) hamrı def' ider. **On yedinci Bāb: Yatub uyumak ḥālın ve fā'idesin (15) ve Ziyānın beyān ider.** Şöyle bilmiş ol ey oğul Rumīleriñ bir 'ādeti (16) budur ki hamāmdan çıkdıkdan bir mekānda biraz uyuyub çıkub girmezler ve bu 'ādet (17) ğayrı tā'ifede yokdur. Bir bed-'ādetdir. Eger bu 'ādet lāzım olaydı [57a] cāmekānlar tenbelḥāne olub herkes anda uyurdu ve gelen kişiyi mekān bulunmazdı. (2) Ve hem hamāmıñ leṭāfeti bulunmazdı ve ḥalka nevbet kalmazdı. Hükemā uyumağı küçük (3) mevt dimişler. Zīrā uyumakdan ten kāhil olur ve 'aql şūrīde ve bedende ne deñlü (4) ḥiss ve ḥareket var ise bāṭıl olub ādem meyyit mesābesinde olur ve nevm küçük (5) mevtdir didüklerine sebep budur. Öyle olunca çok uyumak eyü degildir. Zīrā bedeni (6) bir ḥālden bir ḥāle döndürür. Güyā ḥayātdan memāta döndürür. Hükemā dimişler ki: (7) Beş nesne ādemiñ ḥālın müteğayyir ider. Ya' nī bir şūretten çıkarub āḥer şūrete (8) giderür. Biri fecā'aten feraḥ ve biri fecā'aten ḥavf melūl olmak ve biri cünündür ve beşinci (9) nevmidir. Ḥālī ve şūreti müteğayyir idenlerdir. Egerçi ḳocalık daḥı şūret (10) nişānı müteğayyir ider. Lakin derḥāl itmez ve bunlarıñ cümlesi ḥayāta tābi' dir. (11) Ancak nevm mevte tābi' dir. Meşelā sarḥoşu uzakdan görseler bilürler ki diridir. (12) Ammā bir uyur ādem görseler meyyite ḳıyās iderler ve nice ki ölüye ḥüküm ü ḳalem olmaz. (13) Uyumuşa daḥı ḥüküm ü ḳalem icrā olunmaz. İmdi ma'lūm ola ki çok nevmiñ ziyānı (14) olduğı gibi 'adem nevmiñ daḥı şöyle zarar ve ziyānı vardır ki eger bir kimesne (15) yetmiş iki sā'at ki üç gün üç gicedir uyumasa ekşerin ḳavli bu ki (16) helāk ola. İmdi her nesne endāze ile olmak gerek. Hamāmdan çıkdıkdan (17) soñra varub kendü tenhā ḥānında cüz'ī nevm lā bā'isdir. Hükemā dimişlerdir ki: [57b] Bir gün bir gice yigirmi dört sā'atde üç baḥş itmek gerek. Bir baḥş nevm (2) bir baḥş bī-dārlik ya' nī sekiz sā'at Allāhu te'ālānıñ tā'atine ve kesb-i (3) ma' işete şarf ola ve sekiz sā'ati yemek ve icmege ve zevḳ ve temāşāya şarf ola (4) ve sekiz sā'at nevm şarf ola. Meşelā üç baḥş sekiz sā'ate ola. Hem bedene (5) ve hem dīne ve hem kesb-i rāḥatlık olur. İmdi ḥakīmāne ve 'āḳilāne dirlik budur (6) ve lakin cāhiller böyle itmezler ḥayvān gibi on iki sā'at uyurlar ve on (7) iki sā'at bīdār olurlar. Şabāḥdan aḥşāma uyanık turlar ve aḥşāmdan (8) şabāḥa dek uyurlar. Kāhillerinden kötidirler gice ve gündüzi üç baḥş (9) idüb ikisin nevm ile giçürüb bir baḥşın uyanık şarf iderler. Bunlarıñ (10) zaḥmeti cümleden ziyādedir. Andan ğayrı belki Allāhu te'ālā leyli ḥalk itdüğüne (11) sebep budur ki ḥayvānlar rāḥat olalar ve ol rāḥatlık nevm ile ḥāşıl olur. (12) Ansız olmaz.

Zirā hayāta sermāye olan biri cān ve biri bedendir. Bedende maḳām (13) ve cān muḳīmdir. Çün beden cāna maḳām oldu. Murād itdikçe cān bedeni (14) hıdmet itdürür. Ol hıdmet ve hareket ile rāḥat itmek lāzım geldi. (15) Bu ikisiniñ üçer ḥāşiyetleri vardır. Ammā cānıñ ḥāşşası hayāt ve hareket (16) ve ḥıffet ve ammā bedeniñ ḥāşşası mevt ve sükūn ve şıḳl. Buña delil budur ki cānla (17) beden zinde görünür. Hemān cān gitdi meyyit olur ve bedene hareketi viren cāndır. [58a] Gitdi meyyit olur ve bedene hareketi viren cāndır. Cān gitdi ise hareket (2) ḳalmaz ve ḥıffeti ya‘nī çāpūklığı bedene viren cāndır. Cān gitdikde beden sükūn ve (3) şıḳli ziyāde olur. Öyle olunca beden ile cān bir yerde muşāhibdir. Dā‘im cān bedeni (4) ḥāşiyet ile perverde ider. Şöyle ki gāhi ḥızmet itdürir ve işledür (5) ve gāhi rāḥat ider ve cānıñ bedene mute‘allık birkaç hem şöḥbetleri vardır. Anlarıñ (6) daḥı afāḳı hoş giçer ki aña ḥavāss-ı zāhiri dirler. İşitmek ve görmek (7) ve söylemek ve el ile lems ya‘nī bir şey‘ barmaḳ ile yumuşaḳ mıdır pek midir (8) bilmek ve biri daḥı dil ile tatmaḳ acı mıdır şirīn midir bir nesnei bilmek ki aña zevḳ (9) dirler. İmdi beden bir ḥāneye beñzer ki çün ḥāne nevm ile ḳapandı. Ḥavāss-ı zāhiri (10) bedene mute‘allık olmaḡla fi‘ili bāṭıl olur. Ammā cāna mute‘allık birkaç ḥiss daḥı (11) vardır ki ḥiss-i müşterekedir. Ḥayāl ve fikr ve vāhime ve ḥāfızdır ki bunlarıñ fi‘ili (12) bedene mute‘allık degildir. Eger mute‘allık olaydı nevm ile fi‘illeri bāṭıl olurdu. (13) Rü‘yā görmezlerdi ve rü‘yā ḥıfz olunmazdı ve sâ‘ir ḥavāss-ı zāhiri bedene (14) mute‘allık olmasaydı uyurken ādem bīdār gibi olurdu ve rāḥat olmazdı. (15) Ḥaḳḳ subḥānehu ve te‘ālā ḥikmetsiz bir nesne ḥaḳ itmemişdir. İmdi (16) gör ki nevmde ne ḥikmetler ḳomuşdur ki ‘ālemiñ niẓāmı olmuşdur. Ammā bunları (17) cümle bildikden soñra gündüz uykusından ḳatı şaḳınmaḳ gerek. Eger ziyāde [58b] iḳtiẓā iderse. Bāri sehl yatmaḳ gerek. Zirā nevm giceye mute‘allıḳdır. Kişi gündüz (2) uyunca günin daḥı gice itmiş olur. Ḥikmete lāyık degildir. Ammā devlet ehlinde bir ‘ādet (3) vardır ki yaz güninde ola ḥarāretinde bir şavucak yir tedārik idüb uyurlar. Yāḥūd (4) oturub şöḥbet iderler. Çün ikindi vaḳti olur taşra çıkarlar bu tedārik (5) yaḥşıdır. Lakin herkese müyesser degildir. Fi‘il-cümle ceḥd itmek gerek ki ‘ömrin ekşerin uyanıklıḳda (6) giçüreler. Gündüz uyumamaḳdan ḡayrı belki giceniñ bir miḳdārında bīdār (7) giçürmek gerek. Hele egerçi gündüz uyursan yalnız yatma. Yanıñda bir muşuldar ola velī (8) ol şartıyla ki bir kimesne ola ki muşuldısı cān baḥş ola ve hayāt-efzā ola. (9) Ne aña serḥān rūḥ ola. Egerçi nevm mevt gibidir. Ancaḳ mābeynde farḳ budur ki (10) meyyit kendü sevdüğün yanında götürüb uyanmaḡa ḳādir degildir. Ammā şāḥib-i (11) hayāt sevdüğün yanında yatırmaḳ olur. İmdi gereḳdir ki nevmin mevtini (12) bir dirler. Dil-rübā ve cān-fezā gül-zār serv-i bālā ḳadd ola.

Dilinden ağıda āb-ı hayātı
Lebinden (13) göstere kand-i nebātı
Vişālî gününü aındırmaq için
Unutdura dükeli (14) kâ'inātı.

Bu didüğimiz üzere olmayaçaq diriniñ nevmi meyyitden fark (15) olunmaz ve dağı ey oğul cehd eyle ki gice ba'zı vaqt uyanasın ve irken (16) uyanmağı 'âdet eyle ki gün toğmadan kalkub Allāhu te'ālāniñ farīzasın (17) edā idesin ve dağı bilmiş ol ki gün toğınca uyuya kalan rızk [59a] bol olmaz. Zīrā şabāh namāzı vaqtin fevt itmiş olur. Ol namāz vaqtı fevt (2) olmaq şomluq irās ider ve bir şomluğı dağı kılet-i rızkdır. Öyle olunca (3) vaqtiyle kalkub Haqq te'ālāniñ farīzasın edā eyle. Andan soñra endişen (4) var ise işle. **On sekizinci Bāb Şikār niçe itmek gerek beyānındadır.** Şöyle (5) bilmiş ol ey oğul ata binmek ve şikār itmek ve toğ oynamaq ulular ve (6) begler işidir. Bā-ħuşuş yigitlik vaqtinde ammā her işe 'āqiller bir hadd ü endāze (7) komuşlardır ki ol işi endāze ile idüb endāzesiz itmeyeler. Meşelā dutalım (8) ki ol işin biri şikār her gün 'ale'd-devām ata binüb şikār itmek münāsib (9) degildir. Endāzeden hāricdir. Pes gerekdir ki hafta yedi gündür. İki gün (10) şikār ve üç gün kendü 'ayşña ve kendüñe maħşuş işleriñe ve iki gün ħalkıñ (11) meşālîhine şarf idesin. Lakin bu didüğimiz günleri birbirine ulaşıdırmaq (12) gerek. Şöyle ki bir gün 'ayş ve bir gün şikār aħvāline şikār için ata binmek ve bir gün (13) ħalkıñ meşālîhi mufariq olmaq gerek. İmdi geldik şikār aħvāline ata bindikde (14) küçük ata binme. Ne deñlü görinecek ādem ise küçük (15) atda muhteşem görünür ve dağı seferden ġayrı vaqitde ve maħallede yorğa ata binme. (16) Zīrā ki at yorğa olıcaq ādem anıñ yorqasına tābi' olub kendü istedügi (17) gibi at üstünde oturamaz. Öyle olıcaq ħalkıñ gözine atlu çāpük-süvār görünmez. [59b] Ve dağı şehr içinde erkek ata binme. Tā ki ata inanub ġāfil olmayasın ve dā'im at (2) üstünde toğrı oturıcı ol. Tā ki 'âdet idüb kecrikāb olmayasın ve şikārda (3) becā at koşma ħāşşa ki yırtıcı cānverler şikārında ki yırtıcı cānver ardınca at (4) koşmaq münāsib degildir ve ħaţardan ġayrı ħāşılı yoqdur. Zīrā semtimizde iki (5) pādişāh yırtıcı cānver şikārında helāk oldı. Biri benim ceddin Emīr Veşmgir bin (6) Ziyād ve biri dağı 'ammī-zādım Şemsü'l-Ma'ālī. Pes bunıñ gibi muħāţara yerlerde (7) alçaq yollular at koşub şāhib-i nām olmaq münāsibdir. Ammā ulu kişiler (8) fāriğ olmaq gerek. Sen dağı bir ulu pādişāhıñ önünde kendüñi ve atluluğı (9) bildirmek için cānver kavub at koşu. Ol vaqit revādır. İmdi (10) eger şikāre heves idersen bāri şāhın ve bülābān ve çağır ve atmaca ve pars (11) ile etleri ħelāl olan ħayvān şikārın it. Zīrā bunlarda ħaţar yoqdur (12) ve hem etinden fā'ide-mend olursun. Ammā yırtıcı cānverniñ ne eti yiyilür ve ne postı (13) bir işe yarar ve her kim şikāre heves

iderse fi'l-cümle şikârı olan (14) tıyûrîñ ve tâzı ve zağar eşnâfın bilmek gerekir. Ma'lûm ola ki bâz-nâmelerde (15) şikârı alıcı kuşlar dört nev' ve hem otuz beş levndir. Dört (16) nev' iñ biri ala gözlü ve sarı ve gök gözlü ve biri dağı kara gözlüdür ve biri (17) şâhîn ve biri kara kuş nev' leridir. Ammâ ala gözlü eşnâfıyla herkes [60a] şayda kâdirdir. Ammâ şâhîn ile şayd ekâbir ve tevâbi' ler şâhibi olmayınca 'usretlüdür. (2) Bu dörtten her birisinin eşkâl ve elvân ü hareket ve şıfatları bâznâmelerden (3) tahkîke muhtâcdır. Tahrîr olunur ise tatvîl-i kelâma bâ' işdir. Terk olındı (4) ve dağı kuşun terbiyesi ve yidirmesi ve tımârı erbâb-ı hayliñ hayle itdikleri (5) terkîbdır. Meşelâ lâzım geldikde semirtmek veyâhûd zebûn itmek ve gereğine göre yidirmek (6) ve şayda ta'lim itmek gerek ve dağı kuşın hizmetinde olana gâyet hûluk uzadub (7) medâre itmek gerek ve gerek ki mekân ve maḥal şikârı bilmek ve firâr iderse beherḥâl (8) tefahḥuş itmek gerek ve dağı kuşın marazın ve 'aybın bilmek gerek. Lâzom geldikde kuşu (9) üç gün mütevâliyen yıkayub ol günlerde derisi soyulmuş şıçan eti ve erkekleriñ (10) semiz gügerçin yavrusı veyâhûd semiz tavuk eti veyâhûd serçe eti virüb (11) üçüncü gün cüz'î tiryâk nebât şekeriyile virildikde her ne 'aybı var ise zâhir (12) olur ve ibtidâ ta'limi tavuk ve tırac gibi az uçar kuşlara şalmağa ta'lim (13) olunmak gerek ve dağı bilmek gerek ki koyun ve sığır ve câmus ve deve ve karga etleriñ (14) müdâvemeti muzırrdır. Hefte bir kerre olursa lâbâ'isdir. Lahm-ı gâzâl ve yavru (15) kuşlar eti nâfi' dir ve nola ki vaz' olunduğda bol ve büyük yerde olub tütün (16) tuz mekûlesinden şıyânet itmek gerek ve alnına sükût ve reyḥân maḥûlesi (17) koyıub üç günde bir tebdîl oluna. Kaburğa eti virile ve dağı ma'lûm ola. [60b] Tıyûr maḥûlesiniñ rızkı insânıñ kârûresi gibidir. Şıḥḥat ve marazı rızkıñdan (2) bilinür. Rızkı 'âdetinden tebdîl olduğı gibi ḥâli tebdîl olduğına delîldir (3) ve kuşlarıñ emrâzı vardır. Rızkıñdan yâ tağyîr ḥâlinden zâhir olduğda (4) isnâd tecrübe şâhibi kuşcılar 'ilâca mübâderet itmek gerek ve emrâzlarıñ ism (5) ü resimleri ve 'ilâcları bâz-nâmelerde mezkûrdur. Hâcet olursa nazar (6) oluna. Fi'l-cümle maraz ve şıḥḥati 'alâmeti budur ki tûtî ve kemik maḥûlesi yidikde eger (7) rızkıñda tüy veyâhûd kemik gelürse 'illetine delâlet ider ve eger rızkı pāk tavuk (8) yumurçası gelürse şıḥḥatine delîldir. Eger şâhîn ve eger ğayrı kuşlar kaz ve tırna (9) gibi şayda ta'lim olunduğda tıyûr üzerinde ta'âm virüb ufaḳ kuşlar üzerinde (10) virilmemek gerek ve dağı bilmek gerek şâhîniñ boyunu uzun sürḥ levn bedeni (11) büyük burnı dağı büyük ve gözleri ve göğüsü vâsi' budları tavîl ve kıyruğı (12) kaşır olunca a'lâsıdır. Ammâ siyâḥ çeşm maḥûlesi levni kırmızı kâmeti (13) 'azîm büyük gözlü minḳarı tām uzun boyunlu budları kalın sâḳları (14) kaşır vâsi' ü's-şadr tavîl. E'l-cenâḥ kıyruğı şâhîn şıfat olunca cümleñin (15) yigidür. Kara kuş maḥûlesi muğremî olub levnde siyâḥ başında yâḥûd (16) arkasında beyâzı olandan ḡayrı me'mûldür ve ala gözlü maḥûlesi (17) çok yaşlu tîz ḥazımlu eti kavî budları tolu

sākıları ƙaşı̄r elleri [61a] vāsi‘ tırnaƙları siyāh cüssesi şaƙıl ƙavî dil-i minƙārınıñ mu’ahhârı ve lisānı (2) siyāh olunca cümleñiñ efzâlidir. Ammā dışısı a‘zāsı uygun (3) başı küçük minƙârı büyük avurtları vāsi‘ gözleri şāfi boynı uzun (4) ƙuyruğı ‘arîz ve şağîr omuzları mābeyni ‘arîz vāsi‘ e’l-keffeyn ve çenesi çok (5) yaşlu tîz hâzmlu bu maƙûle dışı bâzı mişli ƙalîldir. Ammā tâzı maƙûlesi (6) cinsdâr olduğına delîl budur ki başı küçük gözleri gök ve büyük ve taşra (7) çıƙmış ve iki gözi mābeyni vechesi yumru ve yüksek ve ƙulaƙları düşük (8) ve burnı raƙîƙ ve uzunca avurdaları vāsi‘ uzun gerdânlu elleri ƙaşı̄r sînesi (9) tavîl. Zâhiri ‘arîz bili ƙaşı̄r uyluğı mābeyni vāsi‘. Eti pek belli ince sākıları (10) ve ƙuyruğı ƙaşı̄r ƙavî fehmlü keşîrû’n-neşât. Ammā dışısında ƙuyruğı tavîl olmaƙ (11) mezmûm degildir. Levni beyâz gözleri siyāh hayra delîldir. Tâzınıñ ahvâli ve evşâfi (12) ve ‘alâmetleri zağarda dağı i‘tibâr olunur ve dağı her ƙanƙısı ziyâde (13) arayıcı ve ƙuvvetlü olursa yigidür vallâhu a‘lem **On toƙuzuncı Bâb Cîrîd (14) ve Çevgân oynamaƙ beyânındadır.** Ey cigergüşem eger çevgân oynamaƙın ferağ hâşıl (15) itmek murâd idersen gâhî gâhî ola. Dâ’im ‘âdet idinme. Zîrâ çevgân (16) oynamaƙda hîc rāhat yokdur ve tamâm ve bir belâ ve ƙazâdır. Şöyle ki atdan tekerlenmek (17) ve çevgân işâbet idüb incinmek baş yarılmaƙ göz çıƙmaƙdan hâlî degildir. [61b] Hikâyet işitdim ki Hôrāsânda bir beg var idi. Emîr ‘Ömer nām ammā bir gözli idi. (2) Bir gün ba‘zı kimesne önüñde çevgân oynarlar idi. Kendüsi dağı oynamaƙ murâd (3) itdi. Ata bindi tevâbi‘den Ezher-i Hâr nām bir sipehsâlâr ileri gelüb Emîr ‘Ömeriñ (4) dizginin dutdı ƙomadı. Emîr ‘Ömer eyitdi: Ey Ezher niçün māni‘ olursun. (5) Ezher didi: Revâ degildir ki sen çevgân oynayasın. Emîr ‘Ömer eyitdi: Oynamaƙ (6) size revâ olub baña olmamağa sebep nedir. Ezher eyitdi ki: Anıñçün ki bizim iki (7) gözimiz vardır. Eger birine bir âfet işâbet iderse biriyle müktefi oluruz. (8) Ammā seniñ bir gözün var ol da giderse Hôrāsân hükûmetine vedâ‘ idersin. (9) Emîr ‘Ömer eyitdi: Ey Ezher egerçi laƙabın har ya‘nî himârdır. Lakin fikriñ ‘uƙalâ (10) fikridir. Naşîhatın ƙabûl eyledim ve ‘ahd itdim ‘ömrüm oldukça çevgân oynamam (11) didi. İmdi ey oğul sen de bir iki gün temâşâ için çevgân seyrine (12) çıƙarsan ve oynarsan lâbe’isdir. Lakin oyuna girenler çok atlu olsunlar. (13) Tâ ki birbirine doƙunub zarar görmesünler gâyeti sekiz atludan ziyâde olmaya. (14) Ne ƙadar azalursa selâmete ƙarîbdir ve şöyle gerek sen meydânıñ bir başında (15) dursan bir kişi dağı bir başında dura ve altı âdem dağı ortada üç (16) bir yaña dura. Üç bir yaña altı kişi toƙı o yaña bu yaña urarağ götürüb (17) getüreler. Tob saña gele sen dağı tenhâca bulunub çevgân ile toƙı [62a] darb idesin ve girü döndürüb atlu arasına girmemekle çevgân darbindan ve toƙuşmadan (2) ve at tekerlenmekden emîn olasın. **Yigirminci Bâb Düşmen ile muƙâbele semtin beyân (3) ider.** Ey oğul cenk deminde olmaya ki süst hareket

idesin. Zîrâ cenkde hem (4) süst hareket itmek bahâdurluk şartı degildir. İmdi seniñ aḡşām ta‘ āmıñı (5) düşmen yemezden aḡdem düşmeniñ kuşluk ta‘ āmın sen yiye gör.

Beyt:

Eger şîr (6) şevd ‘adū çî peydā çî nihüft

Bā şîr şemşîr-i süḡan ḡāhem güft

Anrā ki begūr ḡuft (7) bāyed bî-cüft

Baḡāne-i ḡavîş bāyed ḡuft

Tercüme:

Āşikāre yā nihān düşmen egerçi (8) şîr ola

Söyleyecek düşmene sözüm gerek şemşîr ola

Zîrâ ivde cifti ile yatmaz (9) ol kimesne kim

Yatmak için yalnızca gūr aña bir yer ola

Çün cenge durduñ (10) bir ādem ilerü gitmege fırsat bulduñ cehd it merdānelik göster. Tā ki murādıñı alasın. (11) Ba‘ dehu meydān olub düşmen arasına düşdüñ ise cehd it (12) adımıñı girü almayasın. Cenge ziyāde iḡdām it ki öyle tarlıḡdan cān ḡurtarasın. (13) Zîrâ düşmen sende cūr’et görüb fütür göremez ise. Senden el çeküb (14) yaḡîn gelmege ḡavf iderler. Mevt fikrin itme süstlük ve ḡorḡu gösterme. (15) Şöyle ki ḡavf ü ḡaṡar gösteresin adını düşmen saña musallaṡ olur. Biñ cānın (16) var ise ḡalāş mümkün degildir. ‘Āḡibet ya mevt ya esîr olmaḡdır. İmdi leke ile (17) helāk olub yā esîr olmaḡdan ise bahādırılık ve nāmdārılık ile ölmek [62b] esîr olmaḡdan yegdir. Zîrâ muḡanneslikle nāmıñ yād olursa. Emsāl ü aḡrān ve ‘avām-ı nās (2) arasında ḡicābdan ḡayrı ḡaşılı olmaz ve hem ‘ulūfe ve zaḡîrin ḡaṡ olunub (3) yiyecek itmek bulamazsın. Ādeme itmegi nāmına göre virürler. Egerçi Allāhu subḡānehu ve te‘ālā (4) Rāzıḡdur. Herkes rızḡın virüb bir ḡapudan kesilür ise özge ḡapudan (5) virür. Lakin ādem miḡnetlik ile bed-nām olmaḡdan ölüm yegdir. Zîrâ ol (6) kimesne ki erlik ile zıḡr olunur medḡ olunub şenā olunur ve daḡı ol (7) kimse ki miḡnetlik ile yād olunur. Zemm olunur. İmdi faḡr ile ölmek ‘ār ile (8) zindeḡānilikden evlādır. Andan mā‘adā nā-ḡaḡḡ ḡan dökmege meyl itme ve ḡîc (9) bir müslümānın ḡelāl bilme. Meger ḡışāş ola veyā şer‘en ḡatli icāb ider bir ḡālî (10) ola. Ammā şer‘en ḡatli lāzım olmayanlarıñ ve ḡünāhsızlarıñ ḡanın dökmeḡ ḡünāh-ı ‘azîmdir. (11) Pes bilmiş ol ki cihānda kişiye belā nā-ḡaḡḡ itdüḡi sebebden gelür (12) ve dünyāda belāya uğraduḡundan ḡayrı ḡıyāmetde cezāsın bulur ve ol sebep ile (13) bed-nām olub zîr-i

destînde olanlar senden emîn olmayub hâzer üzere (14) olurlar ve halk-ı ‘âlem senden ürküb seni düşmen ‘add iderler kaniña çalışub (15) senden nefret iderler. Âhiretde cezâsın gördükde gayrı dünyâda (16) dahı lâbüd görseñ gerek. İmdi ey oğul niçe kitâbda gördüm ve tecrübe itdim ki (17) nâ-hağ kan iden kişi bu cihânda cezâsın buldı ve bulur. Zinhâr şümme zinhâr [63a] nâ-hağğ kandan cânıñı ve evlâdıñ esirge. Zîrâ yaramaz işü âdemiñ kendüye gelmez (2) ise evlâdıñıñ önüne gelür. Ammâ ol kişiniñ ki kanın dökmek hağğdır ve seniñ (3) ve ‘İbâdu’l-lâhıñ şalâhına hayrludur. Anın katlinde takşîr itme. Takşîr olunur (4) ise nizâm ‘ibâdu’l-lâhı fesâda virmiş olursun. Hünrîzlik hağğında sere ‘aķıbet-i müfriz (5) niçe ki ceddîm Şemsü’l-Ma‘âliden haber virmişlerdir. Hikâyet: Şöyle (6) bilmiş ol ey oğul ceddîm Şemsü’l-Ma‘âlî kana hünrîz olub hîc kimesneniñ (7) günâhı ‘afv itmezdi. Pes merhametsizligi sebebden ‘askeri kendüye kîndâr (8) oldılar ve oğlı benim ‘ammım Felekü’l-Ma‘âlîye haber gönderdiler ki biz bunuñ kan dökdü (9) gündün bizâr olduk. Bu tarafa gelürsen gel. Bunu kaldurub seni Emîr idelüm yoksa (10) mülke ve hükûmete ecnebî yâd kişi mâlik ve hâkim olur. Felekü’l-Ma‘âlî fikr itdi ki (11) pederine hıyânet itse olmaz ve eger bir hâl itmezse ‘askerî tâ’ifesi (12) hıyânet idüb âherin getürüb hükûmet ve imâreti aña virürler. Nâcâr gelüb (13) nâcâr pederin aħz birle timur kafesine koyub Cenâşel nâm kal‘aya gönderdi ki (14) anda habs ideler. Ammâ ma‘an olan müvekkeller arasında ‘Abdu’l-lâh nâm kimesne hecine (15) binüb Şemsü’l-Ma‘âlîniñ yanınca giderdi. Bir gün Şemsü’l-Ma‘âlî mezbûr ‘Abdu’l-lâh (16) dan sū’âl idüb eyitdi. Yâ ‘Abdu’l-lâh ‘acabâ bilür misin ki bu işe (17) kim sebep oldı ve kimiñ tedbîri ile oldı ki bunuñ gibi iş ola ve benim [63b] haberim olmaya ‘Abdu’l-lâh eyitdi ki bu işe fülân ve fülân sebebdirler diyüb (2) ru’ûs-i ‘askeriden beş kişi şaydı ve ‘askeri izlâl iden bunlar (3) idi ki oğluñı getürüb bir yaña hükûmete giçürdiler ve seni bu hâle revâ (4) gördiler. Lakin mâbeynde varub gelen ve halkı yemînleşdiren ben idim (5) ve bu hâle gelince ben bileydîm. Ammâ ey şâh bu maşlahatı ne anlardan ve ne benden (6) bilmek gereksin. Kendü nâ-ma‘kül ve nâ-münâsib ve çok âdemi nâ-hağğ yere gâdr ile (7) katl itdüklerden bilmek gereksin. Şemsü’l-Ma‘âlî eyitdi: Ey ‘Abdu’l-lâh benim (8) bildüğim âdem katl itmekden olmadı. Belki katl itmemekden oldı. Zîrâ ben seni ve ol (9) beş âdemi sit ‘ale’s-sitteyn ya‘nî altıyı altmış üstüne katl ideydim (10) bu hâle uğramaz idim. Bu fitne ve fesâd dahı olmayub selâmet bulur idim. (11) Ammâ neyleyem ki peşimânlık fâ’ide itmez. İmdi ey oğul bu hikâyetden iki murâd revâdır (12) biri bu ki düşmen ve dostı bilüb lâbüd def‘i lâzım ve zararı mülâhaza (13) olunur nesnede fırsat-ı fevt itmeyüb ihmâli ma‘kül görmeyüb (14) ol gâ’ileniñ bir gün ol def‘ine sa‘y idesin ve ol nesne ki zarar mulâhazası (15) olmayub belki eylesün dünyevî ve uhrevî vebâli revâdır. (16) İhmâle birağub itmeyesin ve dahı ey oğul zinhâr bir uşağı hâdım ya‘nî (17) tavaşî itmege

heves itme. Zîrâ bir Müslümânîñ neslin kaç' itmekdir. Ziyâde [64a] zulm ve günâhdır. Ancak gayrılar itdügi hādımlardan olursa ba'ış bu kadar zîrâ (2) günâhın gayrılar çeküb şafâsın sen sürersin ve dağı cenkde çok da bahādurluk (3) ve civânmerdlik gösterüb kendüñi düşmen arasına düşürme. Zîrâ ortaya (4) girüb lâ-battālî şecâ' at gösteren hemân gelin beni öldürün dimiş gibi olub (5) kendü nefsinı helāk itmiş olur. Cehd it ki 'âkılâne hareket ile düşmene (6) fırsat buldukça helāk idüb arslanlar nāmın bulasın. Eyü nām çün cehd ile (7) olur vaqtâ ki nām ü nişân ile ni' metiñ ve mālın çok ola. Mağalline harc itmek gerekdir. (8) Ol devletin lezzetin bulasın mağalline harc ve takvāya bezl olmayınca dağı ol māl (9) ve ni' metiñ lezzeti ve hāşılı olmaz. **Yigirmi birinci Bāb Māl Nice Cem' İtmek ve Neye (10) Hırac itmek beyānındadır.** Ey oğul teکشir-i mālâ sa'y eyle ne tārîki ile cem' idersen (11) it lakin helâlden olmak şartdır. Ammâ cehd eyle ki muhāţar ile olmaya (12) selāmet tārîkinde ola. Tâ ki cem' itdügin māl saña kıala. Ol sebebden (13) niçe sevāba nâ'ıl olasan. Ammâ harāmdan cem' idersen 'âkıbet māl gider. (14) Vebālî saña kıalur. İmdi kesb itdügin mālî muhāfāza itmek olur (15) olmaz yire şarf ve telef itme ve süfehâ tārîkine gitme. Zîrâ mālî hıfz (16) itmek tahşil itmekden gücdür. Zîrâ çok kimse tahşil-i māl ider. (17) Ammâ cömerdlik ile muhāfāzasına kıadır olmaz. Şöyle kim iktizâ idüb [64b] hācetin olur ise kimseden deyn alub ne yerine kıomağı sa'y eyle ve maşrafıñı (2) irādıña göre it. Belki irāddan maşrafı cüz'î nokşân eyle. Tâ ki (3) bir nâ-ma' lüm maşraf olinca maşrafdan nakış itdügin mālî harc idesin. (4) Yoksa maşraf irāddan ziyâde olur. Mālî Kıarün kifāyet itmez. (5)

Beyt:

Çü berdarî azāb deryā-nemū
Şevēd huşk çün çeşme bāyed derū

Ya'nî(6) Kııl ucıylâ deryādan şu alınursa çeşmelerden imdād olinca kıuru olur (7) ve dağı ey oğul göñliñi bir nesneye bi'l-küllî bend itme. Tâ ki ol göñül bend itdügin (8) nesne eliñden giderse melûl olmayasın. İmdi mālın çok olduğı takdırce (9) faķirligi ferāmüş itme ve maşrafıñı olur ile gör. Zîrâ aķçesi az kimesne ki (10) maşrafını bilür. Maşrafını bilmez mālî çok ādemden yegdir. Zîrâ maşrafını bilüb (11) harac ider. Ādemiñ 'âkıbet nevķat olursa bir nesnesi bulunur. Ammâ mālî çok (12) maşrafın ve hesābın bilmez. Fâ'idesin ve zararın bilmez kimesneniñ zamānında nesnesi (13) bulunmaz. İmdi zamānında eliñde bulunmak āhere muhtāc olmağıdan yegdir dimişlerdir ki (14) kışi düşmenine şey kıomak şöñra dostına muhtāc olmağıdan evlādır ve dağı (15) dimişlerdir zahmetle hıfz itmek

zahmetsiz talebden yegdir. Meşelâ elüñe bir nesne (16) girse sehl senedir. Bu ne olsa gerek dime az şey hıfz itmeyen çok (17) şey hıfz itmez ve dahı cehd it ki kendüñi ve mâlîñi ğayrınıñ mâlından ziyâde [65a] hıfz itmese sa‘y idesin. Zîrâ seniñ işiñden ve mâlîñdan saña fâ‘ide var. (2) Ammâ ğayrınıñ mâlından ve işinden saña ne fâ‘ide var. Ancak bir dost yâhūd bir Müslümân (3) ‘ırzını ve mâlını ve işini saña sipâriş ve emānetitse mâlîñ ve işin gibi yâhūd (4) ziyâde muhâfazaya muhtâcdır ki ol sebep ile Allāhu te‘ālâ seni ve mâlîñi ve ‘ırzını (5) ve işiñi hıfz ider ve halk mâbeyninde şâhib-i emānet ve diyānet söylenürsin. (6) Bu dahı fâ‘ide-i ‘azîmedir ve dahı her işde kâhil ve ağır cānlı olma ki kâhıllık (7) ve ‘âcizlik teni büyük ‘ār olub bedbâhtlık ve devletsizlik nişānıdır. (8) Emegi ziyâde olan işiñ hâşılı ziyâde olur ve emegi az olan işiñ (9) hâşılı az olur. Pes hayf değil mi cüz‘î emek takşiriyle çok fâ‘ide (10) zâyî‘ ola. İmdi ‘âcizliğin āhiri muhtâclığa münce olur. Āh ü nedāmete (11) sebep olur. Şoñra peşimānlık fâ‘ide itmez. Geldik imdi vaqtā ki emek çekdiñ (12) himmet itdiñ bir mikdār nesne her ne ise hâşıl itdiñ. Cehd it ki emegin (13) hâşılını yine şarf idesin. Tā ki emegin ğayrıçün olmayub zâyî‘ olmaya (14) ve dahı bir ‘azîz nesne ki ‘azîz kimesne senden talepitse dirîğ itme. (15) Zîrâ her ne mertebe ‘azîz nesne ise dahı kabriyle girmez ve eliñde olan nesneye (16) kânî‘ ol ki kânā‘at bir dükenmez kenzdir. Nitekim dimişler: E‘l-kānā‘āt kenz lā-أغني (17) ve dahı çok harîş ve tama‘kār olma. Niteki dimişlerdir: ‘Azz men kani‘ ve zell men tama‘ [65b] Zîrâ ol nesne ki muḳadderdir saña gelür. Hırş ve tama‘ ile olıcaḳ şey olmaz ve (2) halk ile hūsn sülūk idüb şîrîn-zebān ol. Şefā‘atlerin kabūl eyle (3) ve saña hayırlı iş buyururlarsa vüçüda getürmege sa‘y eyle. Hılāfin itme dā‘imā (4) hayr sa‘y it. Tā ki nāmîñ beyne’n-nās hayırlı kişilik ile meşhūr olsun. (5) Zîrâ halk beyninde ḳadri ve ḳıymeti olmaz ve bilmiş ol ey oğul kânā‘atle ğinānîñ (6) bir fâ‘idesi budur ki hayrı ve şerri olmayan ğanî kimesneniñ halkdan talep (7) ve cerr semtinde olmaduğcün her ne ise i‘tibārı vardır ve sözi ve şehādeti (8) maḳbūldür. Ammâ faḳîr ki talep ve cerr semtindedir. Halkıñ yanında ne i‘tibārı ve ne (9) mekānı var. İmdi kânā‘at ile müstağnî olmaḳ a‘lā hāl ve faḳîrlik ile (10) cerrārılık ednā hāl olduğı zāhir oldu ve dahı görmez misin ki bir ğanî cāhil (11) kimesne yād olunduḳda medḥ olunur. Faḳîr kâhil zıkr olunduḳda zemm olunur (12) ve ḳ.s ‘Ali hüve‘l-bāḳî. İmdi bu dahı ma‘lūmun olsun ki her nesneniñ (13) bir ziyneti var. Ğanîler ziyneti ve bezegi fuḳarāya in‘ām ve iḥsān itmek. İmdi sa‘y eyle ve şadaḳa (14) ve zekāt da imsāk itme. Hadd-i vasaṭı gözedüb isrāf itme. İsrāfîñ (15) ‘ākıbeti şomdur. ḥaḳḳ subḥānehu ve te‘ālānîñ nehy itdüğü ve sivmedüğü şom olur. (16) Niteki Rabbü‘l-‘izze Cell ü ‘alā buyurur. *Kulū veşrabū velā tūsrifū inne‘l-lāhu lā yuḥibbul’mūsrifîn.*⁴⁹ [66a] İmdi

⁴⁹ “Yiyin için fakat israf etmeyin. Çünkü O, israf edenleri sevmez.” Araf/31

çünkühakkte‘ālā müsrifleri sivmez vâcibdir ki sen dağı müsrif (2) olmayasın. Zîrâ ne‘ûzu bi’l-lâhu te‘ālā her âfet ki gelür bir sebeb ile gelür. Fakrın dağı (3) âfeti isrâfıdır. İmdi ma‘lûm ola ki kişi kendüye lâzım olan nesneye hârac (4) itse isrâf degildir İsrâf oldur ki ‘abeş hârac olub ne dünyâda ne âhiretde (5) nef‘î ola ve dağı bilmek gerek ki isrâf yalnız mâlde ve hârcda degildir. Sözde (6) ve kelecide ve her işde dağı olur. Ol maşûle isrâf bedeni ârîdür ve nefsi (7) incidür ve cânı şıkar ve ‘aklı şaşurur ve sağ âdemi hasta ider görmez (8) misin ki çerâğın şu‘lesi kadar nice yağıdır ve yağı endâze ile olınca (9) şu‘lesi tamâm ile olur vaqtâ ki yağın isrâfla ziyâde ve fitile başına yerişe. (10) Lâ-şek çerâğın söyünmegine bâ‘iş olur. Pes ma‘lûm oldu ki çerâğın şu‘le (11) ve hayâtı yalnız yağdan degildir. Belki i‘tidâl hâldendir. Ol sebebdan hakk(12) subhânehu ve te‘ālâ isrâfı men‘ idüb hükemâ dağı zemm itmişlerdir. Ammâ şağın e’l-hâzer. (13) E’l-hâzer isrâfıdır diyü dirligi üzeriñe tar itme. Acı hâl ile evkât gûzar olma. (14) dirlükli üzeriñe miqdârınca giçür ve kendü şalâhın için olan nesneniñ (15) hârcında takşîr itme ve kendü cânıñı esirge mâl egerçi ‘azîzdir. Ammâ cânıñdan ‘azîz degildir. (16) Fi’l-cümle cehd it ki bağıl-i mümsik ü... müsrif olasın ve dağı ey oğul (17) malıñdan bir kimesne yanında emânet koyayım dirsene. Müsrif kimesnede emânet itme. [66b] Zîrâ müsrif isrâf ile zâyî‘ itmek ihtimâli olur. Ammâ ganiyi mümsik hıfz ider ve dağı (2) kumâr-bâz ve içkiciye işiñi inanma ve her kimi görürsen hırsız bil tâ ki mâlın hırsızdan (3) emîn ola ve helâlıñden mâl cem‘ inde takşîr itme. Her kim takşîr itdi. Devleti (4) ve sa‘âdeti hıc uykuñdan bîdâr olmadı ve maşûdî her ne ise hâşıl olmadı (5) ve mahrûm kaldı andan sonra şöyle bil ey oğul dünyâda iki nesne vardır ki halk (6) birinden firâr ve birini taleb iderler. Biri râhat ve biri zahmetdir. Ammâ ikisi dağı (7) âdeme lâzımludur. Zîrâ râhat zahmetsiz olmaz ve zahmet râhatsız olmaz. Niçe (8) ‘uğalâ-i ‘Acem dimişlerdir. Ten asânı der-rencet ve renc ender asânı. Ya‘nî (9) beden râhat görmek muqaddem zahmet çekmek iledür ve zahmet çekmek muqaddem râhat (10) olmağıdır. Meşelâ kişi emek şarf ve zahmet çekerse baylık ve râhat görür. (11) Emek çekmeyüb râhat kalursa yoksulluk zahmetin çeker şöyle ki bu (12) günün zahmeti yarınıñ râhatıdır ve bugünün râhatı yarınıñ zahmetidir. (13) Dünyâ ve âhiret ahvâli dağı buña kıyâs olunur. Mü‘min-i muvaḥḥid dünyâda itdüğü (14) ‘ibâdet tarîkıñden ve eger kendüye nâhakḳ olan ibdâ tarîkıñden çekdüğü (15) zahmetin bedeline rûz-ı haşrda lütf-ı hakḳ ile râhat ve ḥüsn-i cezâ görmelüdür. (16) İmdi yevmiye eger zahmet ve eger râhat ile her ne hâşıl idesin bir miqdârın (17) nafaqa ve bir miqdârın te’ḥîr itmek hayr itmek gerek. Meşelâ yevmiye on akçe irâdîñ olursa [67a] mümkün göre bir kaçan nâ-hayr idüb lâzımlu olmayan nesne için hârac itme ki pîrlik (2) vaḳti olur yâḥûd gayr ma‘hûd bir maşraf zühûr ide. Ol demde saña meded bulunub (3) def‘-i zarûret desin yâḥûd kendüñi zabt idmeyüb hâraca mu‘tâd (4) isen

bārī bir nesneye h̄arac eyle ki çürümeye ve fenā bulmaya ve zamānında kıymetinden (5) kalmaya. La‘l-i yāķūt ve incü ol altun ve gümüş ve şarī birinc ve bakır ve bu maķūle (6) avādanlığı ivine h̄arc eyle ve eger ziyādeye mālīk olub muhāfazası müşkil (7) olursa. Topraġa emānet eyle. Zīrā toprakdan yegrek emīn olmaz. İstedüġin (8) vaķit bi‘t-tamām saña teslim ve sermāye zāyi‘ olmaz ve daġı vaķtā ki h̄elālinden (9) bir miķdār taġmīl idinesin. İhtiyāc vāķi‘ olursa tecemmülünden bir nesne şatma (10) ġayrı tedārik eyle. Def‘-i zarūret itmege sa‘y idesin. Zīrā nāçār kıymetinden (11) noķşān ile şatub sehl-i müddetde iflās iķtizā idüb düzeniñ (12) bozılır ve daġı ey oġul borca heves itme ve fā‘ide ile aķçe alma ki ol (13) maķūle h̄āl ādemi ġor ve ġürmetsiz ider. Kendü nefsiñe zulm itmiş olursun. (14) ve cehd eyle ki kimseye borc aķçe virme. H̄aşşa ki dost ola zīrā ki virmekde (15) ihmāl ider ve taleb idersen gücine gelür. Dostluk düşmenliğe tebdīl (16) olur. Dosta virdüġin mālā artık mālımdır dimemek gerek. Yāġūd taleb itmeyüb (17) kendüligine edā idince şabr itmek gerek. Tā ki dostluġa h̄alel gelmeye. Dostı [67b] düşmen itmek ve dostı düşmendān bilmemek cāhiller işidir. Meger mücerreb ehl-i H̄aķķ (2) dost ola ki talebdē aķdem edāya sa‘y ide. Zīrā dostın bu kadar işinde (3) bulunmamaķ daġı mürüvvēt degildir ve düşmeni dost itmek düşmen ile dostı (4) fark itmek ‘āķiller işidir ve daġı ey oġul eliñden gelen ġayrı müsteġaķlarından (5) dirīġ itme ve kimseniñ mālında göziñ ve tama‘ın olmasun. Tā ki ġaķķ beyinde (6) emānetdār ve ‘iffetlikle ma‘rūf ve dünyāda memdūh olasun. **Yigirmi İkinci Bāb (7) Emānet Hıfz İtmek Beyānındadır.** Şöyle bilmiş ol ey oġul bir kimesne saña (8) emānet komaķ murād itse cehd it ki almayasın ve qabul itmeyüb bilā-fā‘ide (9) yüklenmeye gör. Zīrā emānet hıfzı bir belādır ve üç h̄ālden h̄ālī degildir. Biri (10) budur ki emāneti mālīñdan ziyāde hıfz ile zaġmet çekmeyesin ve şāġibi (11) istediġi vaķit viresin. Biri daġı tama‘ idüb inkār itmeyesin. Biri daġı (12) belki zāyi‘ ola. H̄icābda qalasın bu üç h̄āleti birbir beyān ideyim. Evvelā emāneti (13) bir ġoş hıfz idüb şāġibi taleb itdikde teslim idesin. Nitekim H̄aķķ (14) te‘ālā buyurur. *İnne‘l-lāhe ye‘murukūm en tū‘eddū‘l-emāneti ilā ehliḥā*⁵⁰ kerīmesi üzere (15) H̄aķķ subḥānehu ve te‘ālānıñ fermānı yerine getürmüş olursun. İmdi emānet (16) qabul itmek ‘āķılāne ġareket degildir. Cehd it ki qabul itmeyesin lāzım gelüb (17) qabul idersen muhāfazasına taķayyüd eyle ve ġıyānet itme. Zīrā ġarāmīniñ [68a] bile mürüvvētden behresi olursa emānete ġıyānet itmez. Buña münāsib **Hikāyet:** (2) Rivāyet olunur ki bir ġāce seġer vaķtinde ġamāma giderken ‘ale‘t-ṭarīķ bir dosta (3) uğrar ve kendisiyle murāfaķatın taleb eyler. Ol dost ni‘m seniñle ġamāma dek varurum. (4) Lakin ġamāma girmem. Zīrā āġer yerde işim vardır. Pes ikisi ġamāma dek (5) varduķda ol kişiniñ

⁵⁰ “Allah, size, emanetleri mutlaka ehline vermenizi emrediyor. “ Nisa 4/58

yolı āher kûçeye gider ve gice zûlmeti olmağla ne tarafa (6) gitdüğinden ẖāceniñ haberi olmaz. Meger ‘ayyār ẖarāmī ol vakit şikāra çıkmagla (7) ẖāce öñine çıkdı. H̱āce mezbûrı kendüsiyle olan dostı kıyāsıyla (8) yanımda yüz altunım vardır. H̱amāmda zāyi‘ olmağdan ẖavf iderim. Yanıñda tursun (9) diyü uğruya teslim eyler. Ol dağı kabûl idüb kabz ve yolda oturub (10) ẖāceye muntazır olur. Pes ẖāce ẖamāmdan çıkub gün dağı doğub (11) ol uğrı üzerine mürûr itdikde bildü ki âdem olmamağla muḳayyed olmayub (12) giçerken uğrı ẖāce’i çağırub gel emānetiñi al didi. H̱āce (13) bilmedügi kimesne olmağla ne şekl emānetdir didi. Uğrı didi gice virdüğün (14) emānetdir diyüb altını ẖāceye teslim itdi ve lakin ey ẖāce (15) seniñ emānetiñ sebebiyle işimden ḳaldım ve bir nesne ẖaşıl itmedim didi. (16) H̱āce eyitdi nice iş idi işin ol kişi tırād ‘ayyārılık ile böyle (17) şehirlerde zûlmetde çıkub bir şey peydā iderim. H̱āce bu sözi [68b] işitdi. H̱ayrān olub ya bu altunları ne ‘aceb alub gitmedin. Ben ḥod seni (2) bilmezdim. Bir dosta birdim kıyās iderdim. Ol ẖarāmī didi ki eger bu altunu (3) kendü hünerim ile taḥşil itmiş olaydım her ne ise saña virmezdim. Lakin (4) çün emānetdir. Emānete ẖıyānet nā-merd işidir. H̱āce çün bu sözi (5) işitdi. Bu mürüvvetin içün bu yüz altını saña hibe itdim. Helāl olsun (6) didi. Pes gör imdi bir ẖarāmī ẖıyānet itmedi. Emānete sen dīndār (7) ve ehl-i H̱aḳḳ olasın. Niçe emānete ẖıyāneti mirā göresin. İmdi bu üslûbda (8) aldın virdin ise zahmetiñe göre sevāb ẖaşıl idersin ve biri dağı (9) dirsın kimse taḥdīḳ itmeyüb ẖıyānet ile ma‘rûf olursun yāḥūd (10) muḥāfazasında ḳuşûr itdiñ diyü tazmīn olunursun. ‘Alā külli ḥāl (11) ḥicāb çekersin. Bir dağı emānete ḫama‘ bile ẖıyānet ve inkār idince ol (12) dağı ikiden ḥālī degildir. Ya zor ya darb ile taḥşil iderler ve ḥalk (13) arasında bednām ve bī-i‘tibār ve emsāl ü akrān arasında şermsār olursun. (14) Yāḥūd inkār ile saña ḳala. Ol emānetin ḥayrın görmeyüb hebā olduḳda (15) ‘inde’l-lāhu rû-siyāh olub kıyāmetde ‘azāb ü ‘ikāb çekersin. **Fāşıla** (16) Ammā ey oğul bir kimesneye emānet vaż‘ itmek murād idersen e’l-ḥaẕer [69a] gizlū virmeylesin. Kimse malıñı eliñden almaz. Hāy benim mālım olduḳın kimse bilmesün (2) dime. Birḳaç dīndār ehli sermāye müslümānları şāhid eyle ve ḥüccet-i temessük (3) dağı alursan eyüdü işiñi muḥkem itmiş olursun ve dağı yemīn itmegi ‘ādet (4) itme mümḳüniñ olursa gercek yere dağı yemīn itme. Tā ki ḥalk arasında çok (5) yemīn itmek ile meşhūr olmayasın ve şöyle bil ki eger varlu iseñ ḥalk söziñi (6) taḥdīḳ ider. Yemīne ḥacet ḳalmaz ve iḳtiżā idüb yemīn idersen kabûl (7) iderler ve eger faḳīr iseñ ve ḳizb ile meşhūr isen gercek söylersen (8) ve gercek yemīn idersen dağı taḥdīḳ itmezler. Öyle olunca yemīne ne ḥacet (9) emānet-kārılık kimyādır dimişlerdir. Zīrā vaḳtā ki emīn ve rāstgū ve emānete lāyık (10) olduñ cümleñiñ mālī seniñdir. Sende emānet vaż‘ iden geldiyse virdiñ (11) gelmediyse ve kimesesi olmasa saña ḳalur. Ol vaḳt veyā neng üzere ḥareket (12) idersen bu vech ile ḥalkıñ mālī emīn ve

dindārındır ve dahı ey oğul (13) cehd eyle kimseyi aldayıcı olmaya ve sa'y eyle kimseye aldanma alışda virişde (14) âdem çok aldanur. Hâşşa kıl ve cāriye hārīd ü fūrūhatında. **Yigirmi Üçüncü Bāb (15) Köle ve Cāriye Alub Şatmak Beyânındadır.** Ey oğul eger kıl ve cāriye almak istersen (16) gāyet fikri ve te'hī itmek gereksin. Zīrā köle ve cāriye bāzārı gāyır cānver (17) bāzārına beñzemez. Benī-âdem istirāsı 'ilmi çok 'ilimdir. Zīrā köle ve cāriye [69b] zāhire ola. 'Aybdan bātında olan' aybu ziyādedir ve bir dahı oldur ki ol nazarda (2) güzel görünür. Tekrār ferāset nazarıyla bakub görince belki zışt görine ve ekşer (3) halk öyle kıyās iderler ki köle cāriye bāzārı ticāret gibidir. Anı bilmemek ki (4) gāyet 'ākıl hākīm gerek ki köle ve cāriye bāzār mağlūb olmamak Zīrā zāhir (5) ve bātın ... benī-âdemiñ 'aybı zāhirinde ise kolaydır. Bilinür fe'emmā (6) bātında ise kim bilürmez ki zeyrek ferāseti nūrānī şāhib-i tecrübe ola ki böyle (7) ola. Hod herkese müyesser degildir. Meger Nebī yāhūd Mürsel Peygamber ola ki ferāsetle (8) bile. İmdi ma'lūm ola ki aşhāb-ı ferāset vara bāb-ı tecrübe köle almak hālinde (9) nice şart ta'yin itmişlerdir ki anıñla hūb ve zıf fark ola. Evvelā benim (10) katımda alduğın 'abdı sen begendikden gāyır ehl-i nazarlar dahı begeneler. (11) İmdi bu bāzārda üç şart vardır. Biri budur ki evvelā ferāset ve kıyāfet (12) ile bir âdemiñ birün ve donında 'ayb ve hūneri bilesen. İkinci sağ mıdır (13) veyā şayru mıdır bilesin. Üçüncü budur ki cins midir bed-aşl mıdır ve ne cinsde (14) ndir ve ol cins memdūh veyā mezmūm mıdır ve ne yirlüdür ve ne işte lāzım ise (15) ol işe münāsibin alasin ki elinden gele ve herkes bu köle bu işe lāyıkdır (16) diyeler. İmdi köle ve cāriyeniñ 'alāmet ve nişānların beyān ideyim. Eger kendü (17) hıdmetiñ ve muşāhabetin içün alursan orta boylu lahm ve şahmda miyān ola. [70a] ve ince bellü ve şürāhī-gerd enlü ve saçı siyāh ve eger şaru ise dahı mülāyim yumuşak (2) gerek ve alı nizāyesi degirmi yumuşak ve eli dahı yumuşak ve derisi yufka ve kemikleri (3) doğru ve lebleri meygūn ve gözleri elā ve kirpigi kara olub kaşı çatık olmaya. Açık (4) ola ve gābğablu ve cehresi allu ve kıızıllu ve hallü ve dişleri ak ve hemvār olub vesā'ir (5) i'zāsı uygun ola. Bu 'alāmetlü köle ve cāriye olur ise laţif ve hoşhū (6) vefādār ve muvāfık ve mūnis olub şöhbete ve ünsiyete münāsib olur. Fe'me'külede dost (7) ve 'akl-ı nişānesi budur ki mu'tedil ilkāma ve semüzlik ve zebūnlukda mu'tedil ola. (8) ve saçı ne ziyāde haşin ve ne ziyāde mülāyim yumuşak ola ve levniniñ ağı ak ve kıızıllığı kızıl (9) ve açık meşreblü ve eliniñ ayası yaşı ve barmaqları arası açuk ve gözleri elā (10) ve gülec yüzlü ola. Bu 'alāmetde olan her zāt ta'limine ve kitābete ve kethūdālığa (11) hāzinedārlığa lāyık olub her işde istiḥdām olunur ise gāyet mu'temed (12) ve emīn olur. Ammā sāzendeliğe ve sa'ir melāhiye lāyık olan köleniñ 'alāmetleri (13) budur ki eti mülāyim yumuşak ola. Gövdesi ne semizi ve ne arık ve miyānı ince ve ayası (14) yumuşak ve barmaqları açık ve cehresi güler olub turşī olmaya ve yüziniñ

dirisi (15) yufka ve saçı çok ve sarı olmaya. Gözleri ala ve tabanı eni düz olur ise (16) sāzendeliğe ve rakkaşlığa münāsibdir ve zeyrek ve tiz fehm olub ta'lime kāyildir. (17) fe'emmā şecā'at ü cenge münāsib olan köle nişaneleri budur ki saçı haşin ola. [70b] ve boyı kaşır olmaya ve tamāmü'l-kāme ve mu'tedil olub böğri ya'nī bili egri (2) olmaya ve endāmı kutlu ola. Eti yumuşak olmaya. Qavī ola ve tamarları çekilmiş ola deri (3) altında uzun görüne ve barmakları yoğun ve ayası ve sinesi ve bağı yaşşı ola (4) ve burnı yoğun ve karnı yaşşı ve bili kısa ola ve gök gözlü olub kara gözlü (5) olmaya. Bu 'alāmetlü köle bahadır olur ve Haş-şinās olur. Fe'emmā hādım ya'nī tavāşī (6) itmege lāyık olan köleniñ 'alāmetleri budur ki siyāh çerde ve turşrū ve yüzi (7) burış olur ve gövdesi zebūn ve derisi yābis ve saçı yufka ve dişleri (8) seyrek ve şavtı ince ve baldırı ince ve dudakları kalın ve burnı yaşşı ve barmakları (9) şakk boyı ve böğri ve boynı ince ola. Bu üslūbda olunca haram-serāyda hādım (10) olmağla münāsibdir. Zīrā dimişlerdir ki hādım diyü yād diyü karındaşı olmağ (11) ve fi'lcümle haremde beyāz hādım ma'kul degildir. Huşušen ki maḥbūb kızıl (12) yüzlü ala gözlü ola ve gāyet hāzer gerek. Şaruşın hādımından hāşsa (13) ki saçı yavlağ ve gözi جمور ve çapaqludan. Zīrā dirler ki bu şıfatlu köle (14) nisāya ya kendüsi 'aşığ olur. Yāḥūd keddlik idüb āḥirine (15) sivdürir. Hāşılı bunun gibiden ḥayr gelmez. Ammā harbendeliğe veyā sekbānlığa (16) deveçiliğe lāyık olan köleniñ 'alāmeti budur ki gözi ve göziniñ kapaqları (17) ve kirpigi kaşır ve gözleri gök ve göziniñ beyāzında noktalar ola ve dudakları [71a] uzun ola ve dişleri seyrek ve uzun ve ağız bol ola. Bu 'alāmetlü köle murdār (2) ve ḥayāsız ve edebsiz ve şerir olağandır. Deveçilik sekbānlık (3) ve bu maḥūle ḥıdmetinden ḡayrıya lāyık degildir vallāhu a'lemü bi's-şavāb ve eger (4) aşcılık ve karavaşlık için köle iştirā itmek murād idersen. Gerekdir ki yüzi (5) gökçek ve bedeni pāk ve baldurları za'if ve bilekleri ince ve gözleri elā. (6) Ancağ cezvi gök olursa yaḥşıdır ve boyı tamām ve ḥalkı vāsi' ve ḥalīm olub. (7) tiz tabi'at olmaya ve saçı şaru ola. Aşcılığa gāyet münāsibdir. (8) Ammā didüğimiz 'alāmetlerden ḡayrı köleniñ aşı ve nesebi eyü olmağ şartdır. (9) Ammā aşlı ve nesebi bed ve nā-cins olmaya. Zīrā bunlar tā'ife tā'ifedir. İmdi (10) tavā'if mezkūr daḥı bu vech üzerekdir ki cümleden aşısız ve bed-güher ve bed-ḥū (11) kıbçağdır ve cümleden ḥoş-ḥū ve 'aşıret ve ḥızmetin gözleyici ve yir yirlilüdür (12) ve cümleden yürekli Türkdür ve cümleden ziyāde zaḥmete ve belāya şabr idicide (13) efendisiniñ her ḥāline muvāfiḳ hareket idici göricidir ve cümleden (14) süst endām çekel cinsidir. Qabīle-i mezkūra Özbekistān ve Türkistān ḥalkındandır. (15) Tavā'if-i mezkūra ve sā'iriñ ḥüner ve 'ayb ü sīret ü şıfatlarıniñ tafşili (16) bunda Türkdən murād Özbekistān tarafında olan Türkdür. Bu veche üzerekdir ki beyān (17) olunur. Tā'ife-i Türk tā'ife-i mezkūr ḥūylar ve maḥbūblar olurlar ki bir āḥir tā'ifede [71b] bulunmaz ve zıştler ve

çirkinler olur ki vaşf olunmaz. Ammā Hindū ki Türkūñ ‘aksince dirler (2) ki cümle zişt olub hıc güzeli olmaz ve Türke göre Hindülük başları büyük (3) olur ve yüzleri ve gözleri yufka kapaqlı degildir ve burnı yaşşı ve dişleri ve (4) dudakları dil-pesend degildir. Hāşıl cümle a‘zāsına naẓar idince zişt ve çirkin (5) görünür. Türk gibi degil Türk şūreti ve şıfātı ve ẓerāvet ve hūyluġı ve güzelleri (6) cümle cinsinden a‘lādır. Ammā zişt ve çirkinleri daħı ġāyet zişt ve çirkin (7) olur ve Türkün ‘aybları budur ki ẓabī‘ati saħt olur. Bir nesne öğrenmegi (8) gücdür ve naşīhat dutmaz ve ma‘rifetsiz ve mütekebbir ve heyyeblü ve ādemsiz ve acı dillü (9) ve bedmest ve şavaşġan olur. Ammā gicelerde ẓatı ẓorẓaġ ve yüreksiz olur. Gündüz (10) itdüġi bahādurlıġı gice idemez. Ammā ẓā‘ife-i meẓkūreniñ hūneri daħı budur ki (11) bahādur olurlar ve riyāsiz olub düşmenlikların gizlü itmeyüb āşikār iderler (12) ve yoldāşına yardımcı olur. Her ne iş işmarlansa ġaġķından gelür ve ‘işret deminde (13) teni ve cesedi yumuşak olur. ẓā‘ife-i sıķlāb ve ru‘ūs daħı Türk ẓabī‘atine (14) ẓarībdir. Hem Türk gibi bunlar daħı pāk ẓā‘ifedir ve cisimleri yumuşak (15) ve fehmlü me‘mūr olduġı işi ġoş işleyici ve şīrin sözlü ve bahādır (16) olurlar ve Türkten ziyāde taħammül şāħibi dirler ve daħı gice vaķtinde Türkten (17) yürekli dirler ve Efendilerine Türkten ziyāde muħabbet iderler ve Türkten muħteşem [72a] olurlar. Ammā niçe dürlü ‘aybları vardır. Biri budur ki ġırsız uğrı olurlar. (2) Efendisine mālına gizlüce diş ẓoyıcı ve yaramaz işlüce ẓabī‘atleri süst (3) ve firārī olurlar. Ammā ẓā‘ife-i Rūm cinsiniñ ‘aybları budur ki süst ve kāhil (4) yüreksiz ve lisānı şaķil olub faşih olmazlar ve tende ẓab‘ olurlar. Ammā ġoş (5) rāyiħalu ve ağır başlu ketħüdā-meşreb olurlar ve dillerin dutarlar. Ya‘nī çok sözlü (6) olmazlar ve işde gücde mühmil olmayub bir ġoş görürler. Ermeni cinsiniñ ‘aybları (7) budur ki bed-fi‘il ağır cānlu ve uğrı ve nūrsuz ve ġāyin ve yalançı ve kefare-dost olur (8) lar. Ya‘nī kifā ile ẓonuşmaġa mā‘il olurlar ve yüreksiz ve ẓuvvetsiz ve efendisine muħabbetsiz (9) olurlar ve lakin hūnerleri daħı budur ki lisānı faşih ve tīz fehm ve istedüġin (10) ve gördüġin tīz öğrenür ve kendü şīvelerinden ve ġareketlerinden lezzet alub her ne (11) iderlerse kendülere ġoş gelür. Ammā siyāh ẓullar ve köleler daħı bu üslüb üzere (12) dir ki Hindülerin ‘aybu dillü ve ağır sözlü müfsid olurlar ve cemī‘ ẓā‘ifeye (13) muħālifdir. Ya‘nī hıc bir cinse kendülerin beñzetmezler. Şöyle ki her cins bir birine (14) ẓarışub alış viriş iderler ve derzi derziyle ve culħa culħa ile ve her (15) erbāb-ı şānāyi‘ birbiriyle oturub ẓalkub ve yir ve iġerler. İllā Hindüler ki (16) Ĥāẓret-i Ādem peyġamberiñ zāmānından bu zāmāne gelince hıc şān‘at ehliniñ (17) ikisi bir yere geldüġi yokdur. Meger ki baķķāl ẓaşşāb itmekçi yā tüccār yā siyāhī [72b] olalar. Bunlar birbirine ẓarışurlar. Ammā ehl-i şān‘at olanları birbirine ẓarışmak mümkün degildir. (2) Ammā Hindüler daħı bir ẓaç ẓā‘ifedir. Her biriniñ ẓavli ve fi‘ili başķa olub (3) birbirine beñzemezler. Herbiri bir cins-i āħirdir.

Ba'zınıñ çendān fā'idesi olmaqla (4) taḳayyūd olunmadı. Ancaḳ cümleden evcehi ve şefḳatlüsü ve naşihat ḳabūl idici (5) ve bahādurı ve ağır başlusı Behremen-nāmende olan ṭā'ifesi veyā Rāvut (6) veyā Keşrān cinsleridir. Behremen 'āḳıldır ve Rāvut bahādur ve Keşrān ağırbaşlı (7) dur ve bunlardan ḡayrıda hūner bulmadım ve siyāh-çerde ki Sūdān dinilür bir ḳaç (8) ṭā'ifedir. Eyüleri Nübī ve Ḥabeşidir. Ammā Ḥabeşī Nübīden eyüdü. Zīrā Ḥabeşleri (9) Ḥazret-i Resūl-i Ekrem şallā'l-lāhu 'aleyhi ve sellem çok ayıtmışdır va'l-lāhu (10) a'lem. İmdi her ṭā'ifeniñ aḥvālī ma'lūm oldı. Bu daḡı ola ki köleniñ (11) iştirāsında üç şart vardır ki alınacak köle ḡasta olmaya yāḡūd ba'zı (12) a'lāyim ile ḡaste olıcaḳ mıdır bilinmege. Muḡtācdır ve anıñ nişān u 'alāmetleri (13) vardır. Anıñla ne olduḡı ma'lūm ve zāḡır olur. Evvelā bir köle yā cāriye aldudın (14) vaḳit bir kerre görmekle ḳanā'at itme. Zīrā ādem vaḳit vaḳit görünür. Eger nāzırnıñ (15) ve eger manzūrın vaḳitleri birbirine beñzemez vaḳit olur ki evvel nazarda saña (16) ḡüzel görine. İkinci nazarda ḡilāfı görine. Üçüncide köle kendüsi ḡālinden (17) bir ḡāl naḳl idüb tebdil ola. İmdi bir ḳaç nevbet te'amül ile nazar itmek [73a] gerekdir ki 'aybı varısa zāḡır ola ve Ḥaḳıḳat ḡālīne vāḳıf ola. Sen gizlū nesne (2) si ḳalmaya. Çok bir ḳaç vardır ki henüz zāḡır olmamışdır. Ammā olsa gerek 'alāmet-i emrāz (3) budur ki ḳaçan görsen ki köleniñ dengi şaru veyā beñ-beyāz ve ḡüzelleri kızıl ve çuḳura (4) düşmüşdür. Ma'lūmdur ki ol köle bu aşır marazı vardır ve eger göziniñ ḳapaḡı (5) şişik görünür ise istiskā marazı vardır ve eger yüziniñ kemüḡi (6) egri ve yumru görünür ise. Yüzünde bu esir nişānesidir ve daḡı baş açub (7) saçı siyāh ve siyāhlıḡı ziyādece olursa şacını pāk yıḳaduḡlarına delildir. (8) ve eger lāzım olıca 'użvına ḳına urmuşlar ise belki maḡall-i mezkūrda ya düḡün (9) yā bir şadr ve eger dudaḡı tabsırmış ve göziniñ aḡı şararmış olursa bu ḳına (10) delildir. Andan mā'adā alınacak köleyi yaturalar biline ve böḡrine ve ḳaşıḡına el (11) başalar. Eger bir yerinde ḳocınur ise ma'lūm olur ki ol yerde 'illeti vardır. (12) yā yüregi aḡrıludur veyā dalaḡı vardır. Bu cümle bilinmek vācibdir. Andan mā'adā (13) gerekdir ki göresin aḡrınıñ veyāḡūd burnınıñ bed-rāyiḡası var mıdır. (14) Yāḡūd yüzinde naşırılmış şey' var mıdır ve ḳulaḡı ḡüzel işidir mi yoksa (15) şaḡır mıdır ve söz söylence ḳavī yā süst söyler ve 'acele ile mi söyler (16) yāḡūd ta'ne ile mi söyler ve revān sözlü midir yoksa dutuḳ peltek midir (17) ve ḡoş-reftār mıdır yoksa aḡırca mıdır ve bend-ḡüşālarında yuḡunu yumrusı [73b] var mıdır ve dişleri dibi ḳavī midir çürük midir Bu üslūbda ḡökçek 'alāmetlū (2) olan köle ve cāriyeye iştirā it ki bāzār bilmez diyü saña ṭa'n itmeyeler. Sa'y (3) it ki şāliḡ ādemiñ perverdesi şāliḡ olur ve müfsidiñ perverdesi müfsid (4) olur. Şāliḡden aldudın saña muṭī' ve müfsidden aldudın saña 'āşī olur. (5) Ammā cehd eyle ki 'acemī olub henüz lisān öḡrenmiş köle alasın ki ḡūy (6) ve ḡalkıña muṭābıḳ perverde idesin ve daḡı saña şehvet ḡalebe idüb maḡbūb (7) ārzū itdudin vaḳit cehd it esir maḡūlesi

almayasın. Zîrâ iki zararî (8) vardır. Biri budur ki galebe-i şehvet ile ‘aybın gözlemeyüb her ne ise düşersin. (9) Ba‘ dehu nedâmet fâ’ide itmez biri dağı budur ki cimâ‘ a harîş olub ifrâţ (10) idersin. Ammâ ol mertebe şehveti def‘ itmedikce esîr iştirâsına mübâşeret (11) itme. Zîrâ hâlî tab‘ olmadıkça her şey pek eyüsin ve kemin ve fâ’idelü ve zararlısın (12) temyîz ve teşhîş idemezsin ve dağı bu köle ki nâz ile ve râhatla beslenmiştir. (13) İştirâ itme. Zîrâ eger nâzıyla râhat ile belersen seniñ hîc minnetin olmaz. ‘İzz ü nâzı (14) âher yerde dağı görmüşdür ve eger hor ve hâkîr besler isen yâ firâr ider yâ şat (15) beni dir. Yâ saña ‘add olur. Pes köleyi bir yerden al ki anda zahmet ve meşakkat ve cefâ (16) çekmiş ola. Sende azacık râhat bulunca saña memnûn ve sende hoşnûd ola (17) ve dağı köle ve câriyeye gâhi azdan çokdan akçe kerem itmek gerek. Muhtâc kımak [74a] revâ degildir. Muhtâc olanlar nâ-çâr dilencilik yâhûd harâmîlik veyâ rûstâyılık idüb (2) efendisiniñ nâmına ve ‘ırzına hâlel getürür ve dağı köle ve câriyeniñ kıymetlûsin iştirâ (3) it. Zîrâ anıñ ki güher-i pâkdir. La‘l gibi kıymetlü olur ve anıñ ki güheri nâ-pâkdir. (4) Kara taş gibi kıymetsiz olur ve dağı kapudan kapuya gizmiş ilenmiş şatılmış çok (5) efendi görmüş ve yuyulmuş köle alma. Zîrâ eyü ve helâl-zâde olsaydı. Bir yerde (6) kalurdu. Çok kocaya varmış ‘avrata beñzer gayrıya hayr itmeyen saña hayr itmez (7) ve bu köle ki şatılmağ ister tevķif itmeyüb hemân şatagör. Gitsün zîrâ ol (8) dağı talâğ ister ‘avrata beñzer şatılmağ isteyen köle ve talâğ taleb iden ‘avratdan (9) hayr gelmez ve kimse hayr görmemiştir ve dağı kul ve kullukçı cem‘ine ve teķşirine (10) heves itme. Kul ve kullukçı az olduğı ikinci fâ’ide ve ikinci ğinâdır. Pes eger kul (11) kullukçı’i lâzımın kadar besle. Haddinden ziyâde kul ve hizmetkâr beslemek ve lüzümü (12) olmayan harac arturmak fâ’ide telef ü nażi‘ mâldır. Ammâ hizmetin çok (13) oluca az ul ve kullukçı dutma. Zîrâ hizmetkâr çok hizmetinden bîzâr olub (14) kapuda durmaz ve hizmetkârıñı hâlince hoş gözedici ol ki halk arasında seni (15) zemm idüb şikâyet itmeye. Tâ kim bed-nâm olmayasın. İki ac hizmetkâr beslemekden (16) bir tok hizmetkâr besle ve dağı eger kul ve eger câriyeleriniñ kıma ki birbiriyle (17) karındaşlık ve yabancılık ideler. Zîrâ birbiriniñ râzdârlar olınca [74b] çok fesâd iderler ve dağı eger köle ve eger hizmetkârına bir iş buyur ki ellerinden (2) ola. Zîrâ ellerinden gelmeyen işi idemeyüb emriñe muhâlefet itmiş olurlar. (3) İmdi her nesneniñ yolun ve yavlağın bil ki cümleden mümtâz ve işin düzgün (4) ola ve köle ve câriyeniñ terbiyesi böyledir ki hemân seni efendisi (5) ve atası ve anası ve karası bile ve şol köle ve câriye ki halâyık alub şatub (6) halâyıkçılardan hoşnûd ola. Almamak gerek zîrâ her zamân bir kapu (7) gezmeden mahzûzdır. Ammâ fakîr iderim. Tâ bu mertebe hünerlü ve ‘aybsız köle (8) ve câriye almak fikrinde olan kimesne ‘aybsız yâr isteyen yârsız kalur didükleri (9) gibi dimege de köle ve câriyeye mâlik olmağ kendüye müyesser ola. **Yigirmi (10) Dördinci Bâb Mülk Alınursa Ne**

Yerde Alınmak Gerek Beyânındadır. Ey oğul (11) şöyle bil ki eğer hâne veyâ hod ‘arz her ne ki mülk olmağla alayım dirseñ gerekdir ki (12) her ne olursa kesâdı vaqtinde alub ve revâcı vaqtinde şat. Kişi (13) fâ’idesin gözetmek ‘ayb degildir. Pes sen dağı fâ’ideñi gözle. Nitekim Fârsîde (14) gelmiştir. *Bibāyed hamīd ez biḥ’āhī harīd.* Ya’ nî eğer iştirâ idersen (15) eyüsi gerekdir. Eyüde fâ’ide ümīd olunur. İmdi bir nesneniñ fâ’idesin (16) bilmeyince alma. Her işde fâ’ide gözedüb gâfil olma. Niteki ‘Arabîde gelmiştir: (17) *E’t-ta’yīnu nişfü’t-ticāre.* Ya’ nî bir nesneniñ fâ’ide ve zararın ibtidādan [75a] bilüb ta’yīn itmek nişf-ı ticāretdir. İmdi her ne alursañ bir nesne al ki eğer (2) fâ’ide ve eğer zarar-ı sermāyeñi göre. Sehl ola az fâ’ideye rāzı olmayan çok zarar ider. (3) Çok zarar iden az zamānda fakīr olur. İmdi isterseñ ki çok ümīd itdügüñden (4) ziyān itmeyesin ḥusūd ve ṭama’kār olma ve her işde şabūr ol. ‘Acele (5) itme ki şabr ikinci ‘aqlıdır. Ya’ nî bir kişiniñ naqd-i ‘aqlı ziyāde olsa. İşini (6) te’enni ile görse bir ‘aqlı kadar işi ‘āqılāne olur ve dağı her muşālīñde (7) gâfil olma ki gâfillik ikinci aḥmaqlıktır. Ya’ nî ‘āqıl kişi ne deñlü ‘aqlsıza (8) ğalat ider ol kadar dağı aḥmaqlığı ziyāde olur ve her işde uşanıcı olma (9) ki ‘ācizlik ikinci cāhıllıktır ve eğer işiñin kapısı bağlanursa açılmağa (10) sa’y it lakin yine te’enni ve şabr eyle. Zīrā bir iş uşanmak ile eyü olmaz. Bu naşihatleri (11) bildikden sonra hâne almak murād itdikde bir maḥallede iştirâ it ki konşuların (12) gör. Ba’dehu iştirāsına mübāşeret it. Zīrā ‘Arabîde dinilmiştir. *E’l-cār şümme’l-cār.* (13) Ya’ nî evvel konşuyu ihtiyār eyle sonra hâne iştirâ eyle ve bir maḥalledeki (14) sādāt yāḥūd dānişmendān veyāḥūd begler pādīşāha ādemler ola. Ol maḥallede (15) sen hâne alma. Bir maḥallede al ki ol maḥallede sākinlerde senden ulu kimse olmaya (16) ve cehd it ki bir şālīḥ kimesne konşu olasın vaqtā ki murād üzere bir hâne (17) alub konşularına ğāyet ḥürmet eyle ve hastalarınıñ i’ādesine ve meyyitleriniñ ...

3. TARTIŞMA VE SONUÇ

Nazmî-zâde Hüseyin'in Kâbûs-nâme tercümesinde çalışmamızın amacı Kâbûs-nâme'nin içerik ve dil yönünden incelenmesi, bugüne kadar üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış olan Nazmî-zâde Hüseyin Efendi'nin adıgeçen eserini çeviriyazı harflerle latin alfabesine aktararak ilim dünyasına kazandırmaktır.

Bu çalışmada ulaştığımız sonuçlar:

1. Bu çalışmada Hüseyin Murtazâ'nın Kâbûs-nâme eserinin 1b-75a varakları arası çeviriyazı harfleriyle latin alfabesine aktarılmıştır.

2. Eserde söz varlığı incelemesi yapılmış ve bu karşılaştırmalar yapılırken Orhan Şaik Gökyay'ın hazırlamış olduğu Mercüme Ahmed'in Kâbûs-nâme tercümesi eserinden faydalanmıştır. Karşılaştırma esnasında Nazmî-zâde Hüseyin'in Mercüme Ahmed'den farklı olarak bazı kelimeleri değiştirdiği ve bunların yerine Arapça, Farsça karşılıkları eklediği tespit edilmiş ve hangi kelimenin yerine hangi kelimeyi tercih ettiği de gösterilmiştir. Nazmî-zâde'nin bilinenin aksine sadece Türkçe kelimelerin karşılığı olarak Arapça ve Farsça kelimelere yer vermediği, Türkçe bir kelimenin karşılığında yine Türkçe kelime kullandığı görülmüştür. Eser içindeki Türkçe bize dönemin dili hakkında bilgiler vermesi açısından yardımcı olmuştur.

3. Eser içinde, günlük yaşamdan siyasî ve ahlakî konulara kadar birbirinden farklı konular yer almış ve bunlar atasözleri ve hikâyelerle verilmeye çalışılmıştır. Eserin tematik açıdan incelendiği bölümde bu konular ayrı başlıklar altında gösterilmiştir. Bu başlıkların içeriğine göre Kâbûs-nâme'nin içinde yer alan öğütlerin içeriğini belirlemiş olduk. Eser içinde yer alan öğütlerin ve hikâyelerin çeşitliliğinin eseri ilgi çekici yaptığını gördük. Bunun sonucunda bir nasihatname örneği olan eserin her dönemde ilgiyle takip edilmesinin ve farklı tercümelerinin olmasının olağan bir durum olduğu sonucuna vardık.

4. Eserin dil özelliklerine göz attığımızda müellifin bazı kelimeleri farklı şekillerde yazdığı sonucuna vardık.

5. Eseri incelerken aynı zamanda öğütlerden biz de faydalandık, söz söylemenin incelikleri, insanlarla olan ilişkiler, edep kuralları, usul ve erkan bilme konuları hakkında hem yeni bilgiler öğrendik hem de bildiğimiz konuları tekrar hatırlamış olduk.

6. Sonuç olarak Nazmî-zâde Hüseyin'in Kâbûs-nâme tercümesi bize hem dönemin dil özellikleri ve söz varlığı konusunda hem de Nazmî-zâde'nin esere yaptığı eklemelerle dönemin kültürü ve düşünce dünyası hakkında bilgiler vermiştir.

4. KAYNAKLAR

- Akyüz, F. (2015). Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Kaleme Alınmış Mütercimi Bilinmeyen İkinci Kâbûs-nâme Üzerine, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c.8, s.28-38
- Avcı, N. (1992). Nazmî-zâde Murtezâ ve Gülşen-i Hulefâ'sı, *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Kayseri, S9, s.245-250
- Ayverdi, İ. (2016). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, (C 1-3). İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.
- Buluç, S. (1969). "Eski Anadolu Türkçesiyle Bir Kâbûs-nâme Çevirisi", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, s.195-200
- Büküm, M. (2017). *Nazmî-zâde'nin Zeyl-i Siyer-i Veysî ve Nâbî'si*. Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Ceyhan, A. (1994) *Bedr-i Dilşad'ın Murâd-nâme'si*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çağbayır, Y. (2017). *Ötüken Türkçe Sözlük*, İstanbul: Ötüken Neşriyat
- Çınar, D. (2014). Mantıkî'nin Nasihatnâme'si. *Türklük Bilimi Araştırmaları* (35). s. 85-98
- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat* (Yirminci Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi
- Dilçin, C. (2013). *Yeni Tarama Sözlüğü* (İkinci Baskı) Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları
- Doğan, E. (2011a). "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılan Kâbûs-nâme Çevirileri Üzerine", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, c. XXLI, İstanbul, s.36-55
- Doğan, E. (2011b). *Şeyhoğlu Sadrüddin'in Kâbûs-nâme Tercümesi Metin-Sözlük-Dizin-Notlar-Tıpkıbasım* (Birinci Baskı). İstanbul: Mavi Yayıncılık
- Gökyay, O. Ş. (2007). *Keykâvus, Kabusnâme*, Çeviren: Mercimek Ahmed, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Gültekin, H. (2015). *Türk Edebiyatında İnşa*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi
- Güneş, A. (2001) *Kâbûs-nâme'nin Bilinen İlk Türkçe Çevirisi (Giriş-Metin-Dizin)*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Güngör, R. (2017b). Nazmî-zâde Hüseyin Murtazâ Efendi ve Tezkire-i Evliya-i Bağdâd İsimli Eseri. *Hikmet-akademik edebiyat dergisi* (Online), (8), 121-139.
- Güngör, R. (2017a). *Nazmî-zâde Hüseyin Murtazâ'nın Tezkire-i Evliyâ-i Bağdâd İsimli Eseri (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)*. Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.

- İlyasoğlu Mercimek Ahmet, *Kabusnâme / Keykâvus*, Mercimek Ahmet: hazırlayan ve sadeleştiren: Özkırımlı, A.(1973), İstanbul: Kervan Kitapçılık
- Kanar, M. (2008). *Farsça-Türkçe Sözlük*, İstanbul: Say Yayınları
- Karataş, M. (2001). *Nazmî-zâde Murtezâ'nın Gülşen-i Hulefâ'sının Tenkitli Transkripsiyonu*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Kartal, A. (2003). *Tuhfe-i Remzî Manzum Farsça-Türkçe Sözlük*. Ankara: Akçağ yay.
- Kemikli, B. (2010). *Türk İslam Edebiyatı Giriş*, Bursa: Emin yay.
- Korkmaz, Z. (1966). “Kabus-nâme ve Marzuban-nâme Çevirileri Kimindir?”, *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten*, Ankara, s.267-278
- Kurtuluş, R. (2002). “Keykavus b. İskender”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. c.25, İstanbul, s.357
- Levend, A. (1964). “Ümmet Çağında Ahlak Kitaplarımız” *TDAY-Belleten*, 1963, s.89-115
- Levend, A. (2014). *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Dergah yayınları.
- Levend, A. (2017). *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar* (İkinci Baskı), İstanbul: Dergah yayınları.
- Mengi, M. (2007). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi: Edebiyat Tarihi-Metinler* (On üçüncü Baskı). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Merçil, E. (2013). “Ziyârilere”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. c. 44, İstanbul, s.498-499
- Mermer, A ve Keskin, N. (2011). *Eski Türk Edebiyatı Terimleri Sözlüğü* (İkinci Baskı). Ankara: Akçağ yay.
- Okutan, S. (2015). *Kabusname'nin değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Mevlana Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Onay, A. (2013). *Açıklamalı Divan Şiiri Sözlüğü Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı* (Birinci Baskı), İstanbul: Kurgan Edebiyat
- Oy, A. (1958). “Eski Eserlerden Taramalar: Kâbûs-nâme'd Atasözleri”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C VII, S: 79, Ankara, s.347-351
- Ölker, P. (2016). “Kâbusnâme Çevirisi Özelinde On Beşinci Yüzyıldan On Sekizinci Yüzyıla Türkçenin Söz Varlığındaki Değişim.” *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(3), 1114-1134.
- Özcan, T. (2006). “Nazmîzâde Murtaza Efendi”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* c.32, İstanbul, s.461-463.
- Özkırımlı, A. (1973). *Kabusname*, İstanbul: Tercüman Yayınları

Pala, İ. (2006). “Nasihatnâme”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c.32, İstanbul, s. 409-410.

Sami, Ş. (2006). *Kamus-ı Türkî*, İstanbul: Çağrı Yayınları

Tokmak, A. N. (2008). “Rıza Kulı Han”, *Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, c.35, İstanbul, sayfa: 64-65.

DİZİN-SÖZLÜK⁵¹

-a-

‘**abd**: Kul 54a/7, 69b/10

abdest: İslamiyet’te ibadetten önce Kur’an’da emredildiği gibi dirseklere kadar elleri, yüzü ve ayakları yıkamak, başı ve kulakları meshetmekten ibaret olan temizlik. 53b/4

‘**abeş**: Gereksiz, boş yere; lüzumsuz; malayani. 7b/11, 8b/9, 66a/4.

‘a. giçürmemek: Boş yere geçirmemek 24b/7

‘a. olmak: Yersiz olmak 8b/11

āb-ı hayāt: Hızır’ın içtiği söylenen ölümsüzlük suyu; bengisu.58b/12

āb u hevā: Bir yerin sağlık açısından taşıdığı yaşanabilir iklim özellikleri.125b/13

āb-ı zülāl: İçimi hoş, güzel soğuk su. 54b/9

ac: Yemek ihtiyacı içinde bulunan; acıkmış. 13a/2, 21b/10, 37b/9, 42a/10, 42a/13, 46b/16, 49a/11, 49a/12, 74a/15.

‘**acāyib**: Şaşılabacak şey; gariplik 31a/3, 31a/4

‘**aceb**: Şaşılabacak şey; gariplik. 1b/10, 12a/6, 21b/13, 68b/1.

‘a. itmek: Şaşmak 56a/10

‘**acebā**: Şaşıрма ve tereddüt ifade eden soru edatı; acayip; acep; bakalım; ister misin; sakın; yoksa. 34a/15, 36b/16, 63a/16

‘**acele**: Bir şeyi yapmak veya bitirmek için çabuklanma; çabukluk; sabırsızlık; ivme; ivedi; tez; hemen. 5a/4, 31b/9, 35a/7, 53b/8, 73a/15.

‘a. itmemek: Acele etmemek, sabırlı olmak. 11a/7, 43a/16, 75a/4.

‘**Acem**: İranlı. 12a/9

‘**acemī** : Bir işte henüz ustalaşmamış, işin gereği olan ustalığı ve beceriyi kazanamamış; deneyimsiz; beceriksiz; toy. 73b/5

acı: 1. Bir yiyeceğin veya bir maddenin dilde bıraktığı yakıcı, kavurucu tat. 19a/13, 19a/4, 37b/1, 48a/15, 50a/8, 58a/8, 66a/13, 71b/8.

a. sögmek: Onur kırıcı derecede kötü hakaret etmek. 50a/8

‘**āciz**: Güçsüzlük, yetersizlik; iktidarsızlık. 7a/13

⁵¹ 1. Dizin’e günümüzde kullanılan ve anlamı bilinen kelimeleri ve “ve/ile” bağlaçları alınmamıştır.

2. Dizin içinde özel isimlerin ilk harfleri büyük diğer kelimelerin ise ilk harfleri küçük harflerle yazılmıştır.

3. Dizin içinde kelimedenden sonra eğik çizgiden önce varak numarası eğik çizgiden sonra ise satır numarası verilmiştir.

4. Dizin içinde geçen kelimelerin metin içindeki anlamları verilmiştir.

5. Kişi ve yer adları dizini bölümünde kaynaklarda ulaşılabilen ve bilinen kişi ve yer adlarının bilgisi verilmiş, bulunamayanların karşılıkları ise boş bırakılmıştır.

‘ā. kalmak: Bütün çabalarına rağmen bir işi yapamaz duruma düşmek; çaresiz kalmak. 52b/14

‘ā. olmak: Gücü yetmemek; acz göstermek. 46a/11

‘ā. olmamak: Gücü yetmek. 25a/8

‘ācizlik: Aciz olma hâli; düşkünlük; yoksulluk. 7a/14, 9b/11, 25a/6, 36b/15, 65a/7, 65a/10, 75a/9

‘ā. göstermek: Beceriksizlik, güçsüzlük; iktidarsızlık. 25a/9

acılık: Midenin boşalmasıyla birlikte yeme ihtiyacını hissettiren biyolojik olgu; yemek yeme isteği; acıkmak hâli; ezinti; kıyıntı. 11a/14, 11a/2, 13a/12, 24a/4, 24a/5

‘acüz-ı cerh: Felek, dünya. 2b/6

‘acz: Beceriksizlik. 34b/10

açdurmak: Birinin bir şey açmasına yol açmak: açmasını sağlamak; açtırmak. 36b/8

açık: Açılmış olan; katlı, sarılı, örtülü, kapalı durumda olmayan. 70a/14, 70a/3, 70a/9, 35a/16

açılmak: (Kapalı, katlı, örtülü, sarılı ve dolaşık durumda bulunan bir nesne için) açık duruma getirilmek; kapalı olma hâli kaldırılmak; açılmış olmak. 75a/9, 39b/10

açmak: Kapalı, sarılı, bağlı, katlı, dürülü veya buruşuk vaziyetteki bir nesneyi açık, düz hâle getirmek; çözmek; düzeltmek; aralamak; aralık etmek. 21b/7, 73a/6, 34b/15

açuk: 1. Açık 2. Güler yüzlü, şen. 70a/9, 48a/14.

a. dutmak: Öğütlere karşı kulağını daima açık tutmak. 4a/4

a. kaşlu: Güler yüzlü 48b/1

ad: Bir varlığı cins veya özel olarak diğer varlıklardan ayırt etmeye yarayan kelime; isim. 26b/3, 62a/15

ādāb: Toplumun değerlerine uygun olan, ahlaklılık. 5b/2, 5b/3

‘adāvete: Düşmanlık. 50b/2

‘aded: Birim olarak kabul edilmiş şeylerden her biri; tane. 54a/6

ādem: İnsan, adam; kişi. 8b/12, 8b/13, 8b/16, 9a/1, 9a/16, 11a/8, 12a/5, 12b/15, 13b/2, 14b/15, 15a/16, 2b/1, 16b/5, 16b/7, 17a/3, 17a/5, 17b/15, 18b/15, 18b/6, 19a/5, 19a/9, 19b/7, 21a/8, 23a/12, 23b/14, 24b/7, 25b/9, 26a/12, 26a/13, 26a/7, 28a/2, 28b/5, 29b/11, 32a/15, 32b/5, 33b/5, 34a/11, 35b/13, 36a/8, 36a/9, 36b/11, 37a/10, 37a/6, 37b/10, 37b/2, 42a/8, 43a/11, 43b/15, 45a/4, 46b/15, 46b/9, 47b/16, 48a/3, 48b/11, 49a/15, 49b/14, 50a/1051b/1, 51b/3, 52a/7, 52b/17, 53a/11, 53a/7, 54b/13, 54b/4, 57a/12, 57a/4, 57a/7, 58a/14, 59a/14, 59a/16, ‘ahd /15, 62a/10, 62b/3, 62b/5, 63a/1, 63b/6, 63b/8, 63b/9, 64b/10, 64b/11, 66a/7,

65b/7, 67a/17, 68a/11, 69a/13, 69a/16, 69b/12, 69b/5, 72b/14, 73b/3, 75a/14, 126a/10, 126a/12, 126a/14, 126a/15, 126a/8, 126a/9, 126b/13, 126b/14.

ā. katı: İnsanların huzuru. 54a/2

ā. olmak: İnsan olmak, edepli ve ahlaklı olmak. 29b/15

ā. şüret: İnsana benzeyen biçimde olmak. 33b/8

‘adem: Yokluk. 57a/14

ādemlik: İnsanlık. 49b/3, 49b/4, 50b/1

ādem-şifat: İnsan özelliklerini taşıma durumu. 7a/13

ādemsiz: İnsansız. 71b/8

‘ādet: Toplum içinde yapıla yapıla alışılmış olan; usul; kaide; anane; gelenek; görenek; örf; teamül; töre; yapılageliş. 4a/14, 4a/6, 19a/11, 42b/17, 43a/2, 43a/4, 45b/10, 45b/12, 46b/17, 47a/5, 56b/15, 56b/16, 56b/17, 58b/16, 58b/2, 60b/2.

‘ā. idinmek: Bir davranışı sonradan alışkanlık hâline getirmek. Yeni bir huy sahibi olmak. 45b/9

‘ā. itmek: Bir davranışı sonradan alışkanlık hâline getirmek. Yeni bir huy sahibi olmak. 10b/9, 43a/14, 51a/4, 56a/17, 59b/2.

‘ādetince: Alışmış olduğu şekliyle. 53b/5

adım: Yürümek veya koşmak için bir ayağı diğerinden belirli bir uzaklığa götürme hareketi. 62a/12

‘adl: Adalet. 7b/12, 8a/1, 9a/7, 22b/6, 36b/13, 37a/16

‘a. eylemek: Adaletli olarak davranmak. 20a/4

‘a. itmek: Adaletli olarak davranmak. 22b/9

‘a. ol: Adil davranmak. 2b/3

‘ādil: Hareketlerinde, kararlarında hak, hukuk ve eşitlik ilkelerine bağlı kalan (kimse); adaletli. 36b/2, 36b/4, 39a/3

adlı: Adı olan. 31a/15

adlu: Meşhur ünlü. 54a/7

āfāk: Ufuklar. 3a/4

āferīn: Olumlu ve beğenilen bir davranıştan dolayı söylenen beğenme sözü; bravo; yaşı; berhudar ol; bin yaşı; ceddine rahmet; diline sağlık. 46a/8

ā. itmek: Beğenme davranışını göstermek. 46a/15

āfet: Büyük maddî zararlara, çok sayıda can ve mal kaybına yol açan olağandışı olay; felaket. 61b/7, 66a/2, 66a/3

‘afv: Birinin suçunu bağışlama.

‘a. eylemek: Bağışlamak. 49a/1

‘a. itmek: Bağışlamak. 49a/3

‘a. itmemek: Bağışlamamak. 63a/7

‘afv-ı cürm: Suçu bağışlamak. 6a/1

ağ: Beyazlık

a. olmak: Beyaz olmak. 47a/7

b. göz ağı: Gözün beyaz kısmı 73a/9

ağac: Boyu oldukça yüksek, dalları ve gövdesi ile geniş alan kaplayan uzun yıllar yaşayan odunsu bitki. 17a/10, 19b/9, 44b/15

āgāh: Uyanık. 4b/13

ağāz: Başlamak.

a. itmek: (Söz, musiki vb. için) başlamak. 27a/5

ağāz-ı dāsītān: Destana başlama; mesnevilerde sebep-i telif bölümünden sonra gelen asıl konuya başlama; hikâyeye başlama. 3a/14

ağır: 1. Hafif olmayan; yerinden zor oynatılan; tartı bakımından ağırlığı çok olan; battal; sakil. 2. **Yavaş.** 51a/2, 52b/12, 65a/6, 72a/5, 72b/5, 43a/15, 50b/1

a. cānlu: Yavaş hareketli. 72a/7

a. sözlü: Yavaş konuşan. 72a/12

ağırbaşlu: (Kişi için) ölçülü davranan, olgun; ciddi; vakur; dingin; döllek; efendi; müteenni; rabitalı; temkinli; vakarlı; vakur. 72b/6

a. olmak: Vakur olmak. 34a/10

ağırca: Yavaşça. 73a/17

ağırlamak: Ağırlamak; saygı göstermek; saymak; ihtiram ve itibar etmek; ikram ve ihsanda bulunmak; ululamak; yüceltmek. 125b/5, 125b/6, 13b/17, 14a/2, 29b/13, 46a/17, 49a/6

ağırlık: Yük ağırlık. 44b/12

ağız: Ağız. 11a/16, 32b/10, 71a/1

ağlamak: Ağlamak. 21a/16, 41b/16, 47a/16, 47a/17, 49b/15, 50b/12

ağrı : Duyu sinir uçlarının şiddetli uyarılmasıyla ortaya çıkan, acıdan daha sürekli, sızıdan daha şiddetli bedenî ıstırap; acı; buruntu; kulunç. 73a/13

ağrılanmak: Vücudunun herhangi bir yerinde ağrı belirlemek.

baş a.: Baş ağrımak. 45b/5

ağrılı: (Organ için) ağrıyan, ağrımakta olan. 73a/12

āh: Derinden bir soluk verme eylemi ile birlikte pişmanlık, beğenmeme, yakınma vb. duyguları ifade eden kök. 65a/10

ā. itmek: Feryat etmek, iç çekmek. 21a/15

aḥbār: Haberler, bilgiler. 36b/6

‘**aḥd**: Söz verme.

‘a. itmek: Sözleşmek. 61b/10

‘**aḥde vefā**: Sözünde durma. 1b/12

āḥer: Başka, diğer; gayrı. 3b/13, 28b/17, 32b/17, 35b/16, 38a/5, 38b/1, 38b/2, 41a/11, 52a/2, 52b/1, 52b/3, 52b/4, 52b/9, 57a/7, 63a/12, 64b/13, 65a/10, 68a/4, 68a/5, 70b/14, 71a/17, 72b/3, 73b/14.

āḥir: Son; sondaki; en sondaki. 4a/17, 4b/16, 4b/17, 7a/2, 14a/1, 14b/10, 14b/11, 22b/1, 24a/15, 29b/1, 35b/6, 38a/1, 42a/3, 50b/2.

āḥiret: Ölüm ile başlayan hayat; ölümden sonra gidilen yer; öbür dünya; kabir hayatı; arasat; mahşer. 62b/15, 66a/4, 65b/13, 47a/14, 47a/17

aḥlāk: Allah’ın insanı yaratış fitratına uygun davranışlar bütünü; tabiat. 34a/14

aḥmak: Anlama ve kavrama yetenekleri gelişmemiş; aptal; ebleh; kafasız. 23a/11, 23a/13, 49a/7

aḥmaklık: Anlama ve kavrama yeteneklerini kullanamama durumu; aptallık; kafasızlık. 75a/7, 75a/8

aḥşām: Akşam. 43a/1, 43a/10, 44b/9, 56a/15, 57b/7, 57b/7, 62a/4

aḥvāl: Hâller, durumlar, vaziyetler. 7b/1, 30b/10, 31b/4, 31b/5, 31b/8, 51b/7, 52b/10, 53b/16, 54a/3, 59a/12, 59a/13, 61a/11, 65b/13, 72b/10,

aḥz: Alma; kabul etme. 63a/13

aḥ: Beyaz. 70a/4, 70a/8, 127a/7

a. olmak: Beyaz olmak. 126b/4

‘**aḥabinde**: Hemen ardından, bir olayın arkasından. 23a/3

aḥçe: Küçük gümüş para. 35b/2, 35b/3, 35b/4, 35b/5, 35b/6, 47b/9, 47b/12, 50a/13, 64b/9, 65b/17, 67a/17, 67a/17, 73b/17, 126a/9.

a. istemek: Para istemek. 48a/8

aḥdem: Daha önce; ilk önce; en önce. 3b/16, 49b/9, 62a/5, 67b/2,

‘**ākibet**: Son, bitim; sonuç. 18b/17, 21a/10, 62a/16, 63a/4, 64a/13, 64b/11, 65b/15.

‘**ākibetendiş**: Sonunu düşünen. 30b/6

aḥıdmak: Dökmek. 58b/12

‘**aḥılsız**: Akıllıca hareket etmeyen. 75a/7

aḥındı: Göllerin suyunu boşaltan kanallar, dereler; menfez. 21a/4, 21a/5

‘**akıl**: Akıllı, anlayışlı, bilgin. 52a/6, 52b/7, 53b/8, 59a/6, 67b/4, 69b/4, 72b/6, 75a/7, 15b/4, 17b/10, 17b/9, 23b/17, 26b/13, 26b/14, 26b/15, 26b/16, 27a/2, 29a/2, 29a/6, 32a/2, 35b/11, 35b/12, 4b/9, 38a/14, 39a/16, 5a/5, 41b/5, 42b/12, 45a/9, 46b/13, 47a/16

‘**ā. katı**: Akıllı kimselerin huzuru, yanı. 45a/12

‘**akılān**: Akıl, bilgin kimseler. 55a/15

‘**akılāne**: Akıl sahibi kimseye yakışacak tarzda; akıllıca. 42a/1, 42a/2, 57b/5, 64a/5, 67b/16, 26a/11

‘**akl**: İnsanın kendi davranışlarını tanımasına, bilmesine ve değerlendirmesine yarayan kabiliyeti; anlak; beyin; derk; dimağ; havsala; izan; kafa; kavrayış; kiyaset; natıka; us. 3b/4, 3b/15, 4b/11, 6b/1, 7b/4, 10b/5, 15b/17, 16b/17, 16b/2, 17b/11, 17b/12, 17b/14, 17b/16, 17b/17, 17b/8, 18a/13, 24b/17, 24b/4, 29a/15, 33b/12, 35b/10, 43b/9, 44a/7, 46a/1, 48b/2, 49b/10, 51b/4, 53b/11, 54b/7, 57a/3, 66a/7, 70a/7, 75a/5, 75a/6, 126a/15,

‘**aklıselīm**: İyiyi kötüden ayırt edebilme yetisi, sağduyu. 46a/6

‘**akl ü hilm**: Alçakgönüllülük. 13b/7

akmār: Ay ve yıldızlar. 1b/8

akrabā: Kan veya evlilik yoluyla birbirine bağlı olan kişiler; hısımlar. 23a/16, 32b/12, 32b/16, 33a/2

akrān: Yaş veya rütbe bakımından birbirine denk ve eşit olanlar. 24b/13, 25a/5, 51a/2, 68b/13

‘**aksince**: Tam tersine. 71b/1

āl: Aile. 1b/13

al: Kırmızı. 68a/12, 73b/15, 75a/15, 127a/3, 5b/13, 48a/10

a. at: Kırmızıya yakın renkte bulunan at. 127a/3

‘**ālā**: En yüksek, daha yüksek. 1b/8, 25a/4, 40a/17, 49a/2, 60b/12, 65b/9, 68b/10, 71b/6.

ala: Karışık renkli olan. 70a/15, 70b/12

a. gözlü: hafif açık, mavimsi göz, ela. 59b/16, 59b/17, 60b/16

alaca: Açıklı koyulu çok sayıda desenleri, renkleri birbirine karışmış; karışık renkli; tek renkli olmayan

a. at: Bu renkte olan at. 127a/7

‘**alāmet**: İz; nişan; belirti; işaret. 8a/1, 18b/2, 25a/7, 60b/6, 7b/6, 61a/12, 69b/16, 70a/10, 70a/12, 70a/5, 70b/16, 70b/6, 71a/8, 72b/12, 127a/16, 127a/2.

‘**alāmet-i emrāz**: Hastalık belirtileri. 73a/2

‘**alāmetlū**: İz, işaret sahibi. 70b/5, 71a/1, 73b/1

a‘lāyim: Belirtiler, işaretler, izler, alametler. 72b/12

alçak: 1. Yüksek olmayan, aşağıda olan.

2. mec. (Kişi için) ahlak açısından kötü sayılan; aşağılık; namert; adi; ahaksız; bayağı; daltaban; deni; habis; hain; hayasız; haysiyetsiz; herif; kansız; karaktersiz; lain; muhannet; namussuz; onursuz; rezil; soysuz; sefil; silisiz; şerefsiz; tıynetsiz.

3. Alçakgönüllü. 5a/10, 20a/4, 27b/8, 47a/11, 59b/7, 126a/9.

alçaklık: Alçakgönüllülük. 10b/10

aldanmak: Kandırılmak. 55a/17, 69a/13, 19b/13

aldayıcı: Aldatıcı. 69a/12

‘**âlem:** 1. Yeryüzünde ve gökyüzünde yaratılmışların hepsi, dünya, evren.

2. Bütün insanlar. 2a/5, 2b/1, 5a/6, 7b/11, 8a/10, 8a/8, 8a/9, 9b/5, 14b/5, 28b/2, 28b/5, 30b/16, 55b/15, 58a/16, 126a/10.

‘**âlem-i cümle:** Herkes. Bütün insanlar. 23a/7

‘**âlem-i kübrâ:** Büyük âlem. Kainat. 55b/16

‘**âlem-i şugrâ:** Küçük âlem. Tasavvufta insanın kendisi olduğu söylenir. 55b/16

âlet: Aracı, yardımcı, vâsita. 19a/7, 19a/8

‘**aleyhi’r-rahme:** Rahmet onun üzerine olsun anlamında kullanılan dua. 52b/17

‘**aleyhi’s-selâm:** Peygamberler için kullanılan «Selâm onun üzerine olsun.» duası. 54b/7

‘**ale’d-devâm:** Devam üzerine. 54b/14, 59a/8, 125b/7

‘**ale’s-şabâh:** Sabah vaktinde. 43a/8

‘**ale’ttarîk:** Yol üzerinde. 68a/2

alıcı: Bir malı para karşılığında almak isteyen veya alan kişi; müşteri. 14b/7

a. kuş: Avcı kuş, yırtıcı kuşlar için de kullanılmaktadır. 59b/15

alım: Alma işi, satın alma eylemi. 42b/17

alın: 1. İnsan başının ön tarafında yüzün üst bölümünü oluşturan saç bitimi, şakaklar ve kaşlar arasında kalan kısım. 2. Hayvanlarda, göz ile başın yukarı bitim noktası arasında kalan kısım. 60a/16, 126b/6.

alış vırış: Para ile satmak ve satın almak, ticaret. 69a/12

a. itmek: Çarşı pazar dolaşarak ihtiyaç maddelerini satın almak. 41a/8, 72a/14

‘**âlî:** Nicelik ve nitelik bakımından en üstün olan; mümtaz; yüce; ulu. 10b/11, 3a/3, 37b/13

‘a. kerremallâhuveche: Hz. Ali için kullanılan “Allah yüzünü şerefli kılsın” anlamındaki dua. 16a/8

‘**âlim:** Bilgili; çok şey bilen; ilim sahibi. 7b/14, 18a/16, 26a/14, 28b/11, 28b/5, 28b/9

Allâh: Varlıklar aleminin tek sahibi ve tek yöneticisi, rahmet ve merhamet sahibi, varlığının başlangıcı ve sonu olmayan, kâinatta olup biten her şeyi bilen, duyan ve gören mutlak ilim

sahibi, kendisinden başka birine ibadet edilmeyen 1b/15, 7b/8, 9a/5, 10a/13, 10a/5, 14b/12, 14b/15, 15b/13, 40a/5, 40a/6, 40a/7, 40a/8, 48b/13

a. a[‘]lem: Doğrusunu en iyi Allah bilir; Allah daha iyi bilicidir. 61a/13, 43a/13

a. te[‘]ālā: Allah yücelerin yücesi, uluların ulusudur. 5a/8, 5a/12, 5a/13, 6b/2, 7a/13, 7a/4, 7a/9, 7b/2, 7b/7, 7b/13, 7b/16, 8a/13, 8b/7, 8b/9, 8b/12, 9a/2, 9a/14, 41b/8, 57b/10, 57b/2, 58b/16, 65a/4

allu: Rengi al olan, içinde al renk bulunan. 70a/4

altun: Altın. 15a/5, 18a/2, 21b/2, 21b/5, 33a/5, 33a/7, 47b/8, 47b/16, 48a/10, 48a/2, 48a/7, 53b/1, 53b/4, 67a/5, 68a/14, 68a/8, 68b/1, 68b/2, 68b/5, 15a/5.

ālūde: Kirli, düşkün. 51a/16

‘**amm:** Genel; kamuya ilişkin. 2a/10, 11a/3, 42b/9, 42b/10, 42b/16, 45b/15, 46a/4, 53a/13, 63a/8

amān: Kendini güvende hissetme; emniyette olma.

a virmemek: Güvende hissettirmemek. 10a/12

‘**amel:** Bir maksat güderek yapılan iş, hareket; çalışma. 4b/1, 24a/16, 33b/15, 45a/10.

‘a. eylemek: İş yapmak. 38b/15

‘a. itmek: İş yapmak. 4a/1, 36b/4, 36b/5, 37a/1, 38b/15

‘a. itmemek: İş yapmamak. 34b/5, 44a/8, 54a/16, 54b/5,

‘**ameldārlik:** İş sahibi. 47b/6

‘**āmī:** Halka mahsus; kamuya ait; avama ilişkin. 10a/15

‘**āmiyye:** Avama, halka ait. 3a/7

‘**amm:** Amca. 63a/8

ammā: Çelişkili ve zıt iki ifadeyi birbirine bağlar. 3b/1, 4b/11, 5a/2, 5a/5, 6a/16, 6b/1, 6b/2, 6b/9, 7a/16, 7a/3, 7a/5, 7b/16, 8a/13, 8a/4, 8a/6, 8b/1, 8b/14, 9a/1, 9b/11, 9b/13, 9b/16, 9b/8, 10b/16, 11a/15, 11a/5, 12a/14, 12a/16, 13b/5, 14a/12, 14a/14, 14a/15, 17b/11, 17b/12, 18a/9, 18a/16, 18b/1, 18b/14, 18b/5, 19a/5, 19b/13, 19b/6, 20a/8, 23a/9, 24a/6, 25a/5, 25b/8, 25b/12, 25b/17, 26b/14, 28b/13, 28b/3, 29a/12, 30a/7, 32a/15, 32a/5, 32a/7, 32b/4, 33a/6, 33b/5, 33b/6, 34b/8, 35b/4, 36a/3, 36a/15, 38a/1, 38a/12, 39b/1, 40b/1, 40b/14, 41a/14, 41b/10, 41b/11, 42b/11, 42b/15, 42b/6, 42b/9, 43a/5, 43b/11, 44a/17, 44b/16, 44b/17, 44b/8, 45b/2, 45b/9, 46a/6, 46b/9, 47a/11, 47a/16, 50b/1, 51a/3, 52b/7, 53a/15, 53a/3, 53a/6, 53a/7, 53b/7, 54a/7, 54a/9, 54b/5, 55b/14, 56b/8, 57a/12, 57b/15, 57b/16, 58a/10, 58a/16, 58b/10, 58b/2, 59a/6, 59b/12, 59b/17, 59b/7, 60a/1, 60b/12, 61a/10, 61a/2, 61a/5, 61b/1, 61b/8, 62b/10, 63a/14, 63a/2, 63b/11, 63b/5, 64a/11, 64a/13, 64a/17, 64b/11, 65a/2, 65b/8, 66a/12, 66a/15, 65b/1, 65b/6, 68b/16, 70a/12, 70b/15, 71a/8, 71a/9, 71b/1, 71b/10, 71b/6, 71b/9,

72a/1, 72a/11, 72a/3, 72a/4, 72b/1, 72b/2, 72b/8, 73a/2, 73b/10, 73b/5, 74a/12, 74b/7, 125b/13, 125b/15, 126a/9, 126a/14, 126a/16, 127a/4, 127a/10.

‘**ammizād**: Amcaoğlu. 59b/6

aña: Ona. 3b/13, 2b/3, 7a/2, 12b/7, 13a/14, 21b/17, 23a/7, 23a/8, 25a/15, 26b/2, 33a/1, 36a/4, 41b/6, 42a/9, 45a/15, 51b/9, 52b/16, 55a/11, 55a/14, 55a/3, 58a/6, 58a/8, 58b/9, 62a/9, 126b/14, 126b/15.

ana: Anne. 15a/12, 15a/13, 15a/17, 15b/1, 15b/10, 15b/15, 15b/17, 15b/4, 15b/5, 16a/3, 16a/4, 16a/5, 16a/6, 16a/9, 16a/10, 16a/11, 16b/10, 16b/16, 16b/17, 16b/2, 16b/3, 17a/10, 17a/11, 17a/14, 17a/17, 17a/7, 18a/14, 18a/15, 18a/17, 18b/1, 18b/3, 28b/6, 36a/13, 41a/5, 42a/7, 74b/5.

ancak: 2a/7, 7a/14, 18a/17, 21a/2, 21b/4, 27b/2, 31b/2, 33b/15, 33b/8, 36a/2, 39b/1, 49a/3, 49b/17, 52a/9, 56a/4, 57a/11, 58b/9, 64a/1, 71a/6, 72b/4.

ancılayın: Onun gibi. 18a/7

anda: Onda. 5a/3, 25b/15, 26a/10, 30b/12, 38b/10, 42a/5, 42a/6, 42a/7, 42a/17, 42b/2, 55b/17, 57a/1, 63a/14, 73b/15, 127a/10.

andan: Ondan. 13b/14, 15b/5, 21b/13, 22b/10, 23a/5, 23b/11, 23b/13, 23b/17, 24b/15, 25a/3, 25b/4, 26a/12, 26b/12, 27b/12, 27b/7, 28a/3, 29a/11, 29b/11, 32a/11, 33b/14, 34a/12, 34a/5, 35a/5, 35a/6, 35b/8, 37b/13, 37b/14, 37b/16, 38a/3, 38a/5, 38a/6, 40a/11, 41b/16, 42a/17, 43b/14, 43b/16, 44a/1, 44b/10, 44b/7, 45b/10, 46b/16, 48a/14, 48b/2, 49b/1, 55a/8, 55a/9, 56b/10, 56b/4, 57b/10, 59a/3, 62b/8, 7b/2, 65b/5, 73a/10.

andan mā‘adā: Bunun yanı sıra 73a/12, 49a/13

anı: Onu. 1b/10, 4b/11, 6a/15, 6b/6, 8a/15, 8a/17, 10b/1, 11a/10, 12a/6, 20b/15, 21b/6, 22a/16, 22a/7, 25a/13, 26a/12, 28a/1, 31a/8, 31b/14, 34a/12, 35b/12, 42b/4, 48b/3, 48b/4, 48b/7, 51a/6, 53a/10, 54a/8, 55a/10, 55a/4, 69b/3.

anıñ: Onun. 7a/17, 8a/10, 8a/5, 9b/12, 10a/10, 15b/15, 18a/10, 18b/6, 19b/11, 19b/15, 20a/16, 23a/14, 23a/3, 23b/10, 24a/10, 24b/1, 25b/7, 26a/15, 28a/4, 31b/1, 31b/13, 31b/2, 32a/2, 32a/5, 32a/9, 33b/7, 36b/5, 37a/4, 39a/8, 40a/4, 43b/7, 49b/7, 50b/3, 52a/1, 52a/2, 59a/16, 63a/3, 69b/9, 72b/12, 72b/13, 74a/3.

’**anķā**: Her hayvandan bir iz taşıyan, kırmızı altın rengi tüylü, yüzü insana benzer, güzel sesli, bir tek, efsanevi bir dağ olan Kaf dağının ardında yaşadığı söylenen erkek bir masal kuşu; Sirenk; Sîmurg; Zümrüd; Zümrüdüanka; Tuğrul; Anka-yı mugrip; devlet kuşu. 2b/15

anlar: Onlar. 2b/1, 4a/10, 6a/16, 10b/14, 11a/13, 15b/8, 16a/13, 16b/11, 16b/4, 25b/5, 26b/6, 29b/12, 29b/13, 33a/2, 35a/14, 44a/1, 46b/5, 47b/2, 51a/2, 55b/10, 58a/5, 63b/5.

‘**ār**: Utanma. 24a/10, 24a/14, 62b/7, 65a/7.

‘ā. eylememek: Utanmamak 24a/9

‘ā. itmek: Utanmadan hareket etmek. 24a/13

‘**Arab**: Arabistan halkından veya bunların soyundan olan kimse; Fellah; Mağribî; Urban. 10b/17, 12a/8, 17b/17, 17b/3, 18a/12, 47a/5, 48b/15

‘**Arabî**: Arap dili, Arapça. 74b/16, 75a/12, 36b/11

‘**Arafât**: Mekke’nin 16 Km. güney-doğusunda hacıların arife günü toplandıkları yer; Cebelü’r-Rahme (Rahmet Dağı). 12b/11

ārāste: Süslenmiş, donanmış. 2a/16, 3a/13

ā. olmak: Süslenmek. 8b/4

‘**arbede**: Kavga; gürültü, patırtı. 45b/1, 45b/8

ard: Sırt. 59b/3, 33a/12, 33b/3, 4b/13, 38b/6

ardınca: Hemen ardından; arkasından; peşinden; ardı sıra; ardı ardına. 37a/6, 38a/4, 38a/6, 52b/2.

a. olmak: Arkasını bırakmamak; izinde bulunmak; peşinden gitmek; izlemek. 25a/2, 33b/16, 34b/9.

arık: Cılız, zayıf. 70a/13

‘**ārif**: Sezgi ve anlayış sahibi; anlayışlı; irfan sahibi. 12b/1

‘**arîz**: Semiz. 61a/4, 61a/9.

arka: Bir şeyin geride kalan bölümü; art; geri; devam; sonrası. 60b/16, 126b/9

arpa: Ekseriyetle hayvanlara yedirilen zahire. Ekmeği de olur. 43a/5

arslan: Aslan. 5a/2, 5a/6, 64a/6.

‘**arz**: Bir nesneyi birinin önüne koyup gösterme; sunuş. 32a/13, 33a/1, 74b/11

‘a. itmek: Yüksek makamda bulunan birine bir şeyi bildirmek; sunmak; takdim etmek. 46b/14

‘**arz u ihbār**: Haber verip, bildirme. 28a/14

ārzü: Bir şeyi elde etmek için duyulan şiddetli istek; heves. 15b/6, 30b/2, 55b/12.

ā. itmek: İstemek. 30b/1, 73b/7.

āşaf: Vezir. 3a/2

āsān: Kolay

ā. itmek: Bir işi kolaylaştırmak. 29a/14

asānlık: Kolay. 38a/17

aşhāb: 1. Peygamberimiz Hz. Muhammed’i sağlığında gören, sohbetinde bulunan Kur’an’ı ve İslam’ı bizzat kendisinden öğrenen İslam büyükleri.

2. Dostlar. 1b/8, 1b/13, 29a/11

aşıl: Sağlam, gerçek. 15b/3

aşılısız: Sağlam temellere dayanmayan, sahte. 71a/10

aşilzāde: Soylu ve görgülü bir aileye mensup olan kişi. 18b/8

‘**āşī:** İsyankar. 10a/15, 73b/4.

aşır: Benzer, bitişik, yakın. 73a/4

‘**asker**Yurt savunması için devlet tarafından yetiştirilip donatılan bütün subay, astsubay, er ve erbaşlarla askerî memur ve öğrenciler; çeri; leşker; cünd. 63a/7, 63b/2

‘**askerî:** Askerliğe ait. 3a/11, 63a/12.

aslān: 1. Afrika ve Asya ormanlarında yaşayan, iri yapılı, güçlü, kestane renginde, kükremesi çok korkunç, et yiyici vahşi bir hayvan.

2. Yiğit ve cesur. 5a/1

aş: Yemek. 49a/17

aşcılık: Yemek ustacılığı. 71a/4, 71a/7

aşçı: Yemek yapan kişi. 44a/2

‘**āşık:** Karşı cinsten birine gönülden bağlı olan kimse; imre; emre; karasevdalı; mecnun. 51b/7, 52a/4, 54b/3, 54b/6

‘**ā. olmak:** Karşı cinsten birini çok sevmek. 51b/8, 53a/10, 53a/11, 54a/15, 54b/4, 54b/6, 70b/14

‘**āşıklık:** Âşık olma durumu. 5b/5, 51b/7, 51b/12, 51b/14, 52b/15, 53a/6, 53a/7, 53a/8, 53a/9, 53a/14.

āşikār: Belirli, açık. 6a/17

ā. itmek: Açıklamak, açıkça ortaya koymak. 71b/11

ā. itmemek: Gizlemek, saklamak. 38b/16

āşikāre: Açıkça, belirgin olarak. 34a/16, 54a/4, 55a/4, 62a/7.

‘**aşiret:** Kabile; uruk; boy; oymak. 71a/11

‘**aşk:** Bir kişiyi, karşı cinsten birine bağlayan, güçlü ruhsal ve bedensel duygu; seveda; sevgi; sevi. 51b/7, 51b/12, 51b/15, 52a/5, 52a/6, 52a/9, 52b/4, 52b/9, 52b/10, 52b/14, 53a/9, 53b/14, 54a/3, 54a/10, 54b/8, 55b/2.

‘**a. rencileri:** Aşktan eziyet çekenler. 52b/10

‘**aşkbāz:** Aşk oyuncusu. 53a/16

‘**a. olmak:** Aşk oyunu oynamak. 54a/2

‘**aşkbāzlık:** Aşk oyunu, aşkla uğraşmak. 51b/2, 51b/5

‘**a. itmek:** Aşk oyunu, aşkla uğraşmak. 53b/16

at: Atgiller familyasından binek, yük ve çeki hayvanı olarak kullanılan ortalama otuz yıl ömürlü, memeli, tek toynaklı, evcil ve otçul hayvan. 35b/7, 59a/15, 59a/16, 59b/3, 61a/16, 62a/2, 126a/7, 126a/8, 126a/9, 126a/11, 126a/12, 126a/13, 126a/14, 126a/16, 126a/17, 126b/2, 126b/3, 126b/13, 126b/14, 126b/15, 126b/17, 127a/5, 127a/6, 127a/9, 127a/10, 127a/12, 127a/14, 127a/15, 127a/16.

a. koşmak: Bir yere yetişmek için hızla at sürmek; at koşturmak. 59b/7, 59b/9

ata: Soyundan gelinen büyük baba ve onların babaları; cet. 15a/12, 15a/13, 15a/17, 15b/1, 15b/4, 15b/5, 15b/10, 15b/15, 15b/17, 16a/3, 16a/4, 16a/5, 16a/6, 16a/9, 16a/10, 16a/11, 16a/15, 16b/2, 16b/3, 16b/16, 16b/17, 17a/7, 17a/9, 17a/10, 17a/11, 17a/14, 17a/17, 18a/14, 18a/15, 18a/17, 18b/1, 18b/3, 41a/5, 59b/1, 74b/5.

‘**aṭā:** Verme, veriş. Bağışlama, af. 54a/9

āteş: Yanıcı cisimlerin tutuşması ile ortaya çıkan ışıklı ısı; od. 5a/10, 5a/9, 21a/17, 38b/5, 53a/8, 53a/9, 54b/10, 54b/9.

atlu: Atlı. 59a/17, 61b/12, 61b/13, 62a/1, 126a/12

atluluk: Atlı olma durumu. 59b/8

atmaca: Kartalgillerden ormanlık alanlarda yaşayan, küçük kuşları ve kemirgenleri avlayarak beslenen geniş kanatlı, uzun kuyruklu yırtıcı ve etçil bir kuş. 59b/10

avādan: İyice; adamakıllı; hakkıyla; tamamıyla. 67a/6

‘**avām:** Cahil halk tabakası. 27a/1, 27a/7, 35b/11, 35b/12, 39a/4, 42b/6, 62b/1.

avāzlu: Yüksek sesli. 47a/9

‘**avdet:** Hareket edilen yere geri gelme; dönme.

‘a. itdürmek: Geri döndürmek. 31b/9

‘**avrat:** Kadın. 5b/15, 31a/6, 31a/7, 31a/8, 31a/9, 33b/16, 34a/1, 41b/7, 41b/8, 51a/9, 74a/6, 74a/8.

‘**avrāt:** Kadınlar. 18a/2

avurd: Söz; laf; sohbet. 61a/8

ay: Dünyanın uydusu olan bir gök cismi; Ay; Kamer. 9b/16, 11a/9, 31b/10, 39b/13, 39b/14, 39b/16, 47b/10, 47b/13, 48a/7.

a. başı: Ayın ilk günleri. 39b/15

aya: Avuç içi. 70a/13, 70b/3.

ayaq: Bacak ve ayak. 11a/17, 12b/12, 13a/2, 13b/3, 35b/6, 126b/9, 127a/2, 127a/3, 127a/8.

ayaqlu : Ayaklı. 5b/14

‘**ayān:** Gözle görünür şekilde ortada olan.

‘a. olunmak: Gözle görünür biçimde ortada olmak. 127a/9

ā'yān: Bir yerin ileri gelen, nüfuzlu kişileri; eşraf; seçkinler. 12b/6, 31b/5, 31b/7.

‘**ayb:** Utanılacak şey; kusur; ayıp; leke. 19b/6, 23b/8, 24a/14, 29a/4, 35a/4, 35a/8, 35a/9, 43a/17, 44b/10, 45b/15, 46a/14, 46b/11, 46b/13, 47a/12, 50b/6, 51a/13, 54b/15, 54b/16, 55a/1, 60a/11, 60a/8, 69b/1, 69b/5, 69b/12, 71a/15, 71b/7, 72a/1, 72a/3, 72a/6, 73a/1, 73b/8, 74b/8, 74b/13, 127a/9, 127a/10, 127a/11, 127a/13.

‘a. aramak: Başkalarının kusurlarını aramak. 52a/5

‘a. itmek: Toplum arasında hoş karşılanmayacak davranışlarda bulunmak. 28b/12

‘a. olmak: Hoş olmamak. 40a/16

‘a. şaymak: Hoş karşılamamak. 40a/15

‘**ayblu:** Ayıblı olan; utanılacak bir hâli bulunan; kusurlu. 34b/3, 54b/17.

‘a. söz: Küfür. 27b/14, 27b/15, 27b/16

āyet: Kur'an-ı Kerim'de sureleri meydana getiren cümle ve cümleciklerden her biri. 32a/7

āyetikerīme: Kutsal ayet. 16a/2

ayıklık: Sarhoşluktan kurtulmuş olma. 50a/9

ayıtmak: Konuşmak, söylemek. 39b/2, 40a/3, 63b/1, 72b/9.

āyine: Ayna.

ā. olmak: Bir kişinin iyi veya kötü hareketlerini ortaya çıkarma. 38b/13

‘**ayş:** Eğlence ve zevk sürme. 59a/10, 59a/12

‘**ayyār:** Hileci. 68a/6

‘**ayyārılık:** Dolandırıcılık. 68a/16

a'zā: Vücut parçaları; organlar. 61a/2, 70a/5, 71b/4.

‘**azāb:** İnsan bedeninden veya ruhi sebeplerden kaynaklanan ıstırap; acı. 52b/6, 68b/15

‘**azāb-ı elīm:** Şiddetli azap. 51b/16

azād: Hür, özgür, serbest.

a. itmek: Kölelikten ve esaretten kurtarmak. 53b/9, 33b/1, 49a/3

a. olmak: Kölelikten kurtulmak. 33b/3

āzāde: Hür, özgür, serbest. 39a/1

‘**azamet:** Büyüklük, ululuk. 7a/14

azār: İncitme, aşağılama.

azārlamak: İncitmek, aşağılamak. 49b/6

‘**azīm:** Büyük; ulu; yüce. 3b/2, 53a/10, 60b/13, 65a/6

‘**azīz:** Sevgi ve saygıda üstün tutulan; değerli; sayın; saygın; muazzez. 4a/14, 4a/15, 4a/16, 4a/17, 33b/10, 33b/12, 65a/14, 65a/15, 66a/15.

‘a. dutmak: Üstün tutmak. 20b/15

‘a. itmek: Değerli etmek. 10b/11

azuk: Azık; yiyecek; katık; erzak; yol yiyeceği. 4b/14

-b-

bāb: Kitapların bölümlerinden her biri. 5a/12, 5a/13, 5b/1, 5b/2, 5b/3, 5b/4, 5b/7, 5b/9, 5b/10, 5b/11, 5b/14, 5b/16, 5b/17, 6a/2, 6a/3, 6a/4, 6a/5, 6a/6, 6a/8, 6a/9, 6a/10, 6a/11, 6a/12, 7b/10, 11a/7, 11a/8, 15a/13, 18a/2, 28b/14, 30a/5, 33a/7, 37a/4, 39a/15, 42b/8, 44a/4, 44a/5, 46a/9, 50a/2, 51b/5, 51b/6, 55a/15, 56a/6, 56b/14, 59a/4, 61a/13, 62a/2, 64a/9, 67b/6, 69a/13, 74b/10, 126a/6.

baba: ata, cet, peder. 40b/9.

babalık hakkı : Bir babanın çocuğunun üzerinde yapması gereken haklar. 4a/5.

bāb-ı tecrübe : Tecrübe kapısı. 69b/8.

ba‘dehu: Ondan sonra. 21b/7, 21b/8, 29a/7, 30b/12, 35a/9, 37b/13, 37b/15, 37b/17, 43a/9, 43a/10, 43b/8, 46b/5, 46b/6, 47a/4, 49a/7, 49a/14, 52a/10, 56b/11, 56b/3, 56b/5, 62a/11, 73b/9, 75a/12.

ba‘de’l-vefāt : Ölümden sonra. 16a/12, 16b/10.

ba‘de’l-yevm: Günden sonra, gece. 49a/1.

ba‘de’ṭ-ṭa‘ām: Yemekten sonra. 47a/6.

bādī: Sebep, sebep olan. Başlangıç, ilk. 1b/14.

bāğ: Meyvve bahçesi, gezinti yeri. 44b/13, 125b/17.

bāğçe: Küçük bağ, bahçe. 125b/17, 126a/2.

Bağdād: Irak’ın başkenti. Farsça’da Tanrı’nın hediyesi anlamını taşımaktadır. 3a/1, 20b/11, 20b/12, 22a/12, 22a/13, 32b/10, 39b/9, 39b/13.

b. kapısı: Bağdat şehrine giriş yerine verilen isim. 22a/9.

bağır: Göğüs, sîne. Karın bölgesi. 12b/12, 70b/3.

bahā: Değer. 35b/3, 35b/4, 35b/5, 53b/1, 126b/15.

bahādur: Kahraman, yiğit, cesur. 30b/5, 70b/5, 71b/11, 71b/15, 72b/5, 72b/6.

bahādurluk Kahramanlık, yiğitlik. 62a/17, 71b/10

bahādurluk Kahramanlık, yiğitlik. 62a/4, 64a/2

bahāne: Asıl sebebi gizlemek amacıyla söylenen sözde sebep. 46b/13

bahār: İlk bahar, İlk yaz. 55b/14, 55b/15

baḥr-ı seḥā: Yiğitlik denizi. 1b/11

baḥs: Söz, laf.

- b. itmek: Bir konu veya kişi hakkında söz söylemek; sözünü etmek.8b/4
- bağış**: Bağış, ihsan. 57b/1, 57b/2, 57b/4, 57b/9.
- b. itmek: Bağışlamak. 57b/1, 57b/8
- b. olmak: Bağışlanmak. 58b/8
- bahşış**: Memnuniyeti belirtmek için verilen para, hediye. 125b/3
- b. itmek: Bahşış vermek.d 48a/17
- bahşüş**: Özellikle, üstelik. 52a/13, 56a/8, 59a/6.
- bâ' is**: Sebep. 1b/14, 15a/17, 60a/3, 64a/1.
- b. olmak: Sebep olmak. 16b/4, 17a/21, 16a/10.
- bakır**: Esmer kıızıl renkte, ısı ve elektriğı iyi ileten, dövölerek şekillendirilebilecek yumuşaklıkta bir maden. 67a/5
- Bākī**: Sürekli kalıcı; sonsuz. 4b/17, 7b/1, 19a/8, 24b/13, 27b/7.
- bākiye** : Kalıntı, kalan, artan. 13a/14
- bakḳāl** : Yiyecek, içecek ve temizlik malzemelerini satan küçük esnaf. 72a/17
- balçık**: Yapışkan ve koyu kıvamlı çamur; killi çamur. 3b/7
- baldur** : Bacağın diz kapağı ile ayak bileğı arasında kalan kısım; incik. 70b/8, 71a/5.
- Bārgāh**: Allah'ın huzuru. 3a/12
- Bārī**: Yaratan, yaratıcı. Her şeyin tek yaratıcısı anlamında olan Allah'ın sıfatlarından biri. 4a/5, 10b/5, 51a/2, 54b/8, 55a/2, 55b/4, 55b/6, 67a/4, 126b/1, 16b/2, 16b/17, 18a/10, 20a/9, 27a/12, 45a/11, 46a/12, 47a/14, 47a/15, 47a/16.
- b. te' ālā: Yüce Tanrı. 15b/10
- bāri**: Öyle olsa, hiç olmazsa. 23a/15, 33a/16, 44a/14, 44a/17, 45a/7, 45a/12, 45b/7, 45b/11, 46a/2, 46a/5, 47a/13, 50a/6, 51b/8, 54b/6, 55b/1, 58b/1, 59b/10.
- başiret** : Doğru görüş, öngörü. 20b/8
- başmakcı**: Ayakkabıcı.21b/15, 22a/1.
- bātl**: Gerçekle ilgisi olmayan; doğru olmayan. Çürük, boş, asılsız, geçersiz. 9b/16, 57a/4, 58a/10, 58a/12.
- bāṭın**: Bir şeyin içi, ortası. Karın. 18b/14, 69b/1, 69b/5, 69b/6.
- bay**: Zengin. 12b/1, 12b/4, 14b/7, 14b/12.
- baylık**: Zenginlik.65b/10
- bayrām**: Özel eğlence ve tören düzenlenerek kutlanan dinî ve millî önemi olan gün. 47b/15
- bayṭarnāme**: Hayvanların hastalıklarından ve bunların nasıl tedavi edileceğinden bahseden eserler. 126b/4
- Bāzār**: Pazar, çarşı. 52a/14, 69a/15, 69a/15, 69b/3, 69b/4, 69b/11, 73b/2.

ba'zı: Bir kısım, bir takım. 19a/4, 19b/2, 26a/6, 31a/8, 43b/10, 43b/14, 43b/9, 43b/15, 49b/4, 55b/7, 58b/15, 61b/2, 72b/3, 72b/11, 126b/15, 126b/16, 127a/11, 127a/13.

bāz: Doğan kuşu, şahbaz. 61a/5

bāzirgān: Tüccar, esnaf. 41a/9, 53b/1.

bāz-nāme: Kuşçuluk ve kuş avcılığı üzerine yazılmış eser. 59b/14, 60a/2, 60b/5.

becā: Yerinde, uygun, münasip. 59b/3

bed: Kötü. 32b/8, 33a/16, 53b/15, 71a/9.

b. ě adet: Kötü, saçma alışkanlık. 56b/17.

b. ahlāk: Kötü ahlak. 19b/8.

bed-aşl: Aslı, soyu kötü olan. 69b/13.

bed-baht: Talihi kötü olan; bahtsız; talihsiz. 10b/16.

olmak: Çok üzücü olaylar yaşamak. 10b/15.

bed-bāhtlık: Çok derin bir üzüntü içinde olma; mutsuzluk. 65a/7.

bed-bahtlu: Çok üzüntülü; mutsuz. 10b/15.

bed-beter: Çok kötü. 27a/11.

bedel: Bir şeyin yerini tutabilen; karşılık. 65b/15.

beden: Canlıların maddî varlıkları; vücut. 8b/6, 10b/9, 11a/15, 13b/4, 13b/12, 17b/15, 25a/8, 25a/9, 25a/10, 25a/11, 25a/13, 25a/14, 25a/15, 25a/16, 25a/17, 25b/1, 25b/3, 43a/7, 44a/7, 46a/1, 46a/3, 52b/2, 52b/11, 55b/16, 57a/3, 57a/5, 57b/4, 57b/12, 57b/13, 57b/16, 57b/17, 58a/1, 58a/2, 58a/3, 58a/5, 58a/9, 58a/10, 58a/13, 60b/10, 66a/6, 65b/9, 71a/5.

bed-endām: Çirkin vücutlu; biçimsiz; çarpık. 126b/3.

bed-endiş: Kötü niyetli; kötülük yapmayı düşünen. 10b/3.

bed-fi' il: Kötülük yapan. 72a/7.

bed-güher: Mayası bozuk. 71a/10.

bed-ḥū: Kötü huylu. 51b/17, 52a/1, 56a/14, 71a/10.

bed-ḥūy: Kötü huylu. 26b/10.

bed-mest: Çok fena sarhoş olan. 71b/9.

bed-nām: Adı kötüye çıkmış; fena tanınmış. 62b/5, 62b/13, 68b/13, 74a/15.

bednāmlik: Kötü ün salmışlık. 10b/2.

bed-rāyiḥa: Kötü kokulu. 73a/13.

bed-ṭab' : Aslı, yaratılışı bozuk. 19b/17.

bed-ter: Daha kötü; beter. 38a/2, 38a/5, 49a/15, 54b/1.

beg: Bey; soylu kişi; efendi; ileri gelen; sözü geçen; nüfuzlu, zengin kişi. 4b/4, 14b/1, 14b/11, 14b/4, 14b/8, 36b/1, 39b/2, 39b/3, 43b/1, 59a/6, 61b/1, 75a/14.

beglik: Bey olmaya layık; bey olacak olan. 10a/12, 14b/3, 14b/6.

behere : Her bir; her; başına. 33b/15.

beherhāl: Herhâlde; mutlaka. 60a/7.

behreyāb: Hisse ve nasibi olan; başarı sahibi.

b. olmak: Başarı sahibi olmak. 33b/16

behre: Hisse, pay. 44b/7, 68a/1.

be'is: Zarar, ziyan. 19b/6.

beḳā: Önceki durumunu koruma. 7a/17.

bekrī: İçki içmeye daha sabahtan başlayan. 56a/15.

b. olmak: İçki düşkünü; sürekli sarhoş; ayyaş. 45b/10.

bel: Gövde.

b. –i bükülmek: Yaşlılık veya fiziksel rahatsızlık sebebiyle belini dik tutamamak; eğik durmak. 40b/10, 40b/7.

belā: İçinden çıkılması, kurtulunması çok zor durum; musibet; felaket. 39b/4, 41b/16, 51b/12, 51b/13, 61a/16, 62b/11, 62b/12, 67b/9, 71a/12.

Belhī: Belhli, Belhe ait olan. 46b/1.

beñbeyāz: Çok beyaz. 73a/3.

bend: Bağlama. 7a/4, 2a/13.

b. itmek: Bağlamak. 64b/7.

bende: Köle. 27b/5.

bendelik: Kölelik. 10a/1, 10a/2

bendgüşā: Bağ açan. 73a/17

benefşe: Menekşe. 26b/2, 26b/3

b. yağı: Bu çiçekten çıkarılan yağ. 26b/2

benī-ādem: İnsanoğlu. 18b/13, 22b/9, 32b/4, 54a/2, 69a/16, 69b/5.

berāber: Bir arada, birlikte. 10a/17, 12a/11, 13a/3, 13a/4, 51a/2, 54a/9, 55b/10.

b. olmak: Yanyana olmak. 14a/5

berāt: 1. Azat belgesi. 2. Kefalet belgesi. 22a/10, 54a/13.

berekāt: Bolluklar, uğurlar, mutluluklar. 26b/3

berḥūrdār: Mutlu olan; mesut olan; berhudar olan; onan. 4a/1

berklü : Hızlı, süratli. 7a/1

berr: Toprak, yer, kara. 2b/12

beyān: Söyleme, açıklama, bildirme. 5a/13, 5b/13, 5b/15, 5b/17, 6a/1, 6a/2, 6a/3, 6a/6, 6a/8, 6a/9, 6a/10, 6a/12, 7b/10, 9b/5, 15a/14, 25b/14, 30a/5, 50a/3, 56a/7, 59a/4, 61a/14, 64a/10, 67b/7, 69a/14, 74b/10.

b. itmek: Açıklamak. 5a/13, 5b/1, 5b/12, 5b/16, 5b/2, 5b/3, 5b/4, 5b/5, 5b/6, 5b/7, 5b/8, 5b/9, 5b/10, 5b/12, 5b/14, 6a/4, 6a/5, 6a/7, 6a/8, 6a/5, 6a/11, 6a/12, 11a/7, 18a/3, 37a/5, 39a/16, 42b/8, 44a/5, 46a/10, 51b/7, 55a/15, 56b/15, 62a/2, 67b/12, 69b/16, 126a/7.

b. olunmak: Açıklanmak. 127a/9.

b. olmak: Açıklanmak. 126b/16.

b. olunmak: Açıklamak. 14a/11, 71a/16.

beyāz: Ak, temiz. 60b/16, 61a/11, 70b/11, 70b/17.

beyhūde: Boş, saçma. 19a/17, 19b/1, 25b/16, 35a/7, 48b/1

b. söz: Boş söz. 27b/14, 27b/15

beyhūdegūy: Boşa konuşmak, saçmalamak. 36a/4

b. demek: Boş konuşmak. 36a/4

beyn: Ara; aralık. 14b/2, 23b/4, 40b/15, 65b/5, 67b/5.

beyne'n-nās: İnsanlar arasında. 40b/13, 65b/4.

beyt: Ev; mesken; oda. 10a/10, 12a/9, 12a/10, 17b/1, 26a/2, 26a/16, 28b/14, 39b/7, 41b/1, 41b/5, 41b/15, 46b/1, 50b/15, 54b/4, 55a/6, 62a/5, 64b/5.

Biz: Pamuk ve ketenden yapılmış dokuma. 36a/2

bezek: Nakış, süsleme, süs. 8b/5, 18a/1, 18a/2, 65b/13.

bezemek: Süslemek; tezyin etmek, dekore etmek. 19a/10

bezl: Cömertçe harcama.

b. eylemek: Cömertce harcamak. 24b/4

bi'at: Birinin egemenliğine girme.

b. itmek: Birinin buyruğu altına girmek; siyasi otoritesini kabullenmek. 24a/6

bīçār: Çaresiz, zavallı, aciz. 12b/13

bīdār: Uyanık, uykusuz. 45b/4, 58a/14, 58b/6.

b. olmak: Uykusuz kalmak. 45b/2, 45b/3, 57b/7.

b. olmamak 65b/4

bīdārlik: Uykusuzluk. 8b/15, 57b/2.

Bīdevlet: Uğursuz, bedbaht. 42a/12

bīdedeb : Edepsiz. 24b/12

bīḥaber: Habersiz. 33b/6

bīḥāşıl : Verimsiz. 33b/11

bihüner: Beceriksiz, elinden bir iş gelmeyen. 24b/9

bii'tibār: Saygınlığı olmayan; itibarsız. 68b/13

bikadr : Değersiz, itibarsız. 37b/3

bilāfā'ide: Faidesiz. 67b/8

bile: Dahi, de. Birlikte; beraber. 55a/2, 68a/1, 68b/11, 125b/1, 9a/17, 9b/1, 11a/17, 18a/5, 24a/8,

26a/13, 26a/14, 28b/5, 29b/10, 31a/7, 41a/13, 41a/16

bilek: Kol ile el arasında dirsekten aşağı olan uzuv. 71a/5

bilge: Bilgi sahibi, iyi ahlaklı, örnek alınacak olgunluğa ulaşmış kişi; hakîm; akıllı; dirayetli; fetanetli; muktedir; mütebahhir. 18a/8

bilgü: Bilgi. 4a/9, 16b/2, 16b/17, 17b/14, 24a/10, 24b/4, 24b/8, 29a/2, 30a/1, 33a/4, 33b/12, 34b/1, 38a/9, 38a/10, 40a/16.

bilgülü: Bilgili. 37a/16, 40b/17.

bī-ma'nā: Anlamsız. 33b/13.

binā: Oturmak veya başka amaçlarla kurulmuş yapı, çatı. 56a/11

b. itmek: Kurmak, inşa etmek, yapmak. 41a/4, 41a/10, 41a/12, 41a/14.

binā'en: Dayanarak. 50b/15

binā'en'alāzālik: Bunun üzerine, bundan dolayı. 3b/9

binā'en'aleyh: Bundan dolayı, bundan ötürü, bu sebepten, bu nedenle, bunun için. 2b/7

birāder : Erkek kardeş. 41a/7, 41a/8, 41a/9, 41a/10.

bī-renc ü rāhat : Zahmetsiz ve rahat olarak. 12b/14

birinc: Bakır ve çinko alaşımı. 67a/5

bīrūn: Dışarı, dış. 6b/2

bī-te'amül: Tepkisiz. 40b/4

bīvakit : Vakitsiz; uygunsuz. 35b/17

bīzār: Rahatsız, küskün.

b. olmak: Rahatsız olmak. 63a/9, 74a/13.

bizim -8-

b. 55b/16, 7a/10, 61b/6, 31a/2, 43b/7, 46b/12, 46b/16, 47b/14

bi'l-mu'āyene: Araştırarak. 52a/13.

bi'l-cümle: Bütün, tamamiyle. 39b/1.

bi'l-küllü: Büsbütün, bütün bütüne, külliyyen. 64b/7

bi'llāhi: Allah için. 22a/13, 46b/11.

bi'ttamām: Tamamiyle. 67a/17

boğaz -1-

b. 126b/7

boğazlamak: Kurban kesmen, kurban etmek. 10a/11

borc: Birine verilmesi, ödenmesi gerekli olan para veya maddî değeri olan şey; ariyet; ikraz; karz; kredi; ödünç; takıntı; takanak. 67a/17, 67a/17.

bögür: İnsan ve hayvan vücudunun kaburga ile kalça arasındaki bölümü. 70b/1, 70b/9, 73a/10

bölük: Bütünden ayrılmış parça; kısım. 13b/6, 13b/10, 14b/6, 14b/7

börk: Başa giyilen her türlü başlığın genel adı; başlık; külah; şapka. 29a/4

bucağ: Köşe. 16b/6, 17a/4

bud: Bacak. 60b/13, 60b/17, 126b/12, 127a/1.

budağ: Ağaç gövdesinde dal olacak yuvarlak boğum; tomurcuk. 21a/7

buğday gösterip arpa satmak : Aldatmak. 22b/3

buğâr: Isı etkisiyle sıvıların ve bazı katıların girdikleri gaz durumu. 45a/15, 46a/2

Buğhārā: Orta Asya'nın en eski yerleşim bölgelerinden olan ve günümüzde Özbekistan sınırları içinde bulunan tarihî şehir. 12b/6

buḥbūḥatu'l-cinān: Cennetlerin ortası. 1b/16

buḥul: Cimri.

b. itmemek: Cimrilik etmemek. 19b/12

buḥullıq: Cimrilik. 19b/12

buncılayın: Bunun gibi. 41a/13

buşurmak: Arayıp bulmak; sorup soruşturup elde etmek; her yola başvurarak temin etmek; tedarik etmek. 62b/17

buyruk: Yapılması veya yapılmaması emredilen şey; emir; ferman; söz. 25a/11

bühtān: Yalan yere suçlama; birine işlemediği suçu yükleme; kara çalma; iftira.

b.itmemek: İftira atmamak. 51a/12

bülābān: Bülbüller. 59b/10

bünyād: Yapı, bina. 55b/1

bürūdat: Soğukluk. 55b/2, 55b/3

cāhıllık: Cahillik, bilgisizlik. 75a/9

cāhil: Belli bir konuda yeterli bilgisi olmayan; bilgisiz. 11a/13, 26a/14, 26b/13, 26b/14, 26b/16, 26b/17, 27a/1, 27a/11, 27a/12, 27a/13, 27a/14, 27a/15, 32b/15, 35b/12, 38a/13, 39a/9, 39b/1, 39b/3, 57b/6, 65b/10, 67b/1.

cāhilāne: Bilgisizce. 27a/13

cā'iz: Doğru; uygun; yerinde. Dini yönden yapılması uygun görülen davranış. 6a/16, 14a/15, 34a/17, 43b/13, 43b/14, 50b/4.

cāmedār: Sarayda hükümdarın elbiselerini ve fermanlarını korumakla görevli kimse. 54a/6

cāmekān: Hamamlarda elbise çıkarılan, soyunup giyinmeye yarar bölmelerden her biri. 57a/1

cāmus: Manda, camız. 60a/13

cān: Yaşama, hayat. 7b/4, 9b/1, 13a/11, 13a/12, 17b/16, 29b/6, 32b/8, 35a/14, 35a/15, 39b/6, 41b/1, 53a/3, 53a/4, 57b/12, 57b/13, 57b/15, 57b/16, 57b/17, 58a/1, 58a/10, 58a/2, 58a/3, 58a/5, 58b/8, 62a/12, 62a/15, 63a/1, 66a/15.

cānver : 1 vahşi hayvan, canavar. (can-âver'den türemiştir.) 2. Canlı hayvan. 5b/14, 32b/2, 59b/3, 59b/5, 59b/12.

c. bāzārı: Hayvan pazarı. 69a/15

c. kıavmak: Canavar kovalamak. 59b/9

cānfezā: İç açıcı; gönle ferahlık veren. 58b/12

cānlı: Yaşayan; hayatî fonksiyonlarını devam ettiren; diri. 65a/6

cānlu: Yaşayan; hayatî fonksiyonlarını devam ettiren; diri. 50b/1, 54b/3.

ağır c.: Yavaş hareket eden. 72a/7

cāriye: Eskiden savaşlarda esir alınarak para karşılığı satılan, hiçbir özgürlüğü olmayan ve efendisinin her türlü ihtiyacını karşılayan köle kadın, kız; halayık; karavaş. 5b/12, 53b/3, 55b/9, 69a/13, 69a/14, 69a/16, 69b/16, 69b/3, 69b/4, 70a/5, 72b/13, 73b/17, 73b/2, 74a/2, 74a/16, 74b/4, 74b/5, 74b/8, 74b/9.

cāy: Yer; mekân. 56a/11

cedd: Annenin veya babanın babası; dede. 4b/3, 4b/6, 59b/5, 63a/5, 63a/6.

ceddehü: Onun ataları. 1b/3

cefā: Büyük eziyet; incitme. 51b/17, 73b/15

cehd: Bir şeyi yapmak, başarmak için kendini zorlama; çalışma, çabalama. 4b/14, 4b/6, 5a/7, 17b/8, 18a/4, 22b/5, 27b/17, 50a/5, 51b/12, 58b/5, 64a/6.

c. eylemek: Çabalamak. 6b/7, 15a/7, 17b/5, 18a/14, 19a/9, 22b/16, 25a/14, 30a/8, 35b/15, 36a/11, 41b/17, 42a/17, 45a/7, 51a/4, 51b/7, 52a/14, 54b/5, 58b/15, 64a/11, 67a/17, 69a/12, 73b/5.

c. itmek: Çabalamak, çaba göstermek. 21a/5, 25a/1, 25a/7, 26b/12, 48a/17, 53a/12, 62a/10, 62a/11, 64a/5, 64b/17, 65a/12, 66a/16, 67b/16, 67b/8, 73b/7, 75a/16.

cehl: Bilgisizlik; bilmezlik; cehalet. 13b/8, 24a/6, 24a/7, 28a/9, 35b/10, 39b/4.

c.-i cāhil: Bilgisizin cehaleti. 26a/14

cehre: Açıkta görünen, belli olan şey. 40b/7, 50b/9, 70a/4, 70a/14, 126a/17.

cellād: Mahkemece verilen ölüm cezasını uygulayan görevli. 48b/11.

Cellicelālūhu: O'nun şanı ne yüce. 7a/10, 7a/15, 15a/14.

cem': Biriktirme, toplama. 7b/4, 7b/6, 65b/3, 74a/9.

c. itmek: Toplamak. 64a/10, 64a/12, 64a/13, 64a/9

c. olmak: Toplanmak. 15a/17

cemā' at: 1. Bir yere gelmiş, toplanmış insanlar. 2. Bir imama uyarak namaz kılmak, mevlit veya vaaz dinlemek için bir araya gelmiş kişiler. 43b/17, 125b/6.

cemī': Hep, bütün. 9b/1, 18b/11, 18b/13, 18b/9, 46a/7, 72a/12.

cem' iyet: Topluluk. 27b/1, 34a/13.

cenāze: Gömülmek üzere yıkanıp kefenlenerek tabuta konulmuş insan ölüsü. 125b/1

ceng: Savaş. 50b/2

c. –e durmak: Savaşa hazırlanmak. 62a/3, 62a/9, 62a/12, 64a/2.

ceng ü cidāl: Kavga dövüş. 51a/8

cennet: Allah'ın günahsız kullarını veya günahlarından arınmış olanları öldükten sonra sonsuz bir mutluluk içinde yaşatacağını vaat ettiği yer. 50b/9, 50b/11, 50b/14, 50b/16.

cerr: Çekme; sürükleme. 65b/7, 65b/8.

cerrār: Çeken, sürükleyen. 26b/9

cesed: 1. Gövde, beden. 2. Canlılık faaliyetlerini kaybetmiş insan vücudu; ölü. 17b/14, 71b/13.

cevāb: Bir soruya, bir isteğe, bir söz ya da yazıya verilen karşılık; yanıt. 13a/16, 16a/10, 23a/13, 26a/5, 28b/4, 30b/11, 31a/13, 34a/5, 40b/4, 127a/16.

c. işitmek: Bir sorunun karşılığını almak. 20a/6, 51a/6.

c. itmek: Bir soruya karşılık vermek. 27b/4

c. vermek: Bir soruya karşılık vermek. 12b/16, 12b/17, 23a/11, 30b/10.

cevābnāme: İçinde sorulan sorulara karşılık olarak verilen yanıtların olduğu kitap, mektup vb. 28a/17

cevāhir: Pırlanta, elmas, yakut, zümrüt gibi değerli taşlar; mücevher. 1b/15, 37a/2, 37a/3.

cevāz: İzin. 39b/13, 43b/11.

cevher : 1. Bir şeyin özü, esası, mayası. 2. Değerli taş, maden veya mücevher. 3. Erdem; hüner; marifet. 3b/7, 19a/10, 34b/14.

cevr: Eziyet, sıkıntı; cefa. 39a/4, 51b/17.

c. çek: Eziyet çekmek. 4a/3

cezā: Bir kimsenin kusurlu ya da yanlış davranışlarından dolayı uygulanan yaptırım. 20b/6, 20a/15, 20a/16, 62b/12, 62b/15, 62b/17.

cidāl: Kavgā, gürültü. 50b/2

cigergūşe: Ciğerköşesi. Candan sevilen bir kimse için söylenen söz. 3b/14, 14a/6, 14a/12, 14b/13, 15a/1, 17a/14, 19b/3, , 23b/12, 22a/15, 25b/4, 26a/12, 30a/16, 36a/11, 39a/11, 42b/5, 44b/8, 61a/14.

cihān: Evren; âlem. 4b/2, 4b/3, 4b/15, 5a/1, 5a/7, 6b/1, 8b/5, 8b/7, 8b/9, 9a/9, 10b/2, 10b/2, 12a/11, 15a/15, 15a/16, 20a/15, 20b/6, 25b/2, 25b/3, 36b/16, 38a/3, 39b/9, 62b/11, 62b/17.

cihānārā: Güzellik. Cihani süsleyen. Cihan süsü. 3a/4

cihāndide: Cihani gözleyen. 12a/2, 12a/4

cihānihikmet : Evrenin hikmeti. 8b/4

cihān-ı şāhenşāh: Cihan padişahlarının padişahı. 2b/13

cimā': (İnsanlar için) cinsel birleşme; çiftleşme. 5b/5, 55a/15, 55b/2, 55b/4, 55b/6, 55b/7, 56a/1, 56a/3, 73b/9

c. eylemek: Çiftleşmek. 52b/3, 55b/4

c. itmek: Cinsel ilişkide bulunmak. 52b/12, 55a/16, 55b/13, 56a/8, 56a/10.

cins: Tür, çeşit. 27b/7, 69b/13, 69b/14, 71a/14, 71b/6, 72a/3, 72a/6, 72a/13, 72b/3, 72b/6.

cirīd: 1. At üzerinde birbirine değnek atmak suretiyle oynanan bir takım oyunu. 2. Bu oyunda kullanılan özel değneğin adı. 61a/13

cism: Ruh ve can karşısı olarak insan vücudu; beden. 7b/3, 71b/14.

cesbān: Yakışır, layık, uygun. 2a/8

civān: Genç. 4a/9, 39b/7, 39b/8, 44a/8, 54b/4.

civāne: Gençlere yakışır biçimde; genç gibi. 41b/1

civānlık: Gençlik. 5b/1

civānmerd: Mert yaratılışlı; yiğit, yürekli.

c. olmak: Yiğitçe. 39a/1

civānmerdlik: Yiğitlik. 6a/12, 14b/14, 64a/3.

civār: Çevre. 28a/2

cömerdlik: Cömert olanın niteliği; el açıklığı; semahat. 64a/17

culḥa: İpten dokunan kumaş. 36a/1, 36a/2, 72a/14.

c. ibligi: Bu kumaşın ipi. 36a/2

c. ipligi: Bu kumaşın ipi. 36a/1

cum^f a: Müslümanlıkta haftanın kutsal günü.

c. gicesi: Perşembe gecesinden Cuma gününün sabahına kadar olan bölüm. 45b/11, 45b/13.

c. namāzı: Cuma günü öğle vakti cemaatle camide kılınan iki rekâtlık farz namaz. 45b/13, 45b/14.

cūhelā : Cahiller. 40b/15

cümle: Herkes. 2a/10, 7b/5, 8b/6, 9b/13, 11a/3, 11a/15, 13b/15, 13b/16, 14b/4, 14b/5, 19a/4, 19a/5, 19a/7, 20b/14, 24a/16, 24b/16, 25b/8, 25b/10, 28a/9, 29a/9, 30a/5, 30b/7, 36b/8, 36b/13, 38b/17, 39a/7, 42b/15, 43b/13, 46a/2, 46b/9, 46b/13, 47b/1, 49b/15, 50b/7, 51b/15, 55b/10, 57a/10, 57b/10, 58a/17, 60b/14, 61a/2, 69a/9, 71a/10, 71a/11, 71a/12, 71a/13, 71b/2, 71b/4, 71b/6, 72b/4, 73a/12, 74b/3.

cūnbān: Kımıldanan, hareket eden.

c. olmak: Sallanmak, titremek. 3a/6

cūnūn: Delilik, çıldırma. 36a/4, 39b/3, 49b/13, 49b/14, 49b/15, 57a/8.

cūr^ret: Cesaret, yiğitlik. 62a/13

cürmdār: Suçlu. 48b/10, 48b/14.

cūst ü cū: Araştırma.

c. itmek: Araştırmak. 21a/13, 25a/9

cüz^f : Kısım, parça. 25a/12

cüz^ri: Çok az, azıcık. 9b/7, 9b/8, 43a/8, 64b/2, 65a/9, 71a/6.

-Ç-

çağırmaḳ: Seslenmek, davet etmek. 68a/12

çaḳır: Doğan ile atmaca arası, iri ve keskin pençeli bir avcı kuş; çakırdoğan 59b/10

çaḳaḳlu: Çapağı olan. 70b/13

çāpūḳlik: Tez, hızlı. 58a/2

çāpūksūvār: İyi at süren. Savaş meydanlarının cengaveri. 59a/17

çārdīvār: Dört duvar. 44b/17

çāre: Çözüm, tedbir, deva.

ç. bulamamak: Yardım bulamamak. 36b/17
çāresiz : Çare bulamayan; çözüm getiremeyen. 3b/14
ç. olmak: Başka çıkar yolu bulamamak; zorunlu olmak. 51a/1
çarḥ: Felek. 20a/16
çarḥ-ı berīn: Göğün dokuzuncu katı. 3a/2
çāšnīgīr: Saraylarda yemekleri hazırlayıp pişiren, tadını kontrol eden ve sunma işlerini yürüten kimselere verilen ad; çeşnici. 44a/2
çāşt: Sabah ile öğle arasındaki vakit; kuşluk.
ç. itmek: Kuşluk yenen yemek. 43a/10
çatık: Asık, çatılmış. 70a/3
çehre: Yüz, sima. 49b/3
çekel: Uzun ince. 71a/14
çend: Birkaç, her ne kadar. 21a/4
çendān: (Olumsuz cümlelerde) o kadar da (değil). 72b/3
çerāg: İçine yağ konulup yakılan bir tür fitilli lamba; kandil; çıra. 66a/8, 66a/10, 125b/6.
çerde: 1. Koyu renk; esmer; yağız. 2. Tüysüz, dazlak. 70b/6
çeşm: Göz. 60b/12
çevgān: Cirit oyununda kullanılan değnek; çevgen; çögen. 5b/8, 61a/14, 61a/15, 61a/17, 61b/11, 61b/17, 62a/1,
çıblak: Çıplak, yalın. 13a/2
çün: Çünkü, madem ki. 3b/14, 8a/15, 8b/10, 8b/13, 10b/8, 10b/10, 14b/3, 15a/11, 15a/16, 17a/1, 17b/16, 18a/8, 19a/9, 25b/9, 26a/8, 29a/1, 29a/17, 31a/13, 31b/11, 32a/12, 34b/16, 36b/15, 37a/5, 41a/1, 42a/17, 47a/13, 48a/9, 51a/7, 52a/4, 53b/2, 55a/1, 57b/13, 58a/9, 58b/4, 62a/9, 64a/6, 7b/13, 68b/4.
çünki: Çünkü, madem. 8a/6, 8b/3, 10a/2, 30b/11
çünkü: Çünkü. 66a/1

-d-

dā'ib: Âdet ve usulünde devam eden. 6a/8
dād: Doğruluk; adalet. 2b/13
dahı: 1. Dahi. 2. Yine; keza; tekrar; mükerrer. 1b/13, 3b/5, 4a/8, 4a/14, 4a/16, 4b/1, 4b/13, 4b/14, 4b/2, 6a/16, 6b/7, 6b/11, 7b/1, 7b/16, 8a/2, 8a/13, 8b/13, 8b/15, 9a/11, 9a/13, 9a/16, 9b/12, 9b/15, 10a/3, 10a/4, 10a/8, 10a/12, 10b/7, 10b/9, 10b/12, 11a/6, 11a/9, 11a/10,

11a/11, 11a/13, 11a/1, 12a/2, 12a/5, 12a/9, 12a/17, 12b/4, 12b/12, 12b/17, 13a/2, 13a/8, 13a/13, 13b/1, 13b/16, 14a/1, 14a/12, 14b/3, 14b/11, 14b/12, 14b/9, 15a/1, 15a/4, 15a/12, 15b/13, 15b/15, 15b/9, 16a/8, 17a/14, 17a/8, 17b/3, 17b/3, 17b/5, 17b/8, 17b/11, 18a/1, 18a/7, 18b/7, 19a/1, 19a/3, 19a/5, 19a/12, 19a/13, 19a/14, 19a/16, 19b/2, 19b/8, 19b/11, 19b/12, 19b/14, 20a/2, 20a/3, 20a/5, 20a/6, 20a/8, 20a/10, 20a/11, 20a/13, 20a/14, 20a/16, 20b/1, 20b/15, 20b/3, 20b/4, 20b/5, 22a/10, 22b/1, 22b/6, 22b/9, 22b/14, 23a/13, 23a/8, 23b/4, 23b/7, 23b/9, 24a/14, 24a/17, 24a/2, 24b/1, 24b/16, 24b/4, 25b/1, 25b/13, 25b/4, 25b/9, 26a/15, 26a/17, 26b/9, 26b/10, 27a/13, 27a/15, 27b/11, 27b/17, 27b/9, 28b/7, 29a/1, 29b/1, 29b/2, 29b/3, 29b/5, 29b/8, 29b/13, 29b/15, 29b/16, 30a/10, 30a/13, 30a/2, 30a/6, 30b/1, 30b/13, 30b/14, 30b/17, 30b/7, 31a/4, 31a/7, 31b/14, 32a/3, 32a/9, 32b/9, 33a/1, 33a/13, 33a/5, 33a/8, 33b/9, 34a/9, 34a/11, 34a/15, 34b/2, 34b/5, 34b/15, 34b/16, 34b/17, 35a/2, 35a/11, 35a/15, 35b/13, 35b/14, 36a/8, 36a/17, 36b/3, 36b/5, 36b/12, 36b/15, 37a/3, 37a/10, 37a/11, 37b/2, 37b/3, 37b/10, 37b/17, 38b/10, 38b/13, 39a/6, 39b/5, 39b/17, 40a/4, 40a/7, 40a/10, 41a/1, 41a/9, 41b/12, 41b/15, 42a/9, 42a/16, 42b/2, 42b/3, 42b/4, 42b/7, 42b/13, 42b/16, 43a/2, 43b/11, 43b/6, 43b/7, 43b/12, 44a/1, 44a/7, 44a/8, 44a/11, 44b/2, 44b/12, 45a/1, 45a/2, 45a/4, 45a/6, 45a/13, 45a/14, 45a/15, 45a/16, 45b/1, 45b/3, 45b/9, 45b/12, 45b/16, 46a/1, 46a/6, 46b/8, 46b/10, 46b/11, 46b/16, 47a/1, 47a/3, 47a/11, 47a/12, 47a/7, 47b/16, 47b/17, 47b/8, 48a/13, 48b/8, 49a/15, 49a/3, 49a/4, 49b/6, 49b/13, 50a/5, 50a/12, 50a/15, 50a/16, 51a/3, 51a/6, 51a/8, 51a/13, 51a/17, 51b/10, 51b/16, 52a/3, 52a/6, 52a/10, 52a/11, 52a/14, 52a/16, 52b/9, 52b/14, 52b/15, 53a/15, 53b/14, 54a/4, 54a/9, 54a/16, 54a/17, 54b/11, 55a/1, 55b/7, 55b/11, 55b/16, 55b/17, 56a/3, 56a/14, 56b/2, 57a/9, 57a/13, 57a/14, 58a/10, 58a/6, 58a/8, 58b/15, 58b/17, 58b/2, 59a/15, 59a/2, 59b/1, 59b/16, 59b/6, 59b/8, 60a/13, 60a/17, 60a/4, 60a/6, 60a/8, 60b/10, 60b/11, 7a/10, 7a/3, 61a/12, 61b/15, 61b/17, 61b/2, 62b/16, 62b/6, 63b/10, 63b/16, 64a/2, 64a/8, 64b/14, 64b/17, 64b/7, 65a/14, 65a/15, 65a/17, 65a/6, 65b/10, 65b/12, 66a/1, 66a/2, 66a/5, 66a/6, 66a/12, 66a/16, 65b/2, 65b/6, 65b/13, 67a/17, 67a/17, 67b/3, 67b/4, 67b/11, 68a/9, 68a/10, 68b/8, 68b/11, 68b/12, 69a/3, 69a/4, 69a/7, 69a/11, 69b/1, 69b/10, 70a/1, 70a/2, 71a/10, 71b/6, 71b/10, 71b/13, 71b/14, 71b/16, 72a/9, 72a/11, 72b/2, 72b/10, 73a/6, 73b/6, 73b/9, 73b/12, 73b/14, 73b/17, 74a/2, 74a/4, 74a/8, 74a/9, 74a/16, 74b/1, 74b/13, 75a/6, 75a/8, 125b/8, 125b/15, 125b/17, 126a/2, 126a/3, 126a/12, 126a/13, 126b/2, 126b/14, 127a/10, 127a/2, 127a/8.

dahl: Girme; karışma.

d. itmemek: Karışmamak. 49b/10

d. olunmak: Karıştırılmak, eklenmek. 49b/17

dā'i: Dua eden, duacı. 3a/11

dā'im: Sürekli; devamlı; her zaman; sürüp giden. 27b/8, 48b/1, 49b/16, 53a/8, 58a/3, 59b/1, 61a/15.

da'imā: Her zaman; her vakit; sürekli olarak. 24b/2, 52a/5, 65b/3.

dā'ire: Sınırlandırılmış yer, bölge, bölüm çevre. 3b/15, 3b/16.

daḳīqa : İnce düşünce. 29b/17

dalaḳ: Karında su toplanması; karın şişliği. 73a/12

dam: Binaları dış etkilere korumak için üzerlerine konulan, çoğunluğu kiremit örtü. 125b/14

dāne: Tohum, çekirdek. 8a/15, 8b/3

dāne-i zirā'at: Tohum. 8a/15

dāniş: Bilgi; bilim. 9a/7, 17b/9, 17b/10, 17b/11, 17b/12, 17b/14.

dānişmend: Bilgili, bilgin. 17b/8

dānişmendān: Bilgiler. 75a/14

ḍarb: Dövme; vurma; darp; zarp. 62a/1, 68b/12

d. İtmek: Dövmek. 62a/1

d. Olunmak: Dövülmek. 32b/14

dārū'sselām: Huzur yeri, cennet, Bağdat. 3a/1

da'vā: İleri sürülerek savunulan düşünce; sav; iddia. 28b/11, 28b/13, 33b/14.

d. eylememek: Boş yere uğraşmamak. 33b/13

d. itmek: İleri sürmek. 37b/15

da'vāsız: Amaçsız. 126a/2

da'vet: 1. Çağırma, çağrıda bulunma. 2. Ziyafet, şölen. 14a/2, 14a/3.

d. –e gitmek: Çağrılan bir yere gitmek 49a/8

d. eylemek: (Kişi için) bir yere, bir toplantıya çağırma. 14a/4, 46a/13.

d. itmek: (Kişi için) bir yere, bir toplantıya çağırma. 5b/3, 13b/17, 55a/2, 46a/10, 49a/8, 49a/10.

d. olunmak: Çağırılmak, konuk olmak. 46a/16

da'vetsiz: Davet edilmemiş; çağrılı olmayan. 14a/1

dede: Büyük baba, ata, cet. 53a/17

def: Giderme. 25b/8, 63b/12, 63b/14.

d. itmek: Gidermek. 43a/9, 56b/14.

def'a: Kere. 44b/3

def-i zarūret: Zorunlu olarak giderme.

d. itmek: Zorunlu olarak gidermek. 67a/3, 67a/17.

değer: Bir şeye özel olarak verilen önem. 47a/16

degirmi: Yuvarlak. 70a/2, 126b/9.

degnek: Yaslanmak, dayanmak veya başka amaçlarla kullanılan, elde taşınabilecek kalınlıkta ve boyda, ağaçtan kesilmiş parça; ince sopa. 32b/14

dehr: Devir, zamane. 2b/5, 7a/1

dehrî: Dünyanın sonsuzluğuna, ruhun beden ile beraber öldüğüne inanan kimse; materyalist, maddeci. 6b/17

dek: Kadar, değin. /10, 43a/11, 45a/7, 49b/2, 57b/8, 68a/3, 68a/4.

delâlet : Belirti; işaret; delil.

d. itmek: Göstermek; anlatmak. 20a/10, 20a/11, 20a/13, 33a/3, 60b/7.

delîl: 1. İspat edici belge; kanıt. 2. Kılavuz, rehber. 7b/10, 18b/1, 36a/12, 57b/16, 60b/2, 60b/8, 61a/6, 61a/11, 73a/7, 73a/10.

delü: Deli, çılgın, mecnun. 38b/3, 39b/3, 45a/9, 49b/12, 49b/16.

delük: Delik. 21a/9, 21a/10, 21b/3.

delûlik: Delilik. 45a/8, 45a/10, 45a/16, 48b/2.

dem: 1. Soluk; nefes. 2. An; zaman. 30b/15, 32b/13, 39a/15, 40a/8, 40a/9, 40a/17, 44a/14, 44a/15, 49b/7, 52b/16, 55a/12, 62a/3, 67a/2, 71b/12.

d. urmak: Bir şeyden söz etmek. 28a/10

denk: Birbirine eşit iki şeyden her biri; eş; nazir; benzer; muadil. 73a/3

deñlü: Üstünlük derecesi bildiren bir edat; kadar. 10b/6, 15b/11, 17a/10, 17a/11, 17a/12, 20b/1, 20b/2, 22a/16, 29b/16, 35a/15, 35b/1, 35b/13, 35b/16, 38a/9, 5a/10, 47a/10, 50a/14, 50a/5, 51a/7, 52b/13, 56a/12, 56a/13, 57a/3, 59a/14, 75a/7.

deñsiz: Yakışksız ve yersiz davranışta bulunan, söz söyleyen. 35b/12

derd: Ruhsal sıkıntı; derin üzüntü; tasa. 51b/15, 51b/16.

d. uğramak 52a/12

derdmend: Hasta, müstarip, yoksul. 48b/12

derhâl: Hemen. 34b/7

dervîş: Yoksulluğu, çilekeşliği benimsemiş, kanaat sahibi kimse; fakir. 12b/12, 12b/13, 12b/14, 12b/17, 13a/4, 13a/6, 13a/8, 13a/10, 13a/14, 13b/11, 13b/13, 13b/15, 14a/2, 14a/5, 22a/8, 55a/7.

deryâ: Deniz. 34b/13, 41a/7, 41a/8, 41a/15, 41a/17, 64b/6.

derzî: Dikiş ile yiv yapan; terzi. 39b/10, 39b/17, 40a/1, 40a/2, 40a/10, 72a/14.

destî: Testi. 31a/6, 31a/9, 31a/10, 31a/11, 31a/12.

dest-i mübârek: Mübarek el. 2a/4

destür: Bir kimseye verilen izin; ruhsat; müsaade; icazet.

d. istemek: İzin istemek. 30b/12

d. vermek: İzin vermek. 52a/11

destürsüz: İzinsiz. 30b/14

devlet: Talih, mutluluk. 2b/15, 3b/4, 64a/8, 65b/3.

devletlü: 1. Mutluluk ve refah içinde olan; devlet sahibi olan; talihli; bahtlı. 2. Yüce; ulu.

3. Padişah ve büyük rütbeli kimseler için söylenen saygı sözü. 53b/10, 11a/4, 12b/13, 12b/15, 12b/16, 19b/13, 20b/13, 42a/11.

devlet-pend: Kutlu, büyük nasihat. 3b/17

devletsizlik: Talihsizlik. 65a/7

deyn: Borç. 4b/4

deyr: Belli bir süre sonra ödenmek üzere alınmış para; vadesi belli borç. 44b/3

deyü: Diye. 2a/11, 2a/12, 2a/14, 3a/9, 12a/7, 14a/4, 14a/14, 17a/14, 24a/8, 26b/8, 31a/11, 31b/3, 31b/9, 32b/17, 35b/13, 36a/4, 38a/5, 41a/13, 43b/4, 43b/8, 43b/9, 47a/4, 48a/3, 51a/14, 68a/9, 68b/10, 70b/10, 73b/2.

digme: Sıradan; gelişigüzel; rasgele; her, herhangi bir. 23a/1

d. 48a/2

dil: 1. Söz. 2. Gönül. 7a/11, 8b/2, 9b/14, 11a/16, 32b/2, 32b/4, 32b/5, 35b/13, 45b/15, 58a/8, 58b/12, 72a/5.

dil-āzarlık: Gönül inciten; kalp kıran. 37a/14

dilbend: Gönül bağlayan.

d. olmamak: Gönülü bağlayıcı olmamak. 53a/16

dilber: Güzel, alımlı kadın veya kız; sevgili. 3a/4

dilemek: Sahip olmadığı bir şeyin veya bulunmadığı durumun gerçekleşmesini istemek; arzu etmek; murat etmek. 6b/2, 10a/17, 11a/4, 36a/7, 37b/4, 38b/1, 38b/4, 38b/7, 38b/8, 38b/15, 38b/16, 39a/1, 39a/4, 39a/5, 39a/8, 39a/9, 54b/13.

dilencilik: Dilenci olma durumu. 74a/1

dil-nevāz: Gönül okşayan; sevgili. 46a/17

dil-pesend: Gönül okşayan; sevgili. 3a/6, 71b/4.

dil-rübā: Gönül kapalı; sevgili; güzel. 58b/12

dilsiz: Konuşamayan, lal. 36a/14

dil-teng: Yüreği dar. 50a/10

dimāğ: 1. Beyin. 2. Zihin; bilinç. 45a/14, 55b/4, 55b/5, 55b/6.

dimek: Söylemek, belirtmek, konuşmak. 1b/5, 3b/2, 3b/10, 3b/14, 6b/12, 6b/15, 6b/16, 7b/6, 7b/7, 51b/4, 51b/9, 8b/1, 9b/7, 10a/2, 10b/3, 12a/11, 13a/5, 13a/11, 13a/17, 13b/1, 13b/12, 14a/15, 16b/7, 17a/5, 17b/1, 17b/3, 18a/1, 18a/10, 18a/12, 19a/11, 20a/16, 20b/16, 21a/11, 21a/13, 21a/14, 21b/10, 21b/9, 22a/14, 22a/2, 22a/3, 22a/7, 22a/8, 23a/12, 23a/7, 23a/8, 23a/9, 23b/5, 25a/5, 26a/2, 26b/2, 26b/9, 27b/6, 28a/7, 28a/9, 28a/10, 28a/11, 28b/11, 28b/13, 28b/17, 30a/3, 30a/15, 31a/3, 31a/4, 31a/5, 31a/13, 31b/1, 31b/8, 31b/11, 32b/2, 32b/15, 33a/5, 33a/15, 33b/6, 33b/16, 34a/11, 34a/16, 34b/1, 34b/17, 35a/1, 35b/9, 35b/17, 36a/11, 38a/11, 39a/3, 39b/4, 40a/14, 40b/5, 40b/9, 40b/12, 40b/13, 40b/15, 41b/2, 42a/11, 42a/13, 42a/7, 42a/8, 42b/1, 42b/3, 43b/1, 43b/2, 43b/3, 43b/10, 44a/13, 44b/11, 45b/7, 46b/1, 48a/11, 48a/5, 48a/6, 48a/7, 49a/1, 49a/4, 49a/17, 49b/8, 49b/9, 49b/10, 49b/12, 50a/4, 50a/5, 50b/3, 50b/11, 50b/13, 50b/14, 52b/1, 52b/9, 52b/10, 52b/17, 53b/3, 53b/9, 54a/4, 54a/17, 54b/14, 54b/15, 54b/17, 55a/5, 56a/11, 57a/3, 57a/5, 57a/6, 57a/17, 57b/8, 58a/6, 58a/9, 58b/12, 58b/14, 59a/11, 61b/11, 63b/1, 64a/4, 64b/13, 64b/15, 65a/16, 65a/17, 66a/17, 65b/8, 68a/12, 68a/13, 68a/15, 68b/2, 68b/6, 68b/9, 69a/8, 70b/10, 70b/13, 71a/8, 71b/1, 71b/16, 71b/17, 74b/8, 74b/9, 74b/11, 125b/12, 126a/10, 126a/13, 126b/4.

dīn: Gidilen yol; şeriat. 9b/3, 10a/17, 10b/5, 11a/4, 11a/8, 16b/17, 16b/2, 25b/7, 26a/5, 30b/6, 32a/4, 32a/6, 57b/5.

d. ulusu: Din büyüğü, alim, hoca. 11a/5

dīnc: Sağlıklı ve güçlü. 12b/10, 42a/13.

d. olmak: Emin olmak; mutmain olmak. 25a/10

dīndār: Dinî inancı güçlü ve inancının gereğini içten ve gerçek bir dinî sevgi ile yerine getiren; mütedeyyin. 68b/6, 69a/11.

d. ehli: Dindarlardan oluşan topluluk. 69a/2

dīn-i İslām: İslām dini. 11a/3

dīnsiz: Dinî inancı olmayan; kāfir. 10b/1

dirāz: Uzun.

d. olmak: Uzun olmak. 32b/12

dirhem: Bir okkanın dört yüzde biri oranında, bölgelere ve ülkelere göre ağırlığı değişen ve İstanbul için 3,207 gram tespit edilen, eski bir ağırlık ölçüsü birimi. 15a/5

diri: Canlı, güçlü, sağlıklı. 37a/13, 37b/4, 57a/11, 126b/10, 58b/14, 127a/1.

dirīg: Engel olma; önleme.

d. itmemek: Engel olmamak. 20a/9, 29b/8, 33b/11, 65a/14, 67b/5, 125b/3.

dirlik: Düzen. İyi geçinme; uyuşma; geçimin yolunda gitmesi. 4b/2, 37a/12, 57b/5, 66a/13.

dirliklü: Düzenli, geçimi iyi olan. 41b/8

dirlükli: Düzenli, geçimi iyi olan. 66a/14

dişār: Eklendiği Farsça kelimelere bolluk ve çokluk anlamı katar. 2b/3

diş: Çene kemiklerinin üzerine dizili, koparıp ısırma ve çiğnemeye yarar beyaz ve sert organlardan her biri. 32b/10, 71a/1, 73b/1, 126b/4.

d. kirāsı: Eskiden saraylarda ve zengin konaklarında ziyafetten sonra konuklara verilen armağan. 48a/9, 48a/10, 48a/13.

d. koyıcı: Diş geçiren, ısırın. Azimli, inatçı. 72a/2

dişi: Döllenebilir hücreler üreten ve bu döllenmiş yumurtaları içinde barındıran canlı. 61a/2, 61a/5, 61a/10.

ditremek: Korkmak, ayakta duracak gücü kalmamak. 45b/6

divār: Duvar. 36b/9, 44b/16.

diyānet: Dindarlık; dinî emirlere uyma. 25b/7, 65a/5.

diyār: Ülke, memleket; il; vatan; belde. 2b/2, 42a/3, 48a/10.

dizgin: Binek hayvanlarının gemine bağlanan ve hayvanı yönetmeye ve yöneltmeye yarayan kayış. 61b/4

dost: Çıkar beklemeden sevilen ve güvenilen yakın arkadaş. 5b/16, 27b/11, 28a/3, 28a/5, 29a/6, 37a/14, 37a/15, 37b/1, 38a/16, 38a/5, 42b/5, 46b/2, 51a/9, 52b/15, 53a/3, 53a/4, 53a/5, 63b/12, 65a/2, 67a/17, 67a/17, 67b/1, 67b/2, 67b/3, 68a/2, 68a/3, 68a/7, 68b/2, 70a/6.

dostluk: Karşılıklı olsa da olmasa da bir kişinin birine karşı duyduğu yakınlık; bağlılık. 29b/10, 37a/9, 52b/16, 53a/6, 53a/7, 67a/17, 67a/17.

döşek: Yatak, şilte. 33a/11

du‘ā: İyilik dileme; iyi olması için dua etme; iyilik dileği. 17a/12

duḥa: Kuşluk vakti; güneşin doğu ufkunda bir mızrak boyu yükseldiği an. 43a/10

dūr: Uzak.

d. olmaḳ: Uzak olmak. 24a/17, 27b/14.

dutuk: Utangaç, kekeme. 73a/16.

dügün: Düğün. Evlenme veya sünnet dolayısıyla yapılan büyük eğlence. 73a/8

dükeli : Hep; bütün; hepsi. 58b/13

dükkān: Perakendeci veya toptancı esnafın mal sattığı veya küçük zanaatkârın mesleğini icra ettiği yer. 39b/11, 40a/1.

d. dutmaḳ: Ticarete başlamak; alışveriş yapmak. 39b/10

dünyā: Yeryüzü. 4a/14, 4a/15, 9b/4, 9b/10, 11a/8, 11a/14, 11a/17, 12a/5, 12a/6, 14b/5, 15b/8, 22b/1, 25a/3, 26a/6, 26a/7, 32a/4, 32a/6, 32b/16, 37b/12, 37b/12, 38a/17, 47a/15, 47a/16, 54b/4, 55a/8, 55a/16, 56a/12, 62b/12, 62b/15, 66a/4, 65b/5, 65b/13, 67b/6.

d. görmüş: Çok gezmiş, çok yer görmüş ve çok yaşamış kimse. 4a/10

dünyevî: 1. Dünya ile ilgili. 2. Dünya işlerine ilişkin. 63b/15

dürlü: Türlü; çeşitli; çeşit. 6b/10, 9b/10, 9b/12, 16a/2, 22b/13, 34b/10, 37b/10, 43b/12, 43b/13, 49b/13, 49b/17, 72a/1.

dürr-i deryā-yı me'āni: Anlam denizinin incisi. 1b/5

dürriyektā: Eşsiz inci. 2b/8

dürüg: Gerçek olmayan söz; yalan.

d. söylememek: Yalan söylememek. 30a/10

dürüst: Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan; onurlu; şerefli; namuslu. 9b/3, 30b/6, 64b/14.

Düşmen: Çeşitli sebeplerle birinin kötülüğünü isteyen veya ona zarar vermeye çalışan kimse; yağı; hasım. 5b/9, 5b/17, 27b/11, 29b/7, 37a/13, 37b/1, 38a/14, 38a/6, 41b/4, 41b/5, 42a/1, 42a/2, 42b/5, 46b/3, 62a/11, 62a/13, 62a/15, 62a/2, 62a/5, 62a/7, 62a/8, 62b/14, 63b/12, 64a/3, 64a/5, 64b/14, 67b/1, 67b/3.

d. olmak: Kin beslemek; düşmanlık göstermek. 37a/15

düşmenlik: Düşman olma durumu; yağılık; husumet; hasımlık. 29b/10, 71b/11.

düşmenlik: 67a/17

düşmenlik: Düşman olma durumu; yağılık; husumet; hasımlık. 37a/9

düşük: Bulunduğu yerden daha aşağı indirilmiş, sarkıtılmış olan. 61a/7

düşvār : Güç, zor. 53a/16

d. olmak: Güç olmak. 29b/9

düz: Yatay durumda olan; dik veya eğik olmayan. 70a/15, 126b/4.

düzilmek: Meydana getirilmek; üretilmek. 8b/4

-e-

e'aşā: Gözleri dumanlı. 127a/14

ebleh: Akılsız; budala; bön. 42a/13

ebrū-yı vaḳār : Ciddi bir yüz. 2b/4

ecdād: Atalar, dedeler. 4b/5

ecel: Alında yazılı olduğuna inanılan ölüm vakti; kişinin kaderine bağlı olan ölüm anı. 3b/7, 39b/6, 39b/7, 40a/11, 40a/9.

e. eli: Ölüm. 36b/15

ecnebī : Yabancı olan; başka memleketten gelmiş. 51a/9, 55a/3, 63a/10.

edā: 1 verme; ödeme. 2. (Namaz ve diğer dinî vecibeler için) kılmak; yerine getirmek; icra etme. 10a/14, 34b/4, 67b/2.

e. eylemek: Vermek; ödemek; görevini yerine getirmek. 59a/3

e. itmek: Vermek; ödemek; görevini yerine getirmek. 2a/12, 9b/6, 11a/9, 30a/17, 30b/1, 47b/1, 48a/1, 48a/11, 58b/17, 67a/17.

edeb: Güzel huy ve iyi davranış. 17b/16, 17b/17, 18a/2, 18a/13, 24b/12, 25b/6, 33a/17, 40b/4, 48b/2, 53a/1.

edepsiz: Utanç verici işleri açıktan ve büyük bir ustalıkla yapan; utanmaz; terbiyesiz; hayâsız. 71a/2

edepsizlik: Edepsizce davranış; utanmazlık; şirretlik. 49b/7

ednā: En alçak; en aşağı. 15b/7, 24a/12, 24a/8, 37b/11, 51a/1, 65b/10.

efdal: En fazla; en üstün. 7b/15, 18b/10, 61a/2.

e. itmek: Üstün bir duruma getirmek. 7b/17

efendi: Eskiden şehzadeler, din adamları, eğitim görmüş kimseler için “bay” anlamında kullanılan unvan. 39a/2, 71a/13, 71b/17, 72a/2, 72a/8, 74a/2, 74a/5, 74b/4.

efgen: Düşüren; yıkan; deviren. 3a/2

efnā: En fena, en kötü. 8b/16

eftimūn: Eftimun Çiçeği. (Gelin Saçı, Bostanbozan) Eftimun, eskilerin har u yabis dedikleri kuru öksürük ve balgam ile sara hastalığına da iyi geldiğine inandıkları anlaşılan şifalı bir bitki ve çiçeğidir. 27b/3

eglenmek: Dinlenmek. 30b/12, 30b/14, 56b/8.

egri: Düz olmayan. 19b/10, 70b/1, 73a/6.

ehemmiyet: Önem. 2b/5

ehl: Topluluk; cemaat; zümre. 20a/8, 28a/11, 42b/17, 44b/17, 69b/10.

ehl-i başiret: Sağduyu sahipleri. 3b/6, 7a/2.

ehl-i cennet: Cennete girebilecek nitelikte olanlar. 50b/14

ehl-i dālāl: Sapkınlar. 6b/17

ehl-i edeb: Ahlaklı, namuslu kimseler. 20b/13

ehl-i ğaraż: Düşmanlık besleyen kimseler. 29b/11

ehl-i hakık: Doğruluk ve dürüstlük peşinde olanlar. 67b/1

e. olmak: Bu kimselerin yanında olmak. 68b/7

ehl-i hayā: Utanç sahipleri. 44b/16

ehl-i meclis: Meclis, topluluk üyeleri. 43b/3

ehl-i nażar-ı hikmet: Sağduyu sahipleri. 8a/3

ehl-i şan‘at: Sanatçılar. 72b/1

ehl-i sūk: Aşağı tabakadan olanlar. 46b/10

ekābir: Görgü, erdem ve makam bakımından büyük olanlar; ileri gelenler; daha büyükler; devlet büyükleri; bir üst tabaka insanları. 60a/1

ekābir-i hūkemā: Hakimlerin ileri gelenleri. 27a/16

ekl: Yiyecek yeme; yenilme. 43a/15

e. itmek: Yemek yemek. 5a/2, 5a/3, 5a/5, 43a/1.

ekl-i ta‘ām: Yemek yemek. 5b/2

ekşer: En çok; en fazla. 14b/13, 23a/4, 30b/16, 40a/11, 42b/17, 42b/9, 43a/3, 52a/13, 57a/15, 58b/5, 69b/2, 126b/17, 126b/2, 126b/3, 127a/7.

ekşerü’nnās: İnsanların çoğu. 51a/4

el: Kolun bilekten itibaren parmak uçlarına kadar olan ve tutmaya, iş yapmaya, dokunmaya uygun bölümü. 3b/11, 11a/17, 17b/17, 18b/9, 19a/2, 19b/12, 26a/2, 37b/16, 39a/10, 43a/2, 43b/3, 47a/6, 53b/5, 53b/6, 58a/7, 60b/17, 61a/8, 64b/13, 64b/15, 64b/8, 65a/15, 67b/4, 69a/1, 69b/15, 70a/2, 70a/9, 74b/1, 74b/2, 126b/9, 127a/2, 127a/3, 127a/8.

e. altı: Yanında çalışan hizmetliler. 38b/7

e. başmak: Kutsal bir şey üzerine elini koyarak yemin etmek. 73a/10

e. çekmek: Zararı görülen bir işi, alışkanlığı yapmaktan vazgeçmek; bırakmak. 10b/1, 25a/6, 41b/10, 62a/13.

e. –inden gelmek: Yapabilmek; becermek. 38a/4

e. kımak: Sahip olmak, yapmak. 22b/6

elā: Sarıya çalan açık kestane rengi. 70a/3, 70a/9, 71a/5.

elbet: Kuşkusuz; şüphesiz; mutlaka. 50a/10

elbetde: Eninde sonunda; er geç. 8b/5, 8b/9, 18a/8, 18b/5, 20b/6, 35b/4, 53a/5.

elçi: Bir devleti veya devlet başkanını başka bir devlette temsil eden kişi; sefir. 28a/14, 28a/15, 28a/17, 28b/1, 28b/7, 30a/17, 31b/4, 31b/5, 31b/9.

elem: Acıklı ve üzücü bir olayın veya durumun yol açtığı ruhsal sıkıntı ve tedirginlik; ıstırap; keder; dert; üzüntü; acı; gam. 15b/10, 15b/11, 27a/10, 29b/9

elemdār: Acılı, gamlı, kederli.

e. olmak: Kederli olmak. 46a/15

elfāz: Sözler; kelimeler. 2a/9

elvān: Çeşit çeşit renkte olan; rengârenk. 60a/2

emānet: Güven duyulan birisine korunmak, saklanmak üzere geçici olarak bırakılan eşya veya kimse. 66a/17, 67a/6, 67b/7, 67b/9, 67b/10, 67b/12, 67b/15, 68a/1, 68a/12, 68a/13, 68a/14, 68a/15, 68b/4, 68b/6, 68b/7, 68b/11, 68b/14, 68b/16, 69a/8, 69a/9.

e. itmek: Bir şeyi, güven içinde tutacağına inandığı birine korunması için bırakmak, teslim etmek. 65a/3

e. kımak: Bir eşyayı, parayı bu işle ilgili birisine koruması için vermek, teslim etmek. 67b/8

emānetdār: Bırakılan eşyayı, parayı koruyan kimse. 67b/6

emānetkār: Emaneti iyi koruyan. 69a/8

emek: 1. Zahmet. 2. Uzun süren ağır iş; uzun ve zahmetli çalışma. 3. Bir işin yapılması için harcanan beden veya zihin gücü. 17b/4, 23a/14, 23a/15, 38a/11, 38b/1, 38b/2, 65a/8, 65a/9, 65a/12, 65a/13, 65b/10, 65b/11.

e. çekmek: Bir işte aşırı ölçüde çalışarak çok yorulmak. 65a/11

emīn: Kendisine güvenilebilir; emniyet edilebilecek olan. 69a/8, 69a/11.

e. olmak: İnanmak; güvenmek. 6a/1, 21a/11, 23b/13, 38b/7, 39a/4, 45a/6, 51b/3, 62a/2, 65b/3, 70a/12.

e. olmamak: Güvenmemek. 14b/11, 14b/12, 37a/12, 39b/6, 62b/13, 67a/6.

emīr: Bir kavmin, şehrin veya devletin başkanı. 4b/9, 47b/11, 61b/1, 63a/9.

e. malı: Devlete ait olan mal, mülk. 47b/9

emīre'l-mū'minīn: Müminlerin emiri anlamında olan halifeler için söylenen söz. 21b/4, 21b/9, 21b/11, 22a/1, 22a/5, 48b/16, 48b/17.

emīrū'l-mū'minīn: Müminlerin emiri anlamında olan halifeler için söylenen söz. 16a/8, 20b/12, 32a/17, 33a/1, 53b/1.

emn: Güvenlik; eminlik; rahatlık; emniyet. 14a/9

emr: Belirli bir davranışta bulunmayı gerektiren zorlayıcı söz; buyruk; talimat. 15a/12, 48b/11, 74b/2.

e. eylemek: Bir kimseden bir şey yapmasını istemek; buyurmak; emir vermek; emretmek. 43b/8

e. itmek: Bir kimseden bir şey yapmasını istemek; buyurmak; emir vermek; emreylemek. 21b/8

e. olunmak: Bir işin yapılması için emir almak. 32b/14

emrāz: Hastalıklar. 60b/3, 60b/4.

emşāl: Bir şeyin eşi, benzeri; eşleri. 24b/13, 25a/5, 68b/13.

emşāl ü akrān: Aynı yaşta olanlar. 37b/8, 62b/1.

enbīyā : Peygamberler. 50b/8

endām : Vücudun biçimi; boy bos. 13b/3, 36b/8, 70b/2, 126a/16.

endāz: Sonuna getirildiği Farsça kelimelere “atan, atıcı” anlamı katarak birleşik sıfatlar yapan son ek. 9b/9

e. eylemek: Atmak. 27b/8

endāze : Ölçü. 9b/11, 9b/7, 51b/2, 57a/16, 59a/7, 59a/9, 66a/8.

e. kılamak: Ölçü koymak, ölçülendirmek. 59a/6

endiş: Sonuna getirildiği isimlere “düşünen, ölçülü davranan” anlamını katan son ek. 25b/13

endişe: Düşünce. 34b/8, 59a/3.

e. itmek: Birini veya bir şeyi merak ederek düşünmek; kaygılanmak; korkmak. 34b/6

eñse: Arka, başın arka kısmı. 41b/4

envāʿ: Çeşitler, türler. 43b/12

epsem: Sessiz. 19a/15, 23a/12, 23a/13, 35b/12, 40b/5, 40b/6.

erāzil: Çok kötü kimseler; bayağı, yüzsüz kimseler; reziller. 4b/10

erbāb: Başkan; reis; ulu kişi. 72a/15

erbāb-ı hayl: At sahipleri. 60a/4

erkān: Esaslar; temeller; destekler. 6a/10, 30b/7

erlik: Er olma durumu; erkeklik; yiğitlik; mertlik. 62b/6

ermenî: Nordik ve Alpin ırkları karışımı olan günümüzde bir topluluk. 72a/6

erzāni: Ucuzluk; bolluk.

e. kılamak: İhsan kılmak. 44a/17

esbāb: Sebepler, nedenler, araçlar. 5b/10

esen: Hiçbir sağlık derdi olmayan; sağlıklı; sıhhatli; sağ salim; sıhhatli; afiyette; iyi. 21b/3

esir: Tutsak, köle. 62a/16, 62b/1, 73a/6, 73b/7, 73b/10.

e. olmak: Tutsaklığa düşmek. 62a/17

esirgemek: Korumak. 12a/15, 63a/1, 66a/15.

eşnā: Bir işin, bir hareketin yapıldığı, bir olayın gerçekleştiği veya bir durumun sürdüğü zaman; an; ara; aralık; sıra; vakit. 31a/2

eşnāf: Paradan çok kendi iş gücünü kullanarak küçük ticaret ve el zanaatları ile geçimini sağlayan kimselere verilen genel ad. 59b/14, 59b/17.

eşkāl: Biçimler; görüntüler; şekiller. 60a/2

etmek: Ekmek. 21b/12, 21b/13, 21b/14, 22a/4, 22a/6, 62b/3.

eṭrāf: Çevre. 125b/17

evc-i a' lāya: Göğün en yüksek noktası. 35a/8

evķāt: Zamanlar; çağlar. 6a/4, 43a/11

e. gūzārlamak: Vakit geçirmek. 53a/2

evķāt-gūzar: Vakit geçiren. 66a/13

evlā: Daha iyi; yeğ; daha üstün. 22b/12, 43b/9, 62b/8, 64b/14.

evlād: (Anne ve baba için) oğlu, kızı; çocukları; çocuk. 5b/16, 15b/1, 22a/12, 63a/1, 63a/2.

evşāf: Bir şeyin veya kimsenin taşıdığı nitelikler; sıfatlar; kaliteler. 61a/11

evvel: Önce; geçmiş. 5a/12, 6a/14, 7a/2, 14a/8, 20a/1, 31a/16, 32b/13, 32b/16, 34b/5, 35a/8, 37b/13, 37b/7, 38b/15, 39a/16, 43b/7, 43b/9, 43b/11, 47b/13, 48b/13, 50a/17, 53a/1, 56b/11, 72b/15, 75a/13.

evvelā : Her şeyden önce; ilk önce; öncelikle. 10b/6, 67b/12, 69b/9, 69b/11, 72b/13, 126b/16.

evveli: Önce olan; önceki. 33a/5

evvelki: Önceki. 6a/12, 19b/17, 37b/14.

evzā' : Durumlar; tavırlar; vaziyetler. 15a/3

eyitmek: Söylemek. 4a/13, 4b/7, 6a/13, 12a/8, 12b/15, 12b/16, 12b/17, 13a/3, 13a/4, 13a/5, 13a/10, 13a/12, 13a/14, 13a/16, 13b/11, 13b/12, 13b/13, 13b/14, 13b/15, 13b/16, 14a/2, 14a/6, 21b/1, 21b/4, 21b/9, 21b/10, 21b/13, 21b/14, 22a/1, 22a/2, 22a/4, 22a/5, 22a/6, 22a/8, 27a/8, 27a/10, 28b/2, 28b/3, 28b/4, 28b/5, 30a/16, 31a/5, 31a/17, 32a/1, 32b/11, 33a/1, 33a/9, 33a/13, 33a/14, 34a/1, 34a/3, 37a/5, 39b/7, 40b/10, 41b/15, 45b/2, 47b/8, 47b/9, 47b/11, 47b/14, 48a/1, 48a/3, 48a/6, 48b/12, 50b/9, 53a/17, 53b/12, 53b/13, 54a/12, 54b/16, 61b/4, 61b/5, 61b/9, 63a/16, 63b/7, 68a/16.

eyü: İyi. 5a/1, 5a/9, 9b/4, 12a/3, 17a/3, 18a/5, 18b/1, 20b/5, 23a/7, 23a/8, 23a/9, 24a/16, 25b/4, 26a/1, 26a/15, 26a/16, 26a/17, 26b/2, 26b/3, 26b/6, 26b/11, 28a/2, 28b/14, 29b/13, 29b/14, 29b/15, 30a/1, 30a/5, 34a/15, 36b/5, 38b/9, 38b/11, 38b/12, 42b/4, 44a/3, 44b/11, 47a/10, 47a/13, 47a/14, 57a/5, 61b/6, 64a/6, 69a/3, 71a/8, 72b/8, 73b/11, 74a/5, 74b/15, 75a/10, 126a/8, 126a/14, 126b/17, 127a/2, 127a/4, 127a/5, 127a/6, 127a/8, 127a/16.

eyülik: İyilik. 5a/7, 16b/5, 16b/8, 16b/9, 17a/3, 17a/5, 17a/6, 17a/8, 17a/9, 20a/8, 20a/9, 20a/11, 20a/13, 20a/14, 20a/15, 20b/10, 20b/11, 22a/6, 22a/7, 22a/9, 22a/15, 22a/17, 22b/14, 26a/16, 26b/7, 29b/8, 29b/9, 30b/13, 38a/15, 125b/8, 126b/3.

eyülük : İyilik. 5a/8, 17a/2.

eyyām : Günler, zaman, çağ. 21a/1, 36b/2, 40b/15, 45a/12, 46b/14, 55b/7.

ezāsız: Eziyet etme; zulüm ve cefa etme. 28a/2

ezīncānib: O sırada. 21a/11

e'l-hazer: Sakın ha! 51a/3, 66a/12, 66a/13

-f-

fāhiṣi: Ahlaka uygun olmayan; iğrenç. 50a/8

fahṛ: Övünme; gururlanma. 62b/7, 16a/16, 24a/3

f. eylememek: Övünmemek. 18a/15

f. itmek: Övünmek. 18a/3

fahṣ: Edepsizlik, aşırıya kaçma. 50b/5

fā'ide: Yarar; fayda; kâr. 2a/6, 4b/1, 4b/17, 5a/13, 5b/11, 5b/17, 10b/6, 11a/1, 11a/2, 11a/2, 12a/5, 18a/5, 18b/9, 19a/14, 23a/7, 23b/10, 24a/7, 25a/9, 26a/10, 29b/2, 32b/7, 33b/14, 34a/12, 34b/9, 34b/15, 34b/17, 35a/1, 35a/3, 35a/4, 35a/6, 35b/17, 36b/13, 37b/7, 42b/1, 42b/2, 46a/5, 46a/7, 55a/15, 56a/3, 56b/2, 56b/14, 64b/12, 65a/1, 65a/2, 65a/6, 65a/9, 65b/6, 67a/17, 72b/3, 74a/10, 74a/12, 74b/13, 74b/15, 74b/17, 75a/2, 126a/5.

fā'ideli: Faideli, yararlı. 24a/17, 28a/5, 32a/6, 34b/9, 42a/17, 73b/11.

fā'idemend: Menfaat elde eden, karlı. 3a/6, 59b/12.

fā'idesiz: Yararsız. 38a/7

fā'il: Etkin. 7a/3

fakır: Yoksulluk; fakirlik. 66a/2.

fakīr: Geçimini güçlkle sağlayabilen kişi; yoksul. 2a/11, 11a/4, 12a/16, 12b/1, 14b/5, 16a/3, 17b/8, 22a/11, 55a/7, 65b/8, 65b/11, 69a/6.

fakīrlik: Yoksulluk. 14b/5, 64b/9, 65b/9.

fakr: Yoksulluk; muhtaçlık; fakirlik. 12a/17

fānī: Kalıcı olmayan; gelip geçici; kalımsız. 4b/17, 53b/17.

fāriḡ: Vazgeçmiş; çekilmiş.

f. olmak: Vazgeçmek; el çekmek; çekilmek. 59b/8

f. olmamak: Vazgeçmemek. 54b/15

farīza: Farz; ilahi emir. 11a/9, 11a/11, 14a/12, 14a/13, 14b/14, 30a/17, 58b/16, 59a/3.

fark: Varlıklar arasındaki ayırıcı özellik; başkalık; ayırım; ayrılık; nüans. 33a/7, 53a/7, 58b/9.

f. itmek: Varlığını anlamak; sezmek; görmek. 19a/4, 67b/4.

f. olunmamaḡ: Görülmemek. 58b/14

f. olmak: Görülmek; varlığından haberdar olunmak. 55b/8, 69b/9

fārsī: Farsça. 2a/6, 36b/9, 74b/13.

fārsīhān: Farsça okuyan, Farsça bilen tercüman. 36b/10

fāsīk: Allah'ın emirlerini tanımamak, sapkın olmak, günah işlemek. 37b/11

fāşıla: Mevsim, dönem. 68b/15

fāşīh: Açık, doğru ve düzgün biçimde konuşan; konuşması düzgün. 30b/5, 33b/5, 72a/4, 72a/9.

faşl: Bölüm; ayırım; kısım; devre. 11a/9, 14a/11, 45a/10, 49a/9, 55b/15.

fazīlet: İnsanı iyi davranışlarda bulunmaya, ahlak sahibi olmaya iten manevi güç; üstünlük; seçkinlik; erdem. 23b/8

f. eylemek: Erdemli olmak. 24b/14

fazl: İyi ahlaklılık; erdem; üstünlük; olgunluk. 6a/12, 7b/12, 9a/14, 9a/15, 9a/16, 25a/5, 28a/10, 44a/16.

fe'ammā: Kaldı ki; ... gelince. 17b/15, 53a/11.

feh̄m: Anlama; anlayış; kavrama. 72a/9, 126a/16

f. itmek: Anlamak; kavramak. 6b/14, 8a/4, 19a/1, 24a/16, 29b/11, 29b/17.

feh̄mlü: Anlayışlı. 71b/15

feh̄vā: Anlam. 33a/9

felek: Kaderi çizdiğine inanılan gizli güç; talih; şans; kader; baht. 8b/2

fenā: Kötü, berbat. 3b/9, 27b/13, 57a/8, 67a/4, 127a/13.

fend: Hile; düzen; desise. 2a/5

fer': 1. Bir ana kaynaktan ayrılan şey; kol; şube; yan; kenar. 2. İkinci derecede önemli olan. 7b/5

ferah: Sevinme; iç açıklığı; sevinç. 61a/14

ferāmūş: Hatırdan çıkarma; unutma. 26b/7, 39b/6, 64b/9.

ferāset: Anlayış; seziş; idrak. 3b/3, 4b/10, 69b/6, 69b/7, 69b/11.

f. nazar: İlerigörüşlülük. 69b/2

ferişte: Melek.

f. olmak: Melek olmak. 52a/3

fermān: Buyruk; emir; hüküm. 2a/14, 9b/8, 12a/4, 12a/13, 15a/10, 25a/12, 25b/2, 67b/15.

f. buyurmak: Emir vermek. 15a/7

f. dutmak: Emir dinlemek. 13a/5

f. itmek: Emretmek. 15a/7

ferş: Yayma, serme, döşeme. 17b/13

feryād: Bağırıp çağırma; çığlık. 29b/8

f. itmek: Bağırıp çağırmak; haykırmak; çığlık atmak. 48b/12

fesād: İnsanların aralarını açmaya, toplumda kargaşa çıkarmaya yönelik davranış; ara bozuculuk; kötülük; fenalık; kargaşalık; anlaşmazlık; fitne. 8a/8, 13b/8, 45a/16, 63a/4, 63b/10.

f. itmek: Kötülük yapmak. 74b/1

feşāhat: Dilin doğru, düzgün, açık ve anlaşılır olarak kullanılması. 19a/10

fetiḥ: Bir yeri savaşa ele geçirme. 42a/16.

fevt: Bir daha elde edemeyecek veya bulamayacak şekilde elden çıkarma; kaybetme; kaçırma.

f. itmek: Elden çıkarmak; kaybetmek. 59a/1

f. olmak: Elden çıkmak; kaybolmak; ölmek. 39b/17, 45a/13, 59a/1.

feyz: Bilim; anlayış. 2a/10

feyzbaḥşā: Bolluk, bereket veren. 2b/13

fe'emmā: Kaldı ki; ... gelince. 69b/5, 70a/17, 70b/5.

fırsat: Bir işin yapılması, bir şeyin gerçekleşmesi için var olan en uygun durum, zaman veya şart. 36a/6, 62a/10.

f. bulmak: En uygun yararlanma zamanını elde etmek. 64a/6

fısıldaşmak: Karşılıklı fısıltılarla konuşmak. 34a/14

fısıldı: Başkalarının duymayacağı kadar alçak sesle yapılan konuşma. 34a/15, 34a/17.

fısk: Kötü işlere, ahlaksızlığa dalma. 50a/2

fî: İçinde. 1b/16

fihrist-i ebvāb: Bölümlerin başlıkları. 5a/12

fî'îl: İş; hareket; kılış; ediş; davranış; eylem. 58a/10, 58a/11, 58a/12, 72b/2, 25b/6, 49b/12

fî'îl ü 'amel: Düşünüş ve davranış. 39a/5

fî'îl-i kabîḥ: Kabahatli iş, çirkin iş. 33b/1

fıkr: Düşünme sonucunda elde edilen görüş; biliş; mütalaa; fıkr; düşünce; ide. 7a/1, 7a/9, 15a/11, 34b/6, 34b/8, 41a/3, 55a/13, 58a/11, 61b/9, 61b/10, 62a/14, 69a/15, 74b/8.

f. itmek: Düşünmek. 3b/5, 6b/7, 7a/5, 15a/10, 18b/17, 34b/8, 36b/15, 36b/17, 41a/10, 63a/10.

fıkr ü te'emmül: Bir şeyi etraflıca düşünme.

f. itmek: Bir şeyi etraflıca düşünmek. 47a/17

fırāk: Birbirini seven iki kişinin ayrı düşmesi; ayrılık; ayrılış. 51b/13, 51b/14, 51b/16, 52a/2, 52b/6.

f. olmak: Ayrı olmak. 52a/2

fırār: Kaçma; kurtulma. 65b/6

f. itmek: Kaçmak. 41b/5, 60a/7, 73b/14.

firāri: Kaçak. 41b/4

fītil: Kandil veya mum gibi aydınlanma araçlarında kullanılan yağ emici pamuklu kalın iplik veya şerit. 66a/9

fitne -2-

f. 6b/16, 63b/10

fi'l-cümle: Sonunda; nihayette. 4a/4, 8a/17, 13a/14, 17b/16, 18b/4, 35a/17, 52a/3, 54a/11, 58b/5, 59b/13, 60b/6, 66a/16, 70b/11.

fi'l-evvel: Eskide, önceden. 39b/14

fi'l-hāl: Bu anda; şimdi; hemen. 20a/15, 21b/2, 22a/9, 23a/2, 31b/4, 40b/4, 40b/10, 48b/11.

foḍüllük: Kabaca ve kibirlice davranış; fodelca davranış. 14a/4, 49b/1.

fuḳarā: Yoksullar; fakirler; yoksul. 65b/13

fecā' at: Çok acıklı durum; yürekler acısı durum; acıklılık. 57a/8

fūlān: 1. Herhangi bir kimse; bilmem kim; biri. 2. Belirsiz bir şey; filan. 18a/16, 27a/6, 42b/1, 45b/14, 51a/17, 63b/1.

fūrūḥt: Satış; satım; satma. 69a/13

fūtūr: Umutsuzluk, keder. 62a/13

füzūn: Çok fazla; çok; artık.

f. olmamak: Çok olmamak. 17b/2

ḡabḡablu: 1. Çene altı. 2. Çifte gerdan. 70a/4

ḡadr: Acımasızlık; kıyıcılık; zalimlik. 20a/15, 63b/6.

-g/ḡ-

ḡadr ü cefā: Acımasız ve zalim olmak.

ḡ. İtmek: Zalimlik etmek. 20b/2

ḡāfil: Olayları ve sebeplerini anlayıp sezmekten yoksun olan. 7a/4, 8b/16.

ḡ. Olmamak: Açıkgözlü olmak. 40a/4, 59b/1, 74b/16, 75a/7.

ḡāfillik: Bilgisiz. 75a/7

ḡaflet: Çevresinde olup bitenleri anlayıp sezememe; habersizlik. 19b/15, 4a/11, 4a/9, 40a/11

ḡ. uykusu: Uyanık ve dikkatli olunması gereken bir durumda bir uyuşuklukla gelen uyku hali. 3b/5, 36a/10.

ḡā'ib: Nerede olduğu bilinmeyen; kayıp. 37b/16

ḡ. olmak: Kayıp olmak. 21a/12

ġā' ile: Nerede olduğu bilinmeyen; kayıp. 63b/14

ġalaba: Kalabalık, topluluk, halk.

ġ. arası: Halk içinde. 19b/7, 56b/7.

ġalat: Yanılma; yanlışlık. 4a/11

ġalebe: Üstün gelmek, yenmek. 73b/8

ġ. itmek: Yenmek, üstünlük sağlamak, kazanmak. 56a/5, 73b/6.

ġalib: Kazanmış, yenmiş. 2a/15, 53b/14.

ġam: Keder, tasa, üzüntü. 20b/3, 22b/11

ġamdārlik: Üzüntülü olmak. 22b/13

ġamġin: Tasalı, kederli. 20b/4, 20b/5, 22b/11, 48b/6.

ġ. olmak: Kederli, üzüntülü olmak. 22b/12

ġanī: Zengin. 11a/15, 11a/4, 11a/5, 12b/1, 12b/11, 13a/3, 13a/5, 13a/12, 13a/16, 13b/12, 14a/2, 14b/2, 14b/3, 14b/5, 17b/9, 22a/11, 65b/10, 65b/13, 65b/6, 65b/1.

ġanīlik: Zenginlik. 14b/5

ġanim: Savaşta düşmandan ganimet alan. 53b/12

ġanīmet: 1. Savaşta düşmandan ele geçirilen her türlü mal, eşya, para vb. şeyler. 2. Beklenmeyen bir kazanç. 14b/17

ġ. bilmek: Ödül, kazanç bilmek. 25b/4

ġara itmek: Yas tutmak. (21a/16)

ġaraz: 1. Maksat; gaye. 2. Bir kimseye karşı beslenen kötü niyet; kin; düşmanlık. 8a/14, 15b/5, 51a/14.

ġark: Suya batırma, suda boğulma.

ġ. olmak: Batmak, boğulmak. 21a/13, 21a/14, 41a/16, 41a/17

ġavġā: Dövüş; kavga. 32a/2, 45b/8, 50a/11, 53b/15.

ġ. itmek: Dövüşmek. 49b/8, 49b/11.

ġavvāš : İnci ve sünger çıkarmak için suya dalan kimse, dalgıç. 20b/17, 21b/1.

ġāyet: Son derece; pek çok; çok. 4a/16, 11a/10, 12b/7, 12b/13, 25a/9, 29b/15, 30b/8, 30b/15, 33a/10, 34b/16, 43a/17, 46b/17, 52b/7, 53a/8, 54b/12, 55b/11, 55b/14, 56a/4, 60a/6, 61b/13, 69a/15, 69b/4, 70a/11, 70b/12, 71a/7, 71b/6, 75a/17, 127a/3, 127a/8.

ġayr: Başka kimse; başkaları; başkası. 45b/1, 59a/15, 67a/2, 69b/10, 72b/7, 126a/17.

ġayrı: Bundan böyle; artık; daha. 4a/6, 7b/3, 9b/11, 15a/10, 15b/5, 20a/3, 23b/17, 25a/16, 25b/4, 29b/4, 30a/17, 32a/11, 34a/5, 35a/6, 35b/8, 36a/17, 36b/17, 38b/9, 39a/4, 39a/6, 43a/3, 45b/10, 46a/5, 47a/5, 52a/14, 53b/14, 55a/9, 56b/17, 57b/10, 58b/6, 59b/4, 60b/8,

62b/2, 62b/12, 62b/15, 64a/1, 64a/2, 64b/17, 65a/2, 65a/13, 67a/17, 69a/15, 71a/3, 71a/8, 74a/6.

ğayūr: Gayretli, çalışkan. 3a/1

ğazā: İslam dinini korumak veya yaymak amacıyla Müslüman olmayanlara karşı yapılan savaş; kutsal savaş. 30b/1

ğ. itmek: Allah yolunda savaşmak. 30b/2, 30b/3.

ğ. -ya gitmek: Allah yolunda savaş için yola çıkmak. 30b/12

ğazab: Kızgınlık; hiddet; öfke. 48a/4

ğāzī: Gazveye çıkan Müslümanlar arasında bulunan kimse veya kumandan. 4b/8

g. 7a/1

genc: 1. Hazine. 2. Henüz yetişmemiş olan, toy. 24a/11, 39b/7, 44a/7, 53a/11.

gencine: Hazine. 1b/5

gerdūnvaḳār: Ziyadesiyle ağırbaşlı olan. 2b/16

germ: Sıcak. 53b/14

germiyet: Sıcaklık. 55b/2, 55b/3.

ḡnā: Zenginlik. 65b/5, 74a/10

ḡrre: Gururlu.

ḡ. olmamak: Kibirli, gururlu olmamak. 29a/1

ḡrybet: Dedikodu, arkadan kişinin hoşlanmayacağı şekilde konuşmak. 54b/15

gice: Akşam, gece. 9b/10, 24b/5, 32b/10, 33a/11, 37a/5, 41a/1, 42b/12, 43a/6, 44b/2, 45a/14, 45b/1, 45b/2, 45b/11, 45b/12, 45b/13, 45b/14, 45b/16, 45b/17, 46a/1, 46a/2, 46a/3, 46a/4, 46a/5, 46a/6, 46b/3, 47b/14, 47b/15, 57a/15, 57b/1, 57b/8, 58b/1, 58b/15, 58b/2, 58b/6, 68a/13, 68a/5, 71b/16, 71b/9, 127a/13.

Girü: Geri, arka. 5b/11, 21a/13, 26a/2, 30b/1, 35b/3, 41a/8, 43b/4, 47b/7, 51a/11, 62a/1, 62a/12.

gizlü: Gizli, saklı. 22b/5, 32a/16, 32b/1, 32b/2, 55a/4, 69a/1, 73a/1.

g. itmemek: Saklamamak. 71b/11

gögertmek: Yeşillendirmek, yetiştirmek. 8a/16

gök: Mavi. 61a/6, 70b/4, 70b/17, 71a/6.

g. gözlü: Mavi gözlü. 59b/16

gökçek: Güzel, hoş. 47a/6, 71a/5, 73b/1.

göñül: 4a/3, 7b/7, 10a/12, 13b/8, 15a/2, 15a/7, 20b/2, 20b/3, 33b/10, 34b/12, 38b/8, 39a/2, 39a/7, 39a/8, 44a/14, 45b/15, 50b/6, 50b/15, 51b/8, 51b/9, 51b/10, 51b/12, 52a/10, 52a/16, 55a/3, 64b/7.

g.  arlı ı:    sıkıntısı. 50a/10

g virmek: Sevmek, aşık olmak. 23b/13

  vde: Beden. 45b/6, 70a/13, 70b/7, 126b/7.

  b r: Toz, toprak; ince toprak. 2b/12

  l m: 1. Erkek  ocuk; gen ; delikanlı. 2. Esir; k le. 2b/15, 20b/16, 53b/1, 53b/2, 53b/4, 53b/6, 53b/7, 53b/9, 54a/7, 54a/8.

  ne:  e it, t r. 1b/13, 52b/15

  r: Mezar. 62a/9

  rbet: Kendi memleketinden uzakta ya ama; yabancılık; gariplik. 45a/1

  r r: Kendini be enme; b y klenme; kibir. 3b/4, 4a/4

  sl: M sl manlarca, c n pl k adı verilen madd  ve manevi kirlilikten arınmak i in el, a ız, burun ile v cudun b t n n  hi  kuru yer kalmamacasına yıkama bi iminde farz olan temizlik; boy abdesti.

 . itmek: Gus l abdesti almak. 47a/6, 56b/5.

    a: Keder; kaygı;  z nt . 20b/3

  y : Dedi ine g re; denildi ine g re; s zde; sanki. 57a/6

  c: Zor. 37a/16, 52b/11, 64a/16, 71b/8, 72a/6.

g. gelmek: Zor gelmek. 67a/17

g. g rmemek: Zor g rmemek. 20a/4

  ger in: G vercin. 60a/10

  her: S s ve takı olarak kullanılan de erli ta  vb.  eyler; m cevher. 2b/8, 3a/4, 5a/13, 74a/3, 126a/8.

  her-i p k: Tertemiz, pırıl pırıl. 74a/3

  l: Ta  yaprakları kalın ve katmerli, keskin kolu, beyazdan kırmızıya kadar pek  ok rengi bulunan, g lgillerin  rnek bitkisi.  i ek. 2b/3, 26b/1, 26b/3.

g. ya ı: G llerin imbikten ge irilmesi ile elde edilen g l suyu  zerinde toplanan kokulu ya . 26b/2

  lec: Her zaman g len; g ler y zl ; g le en; m tebessim. 70a/10

g. y zl : G ler y zl . 48b/1

  lg n: G l renkli, pembe. 127a/5

  lz r: G l bah esi. 58b/12

  m n : Sanma; sezme; zan. 6b/15, 7b/5, 12a/7, 15a/2, 15a/7, 23b/14, 34a/14.

g. itmek: Umut etmek. 23b/15

g. olmak: Umutlu olmak. 23b/17

gümānlu: Kaygılı. 23b/14

gümānsız: Kaygısız, düşüncesiz. 12a/6

gümrah: Yolunu şaşırması; yoldan çıkmış. 6a/15

günāh: Allah'ın emir ve yasaklarına aykırı düşen davranış. 27b/16, 33b/2, 40a/10, 44a/15, 47a/13, 63a/7, 64a/1, 64a/2.

g. 'azīm: Büyük günah. 62b/10

g. almak: Haksız yere birini suçlamak. 44a/14

g. itmek: Günah sayılan davranışta bulunmak. 49b/6

günāhkār: Günah işleyen. 14a/16

günāhsız: Masum, suçsuz. 62b/10

güzīde: Seçkin. 11a/7

-h/h/h-

haber: Bir olay, bir olgu veya bir kişi hakkında edinilen bilgi. 8b/1, 8b/3, 12a/8, 16a/8, 18b/15, 19a/1, 21a/15, 34b/4, 40b/9, 48a/2, 48a/4, 63a/8, 63b/1, 68a/6.

h virmek: 63a/5, 21a/14

haberdār: Haber ulaştırmak; bilgi vermek; bildirmek; haberdar etmek. 3b/13, 6b/3, 7b/17, 8b/14, 9a/2, 20b/17, 55a/13.

h. Olmak: Haber almak; bilgisi olmak; bilgilenmek. 12a/3, 55b/7, 126b/14.

habeş: Etiyopya halkından veya bu halktan birinin soyundan olan kimse; Etiyopyalı. 72b/8

habeşī: Habeşistan halkından olan. 72b/8

habīb: Seven, dost. 29a/12, 29a/13.

habīs: Kötü; aşağılık; alçak. 33a/12

habs: Hapsetme; tutuklama; alıkoyma; hapis.

h. itmek: Tutuklamak. 63a/14

hacc: İslam'ın beş şartından birisi olarak Kurban bayramından önce Arafat'ta belli bir süre bulunmayı, Kâbe'nin belirlenen kurallara göre ziyaret ve tavafını, Kurban bayramının en az iki gününü Mekke'de geçirmeyi emreden ibadet. 9b/13, 11a/11, 11a/5, 11a/6, 12a/12, 13a/15, 12a/16, 12b/7, 13a/11, 13a/4, 13b/9, 14a/6, 14a/10, 14a/11, 14a/13, 14a/14, 14a/15, 15a/2, 22a/13, 30a/17.

h. eylemek: Hacca gitmek. 50b/15

h. itmek: Hac ibadetini yerine getirmek. 11a/13, 12a/4.

haccāc: Delil ile galip olan. 47b/4, 47b/5, 47b/17, 48a/11.

ḥāce: 1. Efendi; ağa. 2. Aile büyüğü. 3. Din adamı; hoca. 4. Öğretmen. 12b/15, 27a/6, 27a/9, 28b/2, 28b/3, 28b/4, 28b/6, 28b/7, 33a/10, 33a/11, 33a/12, 33a/13, 33a/14, 33a/16, 33b/2, 33b/16, 33b/17, 34a/2, 68a/2, 68a/6, 68a/7, 68a/10, 68a/12, 68a/14, 68a/16, 68a/17, 68b/4.

ḥacet: Herhangi bir şey için gerekli olma; gerek; gereklilik; lüzum; ihtiyaç. 27b/11, 29b/5, 31b/14, 38a/3, 38a/4, 40a/1, 40b/12, 64b/1, 69a/2, 69a/7.

ḥ. olmak: İhtiyacı olmak. 60b/5

ḥāci: Hac ibadetini yerine getirmiş Müslüman. 12b/3

ḥacil: Utanmış, kederli, üzgün.

ḥ. Olmak: Utanmak, kederlenmek. 28b/4, 40b/6, 40b/13, 43b/6.

ḥadd: Sınır, uç, derece, mertebe. 2a/14, 12a/17, 59a/6, 74a/11.

ḥādım: Cinsiyet bezleri çıkarılmış veya köreltilmiş olan erkek; iğdiş. 63b/16, 64a/1.

ḥādım: Harem ağası. 70b/5, 70b/9, 70b/10, 70b/11, 70b/12.

ḥadīs: Hz. Muhammed'in gelişen olaylar ve konular üzerinde müminleri aydınlatmak, Kur'an'ın bazı ayetlerini açıklamak için söylediği sözler. 16a/14, 16b/12.

ḥāfız: Koruyan, saklayan, ezberleyen. 19a/1, 58a/11.

ḥafif: 1.Önemli sayılmayan. 2. Davranışları toplumun ahlak kurallarına uymayan. 11a/6, 34a/11.

ḥāhiş: İsteyen; isteyici; istekli. 44a/8

ḥā'ib: Yoksun, mahrum.

ḥ. Kalmak: Yoksun kalmak. 26a/8

ḥak: Birine geçmiş, harcanmış emek. 16b/1, 16b/2, 16b/15, 16b/16, 49a/2.

ḥāk: Toprak. 41b/13

ḥakikat: Çelişkisiz ve yalansız; doğru; akla ve mantığa, düşünme yasalarına uygun. 7a/16, 9a/13, 9b/6, 20b/8, 27a/3, 73a/1.

ḥ. bünyādı: Doğruluk yapısı. 27b/13

ḥakīm: Hikmet sahibi; bilge; filozof. 18a/16, 27a/4, 27a/6, 27a/7, 27a/10, 28b/10, 29b/1, 29b/2, 36b/1, 39a/12, 39b/2, 54b/8, 69b/4.

ḥākīm: Denetimi altında tutan; yöneten; idare eden. 63a/10

ḥakīmāne: Bilge kişiye yakışır biçimde; bilgece. 57b/5

ḥakīr: Küçük; önemsiz; değersiz. 73b/14

ḥakḳ: Var ve gerçek olan; varlığı kendiliğinden olan anlamında Allah'ın adlarından biri. 3b/12, 6a/12, 6a/14, 6a/17, 6b/14, 7a/12, 7a/15, 7a/17, 7b/11, 8b/8, 9a/8, 9a/13, 9a/17, 9b/1, 9b/4, 9b/7, 9b/11, 9b/14, 9b/17, 9b/9, 10a/6, 10b/11, 11a/14, 11a/9, 11a/12, 12a/4, 12a/12,

12a/15, 12b/7, 13a/2, 13a/5, 13a/6, 14a/17, 14a/3, 14b/6, 15a/9, 15a/10, 15a/11, 15a/12, 15a/13, 15a/14, 15b/1, 15b/7, 15b/14, 16a/1, 16a/6, 16a/9, 16a/10, 16b/6, 17a/4, 17a/9, 17a/13, 17b/4, 18b/12, 22b/9, 23a/7, 23a/14, 25a/12, 29a/8, 29a/12, 30a/16, 30a/17, 32a/7, 36b/13, 37b/15, 41b/14, 42a/3, 44a/9, 44a/14, 44a/16, 45b/1, 47b/2, 48a/8, 50b/12, 53b/17, 58a/15, 59a/3, 63a/2, 65b/15, 66a/1, 66a/11, 67b/13, 67b/15.

h. katı: Allah'ın huzuru. 22b/1

hakkından gelmek: Zor bir işi başarı ile bitirmek. 71b/12

hak-şinās: Herkesin hakkını gözeten; hakbilir; haktanır. 23a/9, 23a/10, 70b/5.

hāl: Bir nesnenin nitelikleri ile içinde bulunduğu koşulların tümü; vaziyet. 5b/1, 5b/7, 6b/3, 9a/6, 17b/6, 17b/10, 21a/10, 22b/10, 22b/14, 23a/2, 23b/6, 24b/2, 24b/8, 26a/5, 27a/8, 27b/7, 28a/17, 30b/16, 32b/16, 34b/1, 37a/2, 37a/6, 37a/7, 38a/1, 40a/5, 41a/3, 43b/6, 44a/13, 46a/10, 50b/13, 52b/14, 54a/1, 55a/12, 57a/6, 57a/7, 57a/9, 60b/2, 60b/3, 62b/9, 65b/9, 65b/10, 66a/11, 66a/13, 67a/17, 67b/9, 68b/10, 69b/8, 71a/13, 72b/16, 72b/17, 73a/1.

hālā: Şu anda bile; daha; henüz. 13b/13, 33a/17, 38a/2.

halās: Bir yerden veya bir şeyden kurtulma; kurtuluş. 62a/16

h. bulmak: Kurtulmak. 52b/4

h. olmak: Kurtulmak. 24a/14, 28a/9, 40a/8, 45b/16, 46a/4, 46a/8.

halāvet: Sevimlilik; tatlılık; şirinlik. 14a/11

halāyık: Kadın köle; cariye; karavaş. 25a/2, 39a/3

h. almak: Köle almak. 74b/5

hāle: Bazı geceler ayın ve diğer gök cisimlerinin etrafında görülen ışıklı halka; ay evi; ayla; ağıl. 63b/3, 63b/5, 63b/10.

halel: Bozma; bozukluk. 25b/14

h. gelmemek: Zarar gelmemek. 67a/17

h. getürmek: Bozmak; zarara uğratmak; engel olmak; ket vurmak. 74a/2

hālet: Durum; keyfiyet. 67b/12

hālī: Başiboş; gamsız; gairesiz. 9a/4, 12a/7, 17b/8, 34a/14, 61a/17, 67b/9, 68b/12, 73b/11.

h. olmamak: Sağlık açısından dayanma gücü olmamak. 16a/1, 17b/9, 22b/10, 23b/14, 52a/4, 56b/2.

halife: 1. Hz. Muhammed'in vefatından sonra Müslümanların imamlığını ve şeriatın koruyuculuğunu yapmakla görevli kimse. 2. Osmanlı padişahlarının kullandıkları unvanlardan birisi. 20b/13, 20b/14, 20b/15, 20b/16, 21a/14, 21b/4, 21b/6, 21b/10, 21b/13, 21b/15, 21b/16, 21b/17, 22a/4, 22a/8, 22a/13, 22b/1, 24b/1, 32b/10, 32b/12, 32b/13, 33a/2, 33a/3, 36b/6, 48b/11, 48b/12, 48b/14.

ḥālīk: Yaratıcı; yaratan; yoktan var eden. 7b/9, 25b/5, 26a/10.

ḥalīm: Yumuşak tabiatlı. 27b/8, 27b/9, 71a/6, 126a/15.

ḥalk: 1. Yaratma. 2. Bir arada yaşayan insan topluluğu. 1b/4, 4a/14, 7a/9, 7b/11, 7b/12, 8b/9, 8b/16, 9a/13, 18a/8, 18b/1, 18b/3, 18b/9, 19a/10, 19b/13, 20a/5, 20a/9, 22a/17, 22b/2, 22b/13, 23b/17, 24a/14, 24a/17, 24b/15, 24b/16, 25b/1, 25b/5, 25b/7, 25b/8, 26a/10, 26b/12, 27a/5, 27b/9, 28a/6, 28b/8, 30a/7, 32a/12, 32a/13, 32a/14, 34a/15, 35a/10, 35b/1, 35b/3, 35b/5, 36a/10, 36a/17, 36b/16, 37a/13, 38a/14, 38b/13, 38b/14, 39a/2, 42b/9, 44b/9, 45b/2, 45b/3, 45b/15, 46a/10, 51a/16, 51a/6, 51a/7, 52a/4, 52a/5, 53a/10, 54a/4, 54b/12, 54b/14, 55a/12, 55a/13, 55a/3, 56b/2, 57a/2, 57b/10, 58a/15, 59a/10, 59a/13, 59a/17, 63b/4, 65a/5, 65b/2, 65b/5, 65b/6, 65b/8, 65b/5, 67b/5, 68b/12, 69a/11, 69a/4, 69a/5, 69b/3, 71a/14, 73b/6, 74a/14, 125b/7, 126a/11.

ḥ. ʿālem: İnsanlar. 62b/14

ḥ. arası: İnsanların içi. 19b/5, 22b/1, 34b/2, 38b/16, 44a/10.

ḥ. beyinde: Halk arasında. 35b/14

ḥ. itmek: Yaratmak. 7b/11, 7b/13, 8b/10, 8b/11, 8b/12, 8b/14, 9a/4, 15b/9, 15b/13, 18b/12.

ḥallāk: Sürekli olarak yaratan; yaratıcı; Allah. 15b/9

ḥalvet: 1. Kimsenin bulunmadığı ıssız ve kapalı yer. 2. Hamamlarda tek kişinin yıkandığı kapalı ve sıcak bölme. 19b/6, 28a/6, 56b/3, 56b/5.

ḥ. olmak: İçeriye başka bir kimseyi almayarak kapalı bir yerde baş başa görüşmek; yalnız kalmak. 56b/8

ḥām: (Kişi için) kaba, nezaketsiz; terbiye ve görgüsü kıt. 42b/2

ḥamām: Yıkanma yeri; yunak. 5b/6, 55b/12, 56a/7, 56a/8, 56a/9, 56a/10, 56a/11, 56a/12, 56a/14, 56a/17, 56b/1, 56b/2, 56b/3, 56b/6, 56b/7, 56b/8, 56b/9, 56b/10, 56b/12, 56b/16, 57a/2, 57a/16, 68a/2, 68a/3, 68a/4, 68a/8, 68a/10.

Ḥamd: Şükür

ḥ. itmeyen: Şükürsüz. 9a/3

ḥamd-ı senā: Çok şükür. 1b/6

ḥāmid: Şükreden, şākir.

ḥ. olmak: Şükredici olmak. 17b/7

ḥaml: Yük; ağırlık.

ḥ. itmek: Yüklenmek. 34a/15

ḥ. olunmak: Yüklendirilmek. 51a/14

ḥāmūş : Susan; susmuş; sessiz. 4a/12

ḥān: Osmanlı padişahlarının ve bazı Türk beylerinin kullandığı unvan. 1b/17, 2a/1, 2b/2, 57a/17

ḥande: Gülme; gülüş. 49b/15

ḥāne: Ev. 12b/10, 13b/17, 14a/1,

27a/4, 27a/5, 27b/3, 44b/15, 49a/12, 49a/16, 47b/12, 49a/7, 49b/2, 50b/8, 53b/11, 58a/9, 74b/11, 75a/11, 75a/13, 75a/15, 75a/16, 125b/14, 127a/7.

ḥar: Eşek. 61b/9

ḥarāb: Yıkık dökük.

ḥ. eylememek: Yıkmamak. 11a/8

ḥ. olmamak: Yıkılmamak. 55b/1

ḥarābe: Yıkıntı, harap bir halde. 126a/4

ḥarām: İslamiyet'te yasaklanan nesneler ve işler; Allah'ın, kullarının yapmasına, söylemesine, yemesine, içmesine izin vermediği ve aksine davrananların cezalandırılacağını Kur'an-ı Kerim'de açıkça belirttiği şeyler. 38a/1, 38a/2, 44a/6, 45b/12, 47a/13, 64a/13, 68a/6.

ḥarāmī: Yol kesen, eşkiya. 17b/12, 67b/17, 68b/2, 68b/6.

ḥarāmīlik: Eşkiyalık. 74a/1

ḥarāret: Isı, sıcaklık. 58b/3

ḥarāretli: Isısı, sıcaklığı olan. 12b/12

ḥarc: Harcanan para. 45b/17, 64a/8, 66a/5, 66a/15, 67a/3.

ḥ. arturmak: Para biriktirmek. 74a/12

ḥ. eylemek: Harcamak. 67a/4

ḥ. itmek: Harcamak. 54a/1, 64a/7, 64a/10, 64b/3, 64b/11, 66a/3.

ḥ. itmemek: Harcamamak. 33b/12, 67a/1.

ḥ. olmak: Harcanmak. 66a/4

ḥareket: Kımıldama, kıpranma, yer değiştirme. 25a/11, 25a/12, 25a/13, 26a/11, 37b/17, 38b/9, 41b/1, 41b/3, 41b/5, 44a/10, 48b/8, 49b/16, 49b/17, 50a/8, 57a/4, 57b/14, 57b/15, 57b/17, 58a/1, 60a/2, 62a/3, 62a/4, 64a/5, 67b/16, 69a/10, 71a/13, 72a/10, 125b/7, 126a/15, 126b/13, 126b/14, 126b/14.

ḥarem: Saray, konak gibi büyük konutlarda yalnız kadınlara ayrılan bölüm. 70b/11

ḥarem-serāy: Harem dairesi. 70b/9

ḥāric: Dış, dışarı. 59a/9

ḥarīd: Tek, ayrı. 69a/13

ḥarīk: Delen; yırtan.

- h. olmak: Yırtmak. 23b/9
- hārīṣ:** Bir şeyi çok fazla isteyen, üzerine düşen. 65a/17
- h. olmak: Çok istekli, aç gözlü olmak. 29b/14, 52a/10, 73b/9.
- hāṣ:** Özel; seçkin. 2a/10, 9b/12, 10a/13, 11a/10, 27a/2, 42b/9, 42b/16, 43a/6.
- h. olmak: Özel olmak. 26b/15
- hāṣıl:** Meydana gelen; olan; ortaya çıkan; görünen. 4a/15, 9b/4, 20b/10, 32a/2, 36a/3, 42b/1, 45a/8, 53a/1, 59b/4, 65a/8, 65a/9, 65a/13, 70b/15, 71b/4, 126a/3.
- h. itmek: Meydana getirmek. 10b/10, 17b/10, 17b/11, 23a/6, 24a/3, 24a/4, 25b/3, 55a/1, 61a/14, 65a/12, 65b/16, 68b/8.
- h. itmemek: Ortaya çıkarmamak, gizlemek. 25b/14, 68a/15.
- h. olmak: Ortaya çıkmak. 9b/11, 12a/1, 13b/4, 13b/5, 23a/1, 23a/3, 23a/4, 23b/10, 25b/15, 27b/12, 27b/16, 38a/10, 45a/16, 47b/5, 54b/9, 54b/10, 55a/14, 57b/11.
- h. olmamak: Ortaya çıkmamak, gizli kalmak. 17b/1, 20a/7, 26a/7, 37b/17, 45b/1, 52a/14, 62b/2, 64a/9, 65b/4.
- hāsīs:** Eli sıkı; cimri; pinti.
- h. olmamak: Cimri olmamak, eli açık olmak. 38a/3
- hāṣiyet:** Bir şeye ilişkin güç; kuvvet; etki. 57b/15, 58a/4.
- hāṣlet:** İnsanın yaratılışından gelen özellik; huy. 22b/15, 25b/4.
- hāṣm:** Çeşitli sebeplerle birinin kötülüğünü isteyen veya ona zarar vermeye çalışan kimse; yağı; düşman. 51a/12, 51a/17.
- hīṣṣe:** Bölünebilen bir veya birçok nesneden bir kişiye veya bir birime düşen miktar; pay.
- h. itmek: Pay etmek. 9b/8, 41a/7.
- hāṣṣa:** Bir kişiye veya nesneye özgü olma durumu. 19a/6, 23a/15, 23b/1, 26a/14, 36a/17, 42a/1, 46a/11, 50a/7, 50a/9, 51b/14, 53a/9, 53a/13, 55b/13, 57b/15, 57b/16, 59b/3, 67a/17, 69a/13, 70b/12, 127a/8.
- hāṣṣaten:** Özellikle; ayrıca; bilhassa; özel olarak. 11a/15
- hāṣṣiyet:** Kuvvet; etki; özellik. 8a/2, 8a/3.
- hāṣmet:** Büyüklük; ihtişam; gösteriş; debdebe; heybet; görkem. 49a/11
- hāṣr:** Toplanma; bir araya gelme. 65b/15
- h. olmak: Bir araya gelmek; toplanmak. 50b/14
- h. olmamak: Toplanmamak. 50b/13
- hātā:** Yanlış; yanlışlık; yanılğı; yanılma. 6a/16, 6a/17, 7a/1.
- hātār:** Güvenlik eksikliği; tehlike. 13a/11, 13a/12, 59b/4, 59b/11, 62a/15.
- hātem:** Mühür. 6b/10, 6b/11, 6b/12, 6b/14.

ḥāṭır: Önemseme. 46b/12

ḥāṭır-nişān: Hatırda kalan; akılda kalan. 28a/6

ḥāṭır-şikeste: Gönölü kırık; incinmiş. 50b/5

ḥaṭīb: Güzel ve düzgün konuşan kimse. 11a/12, 31b/6.

ḥātūn: Hakan eşlerine veya yüksek seviyeli görevlilerin eşlerine verilen unvan; hakan eşi; kraliçe. 34a/1

ḥavādiş: Olaylar; hadiseler; durumlar. 8a/8

ḥavāş: Kendilerini halktan üstün sayan kimseler. 26b/16, 42b/11, 58a/6, 58a/9, 58a/13.

ḥavf: Korku. 57a/8, 62a/15.

ḥ. itmek: Korkmak. 28b/12, 47b/11, 62a/14, 68a/8, 127a/14.

ḥ. olunmak: Korkulmak. 17b/12

ḥavfsız: Korkusuz. 38b/13

ḥavfūḥaṭar: Korku ve tehlike

ḥ. olmak: Tedirginlik içinde olmak. 35a/13

ḥayā: Utanma, sıkılma, çekinme. 25b/8, 25b/9, 25b/11, 26a/4, 26a/7, 26a/8, 26a/10, 38b/4, 53a/1.

ḥ. itmek: Utanmak. 25b/17, 26a/9, 26a/11.

ḥ. itmemek: Utanmamak. 26a/9

ḥāya: 1. Er bezi. 2. Yumurta. 126b/10, 127a/1.

ḥayāl: Zihinde tasarlanan, canlandırılan ve gerçekleşmesi istenen şey; imge; hülya. 18b/16, 19a/7, 58a/11.

ḥ. itmek: Hayal kurmak. 41a/10, 52a/9.

ḥayālī: Gerçekte var olmadığı hâlde hayal ürünü olan; hayal niteliği taşıyan. 51b/9

ḥayāsız: Utanmaz. 50b/1, 71a/2.

ḥayāsızlık: Utanmazlık. 25b/15

ḥayāt: Yaşam. 16a/11, 16b/10, 37a/2, 57a/6, 57a/10, 57b/12, 57b/15, 66a/11.

ḥayātefzā: Hayat artıran, canlılık katan. 58b/8

ḥayf: Haksızlık; zulüm. 65a/9

ḥayırlı: Hayırlı. 12a/8, 14b/16, 34a/8, 65b/3, 65b/4.

ḥāyin: İhanet eden. 72a/7

ḥayl: At, at sürüsü. 60a/4

ḥayli: Çok sayıda; oldukça çok; epey. 21a/6, 46a/1.

ḥayr: İyi ve yararlı iş. 8a/6, 17a/12, 18b/16, 18b/17, 20a/10, 60b/16, 61a/11, 63a/3, 65b/4, 65b/6, 67b/4, 68b/14, 70b/15, 74a/6, 74a/9, 74a/9, 65b/17.

ḥayrān: Şaşkın.

ḥ. olmak: Şaşırmak. 68b/1

ḥayrḥ̣āhlık: Hayır istemek. 37b/10

ḥayvān: Diri şey; canlı şey; canlı varlık. 6b/13, 8b/6, 9a/14, 9a/15, 19a/5, 32b/3, 33b/8, 43a/4, 54a/17, 55b/8, 57b/11, 57b/6, 59b/11, 126a/10.

ḥayvānāt: Hayvanlar. 18b/13

ḥazer: Sakınma; çekinme. 20a/14, 62b/13, 70b/12.

ḥ. eylemek: Sakınmak. 20a/15, 30a/7, 45a/3, 49b/5, 50a/6.

ḥ. itmek: Sakınmak, korunmak. 43a/13

ḥāzır: Bir iş yapmak veya başlamak için gereken her şeyi tamamlamış olan; anık; amade; müheyya. 16a/16, 19b/16, 37b/16, 42b/14, 43a/14.

ḥ. eylemek: İstenen bir işi hazırlamak. 47a/9

ḥ. itmek: İstenen bir işi hazırlamak. 12b/8

ḥ. olmak: Bir işe veya harekete girişecek durumda bulunmak. 16b/14, 30b/15, 43a/15

ḥazīne: Altın, gümüş, mücevher gibi değerli maden ve mal yığını; büyük servet. 21b/7, 21b/8, 47b/5.

ḥazīnedārlik: Hazineyi koruma ve yönetme görevi; hazinedarın işi. 70a/11

ḥazm: Yenilen yiyeceklerin parçalanma ve kimyasal değişikliklere uğrayarak vücuda yarayacak hâle gelmesi; sindirim. 44b/5, 60b/17, 61a/5.

h. olmak: Sindirmek. 43a/10, 43a/11, 46b/6.

h. olmamak: Sindirememek. 43a/1

ḥazret: Ulu, yüce, saygın. 1b/16, 7a/13, 7a/15, 9b/2, 9b/3, 2a/13, 2a/4, 15b/14, 2b/11, 16a/9, 17a/13, 3a/5, 29a/9, 39b/6, 40a/5, 40a/8, 50b/8, 50b/10, 50b/12.

ḥazz: Hoşa giden bir şeyin insanda uyandırdığı duygu; hoşlanma; zevklenme. 52a/1

hebā: Hiçbir işe yaramadan yok olma; boşa gitme; yararsız duruma gelme; boşu boşuna. 68b/14

hecā: Hece. 3a/2

hecīn: Devegiller familyasından, boyu iki metreye kadar varan, sırtında besin depo etmeye yarayan tek hörgücü bulunan, hızlı yürüyen bir memeli hayvan türü. 63a/14

hedm: Yıkma; harap etme.

h. olmamak: Harap olmamak. 26a/15

helāk: Yok olma; tükenme. 10a/10, 13b/11, 13b/13, 13b/15, 13b/16, 14a/8.

h. itmek: Yok etmek. 64a/5, 64a/6.

h. olmak: Yok olmak. 57a/16, 59b/5, 62a/17.

helāl: İslamiyet'in yasaklamadığı; yapılmasında veya kullanılmasında bir sakınca olmayan. 38a/1, 38a/2, 52b/3, 59b/11, 62b/9, 64a/11, 65b/3, 67a/17.

h. olsun: “Hakkımdan gönüllü olarak vazgeçiyorum, size bağlıyorum.” anlamında bağışlama sözü. 68b/5

helāl-zāde: Doğruluktan ayrılmayan; helal süt emmiş; dürüst kişi. 74a/5

hemān : Hemen. 7b/6, 10b/16, 30a/11, 41a/15, 57b/17, 64a/4, 74a/7, 74b/4.

hemāndem: O an. 27a/7, 27b/2, 31a/10.

hem-cins: Aynı cinsten olan. 29b/5, 29b/7.

hem-dem: Sıkı fıkı; canciğer arkadaş. 23b/12

hemīše : Her zaman; daima. 2a/14

hem-şohbet: Birbiri ile konuşan; sohbet arkadaşı. 26b/1, 58a/5.

h. olmak: Arkadaş olmak. 11a/4, 26a/13.

hem-vār: Düzgün. 70a/4

herīf: Meslektaş; arkadaş; yoldaş. 50b/3

herze: Saçma sapan söz; boş söz; zevzeklik. 51a/3, 51a/4, 51a/5, 51a/7

h. olmamak: Saçmalamak. 50b/17

hesāb: Alacak verecek durumu. 26a/13, 47b/8, 64b/12.

hıffet: Hafif olma durumu; hafiflik. 57b/16, 58a/2.

hıfz: Koruma. 2b/7, 9b/1, 43a/6, 58a/13, 67b/9, 67b/10.

h. itmek: Korumak. 4b/12, 5b/11, 19a/1, 38a/12, 49a/5, 64a/15, 64b/15, 65a/5, 67b/13, 67b/7.

h. itmemek: Korumamak. 64b/16, 64b/17, 65a/1.

hıfz-ı lisān: Dilini tutmak. 14a/9

hınzır: Domuz. 49b/5

hıred: Akıl, us. 3b/4

hıredmend: Akıllı. 3b/2, 11a/10, 35b/13

hıridār: Satın alan; müşteri. 36a/6, 36a/7.

h. olmak: Müşteri olmak. 36a/8

hısım: Akraba, yakın. 32b/12

hışmnāk: Öfkeli. 48b/6

hıyānet: Hainlik, ihanet. 68b/4, 68b/7, 68b/9, 68b/11.

h. itmek: Beklenmeyen bir iş yapmak, ihanet etmek. 63a/11, 63a/12.

h. itmemek: ihanet etmemek. 67b/17, 68a/1, 68b/6.

hızmet : Başkalarının işlerini görme. 20b/13, 46b/3, 47b/1, 55b/10, 60a/6, 71a/11, 74a/12, 74a/13.

h. itdürmek: İş yaptırmak. 58a/4

h. itmek: İş yapmak. 17a/11

hızmetkār: Hizmetçi. 42b/13, 74a/11, 74a/13, 74a/14, 74a/15, 74a/16, 74b/.

hibe: Birine bir şey bağışlama; karşılıksız verme; bağış.

h. itmek: Bağışlamak. 68b/5

hicāb: Utanma; sıkılma; utanç; ar. 62b/2, 67b/12.

h. çekmek: Utanmak. 68b/11

h. itmemek: Utanmamak. 41a/1, 47a/4.

hikem: Hikmetler. 2b/12

hikmet: Bilinmeyen sebep; akıl erdirilemeyen oluşum. 7b/13, 7b/16, 7b/17, 8a/2, 8a/6, 8b/7, 9a/4, 9a/10, 15a/8, 23b/9, 30a/2, 30a/3, 35a/9, 39a/11, 43a/13, 58a/16, 58b/2.

hikmet-i ilāhiye: Yalnız Allah'ın bileceği iş. 9a/3, 21a/7.

hikmet-i nübüvvet: Peygamberlik hikmeti, nişanı. 29a/7

hilāf: Karşıt; zıt; aykırı. 19b/2, 35a/10, 72b/16,

h. itmemek: Karşı gelmemek. 65b/3

hilāfet : Birinin yerine geçme. 48b/10

hilm: Karakterdeki yumuşaklık; sakinlik; halim olma durumu. 8b/13

himār: Erkek eşek. 61b/9

himāye: Koruma; yardım etme; kayırma.

h. itmek: Korumak, koruma altına almak. 39a/4

himmet: Yardım. 2b/13, 5a/10, 37b/9.

h. itmek: Yardım etmek, ihsanda bulunmak. 65a/12

h. 25a/7

hind: Asya kıtasının, güneyinde ve ortada yer alan en büyük yarımadası. 71b/1

hindistān: Güney Asya'da bulunan bir ülke. 30b/2

hindü: Hindistan'da yaşayan Mecusi halk. 72a/12, 72a/15, 72b/2.

Hindülük: Batılı yazarlar tarafından çok katı ve tutucu olan geç devir Brahmacılığına verilen isim. 71b/2

Hiss: Duyma; algılama; hissetme. 57a/4, 58a/10, 58a/11.

hiṭāb: Birine söz söyleme, sözlerini yöneltme işi; seslenme.

h. itmek: Söz söylemek; seslenmek; söz yöneltmek; -e karşı söylemek. 32b/14

hızmet : Başkalarının işlerini görme. 6a/7, 11a/14, 12a/16, 46b/7, 47a/5, 53b/5.

hizmetkār: Hizmet eden kimse; erkek hizmetçi. 48b/5, 49a/16, 49b/6, 49b/7.

hod: Kendi. 51b/16, 68b/1, 69b/7, 74b/11, 9a/4, 16b/6, 17a/4, 29a/5, 31b/2, 33b/14, 35b/1

hor: Bir değeri ve önemi olmayan; aşağılık; bayağı. 17b/15, 24a/10, 24a/13, 24a/9, 27a/11, 39a/11, 67a/17, 73b/14.

h. düşürmeme: Küçük görmemek. 15b/4

h. görmemek: Önemsemek. 16a/5, 23b/7.

h. olmak: Aşağılık, bayağı olmak. 35a/17

horāsān: İran'ın kuzeydoğu ve doğusunda yer alan bölgeye verilen isim. Farsça bir kelime olan Horasan "Güneşin yükseldiği yer" anlamına gelir. 28b/17, 61b/1, 61b/8.

hoşhū: Güzel huylu. 70a/5, 71a/11.

hoşluk: Güzel olan. 19b/9, 42a/6, 55b/16.

hoşnūd: Bir kimseden, bir davranıştan veya bir durumdan memnun olan.

h. itmek 48a/17

h. olmak 73b/16, 74b/6, 44a/9

h. olmamak 26a/15

hoşnūdlık: Hoşnut olma durumu. 17a/13

hoşreftār: Yürüyüşü, gidişi güzel olan. 73a/17

hūb: Güzel; fevkalade. 8b/6, 19a/13, 19b/12, 32a/12, 32a/13, 33a/16, 46b/17, 47a/12, 49a/13, 55a/5, 69b/9.

hubān: Güzeller, iyiler. 1b/4

hublık: Sevgililik. 39a/16

hūblık: Güzellik, fevkalade olma durumu. 47a/12

huddām: Hizmet edenler; hizmetçiler; hademeler. 14b/4, 47b/13.

hulefā-zamānı: Peygamber Efendimizden hemen sonra İslâm devletini sırasıyla yöneten ilk dört halife Hz. Ebûbekr, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali'nin devlt yönetiminde bulunduğu zaman dilimi. 3a/15

hulk: Bir insanda doğuştan gelen yaratılış özelliği; huy; tabiat. 54b/12, 71a/6

humār: İçki sonrası duyulan baş ağrısı. 19a/15, 45b/5

hamr: Şarap, içki.

huddām: Hizmet edenler; hizmetçiler; hademeler. 14b/2

hūn: 1. Kan. 2. Öldürme. 3. Öç. 55b/17, 127a/9

hūnrız: Kan döken; kan dökücü; kanlı. 63a/6

hūrşid: Güneş. 2b/13

hasūd: Kıskanç; haset eden; hasetçi; güncü. 29b/7, 46a/14, 75a/4.

huşul: Meydana çıkma; oluşum. 29a/7, 29a/9, 29b/6, 38b/2.

huşuş: Bir konuşma ve yazıda ele alınan şey; konu; madde. 26a/6, 44a/6.

huşüşā: Ayrıca; bundan başka; hususiyle. 70b/11

huşuşen: Ayrıca; bundan başka; hususiyle. 53b/16

hüy: Yaratılıştan gelen karakter; mizaç; tabiat; doğa; ahlak. 10b/13, 10b/14, 71a/17, 71b/5, 73b/5.

h. idinmek 25b/5

hüyylanmak: Huy edinmek; alışkanlık kazanmak. 10b/13

hużūr: Yetkili bir kişinin bulunduğu yer, makamı, önü, yanı. 31b/11, 31b/12, 48a/5, 48b/10.

huccet: Bir borç veya yükümlülüğü belirtmek için düzenlenip imzalanan kâğıt; senet. 16a/6, 35a/12.

hükemā: Bilim adamları; hakîmler; filozoflar. 19a/15, 27a/16, 56a/11, 57a/2, 57a/6, 57a/17, 66a/12, 126a/10.

hüküm: Bir kimse, o kimsenin eylemi veya bir olay hakkında edinilen yargı, varılan karar; yargı. 16a/3, 49a/16, 51b/7, 57a/12, 57a/13.

hükümet: Devlet yönetimi. 47b/4, 61b/8, 63a/10, 63a/12, 63b/3.

hülāşa: Bir şeyin özü; öz. 19a/6

hülefā: Halifeler. 36b/6

hüner: Beceriklilik; ustalık; maharet; marifet. 4b/11, 5a/13, 17b/2, 17b/14, 17b/15, 17b/16, 18a/11, 18a/3, 18a/4, 18a/5, 18a/8, 18a/8, 18a/9, 18b/5, 18b/6, 18b/10, 18b/11, 18b/12, 19a/9, 19a/10, 20b/14, 23b/9, 24a/1, 24a/2, 24a/3, 24a/4, 24a/8, 24a/10, 24a/13, 24a/14, 24b/3, 24b/4, 24b/6, 24b/11, 24b/14, 25a/2, 25a/5, 28a/8, 28a/9, 28a/10, 28a/11, 28b/1, 34b/17, 35a/5, 35a/8, 37b/3, 42a/12, 68b/3, 69b/12, 71a/15, 71b/10, 72a/9, 72b/7, 126a/17, 126b/1, 126b/15, 127a/10.

h. arturmak: Maharetini geliştirmek. 25a/1, 25a/4.

h. ehli: Bilgi sahipleri. 35a/1

h. istemek: Bilgi istemek. 25a/4

h. öğrenmek: Bilgi, maharet istemek. 24a/13, 25b/2, 25b/3.

h. tārīķi: Bilgi yolu. 25a/8

hünerlü: Hüneri olan; elinden iş gelen. 24b/16, 24b/17, 74b/7, 126b/2, 126b/15.

hünermend: Hünerli. 18a/17, 24b/7, 35a/5, 51a/7.

h. olmak: Hünerli olmak. 24b/10, 25a/1.

hünerperver: Sanatsever. 18b/8

hünersiz: . Elinden hiçbir iş gelmeyen; beceriksiz. 18a/7, 24a/4, 24a/7, 24a/8, 24b/7, 28a/12, 37a/8, 37a/9, 126b/3, 126b/16.

hürmet: Bir büyüğe veya değere karşı duyulan saygı; değer verme; itibar etme; ikram; izaz. 4b/10, 15b/1, 15b/3, 15b/14, 15b/17, 46a/4, 48a/12, 48b/4, 48b/9, 49a/351a/1, 54a/5.

h. bulmak: İtibar bulmak. 18a/9

h. eylemek: Saygı duymak; saygılı olmak. 23b/1, 29b/12, 40b/2, 75a/17, 125b/5.

h. gözetmek: Saygılı davranmak. 45b/14

h. gözlemek: Saygılı davranmak. 48b/9

h. itmek: Saygılı olmak. 15b/14

h. şaklamak: İtibarı korumak, saygıyı korumak. 14a/10

h. ummak: Saygı beklemek. 16b/9, 17a/7, 17a/8.

hürmetlemek: Saygı göstermek. 15b/15

hürmetlü: Saygı gösteren; saygı duyan; saygılı; hürmetkâr. 14a/2, 15b/13, 15b/11, 45b/13, 49a/2.

hürmetsiz: Saygı göstermeyen; saygısız. 67a/17

h. olmak: Saygısız olmak. 51a/5

hüsn: Göze hoş ve güzel görünen; duyuları okşayan; iyi; güzel. 2b/3, 18b/15, 33a/6, 35a/9, 54b/9, 65b/2, 126b/1.

hüsndâr: Güzellik. 54b/12, 55a/9.

hüsnî: Güzellikle ilgili; güzelliğe ait. 54b/7

hüsn-i cezâ: İyi ceza. 65b/15

hüsn-i hulk: Güzel yaratılış. 54b/9

hüsniyât: Güzel olan işler. 26b/14

hüsn-i zan: Bir kimse hakkında iyi zanda bulunma; iyi kanaat sahibi olma. 2a/13

hüsnu'l-ahlâk: Güzel ahlak. 3a/4

hüve: Teklik üçüncü kişi zamiri; o. 7a/15

-1-

ırak: Uzak; irak. 18b/7

ırmak: Çoğunlukla denize dökülen, taşıdığı su ve suyunu aldığı havza bakımından büyük akarsu; nehir. 21b/10

ırz: Bir kimsenin başkaları tarafından dokunulmaması gereken cinsel onuru; namus; iffet. 65a/3, 65a/4, 74a/2.

ışmarlanmak: Bir şeyin yapılmasını veya getirilmesini istemek. 71b/12

ıssı: Sıcaklık; hararet. 55b/12, 55b/13, 56a/9, 56a/10, 56b/3, 56b/4, 126b/17.

ıssılık: Sıcaklık; hararet. 41b/2

-i-

i‘āde: Alınan bir şeyi geri verme. 75a/17

‘ibādet: Buyruklarını yerine getirmek ve kendisine duyulan şükranı belirtmek üzere Allah’a tapınma. 65b/14

‘ibādu’llāh: Allah’ın kulları; Allah’a ibadet edenler. 63a/3, 63a/4.

‘ibārāt-ı vāzih: Açık sözler. 3a/13

‘ibāret: (Bir şey veya şeylerden) meydana gelen; oluşan. 2a/7, 3b/14, 32a/12, 32a/14, 33a/4, 33a/6, 33a/7, 33a/13, 33a/14, 33a/15, 33a/16.

ibdā: Yoktan var etme; yaratma; icat; buluş. 65b/14

ibn: Oğul; erkek evlat. 1b/17, 2a/1, 2a/2, 4b/4, 28b/16.

ibn-i vakit: Vaktin uyarına göre giden; zamana uyan. 25b/10

‘ibret: Yanlış veya kötü durumlardan sakınma olgusu. 23b/10

ibtidā: Başlangıç. zf. İlk; en önce; ilk önce. 34b/8, 35b/3, 56b/3, 60a/12, 74b/17, 126a/17.

īcāb: Gerekme; gerek.

ī. İtmek: Gerekmek. 62b/9

icābet: Bir davete uyma; çağrışı yerine getirme. 17a/12

īcād: Vücuda getirme.

ī. İtmek: vücuda getirmek. 56a/11

icrā: Bir şeyi yapma; bir buyruğu yerine getirme; bir işi yürütme. 57a/13

ictināb: Kaçma; kaçınma; sakınma; çekinme. 9b/17, 27a/1, 32a/5.

idrāk: Anlama yeteneği; akıl erdirmeye; anlayış. 6b/1

‘iffetlik: Namusluluk. 67b/6

īflās: Tükenmek. 42a/2, 67a/17.

īfrāt: Bir konuda aşırı gitme; ileri gitme; sınırı aşma; ölçüyü aşma; aşırı davranma. 73b/9

iftār: Oruçlunun orucunu açması, bir şey yemesi, içmesi; oruç açma. 47b/14, 47b/15, 48a/8.

iftihār: Kıvanç duyma; öğünme; göğsü kabarma. 18a/4, 18a/11, 18a/12.

ihbār: Bildirme; bildirim; haber verme.

i. itmek: Bildirmek; haber vermek. 48a/2

ihzār: Hazırlama; hazırlık.

i. eylemek: Hazırlamak. 46b/6

ihmāl: Bir işte gerekli özeni göstermeme; baştan savma yapma; boşlama; savsaklama; savsama; önem vermeme. 34b/10, 63b/13, 63b/16.

i. itmek: Gereği gibi ve zamanında yapmamak; özen göstermemek; savsaklamak. 67a/17

ihrāk: Yakma; ateşe verme. 17b/13

ihrām: Müslüman hacıların Kâbe'yi tavaf ederken giydikleri yün, keten veya pamuktan yapılma beyaz dikişsiz elbise. 15a/4

i. –a girmek: Hac ibadetini yerine getirmek için ihram giyinmek. 15a/3

ihsân: İyilik yapma; iyilikte bulunma; iyilik. 7a/9, 21b/17, 125b/3.

i. itmek: Bağışta bulunmak; yardım etmek. 9a/8, 14b/10, 65b/13.

ihtidā: Doğru yola girme; kurtuluşa erme. 1b/9

ihtilāf: Ayrılık; aykırılık.

i. itmek: Aykırı olmak. 32a/9

ihtimāl: Bir şeyin olabilme durumu; olabilirlik; mümkün olma; olasılık.

i. olmak: Mümkün olmak. 34b/7, 65b/1.

ihtirām: Saygı gösterme; ağırlama; hürmet. 48b/10

i. itmek: Saygı göstermek. 28a/15, 30b/8.

ihtirāz : Çekingen durma; çekinme; sakınma.

i. itmek: Çekingen olmak. 56a/6, 19b/17

ihtişār: Sözü kısa tutma; kısaltma. 11a/7

ihtiyāc : Canlıların hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli eylemlere iten bir eksiklik ve tedirginlik duygusu; gerekseme; gereksinme. 67a/17

ihtiyār : Seçme; tercih etme. 25a/12

i. eylemek: Seçmek. 75a/13

i. itmek: Seçmek. 34a/9

‘ikāb: Bir kötülük sonucu çekilen eziyet; cefa; azap. 10b/2, 68b/15,.

ikāmet : Bir yerde oturma; kalma; eğleşme. 24a/6

i. itmek: Bir yerde oturmak; eğleşmek. 42a/5

ikāz: Uyarma; uyarı; dikkat çekme; ihtar; tembih.

i. olunmak: Uyarılmak. 2a/15

ikdām: Sürekli çalışma, çaba gösterme. 62a/12

ikrām: Konuğu ağırlama. 48b/4

i. eylemek: Konuğu bir şey sunarak ağırlamak. 29b/12

i. itmek: Konuğu bir şey sunarak ağırlamak. 28a/15, 30b/8.

ikrār: İnkâr etmeyerek açık olarak söyleme; saklamadan söyleme; itiraf etme. 9b/14, 9b/17, 10a/1.

i. itmek: İnkâr etmeyerek açıkça söylemek; kabul etmek. 21b/7

iktizā: Gerekli olma; gerekme.

i. itmek: Gerekmemek. 55b/6, 56b/8, 58b/1, 64a/17, 67a/17.

‘ilāc: Bir hastalığı iyileştirmek amacıyla türlü yollardan kullanılan doğal veya sentetik madde; em; deva. 29b/3, 39a/8, 52b/11, 56a/5, 60b/4, 60b/5, 127a/11.

‘i. idememek: Fayda sağlayamamak. 29a/17

‘i. itmek: Fayda sağlamak, iyileştirmek. 29b/1, 29b/2.

ilāhī: (Allah’a hitap için) ey Allah’ım; yarabbi. 2b/7

ilenmek: Ayıplamak; takdir etmek. 38a/14, 74a/4.

ilhāh: Israr etme; direnme. 46b/8

ilhām: Yaratıcı bir eyleme iten coşku veya içe doğuş; esin.

i. itmek: Bir kişinin yaratıcı gücünü harekete geçirmek; içine doğmasına sebep olmak; esinlenmesine sebep olmak; esin kaynağı olmak; esindirmek. 12b/7

ilqām: Yutkunmak. 70a/7

illā: Özellikle; hele. 1b/7, 9a/11, 13a/16, 13b/4, 13b/9, 13b/11, 20b/5, 24b/14, 27a/15, 51b/3, 72a/15, 126a/6.

‘illet: Hastalık; sakatlık. 29a/17, 60b/7, 73a/11, 127a/12, 127a/13.

‘ilm: Bilme; biliş. 2b/12, 6a/2, 28b/1, 28b/16, 28b/17, 29a/1, 33b/15, 69a/16.

‘i.-i cedid: Yeni ilm. 35a/4

imām: Cemaatle kılınan namazda en önde duran ve kendisine uyulan kimse. 125b/6

īmān: Dinin ortaya koymuş olduğu dogmalara inanma; dinî inanç; kutsal inanç; inanç; itikat. 2b/7, 14b/16, 25b/9, 25b/10, 26a/5, 42a/9, 42a/11.

‘imāret: Emîrlik; beylik; komutanlık. 63a/12, 126a/2, 126a/6.

imdād: Yardım. 29b/4

i. olmaç: Yardım etmek. 64b/6

imdi: Başına getirildiği cümleyi önceki cümle veya cümlelerin bir sonucu durumuna sokan, “buna göre, bu sebepten, şu hâlde, o hâlde, artık, şimdi” anlamlarında kullanılan bağlaç. 3b/14, 4a/3, 4a/17, 5a/7, 5a/11, 6b/6, 6b/12, 7a/13, 8a/8, 8a/14, 8b/5, 8b/9, 11a/4, 11a/10, 11a/3, 11a/15, 12a/12, 13b/3, 13b/10, 14a/3, 14a/6, 14b/6, 14b/13, 14b/17, 15a/17, 15b/12, 16a/5, 16a/17, 16b/15, 17a/8, 18a/7, 18a/10, 18a/14, 18b/10, 19a/8, 20b/4, 22b/5, 23b/7, 24a/2, 24a/4, 24a/7, 24a/11, 24b/2, 24b/10, 24b/17, 25a/9, 25a/14, 25b/1, 26b/6, 27a/14,

27b/14, 28a/4, 28b/7, 29a/6, 29a/11, 30a/3, 30a/6, 31b/16, 32a/16, 32b/1, 32b/6, 33a/5, 33b/2, 33b/3, 33b/6, 33b/8, 33b/10, 34a/3, 34a/9, 34a/16, 34b/14, 35b/7, 35b/10, 36a/5, 36a/10, 36b/2, 36b/15, 39a/11, 40a/4, 40a/8, 40b/1, 40b/14, 41a/12, 41a/16, 41a/17, 41b/3, 41b/6, 41b/8, 41b/13, 43b/6, 44a/5, 44a/14, 46b/4, 48a/11, 48b/16, 49a/4, 49a/8, 49b/9, 49b/15, 50a/8, 50b/17, 51b/1, 51b/4, 51b/11, 52a/14, 53a/12, 53a/15, 53b/10, 53b/17, 54a/14, 54b/10, 54b/16, 55a/8, 55a/14, 57a/13, 57a/16, 57b/5, 58a/9, 58a/15, 58b/11, 59a/13, 59b/9, 61b/11, 62a/4, 62a/16, 62b/7, 62b/16, 63b/11, 64a/14, 64b/8, 64b/13, 65a/10, 65a/11, 65b/9, 65b/12, 65b/13, 66a/1, 66a/3, 65b/16, 67b/15, 68b/6, 68b/7, 69b/8, 69b/11, 69b/16, 71a/9, 74b/3, 72b/10, 72b/17, 74b/15, 75a/1, 75a/3, 125b/11, 125b/16, 126a/17, 126b/15, 127a/9, 127a/12.

imkān: Yararlanılacak veya bir şeyi yapabilmek için var olan uygun şart ve durum; olanak. 11a/6, 17b/12, 29b/10.

imsāk: Cimrilik.

i. itmemek: Cimrilik etmemek. 65b/14

imtilā: Sindirim güçlüğü nedeniyle meydana gelen şişkinlik; dolgunluk. 43a/12

‘inād: Bir konuda diretme; sözünden vazgeçmeme; ayak direme; ısrar etme.

‘i. itmek: İsrarla bir şeyin üzerinde durmak; ayak diremek; direktmek. 35a/13

in‘ām: İhsanda bulunmak. 9a/2, 65b/13.

‘ināyet: Dikkat; gayret; özenme.

‘i. itmek: Dikkat etmek. 42a/3

incū: İstiridye gibi kavkılı deniz hayvanlarının içinde oluşan küçük, sedef renginde tane. 24a/11, 24a/12, 34b/13, 67a/5.

inkār: Bir kimsenin yaptığı bir işi, söylediği bir sözü veya tanık olduğu bir olayı söylememesi, saklaması ya da tam aksini söylemesi; yadsıma. 2a/14, 68b/14.

i. itmek: Yaptığı bir işi yapmadığını, söylediği bir sözü söylemediğini, tanık olduğu bir şeyi görmediğini, bilmediğini bilinçli olarak söylemek, saklamak; reddetmek. 48a/4, 68b/11.

i. itmemek: Bir şeyden yararlandığı belli olmak. 67b/11

inşāf: Merhamet, vicdan ve mantığa dayanan adalet; kişide, adalet duygusu ile mantığın yönlendirdiği vicdan; adil ve ılımlı tutum; merhametli davranış; acıma. 46a/15

inşā‘a’llāh: 1. Allah isterse. 2. ünl. Bir isteğin gerçekleşmesini dilemek için kullanılır. 4a/8, 4a/17.

intikāl: Bir yerden başka bir yere geçme; yer değiştirme; göçme.

i. idici: Göçen. 32b/13

irād: Getirme, söyleme. 64b/2, 64b/4

i. İtmek: Söylemek. 10b/17, 12a/10

i. Olinmak: Söylenmek. 33a/9

i. Olmak: Söylemek. 65b/17

irāde: Aklını kullanarak davranışlarını belirleyebilme gücü; istem; istenç.

i. itmek: Buyurmak; emretmek. 15a/15

irās: 1 verme. 2. Sebep olma.

i. İtmek: Sebep olmak; getirmek; vermek. 59a/2

irsāl: Gönderme; yollama.

i. itmek: Göndermek. 9a/7

işābet: Tam yerini bulma; tam üstüne düşme; rastlama. 15b/11

i. itmek: Rastlamak; denk gelmek. 13a/11, 17b/13, 61a/17, 61b/7.

i. itmemek: Denk gelmemek. 18b/7

işbāt: Sabit kılmak; sağlamlaştırmak. 31b/4

i. olmak: Sabit olmak. 31b/13

islām: öz. is. Allah tarafından Hz. Muhammed aracılığıyla esasları bildirilen ve peygamber olarak Hz. Muhammed'in tebliğ ettiği din; Müslümanlık; İslamiyet. 3b/1

isnād: Bir düşüncüyü, bir görüşü, bir konuyu bir kişi veya nedene dayandırma; yükleme; atfetme. 60b/4

isrāf: Bir şeyi boşa tüketme; savurganlık. 65b/14, 66a/3, 66a/4, 66a/5, 66a/6, 66a/9, 66a/12, 66a/13, 65b/1

i. itmemek: Boşa tüketmemek. 65b/14

istidā': Bir şeyi saklaması için birinin yanına bırakma; emanet bırakma. 2a/11

i. itmek.: Emanet bırakmak. 2a/12

istiğfār: Allah'tan günahlarının bağışlanmasını dileme; tövbe etme. 41b/9

istiḥdām: Bir kimseyi bir işte veya hizmette kullanma; çalıştırma.

i. olunmak: Çalıştırılma. 70a/11

istiḥsān: İyi, güzel bulma; beğenme.

i. itmemek: Beğenmemek. 32b/14

istikbāl: Gelecek zaman; gelecek. 46a/16

istimā': Dinleme; duyma; işitme; kulak verme.

i. itmek: Dinlemek. 22a/14, 30a/16, 32b/8, 35a/11, 50a/1.

İstiskā: Susama; su isteme. 56b/12, 73a/5.

İşāret: Bir olayın, bir durumun anlaşılmasına, sezilmesine, öngörülmesine, tanınmasına olanak sağlayan herhangi bir belirti veya iz; belirti; gösterge; alamet. 3a/11

İşgāl: Bir iş vb. şeyle uğraştırma; meşgul etme; zaman alma. 26a/6

‘işret: Kişilerin birbiri ile iyi geçinmesi; topluluk; arkadaşlık; yarenlik. 71b/12

İstihā: 1. Yemek yeme isteği. 2. Herhangi bir şeye karşı duyulan istek. 3. Cinsel istek. 33a/12, 43b/13, 43b/14, 43b/15, 45a/3, 55b/11, 55b/12.

İştirā: Satın alma. 5b/12, 40b/12, 53b/3, 69a/16, 72b/11, 73b/10, 75a/12.

i. eylemek: Satın almak. 75a/13

i. itmek: Satın almak, alışveriş yapmak. 53b/4, 71a/4, 73b/2, 74a/2, 74b/14, 75a/11.

i. itmemek: Alışveriş etmemek. 73b/13

i’tāb: Bir kimseye, hoşuna gitmeyecek sözler söyleme; paylama; azarlama; darılma; tersleme. 52b/6.

‘i. itmek: Azarlamak, paylamak. 43b/4

i’tibār: Saygı görme; değer verilme hâli; saygınlık. 65b/7, 65b/8.

i. olunmak: Saygı kazanmak. 61a/12

i’tidāl: Aşırı olmama, orta derecede olma hâli; ölçülülük; ılımlılık. 2b/4, 66a/11.

i’tikād: Bir şeye, bir kimseye, bir düşünceye bağlı olma; inanma; inanç; bağlanma. 6b/16, 30b/6.

i. yolu: İnanç yolu, tarikat. 6a/15

i’timād: Bir kimseye veya bir şeye karşı beslenen güven; güvenç.

i. itmek: Güvenmek. 36b/2

i. itmemek: Güvenmemek. 37b/10, 51a/14.

itmekçi: Ekmekçi. 72a/17

ittifāk: Görüş birliğine varma; uyuşma. 45a/11, 51a/10, 54a/15.

İv: Ev. 62a/8, 125b/15, 14a/4, 42a/4, 49a/10

i. şāhibi: Ev sahibi. 47a/3, 47a/5.

‘ivāz: Bir şeye karşı alınan ya da verilen bedel; karşılık. 20a/15

‘i. gelmek: Karşılığını almak. 22a/9

‘i. idememek: Karşılığını verememek. 23a/14

iyü: İyi, güzel, hoş. 5b/14

iyülik: İyilik. 22a/11, 125b/7.

i. itmek: İyilikte bulunmak. 10a/6, 52b/16.

iz’ āf: Bir kat daha artırma; ikiye katlama. 38a/2

izlāl: Doğru yoldan çıkarma; azdırma; dalalete düşürme.

i. itmek: Yoldan çıkmak. 63b/2

‘izz: Yüce. 12b/14, 73b/13.

‘izzet: Büyüklük; yücelik; ululuk. 18a/13

‘i. itmek: Ağırlamak; saygı göstermek. 30b/9

-k-

ķabaķāt: Kusur.

ķ. Görmek: Kusur görmek, kusurunu bulmak. 26b/14

ķa‘be: Müslümanların hacı olabilmek için tavaf ettikleri ve namaz kılariken yöneldikleri Mekke şehrindeki Harem-i Şerif’in ortasında yer alan kutsal bina; Beytullah. 11a/12

ķa‘beteyn: İki Kâbe; Mekke şehrindeki Kâbe ile Kudüs şehrindeki Mescid-i Aksa’nın birlikte söylenen adı. 50b/2

ķābil: Olabilir; mümkün; olanaklı. 6b/9, 11a/7, 126a/16.

ķabīle: Aynı bölgede, ortak bir toplumsal düzen içinde yaşayan ve aynı soydan gelen ailelerin oluşturduğu sosyal topluluk; boy; uruk. 23b/2, 23b/4, 23b/7, 71a/14.

ķābiliyet: Yapabilirlik; kabul edilirlilik. 38a/9

ķabir: Batıdan doğuya ölünün boyu kadar, bir veya yarım boy derinliğinde, ölünün gömüldüğü yer; mezar; sin. 36b/7, 65a/15.

ķabristān: Ölülerin gömülmesi için ayrılmış yer; mezarlık. 39b/10.

ķabūl: Benimseme. 4b/1

ķ. Eylemek: Onaylamak, benimsemek. 61b/10, 65b/2.

ķ. İdici: Onaylayıcı. 28a/4

ķ. İtmek: Onamak; tasdik etmek. 4a/8, 36a/17, 44a/11, 47b/12, 67b/16, 67b/17, 68a/9, 72b/4, 127a/11.

ķ. İtmemek: Onamamak, reddetmek. 4a/5, 35a/13, 44a/9, 47a/17, 52b/1, 67b/8, 67b/16, 127a/11.

ķaburķa: Göğüs kafesini meydana getiren yassı ve uzun kemiklerin her biri; eķe. 60a/17

ķabz: Avuç içine alma; kavrama. 68a/9

ķaçan: Ne zaman; ne vakit? 11a/12, 14a/5, 14b/10, 24b/16, 29b/11, 31a/6, 31a/9, 45a/9, 54b/12, 67a/1, 73a/3.

ķadeķ: İçki içmek için kullanılan küçük bardak. 45a/3, 45a/5.

ķadem: 1. Ayak. 2. Adım. 3. Bir metrenin üçte biri uzunluğunda bir uzunluk ölçüsü birimi; normal bir ayak boyu; arşının yarısı. 37a/3

ķāđı: 1. Yapan, yerine getiren; uygulayan.

2. tar. İmparatorluk döneminde, yargılama yetkisine sahip ķiři; şeriat hakimi. 11a/12, 31b/6.

ķāđım: Başlangıcı bilinmeyecek kadar çok geçmişte kalan; çok eski; ezeli. 126a/3

ķāđır: Güçlü; kuvvetli. 7a/12, 7b/16, 8a/4, 58b/10, 60a/1.

ķ. Olmak: Güçlü olmak. 52b/8

ķ. Olmamak: Gücü yetmemek. 19b/9, 29b/3, 64a/17.

ķadr: Değer; kıymet. 7a/14, 65b/5.

ķafes: Hapishane. 63a/13

ķāfi: Yeterli. 43a/17

ķāhıllık: Kāhil olma durumu; erginlik; erişkinlik. 65a/6

ķāhil: 1. Olgunluk çağına gelen; erişkin; ergin. 2. mecaz. Ağır hareket eden; tembel; uyuşuk. 25a/7, 25a/14, 57b/8, 65a/6, 65b/11, 72a/3.

k. olmak: Uyuşuk olmak. 57a/3

ķahr: Mutsuz olayların sebep olduğu aşırı üzüntü; derin acı; keder; sıkıntı. 2b/14, 16a/5.

ķā'ide: Bir sanata, bir bilime, bir düşünceye yön veren, dayanaklık eden, temel olan ilke; kural. 6a/3, 48b/15

ķā'im: 8a/10, 22a/12, 24b/3

ķā'im: Birinin yerine geçen; bir şeyin yerine kullanılan. 126a/10

ķā'ināt: Yaratılmış olan her şey; evren. 58b/14

ķakımak: Birine yaptığı işin doğru olmadığını, beğenilmediğini sert sözlerle bildirmek; azarlamak; paylamak. 26b/8, 26b/9.

ķal'a: Kale; hisar. 63a/13

ķalb: Göğüs boşluğunda, iki akciğer arasında, vücudun her yanından gelen kanı akciğerlere, oradan gelen temiz kanı da dokulara dağıtan organ; yürek. 2a/3, 9b/14, 10b/3, 46a/1, 48b/6, 52b/4.

ķalem: 1. Yazı yazmak, resim çizmek, çizgi çekmek gibi işlerde kullanılan çok değişik biçim ve türleri bulunan gereç. 2. Alın yazısı, kader, baht. 2b/13, 57a/12, 57a/13.

ķālil: Çok olmayan; az; kısa. 61a/5

ķām: Tat; zevk; lezzet. 43b/16

ķāmet: İnsanın boyu; boy; endam. 60b/12

ķāmil: (İnsan için) olgunlaşmış; yetkin hâle gelmiş. 4b/12, 29a/1, 31b/1, 35b/11, 38b/15, 39a/6.

k. olmak: Olgunlaşmak. 34b/16

ķamu: Bütün; her; umum. 28a/7, 34b/13.

ḵanā‘at: Elinde bulunan kadarı ile yetinme; daha çoğunu istememe; elindekinden hoşnut olma; kismete razı olma. 65a/16, 65b/5, 65b/9.

ḵ. İtmemek: Şükürsüzlük. 72b/14

ḵand: Şeker. 58b/13

ḵandīl: İçine yağ konulmuş ve bir fitil sarkıtılarak yakılmak suretiyle kullanılan ilkel bir aydınlatma aracı. 125b/6

ḵanı: Hani; nerede? 48a/9

ḵānī‘: 1. İnanmış; kanmış. 2. Bir şeyi yeterli bulan; azı ile yetinen; fazlasını istemeyen; kanaat eden. 52a/11

ḵ. Olmak: İnanmak; kanmak. 17b/5, 65a/16

ḵ. Olmamak: İnanmamak. 12a/17

kānī‘ -1-

k. olmak

ḵankı: Hangi? 14a/1, 15b/16, 43b/8, 54a/9, 61a/12.

ḵankısı: Hangisi? 18b/10

ḵanmak: İnanmak. 44b/1

ḵānūn: Değişmez kural, düzen. 30b/7

ḵapu: Kapı. 39b/10, 54a/13, 62b/4, 74a/4, 74a/14, 74b/6, 75a/9.

ḵ. Acmak: Bir işe başlamak. 36a/8

ḵ. Açmak: Bir işe başlamak. 30b/10

ḵarakuş: Kartal cinsinden siyah renkli yırtıcı kuşların genel adı. 59b/17, 60b/15.

ḵarār: Yerleşmek, dinlenmek.

ḵ. İtmek: Yerleşmek. 22a/11

ḵaravaşlık: Karavaş olma durumu; cariyelik; halayıklık. 71a/4

kārazmūde: Görmüş geçirmiş; görgülü. 12a/3

kārdān: İşinin ehli; işten anlar.

k. olmak: İşinin ehli olmak. 39a/15

kār: İş, kazanç. 39b/16

ḵarıcık: Yaşlı kadın. 50b/8, 50b/9, 50b/12.

ḵarīb: Yer ve zaman bakımından uzak olmayan; yakın. 4b/14, 43a/11, 61b/14, 71b/14.

ḵ. Gelmek: Yakın gelmek. 12b/11

ḵ. Olmak: Yakın olmak. 17a/13

ḵārūre: Camdan yapılmış kap. 60b/1

ḵarye: Köy veya küçük kasaba. 23a/16

ķasd: Bir Şey yaparken erişilmek istenen sonuē; amaē; hedef.

ķ. İtmek: Bir Şeyi hedef almak; amaē olarak almak; amaē seēmek; bir Şeyi anlatmak istemek; onu demek istemek. 56a/2, 56a/4.

ķařık: Vücutun, uyluk kemikleri ile karın arasında kalan bölümü. 73a/10

ķařır: Kısa. 60b/12, 60b/14, 60b/17, 61a/8, 61a/9, 61a/10, 70b/1, 70b/17.

ķařřāb: Kasap. 72a/17

ķatʿ: Kesme; kesilme; biēilme.

ķ. Eylemek: Bir Şeyi kesmek; bölmek. 36a/7

ķ. İtmek: Bir Şeyi kesmek; bölmek. 63b/17

ķ. Olunmak: Kesilmek. 62b/2

ķātīb: Yazı işleriyle uğraşan; bu işi kendisine meslek edinmiş olan kimse; yazıcı. 36b/10, 43b/1, 47b/4.

ķatl: Adam öldürme; cana kıyma; canilik. 10b/1, 48b/11, 62b/9, 62b/10, 63a/3, 63b/8.

ķ. Eylemek: Öldürmek. 48b/17

ķ. İtmek: Öldürmek. 48b/12, 48b/17, 63b/7, 63b/8, 63b/9.

ķatlanmak: Hoş olmayan bir duruma tahammül göstermek; zorluk ve sıkıntılara göēüs vermek; dayanmak; tahammül etmek. 126b/17

ķavī: Dayanıklı; güçlü; kuvvetli; saēlam; zorlu. 50a/17, 60b/17, 61a/1, 61a/10, 70b/2, 73a/15, 73b/1.

ķ. Olmak: Dayanıklı olmak. 40a/6

ķavl: Söz; lakırdı. 57a/15, 72b/2.

ķavm: Aralarında dil, kültür ve töre bakımından ortaklık bulunan soyca birbirine baēlı insan topluluēu; budun. 37b/11

ķavmak: Kovalamak. 59b/9

ķayd: Bir bilgiyi kâēıda yazma; geēirme; işleme.

ķ. İtmek: Önemli görülen noktalarını tespit etmek, yazmak; yazıya aktarmak. 33a/8

ķayēı: Endişeyle karışık üzüntü; tasa. 20a/3

ķayēu: Endişeyle karışık üzüntü; tasa. 37a/7, 37a/8, 37b/6.

ķāʿil: Razı olmuş; boyun eēmiř. 70a/16

ķāʿim: Birinin yerine geēen; bir Şeyin yerine kullanılan. 10a/1

ķazā: Can ve mal kaybına neden olan kötü olay. 61a/16

ķebāb: Yanmış; yanık.

k. itmek: Yakmak. 45b/17

ķebāʿir: Öldürme, zina gibi büyük günahlar. 40a/10

keddlik: Çabalama.

k. itmek: Çabalamak, uğraşmak. 70b/14

kefere: Kâfirler, inanmayanlar. 72a/7

kelām: Bir şeyi anlatmak için söylenen sözler; söylem; söz; lakırdı. 19a/11, 19a/7, 35a/12, 46b/1.

kelb: Köpek. 5a/1, 5a/2, 5a/4

keleci: Söz. 66a/6

kem: Kötü. 1b/3, 23a/8, 23a/9, 38b/12, 73b/11, 126a/14, 126a/15.

kemā: Gibi; benzer; olduğu üzere. 7a/15, 39b/14.

kemāl: Bilgi ve, erdem bakımından eksiksizlik; olgunluk; noksanlılık; erginlik; yetkinlik; eksiksizlik. 3b/4, 6b/8, 38b/15

kemāl-i ‘aql: Olgunlaşmak. 28b/3, 28b/6.

kemlik: Kötülük. 125b/8, 20b/7, 38a/15

kendüm-nümā: Kendini gösteren. 22b/3

kerem: Bağış olarak verme; lütfetme; iyilik. 37a/14, 43b/12, 46b/11.

k. itmek: İyilikte bulunmak; bağış yapmak. 30b/11, 73b/17.

kerema’llāhu: Allah’ın yardımı ve inayeti. 32b/1

kerīm: Kerem sahibi; cömert; eli açık. 48a/12

kerīme: Kur’an-ı Kerim’in surelerini meydana getiren cümlelerden her biri; ayet. 67b/14

kerīmlik: Cömertlik. 28a/2

kesād: Yokluk; bulunmazlık; kıtlık. 74b/12

kesb: Çalışıp kazanma; çalışarak elde etme; kazanç. 18b/5, 42a/12.

k. itmek: Kazanmak. 64a/14

kesbihüner: Yeteneğiyle kazanmak. 18a/11

kesb-i ma‘işet: Geçimi için çalışmak. 57b/2

kesbirāhatlık: Rahatlığını sağlamak. 57b/5

keser: Kısa bir ahşap sap takılmış, bir tarafı tahta yontmak için keskin ağızlı, diğer tarafı çivi çakmak için dörtgen başlı ve ortasında çivi sökmek için bir yarığı bulunan dülger aleti. 19b/10

ketḥūdālīk: Kahyalık. 6a/11, 70a/10, 72a/5.

kevākib: Yıldızlar. 8a/6

kevn: Sonradan meydana gelme; sonradan olma var olma, varlık. 8a/8

kevn-i fesād: Fesadın ortaya çıkması. 7b/15

keyf: Hoşça vakit geçirme; hoşlanma; eğlenme; coşma. 1b/3, 5b/5.

keymūs: Yiyeceklerin mide öz suyu ile karıştıktan sonra aldıkları durum; kimūs. 44b/4

k. olmak: Sindirmek. 44b/4

ked: Ev. 125b/17

kezālik: Bunun gibi; bu da öyle; böylece; keza. 41b/12

kezzāb: Yalancı, çok yalan söyleyen. 30a/7

kıbçak : Kıpçaklar veya Kumanlar, eski Türk halklarından biridir. 71a/11

kılağuz: Bir yabancıya yol gösteren kimse; rehber. 8b/15

kılavuz: Bir yabancıya yol gösteren kimse; rehber. 19b/14, 50a/5.

k. İtmemek: Yol göstermemek. 27b/13

k. Olmak: Yol gösterici, rehber olmak. 34b/6

kılavuzlamak : Kılavuzluk etmek. 9a/5

killet: Azlık; eksiklik. 42a/13

killet-i rızık: Rızık azlığı. 59a/2

kışāş: Bir katili, öldürdüğü kişinin hayatı karşılığında öldürme veya bir suçluyu yaptığı suçun karşılığı olarak aynısı ile cezalandırma; misilleme suretiyle cezalandırma. 62b/9

kısım: Parçalara ayrılmış bir şeyin ögelerinden her biri; bölüm. 31b/14, 32a/1, 42b/16.

kismet : Nasip. 126a/1

kışrak: Dişi at. 127a/12

kıyāfet : Bir topluluğun, bir kurumun veya bir ülkenin belirli bir döneme ait giyinme biçimi; giyim. 69b/11

kıyām: Ayağa kalkma; ayakta durma.

k. İtmek: Ayağa kalkmak. 23b/1

kıyāmet: Ölümlerin tekrar dirileceği ve mahşerde toplanmak üzere, Allah'tan başka bütün varlıkların yok olacağı zaman; hesap günü; din günü. 47a/13, 62b/12, 68b/15.

kıyās: Bir şeyi başka bir şeye denk sayma; bir tutma. 7b/1, 13a/14, 48a/4, 68a/7.

k. Eylemek: Karşılaştırmak; mukayese etmek. 24b/13

k. İtmek: Karşılaştırmak; mukayese etmek. 16b/1, 16b/16, 57a/12, 68b/2, 69b/3,.

k. İtmemek: Karşılaştırmamak. 55a/13

k. Olunmak: Karşılaştırılmak. 19a/8, 27b/7, 65b/13.

kıymet : Bir şey için biçilen değer; paha. 35b/2, 35b/6, 65b/5, 67a/4, 67a/17.

kıymetlü: Değerli. 74a/2, 74a/3.

kıymetsiz: Değersiz, pahasız. 74a/4

kibār: Yüce ve ulular; seçkinler. 3a/12

kifā: Eşit, beraber, müsâvât. 72a/8

kifāf: Ancak yaşayacak miktardaki yiyecek. 53b/10

kifāyet : Yetişir miktarda olma; yeterli olma; kâfi gelme; yetme. 14a/9, 45a/4.

k. itmemek: Yetmemek. 64b/4

kimesne: Kimse. 2a/7, 4b/16, 6b/9, 7a/12, 11a/12, 11a/13, 11a/17, 13a/3, 13a/5, 13a/15, 13a/16, 13b/14, 13b/17, 16b/8, 17a/5, 18a/5, 18a/7, 18b/5, 19b/4, 19b/8, 20a/3, 20a/14, 20b/13, 20b/4, 20b/7, 21a/12, 21b/3, 22a/6, 22b/11, 23a/11, 23a/13, 23b/12, 24b/8, 25a/1, 26b/11, 26b/13, 27b/1, 27b/12, 27b/17, 28a/2, 28b/5, 29b/16, 29b/17, 30b/6, 34a/13, 34a/4, 36a/10, 37a/8, 37a/13, 37a/14, 37b/13, 39a/2, 41a/3, 42b/10, 43a/16, 43b/6, 44a/7, 47a/16, 49a/9, 49a/10, 51a/10, 52b/16, 54a/16, 55a/4, 56b/11, 57a/14, 58b/8, 61b/2, 62a/9, 62b/6, 63a/6, 63a/14, 64b/9, 64b/12, 65a/14, 65b/6, 65b/11, 66a/17, 67b/7, 68a/13, 68b/16, 74b/8, 75a/16, 125b/15.

kimyā: Maddelerin temel yapılarını, birleşimlerini, dönüşümlerini; çözümleme; birleşim ve üretim yöntemlerini inceleyen bilim; simya ilmi. 69a/8

kināye : Düşünüleni doğrudan değil de dolaylı yoldan anlatan söz; dolaylı anlatım.

k. itmek: Üstü kapalı söz söylemek. 40b/10

kīndār: Kin tutan.

k. olmak: Kin tutucu olmak, kin beslemek. 63a/7

kinūkedūret: Kindarlık. 38a/16

kirā: Yararlanmak üzere kiralanan şeye ödenen bedel. 48a/9, 48a/10, 48a/13.

Kitāb: Ciltli veya ciltlessiz olarak bir araya getirilmiş, elle yazılmış veya matbaada basılmış sayfalar topluluğu. 2a/4, 2a/6, 3b/9, 4a/12, 6a/14, 6a/8, 33a/8, 36b/3, 62b/16.

kitābet: Kâtiplik; yazmanlık; sekreterlik. 70a/10

kizb: Yalan söyleme; kandırma; aldatma. 25b/16, 69a/6.

k. söylememek: Yalan söylememek. 30a/7

ķocacık: Yaşlı, ihtiyar. 40b/8

ķocalık: Yaşlı olma durumu; yaşlılık; ihtiyarlık. 40b/17, 41a/1, 41a/3, 41b/14, 41b/16, 42a/1, 57a/9.

ķocalmak: Yaşlanmak. 3b/10, 41b/17.

ķocınmak: Gerilemek; kaçınmak; gocunmak. 73a/11

kūķe: Kōķe, kenar. 68a/5

ķudret: Güç; erk; kuvvet; iktidar; takat. 6b/14, 8a/4, 8b/3, 11a/9, 45a/2.

kūhistan: Dağlık yer; dağlık bölge. 3a/15, 30b/3, 31a/2.

ķula: Açıktan koyuya kadar pek çok türü bulunmakla birlikte kıvıl ile boz arasındaki renk; sarımtırak kahveden sütlü kahveye kadar olan at donu. 5a/8, 127a/4.

ķulavuz: Kılavuz, rehber. 3b/17, 9a/1.

ķulavuzlamak: Kılavuzluk etmek. 20a/9

ķumār : Ortaya para vb. değerli şey konularak oynanan talih oyunu. 50a/14

ķumārbāz: Kumar oynamayı adet edinmiş kişi. 65b/2

ķumārbāzlık: Kumarbaz olma durumu; kumarcılık. 50a/14, 50a/15, 50a/16.

ķur'ān: İslam dininin temel ilkelerini, Hz. Muhammed'e vahyedilen ilahî buyrukları insanlık âlemine bildiren kitap; Müslümanların kutsal kitabı; Tanrı buyruğu; Kur'an-ı Kerim; Kelam-ı Kadim; Mushaf. 16a/7

ķ.-i' azīm: Yüce Kur'ān 15a/9

ķ. -i' azīmü'ş-şān: Şanı yüce Kur'ān. 32a/7

ķurna: Çeşme. 56b/7

ķurşak: Mide. 47b/3

ķurt: Vücudunun iç ve dış kısmında hiçbir sert kısım bulunmayan, uzun gövdeli, ayaksız, bacaksız veya çok ilkel bacaklı küçük hayvanların genel adı; solucan gibi hayvanlar; böcek. 31a/7, 31a/9, 31a/10, 31b/8.

ķuşūr: Bir kimsede veya bir nesnede görülen eksiklik; noksanlık.

ķ. İtmek: Hata yapmak. 68b/10

ķ. İtmemek: Hata yapmamak. 125b/6

ķuşluk: Günün sabah ile öğle arasındaki bölümü. 62a/5

ķuvvet: Güç. 11a/16, 12a/1, 12a/4, 12a/16, 13a/6, 13a/8, 14a/13, 19a/6, 43a/7, 45b/6, 55b/17.

ķüfrān-ı ni' met: Nimeti inkar.

k. itmek: Nimatı inkar etmek, şükürsüzlük. 14a/16

ķülli: Bütüne ait; genel; umumi. 28b/17, 68b/10,

ķüstāh: Hakaret sayılabilecek saygısızlıkta bulunan; hareketlerinde her türlü saygıyı bir kenara bırakan; utanmaz; edepsiz. 14a/7, 23b/11, 29b/17, 30a/1, 30a/3.

ķüstāhlık: Küstahça davranışlarda bulunma durumu.

k. itmek: Küstahça davranışlarda bulunmak; saygısızlık etmek; edepsizlik etmek; terbiyesizce davranmak. 30a/2

lā: Arapça kelimelerde olumsuzluk ifade eden bir ön ek; değil. 51b/17

1.- bā^c is 57a/17

lābā^c is: Sebepsiz. 60a/14, 61b/12.

lābüd: Er geç; şüphesiz. 7a/4, 29b/4, 36a/14, 41b/11, 62b/16, 63b/12, 126b/2.

lāf: Söz.

1. urmak: Övünmek; çalım satmak; dem vurmak. 36a/1

lāf ü güzāf: Boş söz; gereksiz konuşma; dedikodu. 42b/6

lafz: Ağızdan çıkan söz; kelime. 32a/8

1.-ı sekerbār: Şeker yağıdır söz. 2a/5

lāhakk: Haksız. 15b/10

lahm ü şahm: Et ve yağ. 69b/17

lakab: Bir kimsenin kendi özel adından başka, onun özelliklerini belirten sonradan takılan ad; takma ad. 61b/9

lāl: Konuşamaz duruma gelmiş olan; dili tutulmuş olan; dilsiz. 36a/14

la^c l: Parlak kırmızı renkte, billûrlaşmış alüminyum oksidi olan değerli bir süs taşı. 74a/3

1. -i yāqūt: Yakut taşı. 67a/5

lāšek: Şüphesiz, kesin. 44a/6, 66a/10.

laṭīf: İnce, hoş ve yumuşak bir güzelliği olan; narin. 70a/5

laṭīfe: Güldürmek, eğlendirmek için söylenen söz veya yapılan davranış; nükte; şaka. 40b/8, 50a/2, 50a/5, 50a/7, 50b/4, 50b/5, 51a/1, 51a/4, 51a/8, 51b/1.

1. itmek: Şaka yapmak. 51a/3, 50a/3, 50a/4, 50a/6, 50b/5, 50b/7, 50b/11, 50b/17.

1. itmemek: Şaka yapmamak. 50a/4

lāyık: Nitelikleri, özü veya davranışları ile bir şeyi elde etmeye hak kazanmış olan. 26b/16, 39a/6, 46b/12, 58b/2, 69a/8, 69b/15, 70b/6, 70b/16, 71a/3.

1. görmek: Yakıştırmak; uygun görmek. 47b/3

1. olmak: Yakışır olmak. 70a/11, 70a/12.

1. olmamak: Yakışır olmamak. 40b/12

leb: Dudak. 58b/12, 70a/3.

lecūc: Çok inatçı; çok çekişen. 51a/15

lems: Bir şeye elle dokunma; elle dokunarak hissetme. 58a/7

lerze: Titreme; titreyiş.

1. itmek: Titremek. 45b/6

leṭāfet: Güzellik; hoşluk. 2b/3, 57a/2.

levn: Tür, çeşit. 59b/15, 60b/10, 60b/12, 60b/15, 61a/11, 70a/8

leyl: Gece. 2b/7

leyli: Geceye ait. 57b/10

lezzet: Ağız yoluyla algılanan tat; çeşni. 11a/17, 12a/1, 12a/2, 32b/17, 39b/4, 39b/5, 52a/1, 55a/17, 55b/5, 55b/6, 64a/8, 64a/9.

l. almak: Hoşlanmak; tadına varmak. 72a/10

lisān: Bir insan topluluğuna özgü, seslerden meydana gelmiş, kendine göre kuralları olan, sürekli gelişen ve değişen, bireyler tarafından iletişim kurmada kullanılan, sistemli göstergelere dayalı, anlaşma aracı; dil; zeban. 19a/10, 19a/11, 29b/6, 30a/2, 32b/1, 36a/16, 36b/9, 46a/4, 51a/11, 61a/1, 72a/4, 72a/9, 73b/5.

l. –a gelmek: Dile gelmek. 31b/14

lu‘b: Oyun eğlence. 50a/9, 50b/3, 50b/4

lūṭf: Bir kimseye gösterilen özel yakınlık; dostça davranış; yapılan yardım ve iyilik. 1b/11, 2b/6, 14a/3, 16a/4, 30b/12, 48b/3, 65b/15.

l. eylemek: Bağışlamak; vermek; ihsan etmek. 56a/13

-m-

mā‘adā: ... den başka; ... den gayrı. 23b/11, 26a/12, 27b/7, 28a/3, 29b/11, 48a/14, 73a/10, 62b/8.

ma‘an: Beraber; birlikte. 46b/8, 63a/14.

mābeyn: İki şeyin arası; ara; aradaki. 8a/7, 8a/9, 36a/9, 52a/4, 53a/6, 58b/9, 61a/7, 63b/4, 65a/5.

mādām: Değil mi ki; madem; çünkü. 45a/8

ma‘den: Yer kabuğunun içinde veya üstünde bulunan, çeşitli iç ve dış etkenler altında oluşmuş, ekonomik değer taşıyan mineral veya fosil. 1b/11, 125b/16.

mağbūn: Mağdur olmuş; aldanmış. 37b/17

m. olmak: Aldanmak, kandırılmak. 47a/14

m. olmamak: Aldanmamak. 47a/15

mağlūb: Yenik, yenilmiş.

m. olmamak: Yenilmemek. 69b/4

mağrifet: Allah’ın kullarına acıyarak suçlarını, günahlarını bağışlaması; affetmesi. 40a/9

mağrūr: Gururlu; kibirli. 28a/8, 50b/1, 51a/16.

m. olmamak: Gururlu olmamak. 40a/5

maḥal -4-

m.

muḥāl: Olması, gerçekleşmesi mümkün olmayan; olanaksız; boş; saçma; olmayacak. 9b/6

maḥall : Yer; mevki; yöre. 7a/17, 19b/11, 26a/9, 27a/17, 30a/4, 32b/6, 33b/10, 34a/5, 38b/3, 42b/4, 59a/15, 60a/7, 64a/7, 64a/8, 73a/8, 75a/11, 75a/15, 125b/14.

m. olmak: Yer olsun. 36a/1

maḥalle: Şehir, kasaba veya büyükçe bir köyün yönetim bakımından veya halkın kabulüne göre bölünmüş parçalarından her biri. 75a/13, 75a/14, 125b/4, 125b/5.

maḥallī: Bir yere özgü olan; yerel; yöresel. 35a/6

maḥallsız: Yersiz. 30a/4

maḥbūb: Sevgili; sevilen. 50a/1, 52a/7, 52a/13, 52a/16, 54a/6, 54b/14, 70b/11, 71a/17, 73b/6.

maḥfe: Deve, fil vb. hayvanların sırtına konan ve içine oturulabilen sepet. 12b/4, 12b/8, 12b/9.

maḥlūkāt: Yaratılmış olanlar; yaratılmışlar; yaratıklar; mahluklar. 18b/12

maḥmūr: Sarhoşluk dolayısıyla sersem olan. 45a/9, 45b/14

m. itmek: Sarhoş, sersem etmek. 55b/6

maḥmūrluk: İçki içmiş bir kimsenin duyduğu baş ağrısı ve içinde bulunduğu sersemlik; ayıltı. 56b/13

maḥrūm: Bir şeyin yokluğunu çeken, onu elde etmek için elinden bir şey gelmeyen; yoksun. 16b/9, 37a/2.

m. kalmak: Bir şeyden kendisine bir şey düşmemek; nasibini alamamak; yoksun kalmak. 65b/5

m. olmak: İstedigini elde edememek; yoksun olmak. 12a/2, 35a/1, 36b/14.

m. olmamak: Yoksunluk çekmemek. 17a/7, 18b/10, 23b/8, 37a/3.

maḥşūl: Toprakten elde edilen tarımsal ürün. 126a/6

maḥşūş: Başkasında görülmeyen, yalnız bir tek şeye veya birine özgü olan. 11a/10, 11a/5.

m. iş: Özel iş. 59a/10

m. -ı Ramaḍān: Ramazan ayına özel. 9b/15

maḥ hūd: Sözleşilmiş; ahdedilmiş. 67a/2

maḥzar: Büyük bir kimsenin yanı; huzur; kat; makam. 31b/6, 31b/10.

Maḥz: Halis; katıksız. 28a/9

maḥzūn: Üzüntülü; tasalı.

m. olmak: Üzülmek; kederlenmek; tasalanmak. 125b/2

maḥzūz: Memnun kalmış; hoşlanmış; haz duymuş. 74b/7

mā'īl: Bir şeye eğilimi olan; hevesli olan; arzu eden.

m. olmak: Meyilli, yatkın olmak. 37b/12, 72a/8.

ma'īšet: Yaşama; yaşayış. 21b/13, 25b/14, 37b/4, 42a/5, 42b/1, 53b/10.

m. olmak: Geçimini sağlamak. 42a/4

maḳām: Devlet daireleri için görev yeri; karar yetkisi bulunan yönetim birimi; böyle bir birimin başında bulunan kişinin görevi; memurluk yeri; mevki; orun; kat. 10b/11, 14a/5, 56a/10, 57b/12, 57b/13.

maḳbūl: Kabul edilen; uygun görülen. 3a/12, 18b/1, 18b/2, 26a/11, 27a/2, 32a/15, 32a/16, 35b/15, 65b/8.

m. olmak: Beğenilmek; hoşla gitmek. 18b/3, 18b/4, 22b/1, 22b/2, 25b/6, 27b/10, 27b/11, 32a/13

maḳrama: 1. Bazı bölgelerde kadınların sokağa çıkarken manto üzerine örtündükleri pelerine benzer işlemeli örtü; başörtüsü. 2. Havlu.

m. vermek: Havlu vermek. 53b/5, 53b/6.

maḳrūn: Yakınlaştırılmış.

m. olmak: Yakınlaştırılmak. 17a/12

maḳşūd: Niyet edilen; istenilen; istek. 6b/5, 8b/10, 11a/15, 13a/15, 13b/10, 13b/4, 17a/11, 22a/5, 25a/3, 25b/15, 26a/1, 26a/2, 26a/7, 27b/12, 35a/14, 65b/4.

maḳşūm: Kısım kısım bölünmüş; taksim edilmiş. 17a/16

ma'ḳūl: Akla uygun gelen; mantıklı. 22b/4, 44b/5, 45a/12, 49a/4, 70b/11, 125b/1.

m. görmemek: Mantıklı görmemek. 63b/13

m. olmak: Mantıklı olmak. 53b/17

maḳūle: Cins; çeşit. 60b/12, 60b/15, 60b/16, 61a/5, 66a/6, 67a/17, 67a/5, 71a/3, 73b/7, 125b/17, 126a/16.

māl: Bir kişinin veya tüzel kişiliğin mülkiyeti olabilen taşınır veya taşınmaz eşya ile bunlara ait hakların tümüne verilen ad; mülk; varlık; servet. 11a/6, 12a/13, 14a/9, 14a/16, 17a/14, 17b/10, 17b/11, 17b/12, 17b/8, 19b/12, 19b/13, 24a/1, 24a/2, 33b/1, 41a/7, 44a/11, 46a/3, 47b/9, 47b/17, 48a/1, 48a/4, 53b/9, 64a/12, 64a/13, 64a/14, 64a/15, 64a/7, 64a/8, 64a/9, 64b/3, 64b/4, 64b/8, 64b/10, 64b/11, 64b/17, 65a/1, 65a/2, 65a/3, 65a/4, 66a/15, 66a/5, 65b/2, 65b/3, 67a/17, 67b/10, 67b/5, 69a/1, 69a/11, 69a/9, 72a/2, 74a/12.

māldār: Mal tutan; zengin. 12b/7

mālihülyā: Kuruntu. 45a/16

mālik: Sahip; iye. 63a/10

m. olmak: Bir şeye sahip olma hakkını elinde bulundurmak ve onu elde etmek. 74b/9, 126a/5.

maliye : Ekonomik alanda kamu yönetimiyle ilgili gelir ve giderlerin ve bunlarla ilgili düzenlemelerin tümü. 14b/16

ma' lūm: Bilinen; ilgili olan kimselerce bilinen; belli. 13b/3, 20b/5, 22a/2, 24a/3, 25a/3, 53a/17, 65b/12, 72b/13, 73a/4, 73a/11.

36b/5

m. olmak: Bilinmek. 14b/17, 16b/1, 16b/16, 27a/14, 32b/6, 52b/14, 57a/13, 59b/14, 60a/17, 66a/3, 66a/10, 69b/8, 72b/10, 126a/12.

m. olmamak: Bilmemek. 24b/6

ma' mūr: Bayındır; şenlikli.

m. olmamak: Bayındır olmamak. 125b/17

ma' nā: Anlam. 2a/8, 2a/9, 5a/3, 10b/17, 13a/17, 13b/1, 13b/2, 16a/2, 27a/15, 32a/16, 32a/8, 32a/9, 33a/5, 33a/15, 36b/10.

ma' nīdār: Anlamlı. 33b/13

ma' nāsız: Anlamsız. 33b/14

mānendī: Benzer; eş olan; gibi. 54b/7

māni': Bir şeyin yapılmasını, bir eylemin gerçekleşmesini önleyen veya engel olan şey; engel. 14a/14, 26a/9

m. olmak: Bir şeyin yapılmasına veya olmasına engel olmak. 40a/15, 52a/16, 61b/4.

ma' nī: Mana; anlam. 33b/4

mañşīb: Devlet memuriyeti. 54a/13

mañzūr: Bakılan, görülen, beğenilen. 72b/15

maraz: Hastalık. 56b/13, 60a/8, 60b/1, 60b/6, 73a/4, 73a/5.

ma' rifet: Herkesin yapamayacağı bir işi yapma; ustalık; hüner; uzmanlık. 11a/3, 26a/12, 29b/16, 40b/14, 40b/16, 53a/2, 54b/11, 54b/8, 54b/9, 71b/8, 126a/16.

ma' rifetsiz: Hünersiz. 24a/6

ma' rūf: Herkesçe bilinen; tanınan. 30a/8, 34b/2, 67b/6.

m. olmak: Bilinmek. 35b/14, 50a/16, 68b/9.

mashāra: Güldüren; soytarı; maskara. 11a/7, 40a/17.

ma' şiyet: Baş kaldırma; isyan; itaatsizlik; asilik. 40a/6, 40a/7

maşlahat: İş; mesele. 63b/5

maşraf: Herhangi bir konuda veya yapılan bir işte harcanan para; gider. 46a/1, 46a/13, 64b/1, 64b/2, 64b/3, 64b/4, 64b/9, 64b/10, 64b/12, 67a/2.

ma'şûk: (Erkek için) kendisine âşık olunmuş; sevilen; sevilmiş. 51b/9, 51b/17, 52b/1, 54b/10, 55a/1.

maṭbūḥ: (İlaç için) yakılarak toz hâline getirilmiş. 27b/3

maṭlūb: Talep eden, alacak. 3a/9

māzī: İçinde bulunulan zamandan önceki zaman dilimi; geçmiş zaman; geçmiş. 36b/1

mazlime: Haksızlık; can yakma; zulmetme. 51a/12

ma'zûl: Görevinden alınmış olan; işine son verilmiş; kovulmuş; azledilmiş olan. 3b/15

ma'zûlluk: Uzaklaştırılmış olmak. 3b/14

ma'zûr: Herhangi bir konuda geçerli ve zorlayıcı bir özrü bulunan; özürlü; mazeretli; mazereti olan.

m. dutmak: Affetmek; kusurunu hoş görmek; bağışlamak. 27a/10, 53a/10.

m. dutmamak: Bağışlamamak. 53a/12

m. olmak: Hata işlemek, affedilmek. 54a/3

meblağ: Para miktarı; tutar; yekûn. 48a/13, 48a/5.

mecâ: Acıkma; açlık. 30b/15

mecâz: Gerçek olmayan. 52b/4

meclis: Konuşmak veya bir konuyu görüşmek üzere bir araya gelmiş kişilerden oluşan topluluk; encümen. 27a/6, 29b/17, 30a/14, 30b/8, 31b/1, 31b/3, 40a/12, 54a/11.

mecmû': Bir araya getirilmiş; toplanmış. 18b/12, 30a/1.

mecnûn: 1. Çıldırılmış; deli; çılgın. 2. Aşk yüzünden kendini kaybetmiş; delice seven; âşık. 27b/1, 27b/4, 36a/4, 44a/10.

meded: Yardım. 67a/2

medh: Bir kimse hakkında iyi şeyler söyleme; övme; övgü; metih. 27a/1

m. idici: Övücü. 35b/14

m. itmek: Övmek. 26b/13, 26b/14, 26b/15, 26b/17, 27a/1, 27a/6, 27a/12, 35a/8, 35a/9, 35b/16, 38a/15, 48a/17.

m. itmemek: Övmemek. 26b/13, 27a/15, 35b/16

m. olunmak: Övmemek. 62b/6, 65b/11

medhiyye: Övgü; methiye. 2a/16

medīne-i münnevvere : Arabistan Yarımadasında, Hicaz bölgesinde bulunan Ünlü iki mübarek şehirden biri; İslam Devletinin ilk başşehri. 42a/15, 42a/16

medlül: Belirtilen; delil olarak gösterilen. 31a/1

meger: Meğer; öte yandan. 8b/2, 13b/9, 21b/10, 27a/7, 33a/11, 35a/11, 40a/1, 40b/8, 41b/1, 47a/2, 50a/13, 52a/8, 52b/7, 52b/9, 56b/13, 56b/9, 62b/9, 67b/1, 68a/6, 69b/7, 72a/17.

mehil: Bir işin yapılabilmesi, gerçekleşmesi için zaman tanıma; vade; süre; vakit; mühlet. 47b/10

mekân: Bir şeyin, bir kişinin bulunduğu yer; bulunulan yer. 7b/5, 20a/16, 23b/1, 46a/17, 49a/14, 56b/16, 56b/3, 56b/4, 57a/1, 60a/7, 65b/9.

mekke-i mükerreme: Bugünkü Suudi Arabistan'nın tarihi Hicaz'ında Mekke Bölgesi'nin yönetim merkezi olan şehir. 42a/15

maķūl: Söylenmiş; denilmiş. 46b/13

maķūle: Cins; çeşit. 15a/10, 16b/7, 17a/5, 18b/6, 18b/8, 23b/16, 25b/11, 25b/17, 26a/13, 30a/13, 36b/1, 51a/17, 55a/11, 60a/16, 60b/1, 60b/6.

melāhī : Oyun aletleri, eğlence. 70a/12

melāl: Büyük üzüntü; hüzn. 23a/1

melāmet: Azarlama; ayıplama; kınama; sitem. 41a/17, 44a/10, 45a/6, 52a/4, 55a/14.

m. itmek: Ayıplamak. 55a/14

m. olunmak: Ayıplanmak. 53a/14, 53a/15

melīk: Hükümdar; kağan; padişah. 6a/13

mellāh : Denizci; gemici; kaptan. 20b/17, 21a/17, 21b/2, 21b/7.

melül: Üzgün; kırılgan; hüznü; garip; mahzun. 33b/17

m. olmak: Üzülmek 27a/8, 27a/9, 31a/17, 31b/3, 49a/12, 50b/12, 57a/8.

m. olmamak: Üzülmemek. 17b/6, 23a/2, 34b/10, 37a/7, 50b/13, 64b/8.

melüllük: Üzüntü durumu. 34a/3, 34a/4

memālik: Memleketler. 53a/15

memāt: Ölüm. 57a/6

memdūh: Meth edilmiş, övülmüş. 56a/3, 69b/14.

m. olmak: Övülmek. 47a/7, 67b/6.

memleket: Ülke, vatan, doğulan yer. 46b/17, 53a/15.

memlū : Dolu; dolmuş. 55b/5

memnūn: Mutlu. 73b/16

m. olmak: Mutlu olmak. 17b/7

me' mūl: Tasarlanan; umulan; ümit edilen; düşünülen. 60b/16

m. itmemek: Ummamak. 14b/11

me' mūn: Tehlikesiz; sağlam; emin; güvenilir. 36b/10, 36b/6

me'mūr: Bir işi yapmak üzere kendisine görev verilmiş olan; görevli; yükümlü. 71b/15

men' : Bir şeyin yapılmasına, olmasına engel olma; durdurma; yasaklama; izin vermeme.

m. eylemek: Engel olmak. 52a/5

m. itmek: Engel olmak, izin vermemek. 66a/12

menfūr: Nefret uyandıran; iğrenç. 27a/3

m. olmamak: İğrenç olmamak. 27a/2

meni: Döl, Sperma; atmık. 56a/2, 56a/3.

menzil : Ulaşılmak istenen hedef; amaç; erek. 44b/13, 44b/14.

merāhim-güster: Çok merhametli, merhamet dağıtan. 3a/3

merd: (Kişi için) yiğit; kahraman, güvenilir. 36a/8, 36a/9

merdānelik: Yiğitlik. 62a/10

merd-i dānā: Bilgili insan. 47a/16

merğūb: Rağbet gören; istenen; aranan. 3a/8, 3a/12.

merhametsizlik: Merhametsiz olma durumu; acımasızlık; katı yüreklilik; gaddarlık; kalpsizlik. 63a/7

merhem: Deriye sürülerek kullanılan, içinde etken maddeler bulunan koyu kıvamlı, yağlı veya yağsız ilaç. 39a/8

merhūm: Ölmüş bir Müslüman'dan söz ederken "Allah'ın rahmetine kavuşmuş" anlamında iyi dilek sözü olarak kullanılır. 2a/2

merkūm: (Kişi için) adı geçen; az önce anılmış olan. 22a/2, 22a/10, 27a/17, 31a/13, 48b/12.

mertebe: Derece; aşama. 23b/9, 28a/12, 28b/8, 32a/14, 32a/17, 37b/13, 37b/14, 46a/17, 65a/15, 73b/10, 74b/7.

m. şāhibi: Rütbe sahibi. 32b/5

mesābe: Derece; rütbe; değer. 57a/4

meşālih: İşler. 59a/11, 59a/13

mescid: Secde edilecek yer; secde edilen yer; namaz kılınan yer. 125b/5

meşel: İbret ve örnek alınacak söz. 29a/3

meşelā : Söz gelişi; söz gelimi; misal olarak; örneğin. 7a/17, 7b/3, 8a/1, 8a/4, 23a/1, 23b/15, 32a/15, 47a/15, 49b/14, 51b/13, 56a/15, 57a/11, 57b/4, 59a/7, 60a/5, 64b/15, 65b/10, 65b/17, 126a/11.

mes'ele: Çözümü zor olan konu; sorun. 33b/17, 34a/1, 34a/2.

mesrūr: Sevinçli; sevinmiş olan; memnun. 17b/7, 125b/2.

m. olmağ: Sevinçli olmak. 20b/1

mest: Sarhoş; kendinden geçmiş olan.

m. olmak: Sarhoş olmak. 48a/16, 48b/3.

mestlik: Sarhoşluk. 49b/5

mestür: Örtülmüş; kapalı.

m. olmak: Örtülmüş, kapanmış, gizlenmiş. 44b/10

mest ü ħarāb: Darmadağınık, bitkin; kımıdayacak gücü olmamak. 49b/1

meşakkat: Sıkıntı; güçlük; zahmet; mihnet; eziyet. 13a/16, 13b/4, 13b/9, 73b/15.

meşāyih: Şeyhler. 13b/5

meşgūl: İş görmekte olan; bir şeyle uğraşan. 10a/9

m. olmak: Zamanını harcamak; uğraşmak; oyalanmak; ilgilenmek. 38b/1, 43a/9, 43b/6, 45a/10, 51a/5, 52b/2, 54a/1.

m. olmamak: Tembellik etmek. 42a/9, 55a/3, 55a/17.

meşhūr: Herkes tarafından bilinen, tanınan; şöhet sahibi; ünlü; angın. 18b/3, 28b/11, 29a/3, 30a/8, 50b/7, 69a/7.

m. olmak: Bilinmek. 8b/11, 50a/15, 53a/14, 65b/4.

m. olmamak: Bilinmemek. 69a/5

meşveret: Bir konu hakkında birinin görüşünü alma; danışma. 29b/4

m. eylemek: Danışmak, görüş almak. 29a/11

metīn: (Kişi için) acı ve üzüntüye karşı dayanabilen; dayanıklı; soğukkanlı; metanetli. 28b/9

metrūk: Terk edilmiş. 3a/8

me'vā: Sığınacak yer; yurt; yer. 5a/3

mevsim: Bir yıllık zaman diliminin ılımlı noktaları ve gün dönümleriyle ayrılan iklimlere bağlı dört bölümünden her biri. 46b/4

mevşūf: Nitelikleri belirlenmiş; vasıflanmış; nitelenmiş. 8a/3

mevt: Ölüm. 17a/15, 39b/6, 57a/3, 57a/5, 57a/11, 57b/16, 58b/9, 58b/11, 62a/14, 62a/16.

mey: Şarap, içki. 8b/2

meydān: Geniş, düz ve açıklık yer; alan; saha. 61b/14, 62a/11.

meygūn: Şarap rengi; açık kırmızı. 70a/3

meyl: Yönelme. 52a/16, 55b/9.

m. itmek: Yönelmek. 52a/9, 53b/2.

m. itmemek: Yönelmemek, uzak durmak. 34b/4, 62b/8.

me' yūs: Üzgün; üzüntülü; yese düşmüş.

m. olmamak: Üzülmemek. 23a/4

meyyit: Ölü. 21a/17, 37b/4, 39b/11, 39b/14, 39b/16, 57a/12, 57a/4, 57b/17, 58b/10, 58b/14, 75a/17,

m. olmak: Ölmek. 58a/1

mezād: Artırma yolu ile yapılan satış. 35b/3, 35b/5.

mezbūr: Yukarıda yazılmış bulunan; adı geçen; mezkūr. 22a/10, 32b/17, 43b/4, 47b/14, 63a/15, 68a/7.

mezīd: Çoğalmış; artmış. 2b/15

mezkūr-1-

m. 3b/3

mezkūr: Adı geçen; kendisinden söz edilen; zikredilen 3b/3, 60b/5, 71a/10, 71a/15

mezīmūm: Çirkin bulunmuş; kınanmış; ayıplanmış. 61a/11, 69b/14

m. olmak: Ayıplanmak. 26b/12

m. olmamak: Ayıplanmamak. 47a/7

mezraʿ: Ekilecek yer; tarla; ekime elverişli yer. 4b/16

miʿde: anat.Sindirim sisteminin yemek borusu ile on iki parmak bağırsağı arasında kalan ve yenilen yiyeceklerin sindirime hazır hale getirildiği torba gibi geniş bölümü. 44b/12, 44b/4

miḥnet: Eziyet; zahmet. 12b/5, 29b/9, 51b/15.

miḥnetlik: Eziyetli. 62b/5, 62b/7.

miḥribān: (Kişi için) şefkatli; merhametli. 4b/7, 41b/2.

mikḍār: Ölçülebilen, sayılabilen, azalıp çoğalabilen durum; nicelik; sayı; çokluk. 21a/17, 34b/1, 35a/16, 35b/1, 43a/9, 43b/7, 43b/16, 44b/4, 48a/12, 48b/1, 53a/4, 54b/8, 58b/6, 65a/12, 66a/14, 65b/16, 65b/17, 67a/17.

minḵār: Taş yontmaya yarayan araç; taşçı kalemi. 60b/13, 61a/3.

minnet: Yapılan bir iyiliğe karşı kendini borçlu hissetme; gönül borcu altında kalma. 9b/1, 33a/17.

m. itmek: Boyun eğip yalvarmak; kendini küçültecek biçimde yardım istemek. 48a/13

m. yüklememek: Borçluluktan kaçınmak. 47b/2

minnetdār: Birinden gördüğü iyiliğe karşı teşekkür borçlu olan; gönül borçlusu. 48a/14

m. olmak: Görmüş olduğu iyiliğe karşılık kendisini borçlu hissetmek; minnet altında kalmak. 47b/2

minvāl: Usul; tarz; yol; şekil. 2a/2

mīrās: Bir kişinin ölümüyle mirasçılara kalan, mal, mülk, hak, borç gibi her türlü hukuksal durum; veraset yoluyla geçen veya edinilen şey; kalıt. 17a/14

misāfir: Bir kimsenin evinde geçici bir süre yiyip içerek yatıp kalkan, ağırlanan kimse; konuk. 5b/3, 46a/9, 46a/16, 46b/3, 46b/4, 46b/11, 47a/1, 47a/3, 47a/7, 47a/8, 47b/2, 48a/7,

48a/12, 48a/13, 48a/14, 48a/15, 48a/16, 48b/3, 48b/5, 48b/6, 48b/8, 48b/9, 48b/16, 48b/17, 49a/8.

m. ağırlamak: Gelen konuğa gerekli ilgiyi göstererek ağırlamak, barındırmak ve yedirip içirmek; konuğa ikramda bulunmak. 46a/9

m. olmak: Bir yerde konuk olarak bulunmak; konmak. 43a/3, 46b/3, 47b/12, 48a/8.

mişāl: Benzer; eş; gibi. 5a/9, 5a/11, 6b/8, 6b/13, 12b/3, 14b/1, 19b/11.

mişkāl : Arapların en eski ölçü birimlerinden biri olan ve bugün kullandığımız ağırlık ölçüsü ile 4,2237 gram gelen ağırlık ölçüsü birimi. 15a/5

miskin: Son derece uyuşuk olan; çalışmaktan ve çaba göstermekten kaçınan; tembel; uyuşuk; üşengeç. 50b/12

mişli: Benzer, eş veya kat ile ilgili. 61a/5

miyān: Orta. 34a/6, 34a/8, 34a/9, 49a/13, 55b/11, 69b/17, 70a/13, 126b/8.

miyve: Meyve. 46b/5

mizāc: Karakter, huy. 51a/5, 51a/7

mizāh: Gerçeğin gülünç, alışılmamış yönlerini ortaya koyarak insanın düşünmesini ve eğitimini ele alan sanat türü; gülmece. 50a/11

mu‘abbir: Rüya tabir eden; rüya yorumcusu. 32b/11, 32b/13, 32b/17, 33a/4, 33a/5.

mu‘aḳid: Anlaşma yapan kişi. 11a/12

mu‘allim: Öğretmen; öğretici; hoca. 18a/16

mu‘āmele: Davranış.

m. itmek: Davranmak. 125b/9

mu‘azzez: Saygı duyulan; saygı beslenen; saygı ile karşılanan; izzetli.

m. dutmak: Üstün tutmak. 30b/15

mūceb: Gereken; gerekmiş. 7b/13, 8a/1.

mūcib: Şaşırtan; insanı hayrete düşüren; şaşkınlık veren. 36b/4

mufariḳ: Ayrılmış; terk etmiş.

m. olmak: Ayrılmak. 59a/13

muḡaylan: Çölde yetişen bir tür çalı; deve diken. 18a/6

muḡremī: Bağlı, düşkün. 60b/15

muḡabbel: Karmakarışık. 25b/16.

muḡabbet: 1. Sevgi. 2. İçtenlikle yapılan konuşma; dostça sohbet; yarenlik. 15b/17, 39a/7, 52b/15, 52b/16, 72a/8.

m. itmek: 1. Dostça konuşmak; sohbet etmek; yarenlik etmek. 2. Birine karşı sevgi beslemek; dostça duygular edinmek; sevmek. 15b/12, 15b/13, 71b/17.

muḥāfaẓa: Saklama; koruma; korunum. 52a/6, 64a/17, 65a/4, 67b/17, 68b/10.

m. itmek: Korumak. 64a/14

muḥāfız: Birini veya bir şeyi koruyup kollayan; gözetici. 3a/1

muḥālefet: İleri sürülen bir duygu, düşünce, karar ve eyleme veya bir kimseye karşı çıkma; karşı koyma; aykırı davranış; direnme; engel olmaya çalışma.

m. itmek: Karşıt düşünce belirtmek; karşı çıkmak; muhalif kalmak. 74b/2

m. itmemek: Karşı gelmemek. 11a/5

muḥālif: Karşı çıkma alışkanlığı olan; aykırı; uymayan; uyumsuz. 32a/8, 33a/4, 40a/14, 72a/13.

muḥanneslik: Alçaklık; kalleslik; döneklilik; korkaklık; namussuzluk. 62b/1

muḥāṭab: Kendisi ile konuşulan, kendisine söz söylenilen kimse; hitap edilen kişi. 36a/7

muḥāṭara: Korku verici durum; tehlike. 11a/16, 59b/6, 64a/11.

muḥāṭarasız: Korkusuz.

m. olmak: Korkusuz olmak. 126a/2

muḥkem: Kesin; açık seçik belli olan. 6a/15, 20a/13.

m. itmek: Açıklamak, kesinleştirmek. 69a/3

m. olmak: Kesin olmak. 52a/9

muḥtāc: Bir şeye gereksinim duyan; kendisi için çok gerekli olan bir şeyden yoksun olan. 2a/15, 18b/5, 48a/1, 60a/3, 65a/4, 72b/12, 73b/17.

m. olmak: Bir şeye gereksinim duymak. 29b/5, 37b/11, 64b/13, 64b/14, 74a/1.

muḥtāclık: Kendisini veya bakmakla yükümlü olduğu aile bireylerini geçindirecek kadar geliri veya malı olmayanların içinde bulunduğu durum; yoksulluk; fakirlik. 65a/10

muḥtaşar: Kısaltılmış olan; kısa. 4a/12, 4a/13.

muḥtelif: Birbirinden farklı özellikler taşıyan; değişik; çeşitli. 33a/16

muḥterem: (Kişi için) saygı gösterilmeye değer bulunan; hürmete layık olan; saygıdeğer. 23b/2

m. görmek: Saygıdeğer, saygıya layık görmek. 24b/17

m. olmak: Saygıdeğer olmak. 56b/9

muḥteşem: Çarpıcı bir görünüş ve güzelliğe sahip olan; görkemli; gösterişli; haşmetli; ihtişamlı. 71b/17

m. görünmek: Gösterişli görünmek. 59a/15

muḥābele: Karşılama; karşılık verme; karşılaşma. 5b/9, 14b/9, 62a/2.

muḥaddem: Zaman bakımından önce gelen; önceki. 36b/12, 39a/13, 65b/9.

muḥaddemā: Öncelikle. 30b/2

mukadder: Değeri biçilmiş; takdir edilmiş; kıymeti biçilmiş. 17a/16, 65b/1.

mukaddese: Kutsanmış; takdis edilmiş; mübarek; temiz; kutsal. 7a/13

mukarreb: Yakın; yaklaşmış; yaklaşan. 52a/3

m. itmek: Yaklaşmak. 14a/17

mukarrer: Kararlaştırılmış; kararlaştırılmış. 45a/13

mukayyed: Bağlı olan; bağlanmış. 68a/11

m. olmak: Korumak; gözetmek. 27b/2, 42b/15, 46b/7, 126b/1.

m. olmamak: Umursamamak. 37a/8, 54b/5.

mukim: Bir yerde bir evde, mahallede vb. oturan; ikamet eden; eğleşen. 57b/13

mulahaza: Bir konuyu ayrıntılarına varıncaya kadar inceleme; düşünce. 63b/14

mum: Ortasına konulmuş bir fitil yakıldığında aydınlatmada kullanılan bal mumu, stearik asit veya parafinden yapılmış silindir biçiminde çubuk. 6b/8, 6b/9, 6b/10, 6b/11, 6b/13, 125b/6.

munis: Sevimli ve cana yakın; uysal.

m. olmak: Canayakın olmak. 70a/6

muntazır: Bekleyen; gözleyen.

m. olmak: Gözleyici olmak. 68a/10

murad: İstek; dilek; arzu. 1b/17, 2a/1, 2b/2, 4b/11, 5a/8, 8a/16, 13b/5, 20b/17, 21a/2, 23a/6, 28b/2, 32b/2, 40b/9, 41b/7, 47a/3, 48b/3, 50a/10, 63b/11, 71a/16, 75a/16.

m. almak: Dileğine, isteğine kavuşmak. 62a/10

m. eylemek: Bir şeyin olmasını dilemek, istemek. 53b/13, 36a/7

m. itmek: Bir şeyin olmasını dilemek, istemek. 46a/11, 56a/8, 57b/13, 61a/15, 61b/2, 67b/8, 68b/16, 71a/4, 75a/11.

m. itmemek: Dilememek, istememek. 56a/4

murad-ı zahmet: Gerçekleşmesi sıkıntılı ve güç olan dilek. 13b/10

murafakat: Birlikte bulunma; arkadaş olma. 68a/3

murdar: Kirli; pis; iğrenç. 71a/1

m. olmak: İğrenç olmak. 31a/11, 31a/12.

murdarlık: Kirlilik, pislik. 10b/7

mür-ı çavuşan: Karıncaların kumandanı. Hz. Süleyman için atfedilen söz. 2b/13

murtaza: Beğenilmiş. 3a/10

muşahabet: İki ve daha çok kişi arasında yapılan konuşma, görüşme; sohbet etme; söyleşi. 30b/16, 31a/2, 69b/17.

m. itmek: Söyleşmek. 40b/3

m. itmemek: Söyleşmemek. 31a/17

muşāhib: Kendisiyle sohbet edilen; arkadaşlık edilen; yarenlik edilen. 58a/3

muşāhiblik: Dostluk. 6a/7

muşāl: Yerine ulaştırılmış; yetiştirilmiş. 75a/6

musallaṭ: Bir kimsenin veya herhangi bir şeyin üzerine rahatsızlık ve zarar verecek derecede düşen; askıntı olan.

m. olmaḵ: Birine rahatsızlık verecek biçimde askıntı olmak; başına bela olmak; huzursuz etmek. 62a/15

m. olmamaḵ: Huzursuz etmemek. 125b/14, 125b/15

muşibet: Ansızın başa gelen felaket; kötü ve sıkıntılı durum; bela. 37b/11, 38a/7.

muşuldar: Uyuyan. 58b/7

muşuldı: Uyurken çıkarılan ses. 58b/8

mu‘teber: Saygınlığı olan; itibarı olan; hatırı sayılan; saygın; sözü geçer.

m. olmaḵ: Yürürlükte olmak; geçerli olmak. 35a/16

muṭābık: Birbirine uymuş bulunan; aralarında anlaşmazlık olmayan. 3a/7, 73b/6.

mu‘tād: Her zaman olduğu için alışılmış durumda olan; alışılmış; her zaman olan. 67a/3

mutaṣarrıf: Bir şeyi kullanma hakkını elinde bulunduran; kullanım hakkı kendinde olan. 47b/4

mu‘taşım: Eliyle tutan; yapışan; tutunan; itisam eden. 48b/10, 49a/2.

mutavaṭṭın: Bir yeri yerleşmek için seçenler; vatan edinenler; yurt tutanlar. 125b/12

mute‘allık: (Bir şeye veya kimseye) bağlı olan; onunla ilişkili olan; ilgili olan; asılı. 14b/14, 58a/5, 58a/10, 58a/12, 58a/14, 58b/1.

mu‘tedil: Düşünce, eylem vb.nde aşırıya kaçmayan; orta yolu tutan; ılımlı; itidalli. 55b/15, 56b/3, 56b/4, 70a/7.

m. olmaḵ: Mutedil olma durumu; ılımlılık. 56b/6, 70a/7

mu‘temed: Kendisine güven duyulan; güvenilir; itimat edilir. 70a/11

muṭī‘: İtaat eden; boyun eğen; itaatli. 16a/4, 25b/3, 73b/4.

m. eylemek: İtaat etmek. 25a/17

m. itmek: İtaatkar olmak. 25a/16, 25a/17, 25b/1.

m. olmaḵ: İtaat etmek. 25a/15

m. olmamaḵ: İtaat etmemek, isyankar olmak. 25a/15

muṭrib: Çalgı çalan; çalgıcı; sazende. 6a/6, 47a/9, 50a/1.

muṭāfaḳat: Kabul etme; rıza gösterme; razı olma. 125b/1

muvāfık: Yerinde olan; uygun olan; münasip olan. 3a/8, 26b/17, 39a/8, 55b/14, 56a/5, 70a/6, 71a/13.

m. olmak: Uygun olmak. 125b/13

m. olmamak: Uygun olmamak. 9a/3

muzırr: Zararı dokunan; zarar veren; zararlı. 44a/7, 60a/14.

mübāderet: Bir işe girişme. 3a/14

m. itmek: Bir işe başlamak. 60b/4

mübāh: Bir amaç uğruna yapılmasında sakınca görülmeyen; meşru sayılan; sakıncasız. 26a/10, 38a/1.

mübāşeret: Bir şeye başlama; girişme. 3a/14, 43a/15, 73b/10.

m. eylemek: Bir işe başlamak. 22b/8, 46b/9.

m. itmek: Bir işe başlamak, girişmek. 21a/1, 34a/6, 46b/6, 75a/12.

müberrā: Arınmış; temize çıkmış; beraat etmiş. 7b/9

mübtelā: Çoğunlukla kötü ve zararlı şeylere düşkün olan; kötü alışkanlıkları olan; düşkün; meraklı. 24b/2

m. olmak: Bir şeye alışmak; düşkün olmak. 52a/13

mücerreb: Denenmiş; tecrübe edilmiş; sınamadan geçirilmiş olan. 22a/7

mücerred: Cisim halinde olmayan; maddesi olmayan; soyut. 13b/14, 38a/1, 40a/13.

müdāvemet: Devam etme; arkası kesilmeme. 60a/14

müdāvim: (Kişi için) bir yere sürekli olarak giden; gedikli. 45b/11, 51a/7.

müdbir: Kötü talihin kurbanı olmuş; düşkün; talihsiz. 50a/14

müddet: Süre. 21a/1, 30b/12, 31a/14.

müdmin: Bir şeye alışkın olan; idmanlı olan; idmanlı.

m. olmak: Alışkın olmak. 45b/11

müfid: Yararlı, faydalı. 4a/12, 4a/13.

müflis: Bir işte bütün parasını yitirmiş olan; parasını tüketmiş.

m. turmak: İflas etmek. 42a/10

müfsid: Bozan; kötüleştiren; fenalaştıran. 45a/16, 73b/3, 73b/4.

m. olmak: Bozgunluk vermek. 72a/12

müft: Bedava; bedelsiz; karşılıksız; beleş. 40b/11

müftî: Fetva veren. 11a/12

müheyyā: Belirli bir iş için hazır durumda olan; hazır.

m. olmak: Hazır olmak. 42b/14

mühmel: Bırakılmış; terk edilmiş; ilgisiz kalınmış; ihmal olunmuş. 41b/7, 41b/8, 45b/10, 52a/1.

mühmer:

mühmil: İhmal eden; başından atan; savsaklayan; önem vermeyen.

m. olmamak: Umursamak. 72a/6

mühr: Üzerinde bir kimsenin, bir kuruluşun adının tersinden kazılı bulunduğu, basıldığı yerde imza yerine geçen veya onay anlamı taşıyan, metal veya lastikten yapılmış damga; damga. 6b/12, 11a/15, 11a/16.

m. ehli: Devlet adamları. 11a/15

m. urmağ: Mühür basmak; mühürlemek. 6b/9, 6b/11.

Müjdepā: Müjdecî.

m. olmak: Müjdecî olmak. 37a/3

mükāleme: Karşılıklı konuşma; söz etme.

m. itmemek: Konuşmamak. 31a/14

mükerrerem: Kerem sahibi; saygı duyulan; saygın; saygıdeğer; aziz; kutsal. 30b/15

müktefî: Bir şeyi yeterli gören; kanaat eden; yeter bulan; iktifa eden.

m. olmak: Yetinmek. 61b/7

mülāhaza: Bir konuyu ayrıntılarına varıncaya kadar inceleme; düşünce. 63b/12

m. eylemek: Düşünmek. 42b/7

mülāyim: (İnsan için) yumuşak huylu; halim selim; uysal. 2a/8, 70a/1, 70a/8, 70a/13.

m. olmak: Uyumlu olmak. 126b/8

mülāyimet: Yumuşak huyluluk. 125b/8

mülāzım: Bir yere veya bir kimseye bağlanıp ondan ayrılmayan.

m. olmak: Bağlanmak. 25b/5

mülk: Ev, dükkân, arsa, tarla gibi ekonomik değeri veya bir geliri bulunan mal; taşınmaz mal. 3b/13, 5b/13, 15b/6, 22a/10, 24a/1, 30b/1, 30b/4, 30b/13, 31a/2, 31a/4, 44b/16, 46b/17, 53b/16, 63a/10, 74b/10, 74b/11, 126a/2, 126a/4.

mü‘min: İnanan; inanmış olan; güvenen; güven duyan. 12a/12, 65b/13.

mümkün: Olması imkân dahilinde olan; olası; olabilir; olanaklı. 7a/17, 14a/14, 20b/9, 21a/5, 22a/15, 51a/10, 51b/3, 67a/1, 69a/4, 62a/16, 72b/1, 125b/2.

mümsik: Bazı şeylerden el çekip nefsinin isteklerine gem vuran. 65b/1

mümtāz: Seçkin; seçilmiş. 25a/5, 74b/3.

münācāt: Divan edebiyatında, Allah'ın yüceliklerini anlatan, Allah'ı öven, ondan yakarıшта bulunan şiir türü. 1b/4

münâdî: Kamuya veya özel kişilere ait duyurulmak istenen şeyleri yüksek sesle bağıarak ilan eden kimse; tellal. 21b/15, 21b/16.

münâfık: İkiyüzlülük eden; ara bozan kimse; nifak yaratan. 22b/4, 22b/6.

münâfikat: Münafıklar. 22b/5

münâsib: Uygun, layık. 3b/8, 4b/15, 32b/7, 32b/9, 33a/7, 33a/9, 43a/13, 49a/17, 59a/8, 59b/4, 59b/7, 68a/1, 69b/15, 70a/6, 70a/16, 70a/17, 70b/10, 71a/7.

müncer: Sona eren; son bulan; sonuçlanan. 24a/15, 50a/11, 50b/2, 65a/10.

müneccim: Yıldızlara bakarak, yıldızların hareketlerine göre insanların başlarına geleceklerle ilgili sonuçlar çıkaran kişi; yıldız falına bakan kimse; astrolog. 6a/4.

münezzeh: Maddî ve manevî kirlenme yaratan veya sakınca doğuran herhangi bir şeyden uzak duran; temizlenmiş; temiz; arı. 6b/2, 7b/8, 7b/9.

mün'îm: Bir kimsenin geçimini sağlayan; inam eden. 9b/12, 11a/10, 47b/6.

münkir: (Kişi için) inkâr eden; inanmayan; inkârcı. 20b/7, 23a/9.

m. olmak: İnkarcı olmak. 23a/10

m. olmamak: İnkâr etmemek. 23a/7, 26b/7.

müntehâ: Sona ulaşmış olan; sona eren; son noktaya varmış olan. 45a/9

müreddet: Sona ulaşmış olan; sona eren; son noktaya varmış olan. 14b/14

müretteb: Düzenlenmiş; düzene sokulmuş olan; tertip olunmuş; sıralanmış; sıralı; muntazam. 14b/9

mürsel : Gönderilmiş olan; yollanmış olan. 69b/7

mürşid: Doğru yolu gösteren; irşat eden; uyarıcı; rehber; kılavuz. 3b/8

mürûr: Bir şeyin bir tarafından girip öbür tarafından çıkma; geçme; geçiş. 44b/6

m. itmek: Geçmek. 47b/17, 68a/11.

mürüvvet: İnsanlık; adamlık. 15a/1, 67b/3, 68a/1, 68b/5.

müşâhabet: Konuşup görüşmeler; sohbetler.

m. eylemek: Sohbet etmek. 46b/5

müslümân: Allah'ın varlığına ve birliğine, Hz. Muhammed'in onun peygamberi olduğuna, meleklerle, kıyamet gününe, Zebur, Tevrat, İncil ve Kur'an-ı Kerim'in Allah tarafından indirilen dört kitap olduğuna inanan. 11a/10, 62b/9, 63b/17, 65a/2, 69a/2.

müsrif : Parasını, malını vb. şeyleri gereksiz ve boş yere harcayan; yersiz tüketimde bulunan; israf eden; tutumsuz; savurgan. 66a/1, 66a/17, 65b/1.

m. olmak: Savurganlık. 66a/16

m. olmamak: Tutumlu olmaya çalışmak. 66a/1

müstâğnî: Elinde olanla yetinmesini bilen; tok gözlü; gönlü tok; doygün. 65b/9

m. olmak: Tok gözlü olmak. 17b/9

müste'id: Doğuştan yetenekli olan; kabiliyetli. 24b/3

müstaḥak: Bir şeye hak kazanmış olan; layık olan. 10b/2, 16b/8, 17a/6, 22b/9, 67b/4.

müstemî: Kulak veren; dinleyen; dinleyici. 2a/6

müşetâb: Güzel bulunan; beğenilen. 2a/11.

müşâbih: Aralarında benzerlik olan; benzer; eş. 17b/16, 32a/8, 49b/12.

müşâhid: Görme organı aracılığıyla bir nesnenin varlığını, bir olayın veya olgunun akışını gören; gözleyen; gözlemci; gören. 52a/7

müşârûn-ileyh: Kendisine işaret olunan. 2a/3

müşâvere: Birden çok kişi arasında birbirinin görüşünü alarak yapılan iş görüşmesi; danışma. 29a/2, 29a/3, 29a/13.

müşfik: Şefkatli. 4a/2, 29a/6.

müşkil: Güç; zor; çetin. 18a/9, 23b/6, 126a/15.

Müşkil-güşâ: Zorlukları yenip ortadan kaldıran; güçlükleri yok eden. 23b/7

müştehir: Herkes tarafından tanınmış olan; ün kazanmış olan; ünlü; meşhur. 2a/2

müştemil: Bir şeyi içine alan; kavrayıp saran. 2a/6

müşterek: Birden çok kişinin söz sahibi olduğu; ortak mal olan; çoğunluğa ilişkin; ortak. 58a/11

müşterî: Satın alan kişi; alıcı; satın alan. 36a/5

mütâla'a: Bir şey üstünde ayrıntılı olarak düşünme, inceleme yapma; irdeleme; kafa yorma; etüt.

m. itmek: Bir konu üzerinde ayrıntılı ve geniş araştırma yapmak ve derinlemesine düşünmek. 2a/4

müte'addid: Sayısız; çeşitli; birden çok; bir çok; birkaç. 53a/15, 55b/9.

mütefekkir: Düşünceye dalmış; dalgın; düşünceli. 18b/16

mütegayyir: Değişen; başkalaşan; değişken. 22b/16, 57a/7, 57a/9, 57a/10.

müteḥayyir: Hayret içinde kalmış olan; şaşırılmış olan. 27a/8

mütekebbir: Kibirlenen; kendini beğenmiş; gururlu. 37b/12, 71b/8.

mütekellim: Söyleyen; konuşan. 30b/5

mütelâşi: Telaşlı; aceleci. 29b/3

müteneffir: Nefret eden; iğrenen. 48b/7

mütereddid: Bir yere gidip gelen. 29b/4

mütesellî: Bir acıyı unuttur gibi olan; avunan; teselli bulan. 52a/12

mütevâlî: Birbirini aralık vermeden izleyen; aralıksız süren; ardışık. 60a/9

mütevāzî: Gücünü, yeteneklerini, üstün niteliklerini alçakgönüllülüğü dolayısıyla alan; alçakgönüllü; tevazu gösteren. 37b/12

müteveccih: Bir yere, bir şeye veya kimseye dönmüş olan. 35b/11

mütevekkil: Her işini Allah'a bırakan; tevekkül gösteren. 20b/12, 22a/2.

müvekkel: Bir kimsenin vekilliğini üstüne almış olan. 63a/14

müyesser: Kolay olan; kolaylıkla oluşan; kolay yapılan. 58b/5, 69b/7

m. olmak 74b/9

-n-

nācins: Cinsi bozuk. 71a/9

nāḡār: Çaresiz. 21a/5, 42a/3, 51a/6, 63a/12, 63a/13, 67a/17, 74a/1.

nādān: Bilgisiz; cahil. 28b/9, 28b/10, 28b/17, 32b/15, 40b/16.

nādīm: Yaptığı işten dolayı pişmanlık duyan; pişman olan.

n. olmak: Pişman olmak; nedamet duymak. 14a/6, 40b/13.

nafaḡa : Temel ihtiyaçların karşılanması için gerekli olan şeylerin tümü; giyecek, yiyecek vb. için gerekli para; geçimlik. 14b/7, 65b/17.

nāfi: 18b/9, 53a/3, 60a/15.

nāḡāh: 8a/3, 12b/13, 21b/2, 27b/1, 51b/8.

nāḡaḡ: 28a/1, 62b/8, 62b/11, 62b/17, 63a/1, 63b/6, 65b/14.

nāḡayr: 67a/1

nāḡḡās: Hayvan satıcısı; hayvan alıp satan kimse; cambaz. 53b/3

na'īb: Bir kimsenin yerine bakan kimse; vekil. 42b/13

nā'īl: Erişmiş; ele geçirmiş; elde etmiş; başarmış.

n. olmak: Ele geçirmek; erişmek; başarmak; kazanmak. 64a/13

nākes: Cimri; eli sıkı. 29b/15

naḡış: Eksik; tam olmayan; bitmemiş; noksan. 64b/3

naḡış: Bir kumaş üzerine renkli iplikler kullanarak el ve makine ile yapılan süslü işleme. 6b/5, 6b/6, 6b/10, 6b/15, 50a/10, 50b/2.

naḡḡāḡ: Nakış işleyen; nakış yapan. 6b/6, 6b/7, 6b/8, 6b/15.

naḡl: Bir yerden başka bir yere alıp götürme; aktarma; taşıma; iletme; geçirme; aktarım.

n. itmek: Aktarmak. 72b/17

nām: İsim, ün, şan. 3a/16, 9b/4, 14b/5, 14b/6, 18a/15, 18a/16, 18a/17, 18b/1, 18b/2, 20b/13, 24a/1, 24a/2, 26a/17, 30b/4, 47b/4,

52b/1, 61b/1, 61b/3, 62b/1, 62b/3, 63a/13, 63a/14, 64a/6, 64a/7, 65b/4, 74a/2.

n. itmek: Ün kazanmak. 24a/3

nā-ma'kūl: Akla uygun olmayan. 27a/9, 63b/6.

nā-ma'lūm: Bilinmeyen; bilinmemiş; meçhul. 24a/2, 64b/3.

namāz : Müslümanların günde beş defa kurallarına uygun olarak yerine getirmek zorunda oldukları farz ibadet. 9b/15, 9b/17, 10a/13, 10a/17, 10b/4, 10b/6, 10b/8, 11a/6, 11a/7, 11a/4, 45a/13, 50b/16, 59a/1.

nām-dār: Ünlü; namlı; tanınmış. 11a/10, 3a/1

nām-dārlik: Tanınmışlık. 62a/17

nāme: Mektup. 3b/12, 31b/4, 31b/5.

nā-merd: Mert olmayan, hain. 68b/4

nā-merdlik: Hainlik. 11a/11

nā-münāsib: Uygun olmayan. 63b/6

nā-pāk: Temiz olmayan, pis. 74a/3

naşāyih: Bir kimseyi doğru ve uygun yola çevirmeye veya kötü davranışlardan sakındırmaya çalışmak için söylenen sözler; nasihatler; öğütler. 2a/6

nā-serhoş: Sarhoş olmayan. 44b/9

nā-sezā: Uygun olmayan. 48b/5

naşırlanmak: (Ciltte) nasır bağlamak; nasırlı hâle gelmek. 73a/14

nāsırü'ddîn: Dinin yardımcısı. 4b/8

naşīb: Bir kimsenin payına düşen; hisse; pay. 17b/4, 44a/1.

n. itmek: (Allah için) istenilen, arzulanan bir şeye kavuşmayı sağlamak; fırsat vermek; ulaştırmak; erişirmek. 30b/1

n. olmak: Allah tarafından uygun görülme; verilmek; bağışlanmak. 45b/7

nāşih: Bir kimseyi doğru ve uygun yola çevirmeye veya kötü davranışlardan sakındırmaya çalışan; nasihat eden; öğüt veren. 28a/5, 37a/4

naşihat: Kendi iradesi ile bir türlü doğru yolu bulamayan kimseye, onun iyiliğini düşünerek kötü ve yanlış davranışlardan uzaklaştırmak veya yol göstermek amacıyla söylenen söz; öğüt. 3b/16, 4a/3, 4a/5, 4a/7, 4b/11, 7a/7, 19b/3, 19b/4, 28a/3, 28a/4, 28a/5, 28a/7, 36b/17, 37a/3, 37a/5, 39a/1039a/11, 61b/10, 72b/4, 75a/10.

n. dutmak: Öğüt dinlemek. 36b/4, 53a/2.

nāsipās: Şükretmeyen; nankör. 16b/7, 16b/8, 17a/5, 17a/6, 20a/7, 20a/8, 23a/15.

nāṭık: Söz söyleyen; konuşan. 54b/3

naṭıka: Söz. 46b/15

naẓar: Bakma, bakış. 8a/7, 8b/5, 13b/5, 20b/8, 36b/3, 36b/14, 37b/2, 37b/3, 37b/14, 42a/3, 51a/8, 69b/1, 69b/10, 72b/15, 72b/16, 126a/12, 126a/16, 126a/17.

n. eylemek: Bakmak. 23b/9, 23b/10

n. itmek: Bakmak. 3b/4, 9a/12, 10b/5, 15b/10, 17b/6, 24b/8, 27b/5, 28a/12, 38b/9, 53b/7, 71b/4, 72b/17, 125b/15.

n. itmemek: Bakmamak. 8a/14, 10b/5, 23b/8, 43a/16.

n. olunmak: Bakılmak. 60b/5

nāẓenīn: Nazlı; cilveli; işveli; oynak. 52a/1

nāẓır: Bakan. 72b/14

naẓm: Ölçülü ve kafiyeli olup mısralardan meydana gelen anlatım biçimi; şiir; manzume. 1b/2, 2b/11, 3a/1, 8b/1, 19b/10, 20a/16, 20a/5,

n. itmek: Şiir yazmak, söylemek. 28b/14

nebāt: Bitki. 8b/6, 58b/13, 60a/11.

nebī: Allah'ın buyruklarını insanlara ileterek onları, iyi ve doğru davranmaları konusunda aydınlatan kimse; Allah'ın elçisi. 69b/7

nedāmet: Yaptığı bir işin kötü sonuç verdiğini görüp pişmanlık duyma; son pişmanlık. 34b/7, 65a/10, 73b/9.

n. göstermek: Yaptığından pişman olmak. 44a/16

nedīm: Güzel konuşan; iyi hikâye anlatan; tatlı dilli; hoşsohbet. 43b/1

nedīmlik: Dostluk. 6a/7

nef : Menfaat; çıkar.

n. olmak: Faydası olmak. 36b/16, 66a/5.

nefes: Vücudun oksijen ihtiyacını karşılamak amacıyla çoğunlukla bilinç dışı hareketlerle akciğerlere hava alıp verme işi; bu hareket sırasında akciğerlere dolan ve daha sonra dışarı verilen hava; soluma; soluk. 7b/4

nef ī: Faydalı. 2a/10, 18a/5, 25b/14.

nefir: Boynuzdan yapılma bir tür boru. 41b/6.

nefret: Bir kimse veya nesneye karşı insanda oluşan olumsuz tepki; tiksinti; iğrenme duygusu; düşmanlık.

n. itmek: Bir kimseye karşı yoğun bir düşmanlık ve kin duyguları içinde bulunmak. 27b/10, 62b/15.

nefs: Kişinin öz varlığı; öz varlık; kişilik; öz benlik; ben. 13b/1, 13b/2, 13b/4, 13b/5, 15b/2, 15b/12, 18a/5, 29b/3, 37a/16, 37a/17, 38a/14, 38b/8, 64a/5, 66a/6, 67a/17.

nefsānī: Canlılığın gerekli kıldığı gereksinme ve isteklerle ilgili olan; bedensel isteklere ilişkin; bedensel isteklere özgü. 13b/6, 13b/7, 14a/9.

nefs-i emmāre: Öfke, hırs, şehvet gibi insanı kötülüğe sürükleyen istek ve arzular; insanı olgunluğa ulaştırmaktan alıkoyan istekler. 5a/4

nefs-i muṭma'in: İyilikle kötülüğü ayırt eden, temizlenerek kişiyi Allah'a yaklaştıran güç; kutsal bir kişinin dindarlıkla dolu düşüncesi; bütün dünyasal isteklerden uzaklaşarak sadece Allah'a ulaşma özlemiyle dolu istek. 5a/5

nehār: Gündüz. 2b/7

neh̄y: Bir işin yapılmasını yasak etme; yasaklama; men etme; engelleme.

n. itmek: Engellemek. 65b/15

nemek: Tat, tuz, lezzet. 37b/9

neng: Belirsizlik zamiri; herhangi biri, nasıl. 5b/13, 69a/10.

nerd: Tavla. 5b/4, 50a/3, 50a/9, 50a/13, 50a/17.

nerd ü naḡṣ: Tavla ve zar. 50b/3

nerd ü şaṭranc: Tavla ve satranç. 50a/11

nerīmān: Pehlivan. 3a/2

neseb: Soy; baba soyu; şecere. 4b/2, 4b/10, 18a/3, 18a/4, 18a/8, 18a/11, 18a/13, 18b/4, 18b/6, 71a/8, 71a/9.

nesib: Soyu temiz; soydan temiz. 36a/4

nesil: Soy zincirini oluşturan dereceler arasındaki zaman süreci; kuşak. 36b/5, 63b/17

neṣr: Düz yazı. 1b/14, 1b/15.

neṣāt: Sevinç; neşe. 55b/17

netice: Bir eylemin, bir işin, bir olayın bitiminde ortaya çıkan durum veya şey; sonuç. 45a/10

ne'üzubi'llāhute'ālā: Tanrı korusun, Tanrı'ya sığınırım anlamında, tehlikeli bir durum karşısında söylenir. 52a/1, 66a/2.

ne'üzubi'llāh : Tanrı korusun, Tanrı'ya sığınırım anlamında, tehlikeli bir durum karşısında söylenir. 45b/5

nev': Cins; tür. 20a/13, 39b/3, 42b/9, 45a/16, 49b/13, 53a/12, 59b/15, 59b/16, 59b/17.

nev' arus-ı ḡubrū: Güzel yüzlü gelin. 2a/15

nevbet : Sıra ile görülen iş; nöbet. 48b/3, 52a/8, 52a/12, 56b/8, 56b/9, 57a/2, 72b/17.

nev-civān: Genç delikanlı. 2b/7, 3b/1, 40b/8, 40b/14.

nev-civānlık: Gençlik. 51b/2

nevm: 43a/11, 57a/4, 57a/9, 57a/11, 57a/13, 57a/14, 57a/17, 57b/1, 57b/4, 57b/9, 57b/11, 58a/12, 58a/16, 58b/1, 58b/9, 58b/11, 58b/14.

nıf: Bir şeyin yarısı; yarım. 13a/17, 21b/8, 56a/12.

nıfı'd-dünyā: Dünya'nın yarısı. 56a/11

nıf-ı ticāret: Ticaretin yarısı. 75a/1

nigehbān-ı cesūre: Cesur gözcü. 3a/1

niger: Bakan, bakıcı. 17a/15

niḥāl: Fidan; taze sürgün. 19b/11

niḥān: Saklanmış; gizli. 6a/17, 62a/7.

niḥayet: Sonunda. 8a/2

nīk: İyi; hoş; güzel. 18a/3

nīkāḥ: Evlilik; evlenme işlemi. 53b/10

nīkbaḥt: Talihi iyi; bahtı açık. 10b/17

nīk-nām: İyi isim. 4a/1

nīm: Yarı, yarım. 48a/16

nī'me: Ne güzel; ne iyi. 31a/4, 68a/3.

nī'met: Allah'ın insanlara yararlanmaları için sunmuş olduğu her şey. 8b/12, 8b/13, 9a/10, 9a/11, 9a/8, 9b/6, 10a/13, 12a/1, 13b/15, 34a/2, 38b/17, 46a/13, 46a/14, 46b/14, 47b/3, 48a/7, 49a/7, 64a/7, 64a/9.

nī'met-i şekvā: Nimetten yakınma. 9a/1

nisā: Kadınlar. 53a/5, 55b/9, 70b/14.

nisbet: Karşılaştırılan iki şey arasındaki oran. 126a/11, 126a/12.

nişān: Belirti; iz; alamet. 7a/6, 7b/5, 8b/15, 18a/17, 22a/2, 22b/4, 22b/6, 24a/1, 35b/10, 42a/11, 42a/12, 64a/7, 65a/7, 69b/16, 72b/12, 126b/15, 126b/3.

nişāne: İz; belirti; emare; alamet. 70a/7, 70a/17, 73a/6, 127a/9.

niyāz: Yalvarma; yakarma, dua. 41b/14

niyet: Kişinin bir amaca yönelmesine neden olan düşünce; tasarı; maksat; gaye.

n. itmek: Bir işi yapmaya karar vermek; niyetlenmek. 14a/14

nizām: Kural; usul; kaide. 8a/9, 8a/10, 42a/15, 58a/16, 63a/4, 126a/3.

noḡṣān: Eksik. 18b/7, 24a/15, 26b/11, 51a/1, 55b/2, 64b/2, 67a/17, 127a/10.

nöker: Hizmetçi, köle. 14b/3, 14b/8, 14b/10, 14b/11.

nuḡl: Çerez; meze. 44b/10, 44b/11, 44b/12, 47a/8, 55a/11.

nuḡūṣ-ı zemīn: Yeryüzünün izleri, nakışları. 2b/2

nūr: Aydınlık; ışık. 72a/7

nūrānī: Işıklı; nurlu. 69b/6

nūr-ı serāpā: Baştan ayağa nura bürünmüş. 1b/10

nuşrābi: 47b/6

nuṭṭ: Bilgi vermek, ikna etmek amacıyla belirli bir konuda kalabalık önünde yapılan konuşma; söylev. 18b/11, 19a/3, 19a/7, 32b/3, 32b/4.

n. –a gelmek: Söze gelmek. 32b/5

nübüvvet: Peygamber olma durumu; peygamberlik. 16a/11, 16b/10.

-O-

oba: Beş on çadırlı aşiret; beş on evlik yurt. 23a/17

oḥṣamak: Okşamak, sıvazlamak. 125b/5

orūc: Allah'a ibadet amacıyla yeme, içme, cinsel ilişki gibi birtakım ihtiyaç ve haz verici şeylerden kendini alıkoyma. 11a/9, 11a/15, 11a/17, 11a/1, 11a/3, 11a/4.

o. dutmak: Oruçla ilgili ibadeti yapmak. 10a/13, 11a/11, 11a/13.

oymak: Keskin ve sivri uçlu bir gereç ile delik, oyuk veya çukur açmak; oyuk meydana getirmek; delmek. 21a/9

-ö-

ögüt: Doğru yolu göstermek amacıyla bir kimseye yapması veya yapmaması gereken davranış ve eylemler hakkında söylenen söz; nasihat. 26a/16, 28a/5.

ö virmek: Bir kimseye yapması ya da yapmaması gereken şeyleri söylemek. 19b/5, 19b/7.

ökçe: Ayakkabının yere basmasını sağlayan ve ayak tabanının altına gelen, katı ve çıkıntılı bölüm. 126b/9

‘**ömr:** Kişinin doğumundan ölümüne kadar olan yaşama süresi; hayat; yaşam. 2b/15, 3b/6, 4b/13, 14a/15, 20b/7, 21a/14, 32b/12, 33a/2, 39a/14, 39b/4, 40b/10, 40b/15, 42b/5, 42b/6, 44a/9, 46a/16, 53b/17, 58b/5, 61b/10.

‘ö. Giçürmek: Yaşam sürmek. 38a/17

örselemek: Yıpratmak; eskitmek; hırpalamak. 25a/8

ötür: Dolaylı. 17a/14

özbekistān: Özbekistan, günümüzdeki yedi bağımsız Türk devletlerinden biri. 71a/14, 71a/16

özge: Diğer; başka; gayrı; maada. 26b/12, 62b/4.

‘**özr**’: Eksiklik; kusur; elverişsizlik. 11a/4, 11a/6, 11a/7, 45b/9, 46b/10, 46b/13, 54a/2.

‘**ö**. İtmek: İşlenen bir kusurlu davranışın, yapılan bir yanlışlığın elde olmadan yapıldığını ileri sürme; yanlışlığın, eksikliğin hoş görülme nedeni. 46b/14

‘**özrleşmek**’: Karşılıklı özür dilemek. 43b/8

-p-

pādişāh: İslam devletlerinde hükümdarlık unvanı; devlet başkanı. 1b/16, 2a/3, 2a/13, 2a/14, 2a/16, 2b/12, 2b/16, 3a/16, 3b/1, 3b/3, 3b/5, 4b/3, 4b/8, 6a/6, 6a/10, 6b/11, 6b/12, 11a/14, 14b/1, 14b/2, 14b/8, 14b/11, 19a/6, 24a/8, 28b/3, 30b/16, 30b/4, 30b/5, 30b/6, 30b/8, 31a/13, 31a/16, 31b/1, 34a/2, 36b/1, 36b/5, 36b/12, 37a/1, 37a/11, 39a/12, 44b/16, 53a/15, 53a/16, 53b/4, 53b/12, 53b/16, 59b/5, 59b/8, 75a/14.

pādişāhlık: Padişah olma durumu; hükümdarlık; sultanlık. 53a/13

pāk: Temiz. 4b/2, 10b/7, 25b/7, 30b/6, 32b/7, 35b/13, 38b/7, 60b/7, 71a/5, 71b/14, 73a/7.

pāk-dāmen: Namuslu; iffetli. 25b/7

pāk-naẓar: Bakışı güzel. 6a/16

pāklık: Temizlik. 10b/7, 25b/7.

pā-māl: Ayak altında kalmış; çiğnenmiş. 27b/9

pāre: Parça; kısım. 6b/11, 22a/9.

pars: Kedigillerden, ılıman bölgelerde yaşayan geceleri avlanan, postu benekli, yırtıcı etçil memeli hayvan; panter; leopar. 59b/10

pāṣā: İmparatorluk döneminde yüksek dereceli devlet memurlarına verilen unvan. 3a/4

pāyende: Devamlı; sürekli. 2b/15

peder: Baba. 4a/2, 4a/7, 4b/8, 5a/13, 30a/15, 63a/11, 63a/13.

peltek: Tutuk. 73a/16

pend: Öğüt; nasihat. 4a/3, 4a/5, 4a/16.

perde: Namus; iffet. 54a/11

perīṣān: Darmadağınık. 14b/4, 22b/17, 43b/3.

pervāz: Uçma; uçuş; yükselme.

p. itmek: Uçmak. 27b/7

perver: Besleyen. 3a/12

perverde: Beslenmiş. 73b/3

p. itmek: Yetiştirmek. 58a/4, 73b/6

perverdiş: Besleme; besleyiş. 17a/1

perveriş: Besleme; besleyiş. 16b/3

pes: O hâlde; öyle ise; pekâla; öyle iken; binaenaleyh. 3b/5, 3b/8, 4a/15, 5a/3, 6b/13, 6b/14, 7a/2, 7a/13, 7b/2, 8a/7, 8b/4, 8b/12, 8b/14, 9a/3, 9a/5, 9a/12, 10a/3, 10a/7, 10a/14, 11a/10, 12a/3, 12a/7, 12b/8, 12b/14, 14a/4, 15b/3, 16a/16, 16b/14, 17a/16, 17b/4, 18a/9, 19a/5, 19a/9, 19b/1, 20a/1, 20a/12, 20b/5, 21a/17, 22b/8, 23a/5, 23b/10, 24b/14, 25b/3, 25b/16, 26a/5, 26a/9, 27b/10, 28b/5, 30a/10, 30b/3, 30b/7, 32a/4, 33a/7, 33b/7, 35a/6, 35a/13, 36a/11, 37a/6, 38b/10, 39a/12, 39b/8, 41b/16, 42a/13, 43a/1, 43a/13, 43b/5, 44b/4, 45a/4, 45a/9, 47b/1, 47b/12, 48a/8, 48b/13, 48b/15, 49a/13, 50a/5, 50b/12, 50b/15, 52a/5, 53b/15, 55b/5, 55b/11, 56a/1, 56a/3, 56b/6, 59a/9, 59b/6, 62b/11, 63a/7, 65a/9, 66a/10, 68a/4, 68a/10, 68b/6, 73b/15, 74a/10, 74b/13, 125b/9, 126a/12, 126b/3, 127a/11.

pesende-gân: Beğenmişler. 12a/11

peşimân: Yaptığı bir davranıştan, bir işten veya aldığı bir kararın olumsuz sonucundan dolayı üzüntü duyan; öyle yaptığı için kendi kendine kızan; nadim. 4a/4, 20a/14, 29a/6, 34b/7, 45b/8.

p. olmak: Yaptığı iş veya hareketin olumsuz sonuç verdiğini anlamak; bu yüzden üzüntü duymak; bir daha aynı davranışı göstermemeye veya yapmamaya karar vermek. 37a/10, 44a/15

peydâ: Açıkta; belli olan. 8a/10

p. itmek: Ortaya çıkarmak. 68a/17

peygamber: Allah'ın buyruklarını insanlara bildiren, ileten kimse; elçi; resul; nebi; yalvaç. 5a/13, 7b/10, 9a/7, 9a/11, 9a/16, 9b/1, 16a/13, 16b/11, 23b/4, 23b/5, 23b/6, 69b/7, 72a/16.

peygamberlik : Peygamber olma durumu; yalvaçlık. 9b/3, 29a/8

pinhân: Saklı; gizli; gizlenmiş. 34a/11

pîr: Herhangi bir konuda deneyimli olan kimse, görmüş geçirmiş, bilgili. 4a/10, 22a/13, 23b/1, 23b/11, 23b/2, 23b/4, 23b/6, 23b/7, 23b/8, 29a/6, 39a/14, 39b/7, 39b/8, 40a/12, 40a/13, 40a/14, 40a/15, 40a/17, 40b/1, 40b/2, 40b/3, 40b/5, 40b/7, 40b/10, 40b/14, 40b/16, 40b/17, 41b/1, 41b/3, 41b/6, 41b/7, 41b/9, 41b/10, 53a/2, 53a/11, 53a/13, 53b/8, 125b/5.

pîrâne: Yaşlı kimseye yakışır biçimde. 41b/1

pîr-i cihân-dîde: Cihanı görmüş bir bilgin. 3b/1

pîraste: Süslenmiş; bezenmiş; düzenlenmiş. 2a/17

pîrlîk: Yaşlılık; ihtiyarlık; kocalık. 5b/1, 39a/13, 39b/5, 41b/1, 41b/3, 41b/7, 41b/8, 41b/16, 42a/1, 53a/12, 53a/9, 55b/14, 67a/1.

pîşe: Huy; alışkanlık. 26b/10, 38b/4.

peşimānlık: Pişman olma durumu; yaptığı iş veya davranıştan dolayı üzüntü duyma; nedamet.38b/7, 63b/11, 65a/11.

piyāde: Yaya. 12b/5, 12b/12.

post: Memeli hayvanların tüylü derisi. 59b/12

pūr: Farsça kelimelerden “dolu, çok, sahip” anlamlarında birleşik sıfatlar yapan ön ek.1b/10

-r-

Rab: isl. (Kur'an-ı Kerim'de) bütün varlıkları yaratan, yöneten, yetiştirip barındıran, her varlığı türlerinin niteliklerini edindirecek biçimde eğiten; Allah; Tanrı. 1b/4, 2b/15, 65b/16

rağıya'llāhuanh: “Allah ondan razı olsun!” anlamında dua sözü. 24b/11

rağbet: Bir şeye gösterilen istek; arzu. 35b/6

rāhat: Üzüntüsü, sıkıntısı, tedirginliği olmama durumu.12b/4, 12b/10, 13a/1, 22a/16, 45b/1, 51b/13, 52a/14, 53b/14, 56a/13, 58a/14, 61a/16, 65b/6, 65b/7, 65b/9, 65b/10, 65b/11, 65b/12, 65b/15, 65b/16, 73b/12, 73b/13.

r. bulmak: Huzura kavuşmak. 46a/3, 73b/16.

r. irmek: Huzura ulaşmak. 20b/2

r. itmek: Dertsiz, tasasız ve sıkıntısız yaşamak.57b/14, 58a/5

r. olmak: Üzüntü, sıkıntı ve tedirginlikten uzak bulunmak. 18a/7, 45b/2, 46a/2, 55b/16, 57b/11.

rāhatlık: Rahat olma durumu. 56a/12, 57b/11.

rāhatsız: Rahat olmayan; güçlük yaratan; sıkıntı veren. 65b/7

rāhile: Deve, beygir, katır vb. yük hayvanı. 11a/16

rahmet: Allah'ın kullarına acıması, günahlarını bağışlaması; Allah'ın merhameti. 22b/9

rahmetu'llāhi: Allah'ın rahmeti, bağışlaması. 3a/5

rāh-nūmā: Yol gösterici; rehnüma. 9a/17

ra'ıyyet: Bir hükümdara vergi vererek bağlanan halk; tebaa. 14b/1, 54a/1.

rakık: Narin; nazik; ince; dokunaklı; hassas. 61a/8

rakkam: Yazı ile gösterme; yazı yazma. 1b/15

rakkaş: Dans eden erkek; köçek. 70a/16

rām: Kendini başkalarının buyruğuna teslim eden; boyun eğen; itaat eden.

r. eylemek: Boyun eğdirmek; itaat ettirmek. 25a/13

r. itmek: Boyun eğdirmek; itaat ettirmek. 25a/14, 25b/2.

ramazān: Arapların kullandığı ay takvimine göre dokuzuncu ay olan, kutsal bilinen üç ayların sonuncusu ve Müslümanlarca oruç tutulmak zorunluluğu olan ayın adı. 47b/13, 125b/6.

rāst: Doğru. 29a/12, 30a/8.

rāstgū: Doğru konuşmak. 69a/8

rast-ı rāh: Doğru yol. 9a/5

ravza-i pāk: Cennet. 1b/13

rāygān: Çok ucuz. 48a/9

r. virmek: Çok ucuza satmak. 40b/11

rāyiha: Güzel ve hoş giden koku. 39a/12, 47a/6.

rāyihalı: Hoş kokulu. 72a/5

rāz: Sır; gizli tutulan şey. 34a/11, 34a/13, 37b/1, 37b/2, 38b/16.

rāzdār: Sır tutan, saklayan. 74a/17

rāzı: Kabul eden; itiraz etmeyen; uygun bulan; isteyen; karşı çıkmayan. 11a/17, 15b/10, 15b/11, 16a/4.

r. olmak: Kabul etmek. 24a/4, 25a/6.

r. olmamak: Kabul etmemek. 15b/12, 24a/5, 75a/2.

rāzık: Yaratıklarının rızkını veren, besleyen anlamında Allah'ın sıfatlarından biri. 62b/4

re'āya: Askerî sınıf dışında, bir hükümdarın yönetimi altında bulunan halk. 56b/9

redd:

r. itmek: Verilen bir şeyi kabul etmeyerek geri çevirmek. 5b/11

r. itmemek: Kabul etmek. 40b/4

r. olunmamak: Kabul edilmemek. 33a/9

redd-i cevāb: Cevap vererek reddetme; cevap verme. 2a/11

redd ü tād: Kabul etmeme ve uzağa sürme. 32b/17

reftār: Gidiş; yürüyüş. 2b/4

rehā: Geniş olma; bolluk. 52b/6

rehin: Bir borca karşılık, borçlu tarafından borcunu ödediği zaman geri almak üzere alacaklıya geçici olarak vermiş olduğu değerli şey; tutu; ipotek. 50a/12

re'īs: Başkan; ser. 31b/6

re'is-i kavm: Bir kabilenin başı. 12b/6

renc: Eziyet; sıkıntı. 51b/13, 52b/11.

rencide: İncinmiş; kalbi kırılmış. 52b/10

r. itmek: Kırmak; incitmek. 16a/6, 37a/3, 38b/14.

r. itmemek: Kırmamak. 25b/7

rengin: Boyalı; renkli; parlak. 53a/9

renk: Bir kaynaktan ya da bir cisim üzerinden yansıdıktan sonra gelen ışığın farklı dalga boylarına bağlı olarak gözde bıraktığı ayırt edici duyum. 127a/5

resif: Genellikle kıyıların yakınında hemen hemen su düzeyinde bulunan kaya ya da kaya öbeği. 2b/13

resm: 1. Yol; tarz; üslûp. 2. Tören; alay. 3. Yazma; çizme; desen. 2b/1, 5a/13, 5b/4, 5b/6, 6a/3, 6a/4, 6a/6, 6a/8, 6a/11, 9a/15, 10b/10, 15a/13, 44a/4,

resm-i 'Acem: Acem tarzı. 28a/15

resûl: İnsanları doğru yola davet etmek amacıyla Allah tarafından gönderilmiş kitaplı peygamber; yalvaç. 48a/2, 48b/13.

resûlu'l-lâh: Hz. Muhammed (s.a.v) 24a/5, 50b/9, 50b/10.

revâ: Uygun. 4a/12, 7a/3, 7a/5, 8b/1, 11a/11, 45b/10, 45b/13, 46b/10, 48b/17, 50b/17, 56b/13, 59b/9, 61b/5, 63b/3, 63b/11, 63b/15, 74a/1.

r. görmek: Uygun görmek. 53a/11

r. görmemek: Uygun görmemek. 30b/14

r. olmak: Uygun olmak. 61b/6

revâc: Gerekli, değerli olma. 74b/12

revân: (Kişi için) giden; yürüyen. 73a/16

r. olmak: Gitmek, yola çıkmak. 41a/15

revâne: Giden; yürüyen. 21a/6

r. itmek: Gitmek. 48a/11

r. olmak: Gitmek, yola çıkmak. 12b/10, 21a/6, 30b/3.

revâ vü sezâ: Uygun; layık; yakışır. 49a/6

revnak: Göz alıcılık; parlaklık; güzellik. 2b/2

r. dutmak: Parlak tutmak. 42a/10

re'y: Düşünce; fikir; görüş. 29a/3, 29a/5, 29a/15, 43b/9.

reyhân: Güzel koku. 60a/16

rızık: Yenilen, içilen ve yararlanılan her nesne. 8a/12, 8b/10, 8b/11, 9a/14, 9a/15, 17a/16, 17b/1, 17b/2, 26a/8, 37b/16, 38a/2, 58b/17, 60b/1, 60b/2, 60b/3, 60b/7, 62b/4.

r. bilmez: Şükürsüz, nankör. 9a/3

r viren: Râzık, Allahu Teala. 9b/1

rızıkbin: Nimeti gören. 9a/15

ri'âyet: Gözetleme; saklama.

- r. itmek: Gözetlemek. 44a/16
- ricāl:** Erkekler. 2a/1, 53a/5.
- riṣḥand:** Bıyık altından gülme; gizlice alay etme.
- r. itmek: Bıyık altından gülmek. 40a/17
- rivāyet:** Bir olayı, bir haberi veya bir bilgiyi nakletme. 3a/15, 12b/6, 39b/9, 68a/2.
- r. itmek: Nakletmek, anlatmak. 20b/12, 27a/3, 40b/6
- r. olunmak: Bir olayın anlatılması. 32b/9
- riyā:** İki yüzlülük. 71b/11
- rubā'ī:** Dört mısradan oluşan, felsefi, aşk ve rintlilik gibi konuları işleyen divan edebiyatı nazım türü. 54b/1
- rūḥ:** Bedende, vücuttan ayrı olarak bulunduğu inanılan maddesiz varlık ilkesi; hayatın özü; can; manevi benlik. 17b/15, 58b/9.
- rūḥānī:** Ruh ile ilgili. 13b/6, 13b/7.
- Rum:** Anadolu. 30b/2, 30b/3, 28a/14.
- rumī:** Anadolu ile ilgili; Anadolu'ya bağlı. 56b/15
- rū-siyāh:** 1. Kara yüzlü; yüzü kara. 2. Ayıbbı olan. 68b/15
- rūstāylik:** Köylülük. 74a/1
- ru'ūs:** Reisler. 71b/13
- ru'ūs-i 'askerī :** Kumandan. 63b/2
- rūy:** Yüz; çehre 3a/2
- rūz:** Gündüz; gün. 2b/14
- rūzgār:** 1. Yer yüzünde yatay yönde yer değiştiren havanın oluşturduğu akım; yüksek basınç alanından alçak basınç alanına doğru yer değiştiren hava hareketi; yel. 2. Zaman; devir. 3. Dünya. 3b/16, 4a/3, 19b/4, 36b/12, 38a/10, 40a/4, 40b/11.
- rūzī:** Gündüzle ilgili; güne ait. 10a/14, 65b/15
- rūkū':** Namaz kılarken elleri dizlere dayamak suretiyle bedeni belden itibaren öne doğru eğmek. 11a/6, 11a/7.
- rūsvāy :** Ayıplanacak durumda bulunan; rezil; maskara.
- r. olmak: Rezil olmak. 51b/3
- r. olmamak: Rezil olmamak. 44b/13
- rūsvāylik:** Rezillik. 51b/3
- rū'yā:** Uyku sırasında zihinden geçen hayal dizisi; düş. 32b/11, 33a/1, 58a/13.

sa'âdet: Bahtiyarlık, mutluluk, ongunluk. 2b/8, 37a/4, 65b/4.

sâ'at: Bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit olan ve birim olarak kabul edilen zaman dilimi. 21b/15, 42b/12, 44b/6, 57a/15, 57b/1, 57b/2, 57b/3, 57b/4, 57b/6, 57b/7.

şabâh: Güneşin doğumundan öğle öncesine kadar geçen zaman dilimi. 45a/13, 45b/3, 56a/15, 57b/7, 57b/8.

ş. Namâzı: Günlük beş vakit namazdan ilki olan ve sabah gün doğmadan önce kılınan namaz. 59a/1

şabî: Henüz süt etmen çocuk, bülüğ çağına gelmemiş çocuk, üç yaşını tamamlamayan erkek çocuk. 21a/2, 36a/13.

şābit: Değişmeyen; hep aynı kalan; önceden ayarlanmış. 35a/6

şābit-kādem: Sürekli; devamlı. 10a/3, 10a/4, 42a/17.

şabr: Kendi elinde ve iradesi dahilinde olmayan olaylar ve durumlar için telaşa kapılmadan bekleme olgusu. 71a/12, 75a/5

ş. eylemek: Sabretmek, dayanmak. 44b/2, 48b/8, 75a/10.

ş. itmek: Bir güçlük karşısında sabır göstermek; sabırlı davranmak. 43a/5, 67a/17.

şabūhî : Sabah içkisi ile ilgili. 45a/11, 45a/12, 45a/13, 45a/14, 45b/3, 45b/7, 45b/9.

şaç: İnsan başında biten kıllara verilen ad. 56b/11, 56b/10, 70a/1, 70a/15, 70a/17, 70b/13, 71a/7, 73a/7

ş. Yolmamağ: Pişman olmamak. 15a/4

şad-tahsîn: Çok güzel. 3a/3

sa'd: Kutluluk; bahtiyarlık; uğur. 8b/3, 53b/3.

şadağa: Kişinin üzerine farz olmaksızın, yalnızca Allah rızası ve insan sevgisi nedeniyle gerçekten gereksinimi olan yoksullara verilen para veya mal; yoksullara yardım olarak karşılıksız verilen şey. 14b/13, 14b/15, 14b/17, 65b/13.

ş. Eylemek: Yardım etmek. 21b/8

sādāt: Ulular; seyitler. 75a/14

şadef: Eskiden midye, istiridye gibi kabuklu deniz hayvanlarına verilen ad. 24a/11, 24a/12, 34b/12, 34b/13, 34b/14.

şadır: Ortaya çıkmak.

ş. Olmağ: Ortaya çıkmak; görünmek; peydah olmak. 49b/16

şadr: Göğüs. 73a/9

şāf: Katışıksız; temiz; arı; halis; has. 35b/13

şafâ: Berraklık; saflık; arıklık. 7a/12, 46b/8, 55b/7, 64a/2, 126a/5.

ş. İtmek: Dinlenmek. 55b/11

ş. Olmamak: Rahat olmamak. 30a/3, 47a/9

şafâlu: Şenlikli; eğlenceli; zevkli.

ş. Olmak: Eğlenceli olmak. 56a/1

şâfi: Hiçbir katışığı olmayan; halis; temiz; saf halde. 61a/3

şağ: Tatlı; iyi; temiz; halis; sağlam. 9a/1, 12b/2, 21b/3, 21b/5, 21b/6, 66a/7, 69b/12.

şāgar: İçki bardağı; kadeh. 45a/2, 45a/4, 49b/6.

ş. icmek 49b/11

şağır: İşitme duyusundan yoksun olan; işitmeyen; kulakları duymayan. 36a/14, 73a/15, 127a/15, 127a/16

şağır: Küçük; ufak. 61a/4

şağlık: Vücudun hastalıktan uzak, normal çalışma durumu; vücut esenliği; esenlik; sıhhat. 35b/9, 48a/10.

şağrı: Memeli hayvanlarda bel ile kuyruk arasındaki omurga kısmı. 126b/11

şahan: Derinliği az, içinde yumurta vb. pişirmeye veya yemek yapmaya, ısıtmaya yarayan madenî kap. 47a/2

şāhib: Kendisine ait bir şeyi bulunan kişi. 5a/4, 5a/5, 5b/11, 6a/16, 10a/15, 14a/1, 19a/12, 22a/1, 28a/11, 29b/3, 30a/1, 32a/14, 32a/17, 32b/5, 33a/10, 37b/5, 37b/6, 43a/17, 43b/2, 43b/4, 43b/5, 47a/3, 47a/7, 49a/12, 49a/16, 53a/1, 60b/4, 67b/10, 67b/13, 71b/16, 126a/5.

ş. Olmak: Elinde bulundurmak. 39a/15

ş. Olmamak: Elinde bulunduramamak. 60a/1

şāhib-i emānet: Emanete sahip çıkmak. 65a/5

şāhib-i fazl: Fazilet sahibi. 28a/8

şāhib-i hayāt: Hayat sahibi. 58b/10

şāhib-i hüner : Yetenekli. 24a/12, 28a/8.

şāhib-i hüsn-i ahlāk: Güzel ahlak sahibi. 1b/12

şāhib-i nām: Ünlü.

ş. Olmak: Ünlü olmak. 59b/7

şāhib-i tecrübe: Tecrübe edinmiş. 69b/6

şāhīh: Gerçek; açık; doğru; hakiki. 12b/2

şahn: 1. Büyük tas. 2. Sahan. 49a/17

şahrā: Çöl. 12b/4, 12b/10, 41a/6, 126a/4.

şahrā-nişīn: Çölde yaşayan, bedevi. 41a/4

saḥtınāḥoş: Hoş olmayan zor durum. 2b/5

sa‘id: Kutlu; uğurlu. 28b/16

sā‘ir: Diğer; başka; öteki. 9a/16, 58a/13, 127a/14, 127a/17.

sāk: Bacağın diz ile ayak arasında kalan bölümü. 60b/13, 60b/17, 61a/9, 70b/9.

şakalı ağarmak: Yaşlanmak. 3b/12

şakın: 1. Olmasından korkulan bir durumu haber vermek amacıyla dikkatli olunmasını emreden söz; korkulacak bir durum olmasın. 2. Sonu iyi olmayacak bir hareketin yapılmasının doğru olmadığını belirten söz; yapmaktan çekin; katiyen; katiyetle; aman ha; zinhar. 6b/16, 8b/1, 11a/3, 15b/5, 16a/5, 17a/14, 19b/1, 22b/2, 22b/4, 30a/13, 37a/15, 39b/3, 41b/8, 42b/1, 48a/13, 50a/14, 66a/12.

şakınmak: Dikkatle kaçınmak; çekinmek. 49b/16, 50a/15, 50a/9, 51a/9, 58a/17, 126a/8.

şakıl: Ağır; ağır olan. 51a/2, 61a/1.

sākī: İçki meclislerinde kadeh sunan; içki dağıtan. 54a/12

sākin: Durgun; hareketsiz; huzurlu bir görünümü olan. 75a/15, 125b/11.

s. olmak: Bir yerde oturmak; oraya yerleşmek. 21a/17, 28a/2, 56a/5, 125b/12.

şalāḥ: Düzelme; iyileşme; iyi olma. 25b/17, 26a/7, 54a/1, 63a/3, 66a/14.

şalāḥat: Düzelme. 54b/7

şalavat: Salatlar, dualar, namazlar. 1b/13

sāl-ḥord: Çok yaşlı. 41b/6

şālīḥ: Elverişli; uygun. 73b/3, 73b/4, 75a/16.

salṭanat: Bir ülkede hükümdar adı verilen tek kişinin, yasama, yargı ve yürütme gibi devlet etme güçlerini elinde bulundurmasına dayanan yönetim; hükümdarlık yönetimi; padişahlık; sultanlık. 39a/11

salṭanat-perver: Devleti, sultanlığı koruyan. 2b/10

şāmit: Susan; konuşmayan. 54a/17

şan‘at: Ustalık; hüner; marifet. 39b/17, 50a/14, 72a/16.

şanāyi‘: Ustalıklar; maharetler; hünerler. 72a/15

şān‘ī: Oluşturan; meydana getiren. 6b/16, 7a/10.

sarāy: Hükümdarların oturduğu görkemli konut. 4b/17, 41a/4, 41a/10, 41a/11, 41a/12, 41a/13, 41a/14.

şarf: Harcama; tüketme; masraf etme. 64a/15, 65b/10.

ş. İtmek: Harcamak; kullanmak; tüketmek. 57b/9, 59a/11, 65a/13.

ş. Olmak: Harcanmak; tüketilmek. 57b/3, 57b/4.

sarḥ: Yüksek yapı; büyük köşk; malikâne. 60b/10

sarhoş: Aldığı alkol veya keyif verici maddenin etkisi ile beyinde oluşan düzensizlik ve bozukluk yüzünden kendini bilmez durumda olan; esrik; sermest; mest. 40a/13, 44b/9, 45a/8, 49b/11, 49b/12, 49b/8, 50a/7, 57a/11.

s. itmek: Sarhoşluk vermek 45a/4

s. olmak: Alkol alarak kendinden geçmek; sarhoş duruma gelmek 45a/11, 45a/5, 45a/7, 48a/16, 49b/2, 49b/3, 49b/4, 54a/12.

sarhoşluk: Sarhoş olma durumu; esriklik. 40a/14, 45a/3, 45b/4, 49b/13, 50a/6, 50a/9, 55b/4.

şarkık: Aşağı doğru uzamış olan; sarkmış olan. 126b/5

şarkıtmak: Bir şeyin sarkmasını sağlamak; aşağı doğru sallandırmak. 127a/13

şarrāf: Altın ve gümüş satımı ile uğraşan kimse. 35b/1

şavcuk : Sucuk. 46b/4

şavğa: Bir acıdan kurtulmak ya da bir başarıyı kutlamak için verilen ziyafet; şölen. 126b/17

şavm: Oruç 9b/16, 10a/1.

şavmak: başından atmak; uzaklaştırmak; defetmek; kovmak. 45a/3

şavt: Ses; seda. 70b/8

şavucak: Soğukça, serince. 58b/3

şavuk : Soğuk. 41b/3, 55b/13, 56a/4, 56b/4.

sa'y: Çalışma; çabalama; emek verme. 17b/4

s. eylemek: Çalışmak. 29b/7, 37b/5, 37b/6, 64a/10, 64b/1, 65b/13, 65b/3, 69a/12.

s. itmek: Çalışmak. 24b/10, 24b/11, 24b/5, 29a/7, 4b/16, 42b/15, 63b/14, 65a/1, 65b/65b/4, 67a/17, 67b/2, 73b/2, 75a/10.

s. itmemek: Çalışmamak. 38b/8, 126a/3.

şayd: Avlanmak. 5a/2, 5b/8, 60a/1, 60a/6, 60b/9.

şayru: Hasta. 69b/13

sāzendelik: Çalgıcılık; saz sanatçılığı. 70a/12, 70a/16.

sebū: Testi. 47a/11

sebilu'llāh: Allah yolu; Allah'ın hoşnutluğu. 2b/11

sūfehā tarīki: Zevk ve eğlenceye düşkünlerin yolu. 64a/15

sefer: Yolculuk. 11a/15, 11a/17, 12a/2, 12a/12, 12a/5, 13b/4, 41a/8, 42a/1, 42a/3, 42a/6, 52b/12, 59a/15.

sefer-nāme: İslâmî devirde müslüman seyyah ve coğrafyacıların yazmış olduğu coğrafya eserleri. 3b/11

sefiḥ: Sefahate düşkün; malını mülkünü zevk ve eğlence yolunda harcayan. 49a/6

sefine: Gemi. 21b/4

segirmek: Yürümek, koşmak, yönelmek. 15a/3

seher: Güneşin doğmasından önceki zaman; sabahın erken saati; tan ağartısı. 68a/2, 68a/17.

sehl: Kolay. 25a/2, 41a/15, 58b/1, 64b/16.

s. olmak: Kolay olmak. 75a/2

sehl-i müddet: Sürede kolaylık. 67a/17

sehv ü haṭā: Hata ve yanlış. 3a/13

sekbān: Eskiden sarayda padişahın av köpeklerini yetiştirip eğiten görevlilere verilen ad. 70b/15, 71a/2

selāmet: Her türlü tehlike, korku ve tasadan uzak olma; güvenlik içinde olma. 25b/2, 25b/3, 35a/15, 51b/4, 61b/14, 64a/12.

s. bulmak: Esenliğe kavuşmak. 51b/6, 63b/10

selāmlık: Selam verilen veya verilmesi zorunlu olan yer. 29b/14, 29b/16.

selāṭīn-i āli: Yüce sultanlar. 1b/15

selīm: Bir kusuru ve eksiği olmayan; doğru; kusursuz; eksiksiz. 19b/17, 21b/6

semend: Kula at. 127a/4

semere: Meyve; yemiş. 20b/11

semirtmek: Birini veya bir hayvanı semiz hâle getirmek; semiz duruma gelmesini sağlamak; şişmanlatmak. 60a/5

semiz: Semiz; besili; yağlı. 60a/10, 70a/13.

semt: Bir şehrin, kendi içinde bir bütünlük oluşturan bir bölgesi veya bölümü. 5b/9, 31a/3, 59b/4, 65b/7, 65b/8.

semüzlik: Şişmanlık. 70a/7

senā: Övgü. 1b/4, 1b/5, 2a/16, 27a/6, 62b/6.

ser' askerlik: Başkomutan; sadrazamdan başka orduya komuta eden vezir. 6a/9

serdāb: Padişah saraylarında, sağ ve sol taraflarında bir veya birer oda bulunan üç köşe sofa. 36b/7

sergerdān: Baş dönen; ne yapacağını bilemeyen; sersem; şaşkın. 21a/9

serḥad: Sınır boyu; sınır; hudut. 30b/4

serkeşlik: Kafa tutma; inatçılık etme; saygısız davranma; dik kafalılık. 51a/16

s. itmemek: İsyan etmemek. 51a/15

sermasār: Sarmaş dolaş. 20a/2

s. olmamak 51a/12

sermāye: 57b/12, 67a/17, 69a/2, 25b/8

serseri: Belirli bir ikamet yeri, belli bir işi, belli bir geliri olmadığı için sağda solda dolaşan; aylak; avare; hayta; berduş; kabadayı; holigan. 40b/3

server: Bir toplulukta ileri gelen; başkan olan; reis. 125b/2

serv-i bālā: Uzun boy. 58b/12

serv-i ẓadd: Servi boylu. 2b/4

serzenīš:

serzenīš: Başa kakma; azarlama; sitem etme; takaza. 26b/8, 28a/6.

sevāb: Dinin kesinlikle görev saydığı eylemler dışında, insanın kendi isteğiyle, bir karşılık beklemeden, Allah rızası için yaptığı iyi ve hayırlı iş. 6a/1, 11a/8, 13a/2, 13a/3, 13a/4, 13b/10, 13b/9, 14a/5, 26a/10, 68b/8.

şavāb: Doğruluk; dürüstlük. 43a/8, 64a/13

sevķ: Önüne katıp ileri götürmek; sürmek. 42b/17

sezā: Uygun, yakışır. 1b/6, 19b/9

s. olmak: Uygun olmak. 54b/6

şibyān : Çocuklar. 31b/1

şıdk: Doğruluk; gerçeklik. 30a/12, 31b/4.

şıdk-gūy: Doğru söyleyen, yalan konuşmayan. 30a/8

şıdk u tevāzuʿ : Doğruluk ve alçak gönüllülük. 13b/7

şıfat: Nesnelere ilişkin durum, biçim, nicelik ve nitelik; vasıf. 1b/12, 7b/4, 8a/1, 71a/15.

şıfāt: Sıfatlar. 60a/2, 71b/5.

şıġār: Küçükler. 3a/12

şıhḥat: Sağlık, esenlik. 46a/3, 60b/1, 60b/6, 60b/8.

şıql: Ağırlık; yük. 57b/16, 58a/3.

şımak: Kırmak. 35a/7

sır: Giz, pinhan. 34a/17

şıyānet: Koruma; saklama; muhafaza etme.

ş. İtmek: Korumak, muhafaza etmek. 60a/16

sīne: Göğüs. 61a/8, 70b/3.

sipāh: Asker. 11a/14, 54a/1.

sipāhi: Süvarī, atlı asker. 43a/2

sipāriş: Bir işin yapılmasını, bir şeyin gönderilmesini veya getirilmesini isteme; ısmarlama. 65a/3

s. itmek: Ismarlamak. 31b/9

sipās: Hamd etme; şükür; yetinme. 9a/7

sipeh-sālār: Başkumandan; serasker 61b/3

sîret: Bir kimsenin huyu, ahlakı, karakteri; yaradılış. 71a/15

sitâyiş: Övme; övgü. 39a/5

sitem: Bir kişinin yaptığı davranış ve söylediği sözün hoş karşılanmadığını, üzüntü, alınganlık ve kırgınlık yarattığını kızmadan belirtme. 44a/16

s. itmek: Şikâyet etme. 51a/3

sivgölü: Sevgili. 44a/11

siyâhçerde: Esmer yüzlü. 72b/7

siyâset : Düzenleme, ıslah. 8b/13, 8b/14, 8b/15

söyünmek: Sönmek. 66a/10

sū'âl: Soru. 2a/5, 12b/16, 28a/16

s. itmek: Sormak. 24b/12, 26a/4, 27b/4, 30b/17, 31a/16, 33b/17, 34a/1, 40a/2, 40b/4, 54b/15, 63a/16.

s. itmemek: Sormamak. 34a/4

sūdân: Afrikada bir ülke. 72b/7

sūht: Yanmış; tutuşmuş; yanık.

s. olmak: Yanmak. 71b/7

sūhte: Yanmış; tutuşmuş; yanık.

s. itmek: Yakmak. 54b/10

şulb: 1. Bel kemiği; omurga. 2. Döl. 3. Zürriyet. 15a/16

sultân: 1b/17, 2b/9, 2b/10, 2b/12, 4b/8, 16a/15, 16b/12, 54a/14, 54a/8.

şun'ı: Yapay, yapma. 7a/4

şûret: Yüz, çehre, görünüm. 7b/4, 17b/15, 17b/17, 18b/16, 18b/17, 19a/8, 20a/2, 40b/16, 49b/5, 50b/14, 57a/7, 57a/9, 71b/5.

sücûd: Secdeye varma; secde etme. 11a/6, 11a/7

sükûn: Durma; kımıldamama. 57b/16, 58a/2.

sükût: Düşme; aşağı inme. 42a/6, 60a/16.

sülûk: Bir yola girme; bir yol tutma. 52b/5, 65b/2.

şümme: Sonra. 62b/17

sünnet: Hz. Muhammed'in söz ve davranışları ile gittiği yol; Müslümanlara gösterdiği yol; dinî konularla ilgili olarak söyledikleri, buyrukları, yaptıkları ve uygun bulduklarına ilişkin İslamî kuralların tümü. 29a/13

şürâhî-gerd: Sürahi döndüren. 70a/1

süst: Gevşek; zayıf; sağlam olmayan. 39b/2, 62a/14, 62a/3, 62a/4, 72a/2, 72a/3, 73a/15, 127a/1.

süst-endām: Zayıf vücutlu. 71a/14

süvār: Bir binek hayvanına, özellikle ata binmiş kimse. 126b/13

-Ş-

şād: Kutluluk; bahtiyarlık; uğur. 22b/10, 22b/11, 23a/1.

ş. Olmak: Sevinmek; mutlu olmak. 22b/12

şādlık: Sevinçli olma; mutluluk. 22b/11, 22b/12, 22b/13, 23a/2, 37a/7, 37a/8.

şāh: Hükümdar; padişah. 63b/5

şāhāne: Pek mükemmel; çok güzel; üstün nitelikli. 50a/13

şāhıqālem -1-

ş. 1b/14

şāhid: Bir şeyi gören kimse; tanık. 8a/13, 31b/13, 34b/3, 53b/9.

ş. Eylemek: Tanık eylemek. 69a/2

şāhīn: Gündüz yırtıcısıgillerden, oldukça iyi yapılı, kahverengi tüylü, açık benekli, güçlü gagalı, zayıf cırnaklı, çok değişken karakterli, avladığı çok sayıda kemiriciler dolayısıyla yararlı sayılan bir gündüz yırtıcısı kuş. 59b/10, 59b/17, 60a/1, 60b/8, 60b/10, 60b/14.

şāhnāme: Padişahların hayatlarını, seferlerini, kahramanlık destanı biçiminde anlatan manzum eserlere verilen ad. 4b/5

şā'ir: Şiir yazar; duygu ve düşüncelerini, sözlü veya yazılı olarak dizeler hâlinde dile getiren sanatçı. 12a/9, 17b/1, 39b/7, 55a/5.

Şākir: Şükreden. 17b/7

ş. Olmak: Şükreden olmak. 17b/5

şākird: Öğrenci. 27a/17, 27b/4.

şām: Akşam. 43a/11

şāmil: İçine alan; kapsayan. 2a/11

şān: Ün; şöhret; tanınmışlık. 126a/5

şarāb: Üzümden ve üzüm şirasından üretilen mayalı ve alkollü içki. 5b/2, 19a/15, 44a/3, 40a/13, 44a/5, 44a/6, 44a/12, 44b/1, 44b/2, 44b/3, 44b/5, 44b/7, 44b/8, 44b/10, 44b/11, 44b/12, 44b/16, 45a/1, 45a/14, 45a/15, 45b/11, 45b/17, 45b/2, 45b/4, 46a/2, 47a/8, 47a/9, 47a/10, 47a/11, 47a/12, 48a/16, 49b/1, 49b/6, 51b/1, 55b/5, 56a/5, 56a/16.

şātır: Hayat dolu; neşeli; keyifli. 39b/2

şāyeste: Yakışır; uygun. 7b/10

şebābet: Gençlik; tazelik. 39a/13

şecā' at: Cesaret; yiğitlik; yüreklilik. 64a/4, 70a/17.

şecer: Ağaç. 18a/6, 20a/7

şefā' at: Birinin suçunun bağışlanması için aracılık eden kimse. 65b/2

şefkat: Acıma ve koruma duygusu ile karışık sevgi; sevecenlik. 28a/3, 28a/4, 36b/14, 72b/4.

şeh: Şah, padişah. 2b/2, 2b/12.

şehādet: Şahitlik; tanıklık. 9b/13, 9b/16, 31b/7, 34b/4, 65b/7.

ş. İtmek: 35b/15

ş. iylemek 34b/1

şehvāt: Nefis düşkünlükleri; şehvetler. 50a/1

şehvet : Cinsel istek; kösnü. 50a/1, 51b/11, 52b/2, 56a/1, 73b/10, 73b/6, 73b/8.

şehvetperest: cinsel arzulara düşkün olan. 50a/2

şekāvet: İsyankar. 11a/5, 11a/8

şekk: Kuşku; zan; şüphe; tereddüt. 7b/5, 15a/2

şemsü'l-ma' ālī: 4b/3, 53a/17, 53b/2, 53b/5, 53b/7, 53b/13, 59b/6, 63a/5, 63a/6, 63a/15, 63b/7.

şemşir: Kılıç. 62a/8

şeneltmek: Boş bir yeri yurt durumuna getirmek; yerleşime açmak; meskûn kılmak. 15a/15

şer: Kötü. 8a/6, 19a/1, 38a/12, 50a/5, 50a/7, 65b/6.

şer': Müminlerin gitmesi gereken yol; Allah'ın koyduğu yasa; Allah'ın emirlerinin bütünü; şeriat. 62b/9, 62b/10.

şerbet: Şeker ile kaynatılmış meyve suyundan yapılma içecek. 44b/5

şerh: Açma, yarma. 32a/1

ş. İtmek: Açıklamak. 13b/3, 31a/4.

ş. Olunmak: Açıklanmak. 32a/11

şerī' at: Kur'an-ı Kerim'e dayanan İslam hukuku. 7a/10

şerik: Ortak, arkadaş. 7b/9

şerir: Kıvılcım. 71a/2

şermsār: Utanmış; mahcup olmuş. 68b/13

şıkķ: İkiye ayrılmış bir şeyin parçalarından her biri. 13a/17, 13b/5.

şī'ār: İşaret; belirti; alamet; parola. 2b/3

şifā: Bedensel ya da ruhsal bir hastalıktan kurtulma; eski sağlığına kavuşma; iyileşme; onma.

ş. Bulmak: Hastalıktan kurtulmak; iyileşmek; onmak. 51b/15

şî'ir: Düz yazıya karşıt olarak zengin sembollerle, ritim ve ses uyumları ile süslenmiş yoğun duygu ve heyecan yansıtan dizeler hâlinde düzenlenmiş edebî anlatım biçimi. 11a/1

şikār: Avlanan hayvan; av hayvanı. 5a/7, 5a/9, 5b/8, 59a/4, 59a/10, 59a/12, 59a/13, 59b/2, 59b/3, 59b/5, 59b/13, 59b/15, 60a/7, 68a/6.

ş. İtmek: Avlanmak. 59a/5, 59a/8, 59b/10, 59b/11, 59b/13.

şikāyet: Bir hoşnutsuzluğu belirten söz ya da yazı; yakınma; sızlanma. 41b/14, 74a/15.

şîr: 1. Aslan. 2. Yiğit; cesur; kahraman. 62a/8

şîrîn: Cana yakın; sevimli; sempatik. 17a/11, 19a/4, 19a/10, 19a/12, 46b/1, 48a/14, 58a/8.

ş. Sözlü: Hoş sohbet; tatlı konuşan. 71b/15

şîrîn-zebân: Tatlı dilli; güzel konuşan. 65b/2

şîrûğan: Susam yağı, şırlagan 26b/1, 26b/2

şîve: Naz; eda; cilve. 72a/10

şîvelü: Nazlı. 41b/7

şol: Şu. 11a/8, 12b/2, 28b/10, 34b/17, 35b/17, 74b/5.

şom: Uğursuz. 65b/15, 127a/11

ş. Olmak: Uğursuz olmak. 65b/15

şomluk: Uğursuzluk. 45a/13, 59a/2.

şu'arā: Şairler. 6a/5, 10b/17.

şu'le: Kıvılcım. 5a/10, 53a/9, 66a/8, 66a/9, 66a/10.

şu'ledār: Kıvılcımlı. 53a/8

şüre-zār: Çorak yer. 20a/6

şūrīde: Karmakarışık; karman çorman. 57a/3

şühūt-ı halk: Halkın şahitliği. 15a/15

şükṛ: Verdiği her türlü nimetten dolayı Allah'a duyulan minneti dile getirme. 2b/5, 5a/13, 9a/7, 9a/8, 9b/4, 9b/5, 9b/6, 9b/9, 28b/14.

ş. Eylemek: Şükretmek. 23a/15

ş. İtmek: Görülen iyilik karşısında hoşnutluğunu bildirmek. 9b/7, 9b/8, 21b/6, 35a/2.

şükṛāne: İyiliğin değerini bilme belirtisi. 33b/1

şürū': Başlama.

ş. Eylemek: Başlamak. 29a/11

ta'ām: Yemek; yiyecek; aş. 19a/4, 21b/8, 21b/9, 42b/15, 42b/8, 43a/1, 43a/14, 43a/15, 43a/2, 43a/6, 43b/10, 43b/11, 43b/12, 43b/13, 43b/14, 43b/15, 43b/17, 43b/8, 44a/1, 44b/4, 44b/6, 44b/7, 46b/1, 46b/6, 46b/8, 47a/1, 47a/3, 47a/10, 47a/11, 47a/12, 48a/9, 56a/5, 60b/9, 62a/4, 62a/5.

ta'arruz: Saldırmak. 54b/12, 56b/2

t. itmemek: Saldırmamak. 39a/5

ta'aşşub: 11a/11

tā'at: Allah'ın buyruklarına uyma; Allah'a itaat etme; ibadet etme. 5a/8, 5a/9, 5a/11, 5a/12, 5a/13, 9b/10, 9b/12, 10a/5, 10a/7, 10a/8, 11a/3, 11a/5, 11a/8, 40a/6, 57b/2.

t. İtmek: İbadet etmek. 9b/11, 5a/9

t. İtmemek: İbadet etmemek. 10a/5

ṭabak: Sepet. 21b/12

ṭabaḳa: Birbiri üzerine yığılmış, sıralanmış öğelerden her biri; kat; katman. 52a/3

ṭabī': Yaradılış; mizaç; huy; karakter. 1b/4, 10b/9, , 19b/16, 19b/17, 20a/1, 20a/2, 25a/11, 26b/16, 26b/17, 72a/4, 73b/11.

tābi': Bir topluluğun, bir yönetimin ya da kimsenin yönetimi, denetimi veya egemenliği altında bulunan; bağımlı. 10b/9, 51b/11, 57a/10, 57a/11.

t. olmak: Bir şeye ya da kimseye bağlı olmak. 51b/10, 59a/16.

t. olmamak: Bağımlı olmamak. 51b/8, 51b/9.

ṭabī'at:

ṭabī'at: İnsan emeğinin ürünü olmayan fakat çevremizde, dünyamızda ve evrende var olan, kendine özgü yasalar çerçevesinde varlığını sürdüren, yenilenen canlı ve cansız her şey; evren; varlıkların tümü; doğa. 8a/5, 44b/6, 55b/14, 55b/15, 71a/7, 71b/7, 71b/13, 72a/2, 125b/13.

ṭabīb: Hekim; doktor. 2b/6, 6a/3, 29a/17, 29b/1.

ta'bīr: Anlatım; deyiş; ifade; anlatım tarzı; deyiş biçimi. 32b/11, 33a/4, 33a/6.

tabırrmak: Dikmek. 73a/9

tafşīl: Parçalara ayırma; parçalama; bölme. 71a/15, 4a/13

t. itmek: Bölmek. 44a/4

tağyīr: Başkalaştırma; değiştirme. 60b/3

taḥammül: Dayanma, sabır. 71b/16

t. itmek: Dayanmak, sabretmek. 48b/9

taħaşşul: Sonuç olarak ortaya çıkma; sonuçlanma. 10b/14

taħıl: Taneleri öğütölüp un haline getirildikten sonra çeşitli şekillerde pişirilerek beslenmede kullanılan buğday, mısır, yulaf, arpa vb. bitkilere verilen ad; hububat. 41b/10, 41b/11.

taħkık: Bir şeyin doğruluğunu ve gerçekliğini araştırma, soruşturma. 9b/17, 10a/2, 29a/1, 35a/12, 35a/8, 60a/3.

t. itmek: Araştırmak, soruşturmak. 31b/8

taħmıl: Yükleme. 67a/17

taħrır: Yazma; yazı. 1b/14, 2a/2, 3a/14.

t. itmek: Yazmak. 31b/6.

t. olunmağ: Yazılmak. 54a/13, 60a/3.

taħşıl: Elde etme; ele geçirme. 4a/1, 18a/14, 18a/16, 24b/6, 25a/6, 34b/9, 39a/13, 64a/16, 68b/3, 68b/12.

taħsın: Övmek, beğenmek. 28b/7

taħt: Hükümdarların resmî görevlerini yürütürken üzerinde bulundukları yüksekçe yer; krallık koltuğı. 21a/15, 36b/8, 36b/9

taħ'ife: İnsan topluluğı; takım; grup. 10b/12, 10b/13, 26b/6, 26b/15, 35a/11, 56b/17, 63a/11, 71a/9, 71b/10, 71b/14, 71a/17, 71b/13, 72a/3, 72a/12, 72b/2, 72b/5, 72b/8, 72b/10.

taħarrüb: Yanına gelme; yaklaşma. 55a/14

taħayyüd: Bağlı olma; bağlanma; bağlılık. 3b/6

t. eylemek: Bağlanmak 67b/17

t. olunmamağ: Bağlanmamak. 72b/4

taħdır: Bir şeyin değerini belirleme; ona değer biçme. 33b/17, 47b/13, 50b/5.

t. itmek: (Kişi için) yaptıklarından, çabalarından dolayı beğenmek; beğenmek 17b/5

taħdırce: Belirlenmek. 4a/11, 17a/16, 20b/16, 51a/14, 64b/8.

taħlîd: Bir ses, gürültü vb.nin aynısını çıkarma; onu anımsatacak biçimde ortaya koyma. 12b/1, 12b/2, 40b/17.

taħrır: Ders vermek; anlatmak. 2a/3

t. itmek: Anlatmak. 31a/1

taħşır: Bir işi tam yapabilecekken eksik yapma; kusurlu yapma; kusur işleme. 10b/4, 11a/10, 65a/9.

t. itmek: Kusur işlemek. 10a/14, 16b/5, 17a/2, 65b/3.

t. itmemek: Kusur etmemek. 11a/3, 14a/7, 63a/3, 66a/15, 65b/3.

t. olmamağ: Kusur olmamak. 25b/13

t. olunmağ: Kusur olunmak. 63a/3

taḳvā: Dinin yasakladığı şeyleri ya da bu konuda şüphe duyulan şeyleri yapmama; günah işlemekten kaçınma; gūnahtan sakınma, kendini koruma; zūht. 13b/7, 64a/8.

ṭalāk: Bağ çözme; bağlantıyı kaldırma; salıverme; çözme. 74a/8

ṭaleb: İstek; dilek. 17a/17, 38b/3, 52b/3, 64b/15, 65b/6, 65b/8, 67b/2.

ṭ. Eylemek: İstemek 68a/3, 40a/9

ṭ. Eylememek: İstememek. 33b/15

ṭ. İtmek: İstemek. 6a/2, 38b/8, 46b/10, 53b/1, 65a/14, 65b/6, 67a/17, 67b/13, 74a/8.

ṭ. İtmemek: İstememek. 67a/17

ṭālīʿ: Talih; kismet. 17b/4

taʿlikāt: Talikler. 33a/2

taʿlīm: Öğretim. 60a/12, 60b/9, 70a/10, 70a/16

t. itmek. Öğretmek. 21a/1, 60a/6.

t. olunmak: Öğretilmek. 60a/12

tām: Bir bütün olarak ele alınan; bütün; tüm. 60b/13

ṭamaʿ: Aç gözlülük; tamah. 10a/10, 39a/2, 42b/2, 65b/1, 67b/5, 68b/11.

ṭ. İtmek: Tamah etmek. 67b/11

ṭ. İtmemek: Tamah etmemek. 10a/9

ṭamaʿkār: Para, mal vb. şeye aşırı derecede düşkünlük gösteren; açgözlü. 65a/17, 75a/4.

ṭamar: Damar. 56a/2, 70b/2.

ṭaʿn: Ayıplama; yerme. 39a/4

ṭ. İtmemek: Ayıplamamak. 53a/11, 73b/2

taʿne: Tek başına bir varlık olarak ele alınıp birim sayılan nesnelerden her biri; sayı birimi olarak kullanılan nesnelerin bir teki; adet. 73a/16

ṭar: Dar; dar olmak.

ṭ. İtmemek: Sıkıntıya düşmemek. 66a/13

ṭarāvet: Tazelik; körpelik. 71b/5

tārīḥ: Bir olayın meydana geldiği gün, ay ve yılı kesin olarak belirten söz veya yazı. 2b/17, 4b/6.

ṭarīḥ: İzlenen yöntem; tutulan yol. 2a/3, 6a/5, 6b/6, 6b/7, 7a/11, 9a/9, 10b/5, 14a/9, 24a/15, 25a/8, 35a/9, 4b/15, 40b/8, 42b/7, 43a/7, 64a/10, 64a/12, 65b/14, 125b/7, 125b/8, 125b/9.

ṭarlīḥ: Darlık, sıkıntı. 50a/10, 62a/12.

ṭirād: İleri atılma; saldırma. 68a/16

ṭarz: Bir kimseye özgü davranış. 55a/7

ṭaṣavvur: Bir şeyi zihinde biçimlendirme, kurma; tasarım. 4a/10, 6b/2.

t. itmek: Tasarlanmak. 4a/9

taşdik: Bir şeyin doğru ve gerçek olduğunu belirtme; doğrulama. 10a/1, 10a/2.

t. itmemek: Onaylamamak. 68b/9, 69a/7

taşhîh ü tenkîh: Düzeltme. 3a/7

taşnîf: Birbiri ile ilgili olan şeyleri türlerine göre ayırma ve sıralama; bölümleme; sınıflama.

t. eylemek: Sınıflandırmak. 3b/9

t. itmek: Kür ve özelliklerine göre ayırıp sıralamak; bölümlemek; sınıflandırmak. 4b/5, 36a/16.

taşra: Bir ülkenin başkenti ya da önemli kültür merkezi sayılan şehrin dışında kalan yerlerin tümü; dışarlık. 18b/15, 31a/6, 35a/10, 44b/13, 44b/16, 44b/17, 49a/7, 53b/11, 56b/5, 58b/4, 61a/6.

taşvîl: Uzatma. 4a/13

taşvîl-i kelâm: Sözü gereksiz yere uzatma. 60a/3

tavâf: Bir şeyin etrafını dolaşma. 15a/3

tavâ'if : Bölükler; fırkalar; tayfalar; güruhlar. 71a/10, 71a/15.

tavar: Davar; dört ayaklı çiftlik hayvanı. 13a/13

tavaş: Erkekliği yok etme, enenme. 63b/17

t. İtmek: Hadım etmek. 70b/5

tavîl: Uzun. 60b/11, 60b/14, 61a/9

t. Olmak: Uzun olmak. 61a/10

ta'yib: Ayıplama. 35a/9

ta'yib ü zemm: Ayıplamak. 49a/13

ta'yîn: Bir şeyi belirleme; ne olduğunu gösterme; kararlaştırma. 69b/9

t. eylemek: Belirlemek. 53b/10

t. itmek: Belirlemek. 47b/12, 53b/5, 75a/1.

tāze: Yeni olan; yeni yapılmış; yeni uygulanmış; son; zamanı geçmemiş. 8b/5, 19b/11, 31a/11, 31a/13, 41b/12, 54b/11.

tāzî: Çoğunlukla tavşan avında kullanılan, uzun bacaklı, ince uzun gövdeli, uzunca başlı, uzun burunlu, dar ve çekik karınlı, çok hızlı koşan bir köpek türü; taygan 59b/14, 61a/11, 61a/5.

ta'ziye: Yakını ölen birinin acılarını paylaşma; başsağlığı. 125b/1

tazmîn : Sebep olunan zarar ve ziyanı ödeme.

t. olunmak: Zararı ödemek. 68b/10

te'ālā: Yüksek olsun! 1b/3, 1b/16, 4a/17, 7b/8, 14a/17, 14a/3, 14b/6, 14b/12, 14b/15, 15a/6, 15a/8, 15a/10, 15a/12, 15a/14, 15b/10, 15b/14, 15b/16, 16a/1, 16a/6, 17a/13, 17b/4, 40a/5, 40a/7, 53b/17, 66a/1.

te'amül: İş; davranış. 72b/17

tebdil: Değiştirme. 60b/2

t. olmak: Değişmek. 29b/10, 56a/13, 60b/2, 67a/17, 72b/17.

t. itmek: Değiştirmek. 20a/1, 20a/16.

t. olunmak: Değiştirilmek. 60a/17

tebeddül: Bir durumdan başka bir duruma geçme; değişme. 25a/8

tebessüm: Gülümseme. 50b/13

tecdid: Yenileme; tazeleme. 3a/8, 3a/9.

tecemmül: Süslenme. 67a/17

tecemmülât: Süslenmekte kullanılan araçlar. 17b/12

tecrübe: Deneme; deney. 23b/13, 38b/5, 39a/14, 60b/4.

t. itmek: Sınamak; denemek. 62b/16

t. olunmak: Sınanmak. 28a/3, 38b/4

t. olunmamış: Denenmemiş. 37b/9

tedârik: Araştırıp bulma; elde edip hazır bulundurma; sağlama. 3b/13, 30b/3, 58b/4.

t. eylemek: Gerek duyulan bir şeyi araştırıp bulmak; sağlamak; almak. 67a/17

t. itmek: Gerek duyulan bir şeyi araştırıp bulmak; sağlamak; almak. 12b/9, 58b/3.

tedbir: Önceden düşünülerek yapılan, olası kötü bir şeyi önlemeye ya da var olan böyle bir şeyi kaldırmaya yönelik hazırlık; çare; önlem; ihtiyat. 26a/5, 63a/17.

t. itmek: Önlem almak. 29a/14

te'dîb: Uslanması sağlama; edepli olmayı öğretme; terbiye verme. 49b/9

t. itmek: Terbiyesini vermek. 38a/10, 49b/8.

te'enni: Yavaş iş görme; ağırdan alma. 75a/6, 75a/10.

tefaḥḥuş: İnceden inceye araştırma. 60a/8

tefavüt: Ayrışmak. 36a/9, 53a/6

tefekür: Düşünme; düşünce; düşünüş.

t. itmek: Düşünmek. 20b/8

teferriḥ: Parçalanma; dağılma. 24b/13

tefsîr: Yorum; yorumlama. 16a/2, 16a/3, 32a/9.

tehevvür: Çok kızma; öfkelenme. 23a/10, 23a/11

te'hî: Boş.

t. itmek: Boşaltmak. 69a/15

tehlike : Büyük zarara, yok olmaya neden olabilecek durum. 12a/17, 13a/9, 13a/10, 14a/8.

tekālif: Teklifler; öneriler. 37a/17, 42b/9.

tekebbür: Kibirilenme; gururlanma; büyüklük taslama. 13b/8

tekebbürlük: Kibirlilik. 10b/8

tekerlemek: Yuvarlamak. 62a/2

tekerlenmek: Yuvarlanmak; yuvarlanarak düşmek. 61a/16

teklîf: Bir kimseden eziyetli ve yapılması zor bir iş yapmasını isteme.

t. itmek: Bir şeyi yapmasını istemek. 55a/11

teklifsiz: Davetsiz, isteksiz. 7a/11

teksîr: Sayısını artırma; çoğaltma. 74a/9

teksîr-i māl: Mal artırma. 64a/10

telef: Bozulma; harap olma; ölme. 74a/12, 126a/9.

t. itmemek: Bozmamak. 64a/15

t. olmamak: Bozulmamak. 44a/11

temāşā: Bakma; seyretme. 57b/3, 61b/11.

temiz: Üzerinde, içinde kir, leke, bulaşık, yabancı madde vb. bulunmayan. 51a/4

temyîz: Ayırma; seçme. 73b/12

tenāvül: Alıp yeme. 44a/5, 46b/6.

t. itmek: Alıp yemek. 23b/17, 44b/10, 46b/5, 49a/7

t. itmemek: Yememek. 23b/16

tenbelhāne: İçinde bulunanların çalışmaya karşı isteksiz davrandıkları yer; çalışanları tembel olan yer. 57a/1

tenbih: Uyarmak. 29a/13

tengdest: Eli dar; yoksul. 37b/4

tengri: Tanrı, Allah. 9a/12, 10a/7, 12a/13.

t. ivi: Cami, Kabe. 12b/17

t. katı: Allah'ın huzuru. 54a/2

tenhā: (Yer için) çok az insan bulunan ıssız. 14b/4, 21a/3, 34a/17, 57a/17.

tenhāca: Pek kalabalık olmayan; biraz tenha. 28a/5, 61b/17.

tenkîh: Bir şeyin içinden gereksiz ya da kötü olan kısımlarını çıkarma; ayıklama. 2a/9

terbiye: Görgü ve nezaketin gerektirdiği davranış biçimi; görgü; edep. 3b/6, 3b/7, 16a/5, 38a/10, 60a/4, 74b/4.

terbiyyet: Eğitim; terbiye. 42b/5

tercüme: Bir metni ya da konuşmayı başka bir dile çevirme işi; çeviri. 2a/9, 2a/14, 2a/15, 12a/11, 17b/2, 26a/2, 28b/16, 54b/2, 62a/7.

t. itmek: Bir dilden başka bir dile çevirmek. 2a/7, 36b/10, 36b/11.

terkib: Çeşitli öğeleri ve parçaları bir araya getirerek bir bütün oluşturma. 8a/5, 13b/6, 60a/5.

tertüb: 6a/9, 8b/14, 8b/15, 9a/12, 9a/2, 42b/10, 42b/8, 43a/13, 44a/5, 5b/3

tertib: 42b/7, 44a/3, 44a/4, 5b/16, 5b/8

ter ü taze: Çok taze; körpe. 41a/2

teselsül: Birbirine eklenip gitme; zincirleme. 15a/15

te'şir: Herhangi bir etkenin bir kimse ya da nesne üzerinde yaptığı eylem; etki. 8a/17, 8b/1, 8b/2, 8b/4.

te'şirsiz: Etkisiz. 8a/6

teslīm: Tehlikeden kurtarma; koruma. 67a/17

t. eylemek: Bir şeyi sahibine vermek 68a/9

t. itmek: Bir şeyi sahibine vermek 67b/13, 68a/14.

t. olunmak: Üstün güç karşısında direnmeyi bırakarak yenilgiyi kabul etmek. 47b/5

tesvīd: Karalama; siyaha boyama. 3a/14

teşbih: Kıyas etme; benzetme; benzeti.

t. itmek: Benzetmek. 19a/15, 36a/2.

teşhīş: Kim ve ne olduğunu anlama; tanıma; seçme.

t. idememek: Seçmemek. 73b/12

t. olunmak: Seçilmek. 55b/5

teşvīş: Karışıklık; karıştırma; bulandırma. 25b/13, 39a/14

tevābi': Bir kimsenin ardından gidenler; ona tabi olanlar; maiyet. 60a/1, 61b/3.

tevakḵuf: Bekleme; duraklama; durma; eğleşme.

t. olunmak: Beklenmek. 43b/16

tevāriḥ: Tarihler. 30b/17

tevāzu': Olumlu ve üstün niteliklerini ortaya koymaktan kaçınma; alçak gönüllü olma. 10b/8, 10b/9, 16a/14, 16b/12, 25b/6.

tevbe: İşlenilen bir günah ya da yapılan bir hatadan dolayı pişmanlık duyarak bir daha yapmamaya karar ve söz verme. 27a/13, 41b/9, 44a/14, 44a/15, 44a/17, 46a/8, 49a/1, 49a/3.

tevbe vü istiğfār eylemek: Yakarmak, tevbe etmek. 33b/1

teveccüh: Bir yöne dönme; yönelme.

t. itmek: Yönelmek. 10b/10

tevellüd: (İnsan için) dünyaya gelme; doğma; doğum.

t. itmek: Doğmak. 26b/12, 36a/13, 42a/15.

tevfik: Uygun hâle getirme; uydurma. 44a/15

tevhid: Birden çok şeyi birleştirme; bir araya getirme. 7a/16, 11a/4.

te'vîl: Söylenen söz ya da davranışı, ilk söylendiği anda kastedilen anlamdan başka bir anlama çekme; görünenden farklı yorumlama; sözü çevirme; çevri. 32a/9

tevķif : Bir kimseyi, bir şeyi durdurma; alıkoyma.

t. itmemek: Alıkoymamak. 74a/7

tevazzuh: Açıklama; açıklığa kavuşturma. 2a/10

tezkiye: Kusurdan arındırma. 31b/13

tımâr: Yarayı temizleme; tedavi etme. 2b/6, 60a/4.

ticâret: Çeşitli mal, ürün, hizmet ve değerlerin alım satım işlerinin yürütüldüğü etkinlik; alışveriş işleri; tecim. 6a/3, 69b/3, 3b/16

tīmār: Budama, belleme vb. ağaç bakımı. 17a/10

tīmur: Demir. 63a/13, 127a/7.

tīz: Çabuk; tez; acele. 10a/10, 23b/13, 34a/10, 34b/5, 41a/17, 43b/13, 43b/15, 47b/9, 51b/3, 54a/13, 60b/17, 61a/5, 70a/16, 71a/7, 72a/9, 72a/10.

tīzce: Hızlıca. 22b/15, 23a/3, 56b/5.

tīzcek: Hızlıca. 44b/1, 56b/8.

tīzlik: Hızlılık. 27b/8

tohma: Çok yemekten ileri gelen mide şişkinliği. 56a/6

t. itmek: Mideyi şişirmek, tohmalamak. 45a/4

t. olmamak: Çok yememek, tohmalamamak. 45a/5

ton: Giysi. 10b/6, 126a/13, 126a/14.

tonluk: Bir yıllık hizmetçi ücreti. 14b/10

toru: (At için) koyu kırmızı; doru. 126b/17

toymak: Doymak. 48b/15

toynak : At ve eşek gibi hayvanların parmaklarının uç bölgesinde, ön tarafını korumaya yarayan boynuzsu kısım; duynak; zılıf. 126b/8

töhmetlü: Bir suç ya da kabahat işlediği sanılan; suçlanan. 19b/14

tölek: Dölek; gönlü sakın kişi; sakın. 39a/16

turac: Sülüngillerden, Asya ve Afrika'nın sıcak bölgelerinde yaşayan, erkeklerinin bacaklarında iki mahmuz bulunan, hepçil, iri yapılı, boyu 34 cm. kadar olan kuş; çil kuşu. 60a/12

turna: Turnagiller familyasının örnek tipi, siyah, gri veya beyazımsı benekli, uzun bacaklı ve uzun boyunlu, çok geniş kanatlı, Güney Amerika dışında bütün Dünya’da yaygın olarak yaşayan büyük bir göçmen kuş. 60b/8

tuş: Ekşi. 48a/15, 48b/6.

tuş-rû: Yüzünü ekşiten. 70b/6

tütî: Bir cins papağan; dudu kuşu. 33b/5, 60b/6.

tuşûr: Kuşlar. 59b/14, 60b/1, 60b/9.

tuccâr: Büyük çapta alım satım işi yapan, ticaretle uğraşan kimse; tacir. 72a/17

türbe: Çoğunlukla devlet adamları ve tanınmış kimseler için yaptırılan, içinde o kimsenin mezarı bulunan, çokgen planlı ve kubbeli büyük anıtsal yapı; anıt mezar. 36b/7

Türk: Türk ırkından olan kimse. 41a/5, 71a/12, 71a/16, 71b/2, 71b/5, 71b/7, 71b/13, 71b/14, 71b/16, 71b/17.

Türkî: Türklerle ilgili; Türklere ait. 2a/7, 3a/6, 3a/8, 36b/11.

Türkistân: Tarihte, Orta Asya’da Türklerin yaşadığı, bugün Kırgızistan, Özbekistan, Türkistan ve Tacikistan topraklarına denk düşen yerin tarihteki adı. 71a/14

tüvânger: Zengin; paralı. 13b/14

-u-

uğrı: Hırsız. 68a/9, 68a/11, 68a/12, 68a/13, 72a/1, 72a/7.

uhrevî: Âhirete âit, öbür dünya ile ilgili. 63b/15

‘**uqalâ:** Akıllı kimseler, akıllılar. 35b/8, 42b/16, 43a/13, 44b/11, 51b/11, 61b/9.

‘**uqalâ-i ‘Acem:** Acem büyükleri, bilginleri. 65b/8

‘**uqalâ-i ‘Arab:** Arap bilginleri. 50a/4

‘**ulemâ:** Âlimler, bilginler. 32a/8

ulu: Yüce, büyük. 4b/3, 7a/11, 7b/16, 11a/5, 15b/2, 20a/4, 24b/15, 25a/2, 28a/11, 28b/11, 28b/13, 30b/5, 33b/9, 34a/5, 37b/2, 38a/7, 38a/8, 38b/17, 40b/15, 41a/9, 46b/9, 50a/16, 50a/17, 59a/5, 59b/7, 59b/8, 75a/15, 125b/4, 126a/12.

u. görmek: Saygılı davranmak. 16a/13, 16b/11, 24b/15, 24b/17

‘**ulûfe:** Osmanlı Devleti’nde kapı kulu askerlerine, sipâhîlere, bir kısım devlet mensuplarına ve ilmiye ricâline üç ayda bir verilen maaş. 62b/2

ululamak: Yüceltmek. 15b/2, 30b/9

ululamamak: Yüceltmemek. 16b/15

ululuk: Büyüklük. 10a/9, 24b/10, 25a/1, 25a/7, 49a/10, 126a/12.

ulü'l-emr: Halifeler ve onlar adına hüküm veren kadılar ve her derecedeki yöneticiler. 16a/3

umûr-ı dünyevî ve uhrevîye : Dünya ve ahiret işleri. 23b/5

urmak: Vurmak. 11a/16, 11a/17, 61b/16.

urulmak: Vurulmak. 11a/16

uşlu: Akıllı, sakin. 23a/2

uşacık: Çocuk. 22b/15

uşak: Kişi, çocuk. 31b/2, 36a/15, 63b/16, 125b/5,

utanc: Onur incinmesinden kaynaklanan küçülme, alçalma duygusu; onursuzluk; yüz karası; hicap. 25b/13

uyluk: Bacağın kalça ile diz kapağı arasında kalan bölümü; uyluk kemiği. 61a/9

‘uzv: Vücutta belli bir görevi üstlenen parça; organ; üye. 73a/8

-ü-

ümîd: Çok istenen bir şeyin gerçekleşeceğine ilişkin inançtan doğan ferahlatıcı güven duygusu; umma; beklenti; umut. 4a/7, 4a/17, 8b/1, 23a/3, 26b/7, 28b/3, 35b/7, 37b/8, 38a/2, 40a/7, 41b/9, 41b/10.

ü. İtmek: Bir şeyin gerçekleşeceğini umarak beklemek ummak; beklemek. 26b/8, 43a/3, 75a/3.

ü. İtmemek: Ummamak. 10a/5, 23a/4, 23a/5.

ü. Olunmak: Ummak. 44a/17, 74b/15.

ümmet: Bir peygambere inanıp onun yolunu seçen insanların tümü. 7a/7, 23b/4, 23b/5, 29a/12.

‘üryân: Çıplak. 17b/15

üslûb: Olma, deme veya yapma biçimi; tarz. 16a/17, 16b/15, 21a/8, 46b/14, 46b/15, 52b/5, 52b/13, 68b/7, 70b/9, 72a/11, 73b/1, 125b/4, 126b/14.

üstâd: Herhangi bir bilim ve sanat alanında üstün bilgisi olan kimse; başkaları için bir örnek oluşturan usta. 18a/16, 21a/3, 29b/2, 126b/4.

üstâdlık: Üstat olma durumu. 28b/10

ütmek: Oyunda yenmek; kazanmak. 50a/12

vācib: Yapılması gerekli olan; gerekli. 5a/12, 9a/17, 11a/14, 15a/12, 15a/13, 15b/1, 15b/12, 17b/4, 24b/10, 25b/11, 30a/6, 66a/1, 73a/12.

v. olmak: Gerekli olmak. 16a/13, 16b/11.

va‘d: Bir işi yerine getirmek üzere verilen söz; söz verme. 21b/5

va‘de: Söz verme. 39b/17, 47b/17.

vaḥdāniyyet: Allah'ın birliği. 9b/14

vāhime: Kuruntuya kapılma; evhamlanma hâli..

vaḳārlu: Ağırbaşlı; ciddi; ölçülü. 42b/5

vāḳı‘: .

vāḳı‘a: Olmuş bir şey veya iş; olgu. 32b/10

vāḳıf: Bir işi gereği gibi bilen; öğrenmiş olan. 73a/1

vāḳı‘: Meydana gelen; olan; olmuş; olagelen.

v. olmak: Meydana gelmek. 6a/17, 18b/17, 15b/9, 29a/10, 29b/6, 30a/14, 30a/15, 35a/10, 39a/14, 58a/11, 67a/17, 74b/12.

v. olmamak: Meydana gelmemek. 15a/2, 25b/15

vaktā: Ne zaman ki; diği zaman. 14a/10, 24b/14, 24b/17, 25b/1, 27b/10, 28a/7, 28b/8, 41b/17, 46a/16, 46b/4, 47a/1, 64a/7, 65a/11, 66a/9, 67a/17, 69a/8, 75a/16.

vālid: Baba. 16a/16, 16b/14

vālide: Anne. 4b/7, 4b/9, 5a/13, 42a/8.

va’llāhua‘lem: Doğruyu en iyi bilen Allah'tır. 39a/10, 72b/9.

vārid: Gelen; erişen.

v. olmak: Erişmek, ulaşmak. 16a/14

v. olmamak: Ulaşmamak. 16b/12

varlu: Zengin. 69a/5

vaşf: Birinin durumunu özelliklerini anlatarak tanıtmak; tanımlama. 2b/16, 5a/13, 8a/3.

v. olunmamak: Tanımlanmamak. 71b/1

vāşıl: 9a/11, 2a/10, 15b/2

v. olmak 14a/5, 17a/16, 20b/10, 20b/11, 38a/3, 42b/3, 42b/4

v. olmamak 17a/16, 25a/7, 26a/2

vāşıl: Ulaşan; varan.

v. olmak: Ulaşmak. 47b/17

vāsıta: Yardım ve destek; aracılık. 8a/7, 8a/8, 8a/9, 8a/10, 8a/11, 8a/14, 8a/15.

vāsi': Geniş; engin; bol. 60b/11, 61a/1, 61a/3, 61a/4, 61a/8, 61a/9, 71a/6.

v. olmak: Bol olmak. 9b/6, 126b/6, 126b/10.

vāsi' ü'ş-şadr: Gönül geniş. 60b/14

vaşīyet: Bir kimsenin ölümünden sonra yerine getirilmesini istediği şey. 5b/1

vaṭan: Bir kimsenin doğup büyüdüğü ya da yurttaşlık bağı ile kendisini bağlı saydığı ülke. 42a/7, 42a/9, 42a/10, 42a/13, 45a/1.

vaz': Durum; konum; hâl; tarz; biçim; tavır. 68b/16, 69a/9

vebāl: Bir işin olumsuz sonuçları ile ilgili manevi sorumluluğu; günah; azap. 38a/10, 45b/16, 46a/4, 50b/4, 63b/15, 64a/14.

v. –e girmek: Günaha girmek. 51a/12

v. olmamak: Günah almamak. 35a/11

vech: Yüz; çehre; surat. 9a/6, 25a/17, 32a/11, 37b/4, 46a/9, 53b/12, 61a/7, 69a/11, 71a/10, 71a/16.

vedā': Ayrılırken karşılıklı esenlik dileme. 28a/16, 61b/8

vefā: Sevgide bağlılık; dostlukta sebat; sadakat. 3b/6

vefādār: Vefalı. 39a/1, 70a/6.

vefāt: Ölmek. 36b/16, 41a/5

vehm: Kuruntu; şüphe; tereddüt. 19b/1

velī: Ancak; ama. 13b/13, 21b/14, 31b/16, 33a/4, 34b/13, 46b/12, 49b/10, 50b/17, 51b/2, 51b/5, 53b/8, 54b/5, 55a/9, 55a/10, 55a/17, 58b/7.

vera': Dinen yasaklanmış olan şeyleri yapmaktan kaçınma; haramdan sakınma. 41b/9

vesā'ir: Birkaç şey sayıldıktan sonra benzerlerini ifade etmek için kullanılan ifade; ve diğerleri; ve benzerleri; kısaltması: vs. 70a/4, 70a/12, 71a/15.

vesi': Geniş; bol. 42a/4

vezīr: Eskiden bakanlık ya da valilik gibi görevlerde bulunmuş ve paşalık unvanı almış olan kimselere verilen ad. 3a/4, 21b/7, 31a/15, 31a/17, 53b/8, 53b/9.

vezīrlık: Vezir olma durumu; vezir görevi; vezaret. 6a/9, 28b/1.

vīrāne: Yıkılmış, yıkılacak duruma gelmiş yapı. 24a/11, 41a/6.

vişāl: Ulaşma; varma. 51b/13, 51b/14, 51b/16, 51b/17, 52a/2, 58b/13.

vücūd: Var oluş; olma; bulunma. 7b/14, 8a/13, 9b/7, 15b/5, 16b/3, 17a/1, 65b/3.

v. –a gelmek: Ortaya çıkmak; oluşmak; vücut bulmak. 15a/17

v. –a getürmek: Ortaya çıkarmak. 42b/14

vūkelāy-ı kirām: Büyük devlet adamları. 2b/17

vūzerāt: Vezirlik. 28a/14

vüzerāy-ı ‘azām: Yüce vezirler. 2b/16

-y-

yābis: 1.Kuru. 2.Kısır. 70b/7

yād: Hatırlama; akla getirme; anma. 23b/12, 46a/11, 63a/10, 70b/10.

y. –a getürmek: Hatırlamak. 40a/8

y. kılmak: Akla getirmek; anmak. 6a/14

y. olmak: Anılmak. 62b/1

y. olunmak: Hatırlanmak. 62b/7, 65b/11.

yādigār: Birine, bir olayı veya bir kimseyi anımsatmak üzere verilmiş olan armağan. 3b/17, 4a/12, 4b/6, 39a/10, 40b/13

yağdān: Yağ kabı; yağ çömleği. 66a/8

yaḥṣi: İyi; güzel; her şeyin en güzeli. 30a/6, 30a/7, 33a/15, 56b/10, 58b/5, 71a/6.

yaḥṣin: 62a/14, 7b/5, 9b/17, 3b/7, 40a/9

yalın: Çıplak. 13a/2

yalıncaḳ: Çıplak bir şekilde. 15a/3

yali: Yele. 127a/2, 127a/4, 127a/8

yalu: Yele. 126b/8

yar: Suların açtığı uçurum. 21a/8, 21a/9, 21b/11, 21b/3

yār: Âşık olunan kimse; sevgili. 2b/5, 74b/8

yarak: Hazırlık, kuşanma. 11a/12, 11a/13, 12a/14.

yarakṣız: Hazırlıksız. 11a/14, 11a/15

yaraşaglı: Uygun düşen; yakışan; yaraşan. 39b/5

yaraşmak: Uygun düşmek; yaraşmak; yakışık almak. 7b/7, 20a/16, 42a/5

yāren: Arkadaş; dost. 29a/13, 38a/16

yārmıdası: Ertesi gün. 45b/5

yār u dīdār: sevgilinin güzel yüzü. 52a/10

yaṣṣı: Yayvan, düz ve kalınlığı az olan; basık. 70a/9, 70b/3, 70b/4, 70b/8, 71b/3, 126b/11, 126b/6

yavı: Kayıp.

y. kılmak: Yitirmek; kaybetmek. 20a/1

yavlaḳ: Kötü; fena; uğursuz. 70b/13, 74b/3

yavuz: Pek sert; haşın; gaddar; azgın; keskin; güçlü; çetin; şiddetli; yaman. 12a/3, 19b/15.

y. olmamak: Kötü olmamak. 27b/9

yaya: Yürüyerek giden kimse; piyade; yaya. 35b/7

yeg: İyi; daha iyi; daha iyisi; pek iyi; üstün; hayırlı. 4a/10, 4a/13, 7b/14, 10b/7, 14b/15, 17b/10, 18a/12, 18a/4, 18b/4, 19a/15, 19a/9, 23a/10, 33a/13, 34a/11, 37b/12, 37b/9, 40b/17, 41b/7, 42a/7, 44a/13, 46b/1, 52a/3, 53a/4, 62b/1, 62b/5, 64b/10, 64b/13, 64b/15.

y. olmak: İyi. 24a/11

yegrek : Daha iyi olan; daha üstün bulunan; daha uygun tutulan; en iyi olan; çok daha iyi olan; müreccah; evla. 18b/11, 32a/10, 37b/9, 56a/11, 67a/6.

yek: Tek, bir. 14b/10, 40b/1, 127a/5.

yekpāre: Tek parça. 126b/13

yeksān: Düzeyleri eşit olan; eş düzey; eşit. 11a/5, 39b/7, 41b/13.

yele: At, aslan gibi bazı hayvanların boyunlarında bulunan uzun kıllar. 19b/11

yemīn: Bir olayın doğruluğu, bir vaadin içten olduğunu belirtmek amacıyla kutsal tanınan bir varlığı tanık göstererek verilen kesin güvence; ant. 50b/4, 63b/4, 69a/7.

y. itmek: Söz vermek. 69a/3, 69a/5, 69a/7

y. itmemek: Güvence vermemek. 50b/3, 69a/4.

yemiş: Bitkilerde, yumurtacıkların döllenmesinden sonra çiçeğin meyve yapraklarından oluşan ve olgunlaştığında tohumları içeren bölüm; meyve. 17a/10, 46b/5.

yerişmek: Varmak; ulaşmak. 66a/9

ye‘s: Umutsuzluk sonucu görülen karamsarlık, üzüntü; elem; keder. 43b/11

yetīm: babası ölmüş olan; babadan öksüz. 41a/6

yevmiye: Bir günlük çalışma karşılığı ödenen ücret; gündelik. 65b/16, 65b/17.

yılğun: Ilgın; ılgın ağacı. 21a/7

yigit: Cesur, kahraman, delikanlı. 39a/16, 40a/12, 40a/13, 40a/14, 40b/10, 40b/12, 40b/16, 40b/17, 40b/2, 41a/17, 41b/3, 41b/6, 44a/12, 50b/14, 53a/14, 54a/3, 54a/4.

yigitlik: Yiğitlik; gençlik. 4a/4, 39a/15, 39b/1, 39b/5, 40a/16, 40b/17, 41a/1, 41a/2, 41a/16, 41b/1, 41b/9, 41b/14, 53a/10, 59a/6.

yoldāş: Bir kimseye çıktığı yolda arkadaşlık, eşlik eden kimse; yol arkadaşı. 15b/17, 19b/14, 24b/15, 44a/12, 44a/13, 71b/12.

yorğa: Biniciyi sarsmayan at yürüyüşlerinden biri; rahvana yakın bir yürüyüş biçimi; yumuşak rahvan; adi tırıs yürüyüşü. 59a/15, 59a/16.

yorğa: bkz. yorğa 59a/16

yufka: İnce; kalınlığı az. 70a/2, 70a/15, 70b/7, 71b/3, 126b/8, 126b/9

yumru : Yuvarlak, şişkin veya kabartılı şey; kabarcık; tümsek. 61a/7, 73a/17, 73a/6

yunan: Yunan halkına ilişkin olan. 27a/4

yunulmak: Yıkanılmak. 19b/10

yuyulmak: Silinmek; bozulmak; yok edilmek. 74a/5

yürek: 1. Göğüs boşluğunda, iki akciğerin arasında yer alan, ritmik kasılmalarıyla vücudun her yanından gelen kanı akciğerlere ve oradan gelen temiz kanı da vücuda dağıtan kaslı bir organ; kan dolaşımını sağlayan organ; kalp. 2. Herhangi bir şeyden çekinmeme; korkmama; yüreklilik; korkusuzluk; cesaret. 52b/3, 73a/12.

y. ditremek: Korkmak. 56a/16

yürekli: Korkusuz, cesur. 71a/12, 71b/17.

yüreksiz: Korkak. 71b/9, 72a/4, 72a/8

yüzşuyı: Onur; saygınlık; haysiyet; itibar. 38b/4

-Z-

zabt: Zapt; tutma; tutuş. 52b/8

z. İtmek: Tutmak. 39b/16, 55b/1.

z. İtmemek: Tutamamak. 55b/3, 67a/3.

zabt ü rabt: Disiplin, âsâyiş, düzen. 22a/11

zād: Yiyecek; azık. 3a/11, 4b/14

zād u zevād: Yiyecekler. 11a/15, 11a/16, 12b/9

zağar: Kuş, tavşan gibi av hayvanlarının avlanmasında avcıya avın yerini göstererek, avcı hazır olduğunda emir üzerine avı uçuran ya da kaçırarak bir tür av köpeği. 59b/14, 61a/12.

zāhid: Dinin buyruklarını yerine getiren, yasaklarından kesinlikle sakınan (kimse). 37b/12

zaḥīr: 62b/2

z. itmek 5a/6

zāhir: . Ortaya çıkma, görünme. 8a/17, 19a/2, 22b/4, 25b/12, 32a/8, 58a/13, 58a/9, 65b/10, 69b/4, 69b/5.

z. Olmak: Ortaya çıkmak, görünmek. 6b/10, 8b/7, 15a/1, 53b/12, 60a/11, 60b/3, 69b/1, 72b/13, 73a/1.

z. Olmamak: Gizli kalmak. 73a/2

zahir: Arka, sırt. 61a/9

zaḥm: Yara. 39a/8

za‘if: Güçsüz; kuvvetsiz; zayıf. 71a/5, 126b/17

z. İtmek: Güçsüz etmek. 43a/7

ż. Olmak: Güçsüz olmak. 52b/3

żā'ika: Tat alma; tadım. 19a/4

żā'il: Yok olan; ortadan kalkan. 45a/14

żamir: Bir şeyin iç yüzü; iç; iç yüz. 7b/16

żarūret: Zorunluluk; zorunluk. 42a/2

ż. Olmak: Zorunlu olmak. 30a/9

żāt: Kendi; öz, kişi. 6b/2, 7a/5, 7a/9, 34a/8, 70a/10

żāyi': Zarar, ziyan. 20a/8, 22b/17

ż. İtmek: Zarar etmek. 42b/2, 65b/1

ż. Olmak: Zarar olmak. 20a/8, 38a/11, 38b/2, 65a/10, 67b/12, 68a/8, 126a/3.

ż. Olmama: Zarar olmamak. 33b/12, 38b/1, 65a/13, 67a/17, 126a/9.

zeber: Üst; üst taraf. 2b/14, 2b/15.

zebūn: Güçsüz; zayıf; âciz; çaresiz; elden ayaktan düşmüş. 60a/5, 70b/7

zebūnluq: Güçsüzlük. 70a/7

zeker: Erkeklik organı; kamış. 127a/13

zemm: Kınama; ayıplama. 38b/6

ż. İtmek: Ayıplamak. 66a/12, 38a/4, 74a/15

ż. Olunmak: Ayıplanmak. 62b/7, 65b/11

zevād: Yiyecekler 4b/15

zevāl: Yerinden ayrılıp gitme; terk etme. 3b/9

zeyn: Süs. 7b/13

zeyrek: Anlayışlı; uyanık; zeki; akıllı. 30b/5, 38b/8, 69b/6, 70a/16.

żidd: (Bir şeye karşı) aykırı olan; ters düşen; onunla çelişki içinde olan; karşıt. 7b/3, 26b/15

żihn: İnsanın deneyimlerle edindiği bilgileri bir depo hâlinde saklayıp daha sonra gerektiğinde güncel yaşama uygulayarak kullanmasını sağlayan işlev; yaşantıları, öğrenilenleri ve bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak saklama gücü; bellek; hafıza. 2a/8

żikr: 1. Sözüünü etme; anma; söyleme. 2. Allah'ın adını art arda anarak yapılan bir tür dua. 13b/9, 62b/6, 65b/11.

ż. Eylemek: Anmak. 40a/5, 40a/8

ż. İtmek: Zikretmek, söylemek. 36b/3, 40a/6, 40a/7

żimmet: Sorumluluk. 51a/12

zinde: Canlı. 57b/17

zindegāni: Dirilik; hayat. 62b/8, 125b/4.

zinhār: Asla, sakın, katiyen. 8a/14, 10b/3, 11a/6, 15b/6, 17b/16, 23b/13, 40b/1, 41b/6, 50a/14, 50a/3, 62b/17, 63b/16.

zīr: Alt, altta olan. 2b/14

zīrā: Biri diğèrinin açıklaması durumunda olan iki cümleyi birbirine bağlar; şundan dolayı; çünkü. 4b/17, 5a/2, 8a/10, 8a/17, 8b/16, 14a/15, 18a/11, 40b/16.

zīrā‘at: Tarım; çiftçilik. 4b/16, 4b/17, 6a/11.

zīr-i dest: Elinin altı. 39a/3, 62b/13.

zīr-i zemīnde: Yer altı. 36a/13

zişt: Çirkin. 32a/12, 69b/9, 71b/1, 71b/4, 71b/6.

z. görünmek: Çirkin görünmek. 69b/2

z. olmak: Çirkin olmak. 71b/2

z. olmamak: Çirkin olmamak. 55a/9

z. ‘ibāret: Çirkin anlatım. 32b/13

ziyād: Çokluk; fazlalık. 7b/15, 20b/14, 24a/15

ziyāfet: Eğlenmek ya da bir olayı kutlamak amacıyla çağrılan konukların yemekle ağırlandığı toplantı; şölen; toy. 46a/15

z. İtmek: Konukları yedirip içirmek; yemekle ağırlamak. 46b/15

ziyān: Kayıp; zarar. 24b/2, 25b/12, 25b/14, 26b/11, 34a/12, 37b/3, 37b/7, 38a/7, 38a/8, 43a/2, 49a/11, 54a/5, 55b/13, 56b/15, 57a/13, 57a/14, 75a/4.

z. gelmemek: Zarara uğramamak. 33b/12

z. getürmek: Zarar vermek. 32a/4

z. itmek: Zarara uğramak. 32b/8, 42b/3, 56a/8, 126a/4.

ziyānkār: Zarar veren. 4b/13

ziyānsız: Zararsız. 56a/1

ziyāret: 1. Bir kimseyi görmeye gitme; onunla birlikte olma ve görüşmek niyetiyle yanına varma; görüşme. 2. Saygı duyulan bir mekânı gezip görmek, orada dua etmek, dilekte bulunmak amacıyla oraya gitmek. 11a/13, 12a/14, 12b/17, 29b/11, 29b/12, 29b/14, 29b/16, 37a/2.

ziynet: Süs; bezek. 8b/7, 65b/13.

zuhūr: Ortaya çıkma; belirme; baş gösterme; türeme. 4b/6, 8a/8

z. İtmek: Ortaya çıkmak. 14a/14, 67a/2.

zulm: Güçlü bir kimsenin yasaya ya da vicdana aykırı olarak başkalarına yaptığı her türlü kötülük, haksızlık; eziyet; cefa; kıyım; kıyğı; acımasızlık. 22b/8, 64a/1.

z. İtmek: Eziyet etmek; işkence etmek; zulüm uygulamak. 67a/17

z lmet : Karanlık. 68a/5, 68a/17.

z hd: Her t rl  zevke kar şı koyarak kendini ibadete adamak. 25b/6

z rriyet: Nesil; ku ak; d l; soy. 15a/16

KİŞİ VE YER ADLARI DİZİNİ

‘Abdu’llāh: 63a/14, 63a/15, 63a/16, 63b/1, 63b/7.

Âdem : Hz. Âdem. 9b/1, 72a/16.

Aḥmed: Hz. Muhammed’in isimlerinden biri. 2a/2, 2b/5, 2b/12, 18a/15.

Aḥmed-i Maḥmūd: Hz. Muhammed (s.a.v)’ın isimlerinden biri. 1b/12

‘Ā’iše : Aişe bint Ebu Bekir, İslam peygamberi Muhammed’in eşlerinden biri, halife Ebu Bekir’in kızı. 50b/8

‘Alī: Hz. Ali (r.a) 24b/11, 65b/12

‘Ali bin Ebū Ṭālib: Hz. Ali (r.a) 32a/17

Başmağçı Muhammed bin Ḥasan : 20b/11

Batlamyus: İskenderiyeli Yunan matematikçi, coğrafyacı ve astronom. Yaklaşık olarak 85 ve 165 yılları arasında yaşadığı kabul edilir. 54b/7

Bāyezīd Ḥan: I. Bayezid. Osmanlı Devleti’nin 1389-1402 yılları arasında yönetimini üstlenmiş 4. padişah. 1b/17

Başra: Irak’ın güneyinde bulunan bir şehir. 47b/4, 47b/5, 47b/6, 47b/7, 47b/10.

Büzürmihr: Nuşirevan’ın veziri. 28a/13, 28a/14, 28b/1, 33b/16

Cenāşel: 63a/13

Dicle: Dicle ırmağı. 21b/10

Ebū’l-abbās: 53b/11

Ebū’l’abbās ḡānim: 53b/8

Ebū’l-esvār: 30a/14, 30b/4, 31a/3, 31b/1.

Ebū’l-mü‘eyyedü’l-belḥī: 4b/4

Ebu Şekur: 46b/1

Edhem : 127a/6.

Emīr ‘Ömer: 61b/3, 61b/4, 61b/5, 61b/9.

Emīr Veşmgir bin Ziyād: 59b/5

Eyaz-ı ḥāş: 54a/13

Ezher: 61b/4, 61b/5, 61b/6, 61b/9

Ezher-i Ḥar: 61b/3

Felekü’l-ma‘ālī: 63a/8, 63a/10.

Fetih: 20b/13, 20b/16, 20b/17, 21a/8, 21a/12, 21b/8.

Gence: Azerbaycan Cumhuriyeti’nin Bakü’den sonra ikinci büyük şehri. 30b/4

Gılân: 4b/4, 4b/5, 46b/17.

Gılânşāh: 3b/2, 6a/13.

Gürgān: 31a/2, 31a/5, 31b/4, 31b/5, 31b/7.

Harūnū'r-reşid: 786-809 yılları arasında yaşamış Abbasî Halifesi. 32b/9

Hasan: 3a/4, 4b/9.

Hicāz: Arabistan yarımadasında Kızıldeniz'in doğu sahili boyunca uzanan ve Haremeyn ile mîkāt yerlerini içine alan coğrafi bölge. 30b/1

İbn mukle: 47b/6, 47b/7, 47b/11, 47b/13, 47b/15, 47b/16, 48a/2, 48a/4, 48a/6, 48a/9, 48a/12.

İlyās: 2a/2

Qābūs : (ö. 402b/1012) Ziyarî Emiri (978-981, 998-1012) 2a/6, 4b/3.

Qahramān: İran'ın Pişdadiyan sülalesine mensup hükümdarlarından Tahmurs'un oğlu olup (Kahraman-ı Katil) lakabını alan meşhur bir pehlivandır. Efsanevi maceraları İran şairlerinin dillerine destan olmuştur. 2b/14, 3a/2.

Kāfi: 43b/2.

Qārūn: 64b/4.

Keşrān: 72b/6.

Keykāvus: 6a/13, 30a/16.

Keykāvus İskender bin Qābūs Veşmgird: 3a/16.

Qubad: İran'ın Sâsâniyan sülalesi hükümdarlarından. Meşhur Nuşirevan'ın babasıdır. 4b/7

Maḥmūd: 4b/8

Mekke : Mekke ya da Mekke-i Mükerreme, bugünkü Suudi Arabistan'nın tarihi Hicaz'ında Mekke Bölgesi'nin yönetim merkezi olan şehir. 42a/15.

Mu'allā bin Mukle: 47b/4.

Muḥammed: Hz. Muhammed, İslam Peygamberi. 1b/17, 18a/15, 22a/1, 22a/4, 27a/16, 29a/10.

Muḥammed bin e'l-ḥasan e'l-işkāfi: 21b/14

Muḥammed bin zekeriyyā: 52b/10, 27b/2

Muḥammed ebu e'l-ḥasan : 22a/14

Muḥammedü'l-muşţafā: 1b/8, 9b/2, 10a/16, 29a/8

Muḥammed zekeriyya: 56a/9

Naşr: 47b/7, 47b/9, 47b/12, 47b/14, 47b/16, 48a/1, 48a/3, 48a/4, 48a/5, 48a/6, 48a/11.

Nuşirevān: Sâsânî Hükümdarı. (531-579) 4b/7, 5a/13, 28a/12, 28a/13, 28a/14, 28a/15, 28a/16, 28b/1, 28b/3, 28b/6, 36b/7, 37a/5, 39a/10, 36b/6, 36b/2, 37a/4.

Nuştekīn: 54a/10, 54a/11, 54a/13, 54a/14.

Nuštekin bunī : 54a/7

Orhan: 2a/1

‘Osmān: 1b/15, 2a/1, 2b/2.

‘Ömer: 61b/1

Pirüzān: 31a/15

Rostalis: Aristotales. 39b/2

Rüstem: 2b/14, 3a/2.

Selmān: 28b/16

Selmān bin sa‘d: 28b/14

Sokrat: Sokrates. 28b/10, 28b/11

Sultān maḥmūd: 54a/12

Sultān maḥmūd ḡaznevī: 54a/5

Süleymān: 2b/14

Şāhzāde Gīlān : 30a/15

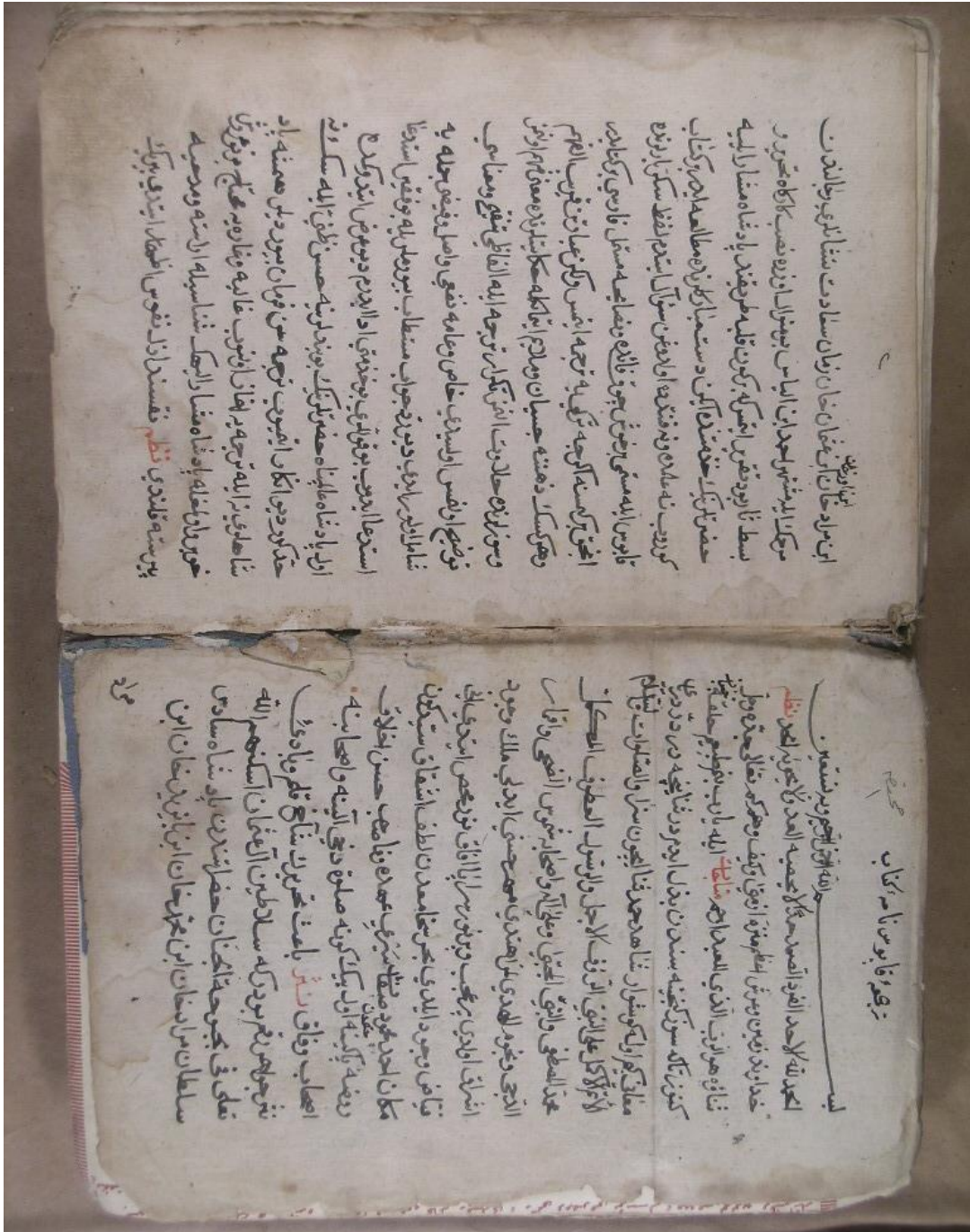
Şeyḥ ebū sa‘īd ebū e’l-ḥayr: 52b/16

Ṭaberistān: Şimdiki Mazenderan, Gūlistān ve Gilan eyaletlerini içine alan İran'daki tarihi bölge. 31a/2

Veşmgīr: 4b/4

Yūsuf: 54b/6

Zekeriyā-i rāz: 27a/17

⁵² Kütahya Vahit Paşa Kütüphanesinde bulunan 3191 sayılı nüsha.

فانور بنماداد والستلام خا نصفتون ونگهسان جسمون **نظم** ناماداد
 را آصف در شرم اکر نور اکر هجا و زبان زبان کن دو بیا ابد جرج
 زین صلا بخشین ارفون زانیه سنده جگر بیا ن موکم کمر علی
 کهن حسن الاطلاق و البرافق دستور جھان ازان بر حسن بافتا
 الی صلا الله حضرت بلبلک نسخه ماکثر و مقلین عین دقیقه مشا
 سلایا لیب صرف ترکی قریم اولیاه بون عانده مستور چشم بر
 اولان ترکیه جنبان اولیوب دلیسند و قاناق مندر ایا مقله اکران
 نصیح و فتح اولنج زبان اهل زبانیه مطابق رقم خاص و نامیه
 موافق ترکی ابله بخورن اولنق زانیه منور و اکر عانده مرور لب
 واند نشانه از ریه نسیان اکرین عطلوب اولور ابدی و بنو دردن
 ونسوزین بوقیون قیل الی بساعه وکل اکر اهانده منضی السخو منطی
 خاد و اعلم زانیه انشارت بیرون مالیه انشا و لکر بیرون انشارت
 بلوب مقبول بارکله پرور دکار و مرور لب خوب صفان کلبار اولور
 رعاسیه عبالبت و انقیاء ابله ارسته و سهو و خطایه عذر
 خوشه بخیرینه میانه رت و تسویدینه میاده رت اولندی **افان**
دانش سوله سلطت اولنق مکر خطایا نسانده کوهستان ملکند
 برادشاه وار ابدی نانی یکبار رس اسکندرین فابوس و نمک و ابدی

و دریم پیکار عالی ابتدای سر اوی ناک اهل بکل ابتدای نور کار ناک
 رونق پور نقوس شریف تکلم در شرم بار دیال نشه موله خان بوعثمان
 کیم مدد اولدی کاشعان و ناک کور و لب حسنتک لطافاتی دکلدی
 بوزنخا ابروی وقار سرور قدیر تکثره لکین بویادی استلال ابله وفان
 لهدیه لاله سکر ابله مجت ابدی قون و زلت یاره و هو الاند کمر سخت با حق
 ابتدای نفس طیبی یار طر و دقیقه مرور لب و حول و زکجه بخیر جرج
 مدد را لکری حفظ اما انداز ابله صمد بویو جانی لیلان مکر پنا و علیه بینه
 اکر کور لا دستلب سلطنتک و یکبار اولور و در زبان سعادته کهر بر ابدی
 سلطان ناکت و شیرین چکار فضارت اولوی سر بر سر و زدن و بنو خطیب
 تخت مالنجت سلطنت پرور لب سلطان ادر اوقون خاقان ابدی و بالور
 خادم العودن الشریفین العاروب فی سبیل الله ناصر عباد الله **نظم** حضرت
 سلطان لهد بادشاه خور کیم غبار شاهی چینه تاج س مالک علم حکم
 داد و در صف نام فیض جنبان جھان شاهنده خور بیه بر هیزله مرچون
 سبانی بون سر نور طاقی قریما ایدر سار و زدن در شرم روز عیالی کهن
 کبریا غلام نوازینده کفری غافلان لب باریب و نانی پامینده و خور بینه
 و صف ابله ابله انفس و ده دکلور لب بادشاه کوه دن و ناک زکری
 غلام و کلادی کلند ناسین سیک بنان بونی منه سبانی خنندن

فانور

امین اوتنر بیانشده در اوتنر نیمی غفور خراچی بیانشده در
اوتنر نیمی باب علم طلب ایتک بیانشده در **اوتنر نیمی باب**
 تجارت بیانشده در **اوتنر نیمی باب** طویل قاعده سن و زهره
 اوقات کجی و کجی بیان ایدر **اوتنر نیمی باب** بختی سریرین
 بیان ایدر **اوتنر نیمی باب** شعور و طویلین بیان ایدر **اوتنر**
ایتنی باب مطربین رحیمین بیان **اوتنر نیمی باب** پادشاه
 هلم غنیمتین بیان ایدر **اوتنر نیمی باب** نذیمک و مصطفی
 دای بیان ایدر **اوتنر نیمی باب** نسیم کتاب بیانشده در **اوتنر**
نیمی باب وزیرک ترخیرین بیان **اوتنر نیمی باب** سوسک
 بیانشده در **اوتنر نیمی باب** پادشاهلر ککلت بیانشده در **اوتنر**
اوتنر نیمی باب زلمست و کوی کفالت رحیمین بیان ایدر **اوتنر**
دور نیمی باب جوار و کف فیلین بیان ایدر **اوتنر نیمی باب**
 ملایک ککلت اوس اوزلی کیادت بیانشده ایدر ای اوزلی ککلت
 حق غنائی نیک برگی بلنک ایچورک کتاب اریندن یاد قلدیم آره
 اعتقادک بولم حکم اوره نر بلی چوق کیشلر ایچ بولک ایه کوله ایدر
 انا اناک نظر صاحبی خطا ایتدی بلی و جا بیزد که اثرده دخی
 خطا واقع اول ای اوزلی ککلت اوس کسبت سباحت اوزلی شکلا و اوزلی

دستیلرین بیان ایدر **اوتنر نیمی باب** پیرک و جاناتی عالی بیانشده
اوتنر نیمی باب اطعام ادا بیان ایدر **اوتنر نیمی باب** شمل و جمل
 ترخیرین بیان ایدر **اوتنر نیمی باب** مسافروک و مسافروک بیانت ایدر
 بیان ایدر **اوتنر نیمی باب** نرد و شطرنج نرد و شطرنج بیانشده
اوتنر نیمی باب عاشقانی کفینین بیان ایدر **اوتنر نیمی باب** جوعا و ضری
 بیان ایدر **اوتنر نیمی باب** حمامه کورک و زهره باقیقی کورک بیان
 ایدر **اوتنر نیمی باب** باغ و کفالت حال بیان ایدر **اوتنر نیمی باب**
 صید و شکار ترخیرین بیان ایدر **اوتنر نیمی باب** چوکان اوتنر
 طریق بیان ایدر **اوتنر نیمی باب** و شکار ایه و قلابه سمینین
 ایدر **اوتنر نیمی باب** مال اتریش اسبابین بیان ایدر **اوتنر نیمی باب**
باب امانت حفظ ایدر کور و صاحبیه زو ایتک فایده سن
 بیان ایدر **اوتنر نیمی باب** و جباریه انتر سن بیان ایدر **اوتنر نیمی باب**
دور نیمی باب ملک ایتنر سه نرکد کوی و ده انتر کورک بیانشده در
اوتنر نیمی باب و ریت ایتلر جانتور انازندن اوتنر سن بیان ایدر
اوتنر نیمی باب حوریت الدن و کشتی نجه حوریت ایتک کورک بیانشده
اوتنر نیمی باب و کلا و سبک ترخیرین بیان ایدر **اوتنر نیمی باب** و دست و حقوق
 و این فاک فایده سبی بیانشده در **اوتنر نیمی باب** و شمدنک

انا آتاهم صانع خورشید صورتی نورانی و زیور دینی تاکم نعمت شکستنی و بی پایان
 بوی تریت و لیسه انسانان الله تعالی ناک انفا مندان بنور ارا و نور دینی
 پس حکمت الهیه به من انا حق و نور دینی که نورش بمن لره و حدیث اینجیل
 پیدر راء الله سبحانه و تعالی ناک خلق ایستد و کی خود که مندان خالی
 و کلام **•** پس خورشید راست راهمه فلا و ز لادی نشکریم الله سبحانه و تعالی
 بوی و در و ما خلقت الحق و لا نشکر الا بعد و ناک حال بوی و چه از زده و انجیل
 خورشید ارا لاسنه به من لره لره ناک ایستد تاکم عدل و انا منش و شکر و سلاسل
 بوی و کی ستر و بوی و ناک که حق تعالی نورش سینه احسان اینجیل و شکر و سلاسل
 طریقی **•** کوی ستر و بوی نور طریقی بر نیه کوی و کی بلند و لره و ز لادی بوی
 بر کوی و بوی و ز لادی ناک نامانی حکمت و در حکمت اثری و نعمت **•** و نعمت
 دینی تمام و لا لایستد اید و بوی و نعمت واصل لای ناک دینی تمام نعمت
 لای و کوی و بوی و ز لادی ناک کوی و بوی و لره پس بوی تریت ایزده و نظر اینجیل
 کوی حق سبحانه و تعالی هیچ کس و کوی و لره پس بوی تریت ایزده و نظر اینجیل
 شکر به لای و کوی و بوی و ز لادی ناک کوی و بوی و لره پس بوی تریت ایزده و نظر اینجیل
 و انما ناک و لره پس بوی تریت ایزده و نظر اینجیل
 طریقی و بوی و کوی و بوی و لره پس بوی تریت ایزده و نظر اینجیل
 و انما ناک و لره پس بوی تریت ایزده و نظر اینجیل

و به من انا حق و نور دینی که نورش بمن لره و حدیث اینجیل
 پیدر راء الله سبحانه و تعالی ناک خلق ایستد و کی خود که مندان خالی
 و کلام **•** پس خورشید راست راهمه فلا و ز لادی نشکریم الله سبحانه و تعالی
 بوی و در و ما خلقت الحق و لا نشکر الا بعد و ناک حال بوی و چه از زده و انجیل
 خورشید ارا لاسنه به من لره لره ناک ایستد تاکم عدل و انا منش و شکر و سلاسل
 بوی و کی ستر و بوی و ناک که حق تعالی نورش سینه احسان اینجیل و شکر و سلاسل
 طریقی **•** کوی ستر و بوی نور طریقی بر نیه کوی و کی بلند و لره و ز لادی بوی
 بر کوی و بوی و ز لادی ناک نامانی حکمت و در حکمت اثری و نعمت **•** و نعمت
 دینی تمام و لا لایستد اید و بوی و نعمت واصل لای ناک دینی تمام نعمت
 لای و کوی و بوی و ز لادی ناک کوی و بوی و لره پس بوی تریت ایزده و نظر اینجیل
 کوی حق سبحانه و تعالی هیچ کس و کوی و لره پس بوی تریت ایزده و نظر اینجیل
 شکر به لای و کوی و بوی و ز لادی ناک کوی و بوی و لره پس بوی تریت ایزده و نظر اینجیل
 و انما ناک و لره پس بوی تریت ایزده و نظر اینجیل
 طریقی و بوی و کوی و بوی و لره پس بوی تریت ایزده و نظر اینجیل
 و انما ناک و لره پس بوی تریت ایزده و نظر اینجیل

مزیقی زیاده اولدو و خوشی و زلفا هر اولدو و در حق ای چکرم کی شمع صفی تحفه
دن و عهدن بکلام که برین نیک واقع اولیده و کان کلمیه که جوده ایا ایا
انضاع بالابقیته چون که بدین احوال امه که برینک و طوافه سکره برین چون
نخون لازمه که در حق احوال من طرفت کسمه ملک و بهر اچنین برین نخون
اولد که کوه کوه یکله منصفال امتی نندن بچشم غضا آتو من رفیق و دغم
که منصفان بر دغم نندن قیوم نیدن الله تعالی نیک ن ابدی و ابدی اولد که
فرمان بروردی و فرمان ابدیه جهل بله بوی که اندری که یکله امسلا
کنورمه الله تعالی نیک حکمتی چوقدی کند و سیریلر برین نندن که
قرآن عظیمی بروردی و الله و علم و نام لام ختم و اولیده ایا چیه من حق
سوی تعالی نیک خواننده و ایتقدن غیری صیج بریننده فکر ابدیه و ایتقدن
فکر لره و سنک ایشین یون یون کلا نیک و کلا برین یون یون لری یون یون یون
واجب ایلد که آتیه و آنر حکم برین دخی کوز نیک آتیه غالی نیک ایلد که
اندک سکه واجب ایلد که کوز سن **نخون** آتیه و آنر حکم برین نرسه
برینیه که تو بریک یا سندن و برین ایا و یون غرض تعالی جل جلاله
اراده ایلد که برین یون یون سننده و سبب ریتسلسله ایلد که شهنشختی
ایندی و ادها صلیبند قودی تا که جهل ادها آدم و تر یون یون ادها
سیک ایلد ایا چیه آتیه و آنر یون یون جمع اولدی باعث و یون و ده فکر کلام امدادی

[illegible]

کلورب ایندی بالور اللو مین اول اسم صا حبی هم کر بکا باله نیچی عه
 بن الحسین وین مسر کل ایندی شفا ناک ندر موقوع ایندی که معلوم
 اولدیکه اوله تکلیف سن صویر افسر د بیدی وکین نقد نماندکم
 سن بر تلکری استن احمد استادی بریل ولده که اتر خلیفه ایندی بی
 ایندن مقصود ن مادی اوله بنی ایندی بالور اللو مین بن کر
 ایندم کیم ایندی که اوله استی ایندی صویر برل بکون سکا قش
 کلورین اف بنی ایندن ایندم ویدم که بری صویر ایندی که اوله دن
 بکانه نمنه کلور ویدم خلیفه ایندی ای درویش لور صودن خوش
 اوله عویر کلدی فی الحال جندک قبولی اکنده بنی باره کوی
 منیر و ملک ویروری موقوع دخی بر تلورین الوب اوله کوی بر تلر
 ضبط و ضبط وکله قران ایندی اوله اوله سبیل قهر کون غی
 اولدی وهنر اوا کیشیک بغداد اکلادی لاییدی ای اکلانم
 بالله خلیفه کوندن بریج شریف واددم بغداد شهور واددم ویرور
 بوجکاتی استماع ایندم ویدم ودهم قرانی الحسین وعلما وکلور
 کونور کوردم ای جکی کوشم کلن ایلچی ایل اوله است ایل کلدن
 هونر کلر عیست چک سن ضور اینر صولر استدر اوله اوله
 اوله اکلن واین کلدن اوصا نکر کاکر کیشی که خلق ایل کورله

وکل صولر کتروب ایندی هم کیم نوری ناک اولور سن کتور سه بیلک
 التور ویدم فی الحال مله کتور بیدر ایلنه باشلن بر تلکله بری
 اوله باره بقول کلدی کورده کورده صلاخ ولسن وکله کیمیه ویدی
 اینج سفید سوز وندرج باشی بریلور خلیفه کلدی و ایندی بالور
 اللو مین فتح ناک اولد سن بر تلر بیلک التور ویدم ایندی کین ایدی بالور
 برور نوزور خلیفه اف صلاخ وکیم کورده فقی سوزدی وکیم ایندی
 وافر ایندی کتور ملحق وورده ویدم برور ودری وافر نوزور سن
 خزینه سوز فاضل صلاخ ایله جعفر اولد ویدم طعام کتور ویدم
 ویدی کونور طعام هم کلدی ویدی فخی ایندی بالور اللو مین
 بن آج کولم خلیفه ایندی مکور جلد ایل غینک صویر بیدک اوله ویدی
 بری بالور اللو مین ویدی کور کورین اوله باره اوقوردم هم کون
 بر طبق ایندی کورده اکل کلدی ویدی کور کیمین التور ویدم
 کورده معینم اندن ایدی خلیفه ایندی کور کیمین التور ویدم
 فخی ایندی بلدم کیم ایلرین ویدی کور کیمین التور ویدم
 اکلان فی جیست باشی فخی بالور کلدی اوله ساعه خلیفه مناد بر
 صلاکله بله سده لور وایسه کلسون خلیفه مناد لور اکلده
 بر سده کیم وایسه کلسون خلیفه ناک اکلان فی واددم کتور
 کلر

نام و نشان و مال و ملک و کز زهر هفت لری یک تونک زباز چو یک کشتی را در دره
هم تابی و از هم مالی بردارد و کند هفت بی بی و قدس امدی اگر کسی دخی بطلانی
نام اینک حاصل از بدست بخور و کدخدایان از آنکه نام اینک می علی و می هفت
ایله حاصل از بدست امدی هفت ایله آخلفه را دخی اول و یک و سیزده هفت
بی بی کون یکی و یکد را دخی ایله زباز آخلفه کم کون یکی و یک رسو الله کد
و کا مضاف است این تونک کد را اما بالکوی من و هر فتنه جلال ایله کون یکی و یک
ابو چکل کد را امدی جلال ایله بالکوی من و هر فتنه از یکسین و بوزدن یکا فائده
ذال و دو بالکوی من و هر فتنه فائده که بر باد نشاید ایله براد فی کینه هفت کون
اگر کسی کون بونک یکی خور کینه بدست امدی اگر کسی بونک یکی و هر فتنه
ایله سکا عا را اول وقت اول کد آنک یکی خور کینه بالکوی من و هر فتنه
یلت اول کون و فتنه سنج و بوزدن و بالکوی صد فلور و اول و امدی سون
صد فی کون فتنه سنج سون اگر کسی اول دخی صاحب هفت کینه بدست
هفت اگر کسی کدن عا فتنه یکم بر کرد خور کینه هفت اول و سون
ان و علی عا زدن خلاص اول و سون و دخی کون کد اگر خلفه عیب و هر فتنه
نزد و سوزاید و نقصا لوی و نظیر قد نذر و هر یک فتنه فتنه فتنه
بوزدن جمله اوق سون و کون فتنه اتم ایله و سون اوق ایله علی کون و دخی
دور اول و سوزاید فتنه که خلفه فائده کم و در سکا کم و فائده اول و اول

باز و هر کد ایچین فتنه نام و دخی است از یک کد آنک بر لری فتنه حوت ایله خلفه اول
پیر کد و فتنه کدن اول زباز فتنه ده و بوزدن فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه
رسو اگر کسی صلی ایله سلی و سون بوزدن الفتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه
یعنی فتنه فتنه ایچین فتنه ایچین فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه
در لری فتنه فتنه از سون فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه
فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه
دخی اول فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه
و فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه
ایله هفت فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه
نظر ایله با فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه
کجی فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه
ایچین فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه
و کون فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه
ایچین فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه
منای کون فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه
و هر کد فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه
کدان فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه فتنه

۸۷

کهنه اولوق چولايي جهدي ابد که هنر نيا ارشورده هنر و نمدا اوله
 وهنر ي اوله ارشورق ادر فقه اوله سهيلي به وقت خلاق اوقات اولور سي
 اولور و معلوم در که دنيا که کيفيت چوقه مقصودي وارده هيچ اذن
 اعلا استلک اوريد که فضل وهنر ايسيه به زير که هنر از روتن استلک
 امثال و آثار اذن معنا از اول و بالا در امانا اولگ نشي که فضل وهنر
 خصص اذن الچه عاجز فقه را فني اولور اول ايسه هتسني
 لک علامه در وهنر سي که هر کس از دونه و اتصال زير مديکيه کاهل
 و عاجز اولور سي و سوزي بيل ايتيرن نيل بد فقه اولور سلاک هنر و فني
 جست و جوي ايتيرن غايت فايده اولور اديک اوريد لک عاجز لک کوسه زير
 زيسه سوزي حاله فويه خدمت ايتدر و کندن ميره نيل بد فني
 اولوچس آبروق بويروشن در نون اولور زير بيل بيل حور کي کندی طبعي
 کلد سناک فرما لکله حور کيت ابد سوز ايتار جعفر زير که حور کيت
 آني سکا لام ايلدي اوله اولوچي ناسن بدم حور کيت و بيرنجيه اولوچيه
 کفن امدی جهدي بابه بد لکي سکا لام ايد سوز اگوشن بيل کاهل نور سوز
 بدن سکا مطيع اولور سوز اگام مطيع اولور لاخر کلور اوله اولوچيه برکشي
 کند و بد سوزي کندی بير مطيع ايد بويه غايه کيفيت بد سوزي کندی بيرنجيه
 مطيع ايد بيل کس سوزي بير جهدي اولور سوز بد لکي سکا مطيع ايد اولور

۷۷

شتر خلق ضرر در سکا دخی ضرر اولور سوز اناک کوي دن فو اولور اکر
 زبان ميتلا اولور سي ابدی دایا کلد و کلد که دفعيت ايت و موقه لکي
 در کور دن دوت ناهن اکر کنگه قاي اکر کنگه مستعمل ابد برکي بود که
 لکي و عفلک اکر کنگه هنر و بيل بابه برکي دخی بود که اکر
 بيل اکر سوز به سوز ايد و کچ و کور دن سوز وقت و وقت و کور ب
 اولوچي تحصيل ايتيرن ايتيرن هنر و فني بيل بيل معلوم اولور
 وقت بي وقت عيت چور و اکر و هنر و فني ادم بيل ايسن و هنر و فني
 و لکي سي ايلک کوسه نال حاله نظر ايت کمال ايتيرن ايد و اولوچي
 سکا فخر کور اول وقت اولوچي هنر لک بيل ايتيرن کور بيل سوز
 ايتيرن سوز ايتيرن هنر و فني اولور سوز امدی کنگه واجب و اولور
 و کور کمال کور بيل هنر و فني سوز امدی کنگه سوز ايد و حضرت علي رضي
 الله عنه دن سوال ايتيرن اکر اديک کلد اکر کور فو اولور دن
 با قيسن چور فو دن قيسن ايد و کنگه کلد و امانال و اولوچيه فني
 ايد و سوز اولور اکر اهدن و فني دن ايد و سوز و کنگه سوز و هنر و فني
 بيل ايتيرن و فني کلد و کنگه امانال ايتيرن سوز و فني سوز اولور
 کور دن و فني کنگه بيل اکر کنگه ارسند و سوز جمله هنر کور دن و فني
 اولور و فني کور دن امدی عقل و لکي سي اولور و فني کور دن هنر و فني

کچور

این و کلد در زیر جوف کشتی را در او تاقی سبی ابدیه مقصود دارند
 کبر و در فالوب و مقصود در واصل اولیا و نیز در **سبب** از شوم و حیا
 بهیج کاری نرسد ای کاش شمران شرم بودی و نه **حیا** **ترجیه** و نه غلبه ابر
 بشه ابریشمن نوبیدی و اوسیدی بولایتی اگر سبب آک ابد در لوبی که حیا
 اوسه ایمان حالی نهجه اولی و پس جلوب بود که بود بر مصالح و در
 ایچون و کلد در نیایلا ز کلدان اشغال ایچون نکره بعضی خصوصه
 حیا اولی و پس به دنیا مصالحه اندازان مقصود حاصل و پس بآدم
 خایب فالور نکره به بیور و شلور و الحیا و شیخ اوزق چون حیا ز قیه
 مانع در پس حیا ابد جان محلی و حیا ایچون محلی اینک کلد را ازکی
 نرابدر و قایده و بساده بقصد اند حیا اولی ازکی خلق و با خالق
 قند و مقبول و کلد را حیا ابد و ب اینامک کرک و عاقلان و حیات بود
 اندازان ماعد ایچون کی شرم بکن ستر کشتی که معرفتی اولی آقی آدم برینه
 قومه و آدم حسنا به صبا به اولی و مقدر اید هر صحت اولی و پس از
 قومه خاتمه حیا **هل** ایدر کند رسن عالم بیده و جعل حیا هلد
 غیر شمر و اولیه انکله دخی هلد اولیه اکر صحت ایدر کتا ایکی شکل ایدر
 صحت ایدر **سبب** ایدر دران ایتولک اکر کون سکا اکر کون ایشده بند
 زبال ایتولر صحت رسن سنک دخی تا املک ایدر کور سر و پس **کر**

قلاخ خلخالک دخی بدینتی سکا و طبع ابدیه بلور رسن امدری و تاقی
 قوما که رام ایدند و صفرا کرک و زینک اوبله بکله ایچون جهان سلان منک
 حاصل ایدند پس هتا اکر تکی وید تکی و طبع ایچون جهان سکانی
 ایچون کند کر نهیت بل اندن غیری ایچون کی شرم بچ ایزر فصلت دخی
 وادر اولی کنی غیری ایدر برب ملان ز اولی و سر هم خلق و هم خالق
 قند و مقبول اولی کن وادب و دراضیح و زهد و دروغ و در سوز و در قلع
 و در و با نیتی باد و تاقی و آنک با کلفی یعنی مالک دامن و خلقی که بیره
 اینامک و خلقت خصیت دفع ایتول اما بوجه ملک سر مایه و حیا
 ایچون **من** الا فانی جمله بولایتی ایدر لکن انسان این وقت اوق
 کر که بر اینی اینکله ضرر لا ز کلد اید مقول دن حیا و جدید ایتولک
 کر که ما را اینکله ایتولکله زبان ظاهر و ر و تیریب اینکله کرک ایزر چوق
 دخی ایزر ایچون که کند و اینکله فقیرک ایتولایر و اندسی و شمر بیتی
 حاصل ایتیرن نفی بیور ایشده زبان ایتیرن و عینیت بنیانه خلک
 مانع اولی و چوق اولی کر که اند حیا ستر کشتی کر که آگاه مقصود حاصل اولی
 پیش پیر وده سوزدن و ایشدن و عجلدن و حیا شندن و کلد بدین و قون
 مقول مندر و دن حیا اینکله کرک ایتاکند و صلا حکه بر ایشنه دن و تاقی

عواما زانپنی کورن انجیون مدح ابد جا هملک مدد صندن انجیون
 کورت اما قیلتک منقود دی او پیرن زراعتی مک مقبولی خاص لک
 منقور پیرم بوسو زوین حقیقتن بلند بلند ملک انجیون **حکایت** روایت
 انجیون در کر یونان حکیم نندن بر حکیم خانه سند او فریون کن بکون شهر
 خلف نندن خانه سند بوی ملک ب سکلام زوین و حیوانه افانازا بند کده
 ای خواجه حکیم فلان کینی بی بکنش و هر مجلس ده سی مدح و ننا ابد
 حکم زان کینی خوا مدان ری انجیون هاند حکیم بوسو زوین انجیون
 ملک ارادی و اول کینی بر حال کور و ب منقور او لادی و ایندی
 ای خواجه بن سکلام سوسو پیرم که ملک اولور سن اگر سکلاما معقول سوز
 سوسو پیرم لک ممد و دردت حکیم انجیون سندن بکام هیچ زحمت و ام
 ابرو پیرم لک بکام بونندن بد بر ضرورتی اولور ربی که بی بر جا همل کشی
 مدح ابد و بن بر انجیون اول که بر جا همل کشی بکنش اوله دی پیرم
 نه جا همل از انجیون که اول جا همل بکند بی خوب اید پیرم که بر بی انجیون پیرم
 امدی معلوم اولد که بن همنو ز جا همل انجیون که جا هملن خوش کور
 انجیون پیرم ز بر جا همل مدح انجیون ای جا هملی بر معنی در کایت دخی
 کلشدن **حکایت** شویبه اولور که حکم اکا بر حکم کادون بر پیرم نندن
 زکر کادون بر کورن موم شاکرد و بی ایله حکم ادر اسنده طور کورن

شیر و من بر باغ کده اولدی سمعد و بر زمان کل ایله همتی و انجیون ابرق
 کلا نیر و من دوزن کلا کلا باغی بر لک انجیون او رسه بنفشه باغی در لیا تو
 ایتور و همتی بر کلا مندن سمعد آدی کید و ب کل بنفشه ادیب
 ارادی نیجه که حضرت رسول اکرم علیه افضل الصلوٰه و السلام
 پیوسته من اصبح مع قوم را رجعت صبا کلا صلا و نیجهم دعوی حکیم
 بر طایفه ابد و قیوم کون همتی ابد سر اولور مدی ایتور که
 انجیون مکل اوله و ایتور کلا زوین خواش انجیون سندن و بی ای امید ده
 سوزنا پس بندن زنده او رسن دیو با شنه فائمه نزل سندن امید
 ابدی فائجه بن دخی سنک بوی چرا در عیال اولور اوله ایسه همتی
 لک و دخی ای و کل کورن خور پیری بنفشه قبل بد خور و دن دور
 ایتور کینه بر ضرورتی و زیانک او رسن ایتور کلا زوین ایتور کلا
 نزل اید سا و انجیون خلق انجیون مذموم اولور کلا ایتور کلا
 ایت سخی عاقل کینه لور مدح ابد جا همل کینه لور مدح انجیون نزل
 عاقل حسنیاتی کور و ب مدح ابد زرا تا جا همل قیومانی کور و ب
 مدح ابد و بوی ای طایفه بر بندن و عاقل لک خاص اکلان
 انجیون جا همل کینه کورن زرا عاقل کور و طبعه لایق خواصا سندن
 انجیون کور و سا انجیون سخی مدح ابد جا همل کند و طبعه مولی

۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

۱
 ۲
 ۳
 ۴
 ۵
 ۶
 ۷
 ۸
 ۹
 ۱۰
 ۱۱
 ۱۲
 ۱۳
 ۱۴
 ۱۵
 ۱۶
 ۱۷
 ۱۸
 ۱۹
 ۲۰
 ۲۱
 ۲۲
 ۲۳
 ۲۴
 ۲۵
 ۲۶
 ۲۷
 ۲۸
 ۲۹
 ۳۰
 ۳۱
 ۳۲
 ۳۳
 ۳۴
 ۳۵
 ۳۶
 ۳۷
 ۳۸
 ۳۹
 ۴۰
 ۴۱
 ۴۲
 ۴۳
 ۴۴
 ۴۵
 ۴۶
 ۴۷
 ۴۸
 ۴۹
 ۵۰
 ۵۱
 ۵۲
 ۵۳
 ۵۴
 ۵۵
 ۵۶
 ۵۷
 ۵۸
 ۵۹
 ۶۰
 ۶۱
 ۶۲
 ۶۳
 ۶۴
 ۶۵
 ۶۶
 ۶۷
 ۶۸
 ۶۹
 ۷۰
 ۷۱
 ۷۲
 ۷۳
 ۷۴
 ۷۵
 ۷۶
 ۷۷
 ۷۸
 ۷۹
 ۸۰
 ۸۱
 ۸۲
 ۸۳
 ۸۴
 ۸۵
 ۸۶
 ۸۷
 ۸۸
 ۸۹
 ۹۰
 ۹۱
 ۹۲
 ۹۳
 ۹۴
 ۹۵
 ۹۶
 ۹۷
 ۹۸
 ۹۹
 ۱۰۰

اول طعامدند اندر دخی بنصب و بر کافران اول طعام ده کن ز روی فایده آید
 صکن و پلک نیز کن آنخی با خود چاشنی که با خود صند چیه چکنده اول
 پلک تو در دو پلک بر اندر ده پله پلک ترینی تمام از این کلوم شراب
 ترینی فصل اول دوم و اول باب ده اول در بر رسم تو مشهور در **راده برنجی**
باب شراب نینا و نیک ترشبین بیاید اول را بعد ای اوغل بهمن اول کم
 شراب خصو صند سارک ایچ دو بهر زربا شراب ایچک لاشک حرام در
 و غله ضرر در و ریدنه دخی بلکه ضرر در کن بیوریم ایچک لاشک کینه سوز
 عمل بهمن تر و کند و تو هشتاد نذر کن بهمن تر زربا دخی بو جور آن ایچک لاشک
 بن بهمن اول اینا بدم تا الی سده عودن صکن حق معالی سندین خود نشود
 اول و در هم خلق از سنده ملامت از نرسن و بهمن تر کنی حکایت از یک
 و مال دخی نصف از یک و کنی و کنی سوز روی ثوب اول رسن بم نقدن دخی سوز
 از و رسن کن ای اوغل بیوریم که کینه سن و هم بیوریم شراب بر اول مشهور
 سنی که تو موثر تو کنی و بهمن تر که با کنی و کنی بر این بر اول مشهور
 ایچک لاشک اگر ایچک رسن تو کنی و کنی که هر ده که هکی الی حبی
 معالی دن نویدیه توفیق طلب با به و هر دم امید کنی که هکی الی حبی
 ندامت کوست بر سر شیری رعایت اندی حقه به جان و معالی فضل و کمین
 سکنایه از زانی خلق امید از نرسن اما چو سحر رسن بارش بچک یک ده کن

و بر سر کت و از ایچک کون نه پلک ایله و کتا پلک بر پلک بر ایچک کون
 کاشغنده و زینل نور دی صاحب کافی کر دخی بنو قلی اکلان کتور
 دیدی اول کبکشی الله که نقه را غروب اندی راهل مجلس بر پستان اول
 مزوری صاحبی کر کتور رب غروب بر انزوب کتدک و بهمن اب اندک
 بن اول کبشنگ بکن کون که نه قلی کوره پس صاحبی بو سو زینل کتور
 نخل اول ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک
 با که به مقدار بچک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک
 غدرش بعد کد و طعام کسول دیو اول ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک
 اول سیدک اول در دیو عقلک را پلری وار در بعضی اول کلان
 طعامی پلک کرک دیو پلک و بعضی صکن کلان پلک کرک دیو پلک
 ایچک دخی چو از نرسن یاس بر قدس اما اول کلان کینه طعامن
 پلک کرک در دخی انخل طعامی بر پلک کرک کرک کرک کرک کرک کرک
 طعامی پلک کرک کرک کرک کرک کرک کرک کرک کرک کرک کرک کرک
 بعضی پلک اول طعام اشتها سی اول و کسین و چای نرسن اندک کون
 کلان طعامی اشتها ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک
 کجی بر پلک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک
 سکنایه از نرسن و طعام ایچک سکنایه ایچک ایچک ایچک ایچک ایچک

معه و فی بنه شیخی نشی در دخی انکی کجه قلیک و سفلیک و بنه نالک جلد و یک
 نه صد زن ایا بی جکجه راحت ازین ایلورن شیراز نالاب بخار ندرت جمله
 بدنت زحمتدان آکن و لکجه ترک ایا به راحت بودی بدنه صحت و ناله
 و بالادت و غارت نالک لسانند زن خلاص ایلورسن برکجه نالک حرمتی
 سبیه ترک انکله بوقدر فایده بی دلور ربی ارک کجه اچیه اچیه سن غیرتی
 کجه لور دخی اچیه سن انا عقل سبیه کجه برکجه نالک ترک ایلورن
 فایده از کجه جمیع نه اند ترک و نه نالک خدرا فایده بی اولن کورن
 بلش لور لب ثوب ایا به خلاص اولن و آفرین و طوبی لهم و حسن مآب
 ازی انجی باب مسافر آفرین نه وجه ازنده اولن کورن و مسافر نه
 اکمل حالت بیان ایلور ای اولن بلش لور ترک اکر خلایق و عورت ایلور
 مراد ایلورسن هر کورن اینه خامه پاکبیل و عورت اینه زیبا حاج آکر
 تو نفلی حق بر بنه کورن سن بارو لای کم کورن لایسه انج کورن
 بر عورت ایا که انج کورن لای کم کورن لایسه انج کورن
 بنور و حسود لور دخت چوقلن کورن کجه سبیه ایا به اطایه لسان انجی
 الم دار لور لور لکی انصاف ایا به آفرین ایلورن در هم ضیق عانی کورن
 و غنا عود ازنان مسافر لور کله هر برین استیصال و کجه بودی
 و ترا ضیع و کورن ایا به آفرین و هر بر بنه مرتبه سن کورن مکلن کورن برین

اوه
 اکر کجه

زمره و دن غیری بریشی حاصل ایلورن دخی حق مقلی کجه راحت اچیه
 خلق ایستد که راحت از توبی ایلورسن انا کجه شراب اچیه بیاد
 ایلورسن صلاح ایلورن لای کم خلق سبیه ایلورن دخی صبحی
 اچیه بیاد از کجه زحمت انج ایلورن لای کم شراب شراب بیاد
 اریق سوزنی خاری غور فایده بارنده سی کورن به باش ایلورن
 قیانی شیشمش کرده لور ایلور دخی دزن قوت فالامش ایلورن جکجه
 صبحی دیکلری نصیب اولد ای اولن بلش ایلورن صبحی ایلورن
 آرا اولن کورن عریه و غوغا اولن لکن سکون بنشینان ایلورن
 ایلورن ایلورن دیا سبیه ایلورن صبحی بر وقت اچیه لورسه دخی
 لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن
 سن دخی شراب اچیه و ملورن و ملورن ایلورسن ایلورن
 اچیه ایلورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن
 لکن جمعه کجه سی جمعه غازی سبیه هر لورن لورن لورن لورن
 جمعه غازی لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن
 لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن
 اندر کورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن لورن
 کجه شراب کباب ایستد کورن خراج سکال نه لورن سنه ده قوت کجه
 مهره و

۸۶

اوله مخفاج در نفس ایندی بن اول مانی آدا ایندی م آکی ته می آدا اده
 م رسول کورب بوخبر می این مقله اخبار ایندی اول آتون بکا بچک
 ایدی اده ورتوش دیوکل لرت کموند رده فصل ایندی ککدود وچیم
 بوخبر بن مقله ککلا ده فصل مانی اککار ایندی قیا سلبه نصیب ایه
 نصوب حضور رتیر کور دروب اول مبلغی درودم دینوس کن کیمه ویردک
 دیکله فصل ایندی سینه رزم این مقله نرفت ورتدک ویدی نص
 دیو آتون ویردکم کن برآی مسلا قون ادرم ویتکله کچندم آککله
 افکار ایندی م پس مسلا فوک اوردن حق بوییدر که بندون اجه استکون
 طعاسکی بکار ایندن ویردک دینیم کراسی قی این مقله پیرن بر سرت
 ایندی آل حجتکی وکما غفله وباریکه واکره اول التوف دیشک کل
 سنه ورتدم وچا کیمه بن آدا اده م ویدی و نصرت رما آدا ایندی ایدی
 ای اوکل کوپل قنتن کور مسلا فوک زه مقدا رحمتی واکره ایدی مقله
 بو قدر مبلغی دیشک کراسی ویدی سن دخی صا قن مسلا فر مست
 اینیه بکله سن مست دار اول آتون ماعدا مسلا فر اچورق بوخبر سرت
 سوز اول تورش بول آو اچی سوز لور ویه واکره لرت کورب مسلا فر
 شراب شتور در سن سوز خوشش اویه آدا اچ و مسلا فر مست اولداده
 چمد است سندن خوشنور اده سن وهر پیر مریح اده سن بختیش

۸۷

کیمی کند ویر رایی اقول کک پس بوجله خنده یلری آدا ایندی ککلا شکوه
مسلا قوتیت بوکله بکله سن آتوه منت دار اول آتو کچون که حق تعالی
 سناک نهم کیمی بر چ کینکات قور صغنه لایق کوردی حکا است ایندی م
 کرجا کک مقابن مقله نام کام قیا بصوه حکومته مستوف اولور کک
 بصوه دن حاصل وکان چا اجاب خزینه سنه شکلم آتون ادری بصوه
 منهل ندرن فصل بن منصور رالتقی بر کون این مقله کورب بصوه ملار
 لغن الوج کور بصوه واردی سنه تمام اولچق این مقله نصوب کون
 حساب آلا فده اوز زنده بیل آتون با دخی زیا دچیر می وایندی
 بنور کک اکبرک مالبد ریر فکله زنده کور رسن فصل ایندی اچیم یوق
 یوق وکلدر برینم ویم کن و آلفم بصوه در بکار برآی م لور آککرم
 این مقله ایندی سنی قور پیر وکله اوردن خوف ادرم وکن سکا کنی با
 فکله رخا نه عین اده م ویا غنه مسلا فوک اول اچر کله بصوه نصوب قور
 ایدوب فالادی تقدیر وصال آتک اونی ادری این مقله خذ امنه
 ایندی م دیک فصل کسورن هر کیمه افکار اینیه اینستورن منبریه
 کورب افکار هر کیمه این مقله ایه ایدردی تاکی برآی اولدی دینچ
 کون دخی ایددی کون این مقله نصوه آدم کورند وکله التوف کورن
 میسن ودر سرور ایندی ویرغنه کون دخی ایددی بونا کجایم کلر

آلوه

جوبیدن کلان مجبور بود و کار طرب استماع ایدرسن شهر باقی در یکباره یعنی بخت
رفت و بوزندند و یکباره آید شعور و بخت استماع ایدرسن او در بخت طرب
لطیفه ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
لطیفه ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
شتریک قلا و زید و در بخت که در صومالی لطیفه و در بخت که در
کسکه ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
آبی سوکت فاحشی سوکت اول ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
سمو شتریک و آبی ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
آدمه کوکلی طارنی چوشت اول در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
اول و اول وقت شتریک سوکت اول ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
چوشت ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
مکر شتریک ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در

نفس نقد را اندون صکت که اگر شتریک ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در
ایست که در شطرنج او بنشیند و در ایستادن او ایستادن را که در

در آنست و نه حفظ اویش و بزرگوار بود با الله معاذی الله ایست که هر چه اول و بد و خونا
 زمین دن و بزرگواران که از غریب قرائت اولم انکار کوی و صلا دین قرائت
 بیک طایفه یکدوره و قباله سوره من و غریب فینست اولم رسیده دخی
 خلق ما بیننده ملامت نوزدن خالی اوین سن چون عاشق اولم دین بیلند
 خلق و مستان که مستغول اولم دین و معشوق خلق حقیقه برایش سوسول زبلا
 خلق دینا عیب از اموال در لیکس کند و کند کوی عشق دین منیع ایله که
 عاشق کند و لیکس عشق دین از اوراق در لیکس عشق دین عاظمه دخی
 بویله اولم که محب باب مستان سینه چو سینه اینه سن زبلا آدم
 بکون عکله عاشق اوین مکن که بویج که وارید کلجه و بویج غریب کویج
 خیال ایچجه آتش اول وقت عشق عکله اولم زبلا کون زکون و غنیه بیل
 ایزد چو کوی کوی یار دین ایزد کون و کوی حور و اولم کون سن دخی کوی کله
 دستور و بزرگوار سن بکون عکله عاشق دخی کون و کوی استر بر دخی
 کویجه مستان اولم و سبب ایچجه در دخی غریب دین و کون و کوی رده اوین و کوی
 مبتلا اولم و سن با خصوص محب باب اکثر کون و کوی با محب بیک کون و کوی سن
 و کوی عکله سوزین اینه سن دخی نه فالور راحت کید و کوی رده اوین و کوی
 کل و کوی یار دین صبر و کوی غریب دین نه فالور راحت کید و کوی رده اوین و کوی
 که محب بیک کون و کوی وقت کوی عکله کوی مانع اولم سن و کوی رده اوین و کوی

آدی درجه سندن آغشته و شیر و زرد بود که بکوی لب ایچک کوی طایفه
 و عشق با ازق خوش خلق ایشند سر و لبی بویش لیلی اناناه ایله ایچجه با بیه
 بیزولک کیمدر کلا آیم بیز سوزای اولم کون و کوی بیلدن امین اولم
 و سن هر ایشق عکله ایله ایشق کون سن تا کوی سلامت اکل سن ایدر و کوی
 عشق با ازق با بیلد ییج و صیت ایه دم کون بلیم کوی بیزه کوی سکن
 کون و کوی سن بیزه کوی در سن سلامت بویور سن اوز و کوی بویج کوی
 عشق و عاشق احوال و کون بیان ایزد جعد ایله ای و کوی عاشق
 اویه سن کون و کوی عاشق اوین و سن باری کله و کوی ایزد ایزد سن
 کوی کوی بیزه بوی خیالی بایله کون و کوی وارید و کوی معشوق کون سن کوی
 اویه بیزه کوی کوی ایزد کون و کوی ایزد کون و کوی ایزد کون و کوی ایزد کون
 ایه شهنش تان ایزد کون و کوی ایزد کون و کوی ایزد کون و کوی ایزد کون
 جعد کوی ایزد کوی کوی عشقه بیزه ایزد کوی عاشق بیزه کوی
 هیچ بیزه بیزه کون و کوی بیزه کوی و کوی ایزد کوی بیزه کوی
 و کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی
 جمله کون و کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی
 دین دکل و کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی
 معشوق کوی بیزه کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی کوی
 دین و کوی

کیندی میت اولور ویدنه حرکتی ورن جاندر جان کیندی ایلمه حرکت
 قائل وحقنی یعنی چاکلیقی بدنه ورن جاندر جان کیندی ایلمه بدن سکون و
 نقیضه اوده اولور اولیجه بدن ایلمه جاندر بریده مصاحبه رد اتم جان بقی
 خاصیت ایلمه بریده ایدر شویلمه کم کا حقن خدمت ایشدردر ویشدند
 وکا حقن ایدر ویشدند بدن متعلق برنج هم صحبتی وادر اولور
 دخی افاقی خورش کچیکر کم اکا حواس غاصه غیب ویرس ایشدند وکوردک
 ورسو بلیک وال ایلمه لمس یعنی برنجی با رقی ایلمه یوشقنی در بلیک یوز
 بلیک ویری دخی ویرل ایلمه طاعتی آجی ورنی غیبی برینسده بلیک کاکا دخی
 ویرل عدی بدن بر خاضه بکورد کوردن خانه خیم ایلمه قیادی حقن ایلر
 بدن متعلق ایلمه فعلی باطل اولور اما جاندر متعلق برنج حسن دخی
 وارده کیم حسن مشرق در خیمال وکورد اده و عافیه وکورد بدن فعلی
 بدن متعلق کلدردر متعلق اولدی خیم ایلمه فعلی باطل اولور ویری
 ویرل ویرل ویری ویرل با حقیقا وینور ویری و سائر حواس ظاهری بدن
 متعلق اولسیدی اولور کین آدم بیدر کیمی اولور ویری وراحت اولور
 دی حقن سچیلر وحقانی حکمتسن برینسده خلق ایلمه اسندند و مدد
 کورکی نمیده نه حکمتسن فرسند کورک عالمک دظلال ویشدند اما بونوری
 جمله بدکدن صکر کورک ورن اویقو سندن حقن مستحق کورک اکی بر

بکون بکجه بکری وورت ساعته اوج بخشن ایشد کورک ورنی خشنی خونه
 بر بخشنی بد ارق یعنی سکین ساعته ایلمه دظلالی ناک طاعتیه وکسب
 معیشت صرف اولور وکسب ساعته بلیک وایچیکه ووزق وحقن صرف اولور
 وکسب ساعته نومه صرف اولور مثلا اوج بخشن سکین ساعته اولور هم بونه
 و هم دینه و هم کسب را حقیقی اولور اولور کیم اوج بخشن ساعته اولور ورن
 وکسب خاقلل بریده ایتن بر خشن ایشد اوج بخشن ایشد اوج بخشن
 اکی ساعته بیما اولور اولور صبا حدن اخشا مه اولور حقن ورن ورن
 صبا حد اولور کاهقلل بدن کورک در کیمیه وکورد ورنی اوج بخشن
 ایدر وکسب ایلمه سکین خیم ایلر بکورد ورنی بخشن ایشد اوج بخشن
 وحقن جمله دن وایچه ورن غیبی بکیم ایلمه دظلالی ایلمه خشن ایشد کورک
 سبک بود کورک صبا حدن ایشد اولور وحقن خیم ایلمه حاصلا اولور
 آسنا ایشد ورنی صبا حدن اولور وحقن خیم ایلمه حاصلا اولور
 وکسب وحقن چون بدن جاندر مقام اولدی مورا ایشد کیم جان بدنه
 خدمت ایشد ورن اول خدمت وحرکت ایلمه راحت ایشد ایشد کیم کلدری
 بوا کسنا ایشد صبا حدن وادر اما جاندر خاضه بری حیات وحرکت
 وحقن وانا بدنه خاضه بری ورت وکسب وحقن بکیم ودر ایشد کورک جاندر
 بدن زنده کورک ورنی حیات جان کیندی بیما اولور ورنی خشنی ورنی خشنی

بکورد

۱۱۶
 بول اولوز ايل صبحاچ تاڭري وقت ايتن اولوز اول تاڭري وقت
 اوتن شومق ايران ايدر بر شو و ماني قات زرق در ايله اولغنه
 و قيله قالقوج حب غمالي نك فوجده سن ادايله اندنصكره اندنشن
 وار ايسه اينيله اورن سكرنجي **تاج** نك نجه اينك كوك بيلنده در شوبه اوده سكرنجي
 بهش اول اي اوتك آت اينك و شكارا اينك و طوب اولور حق اولور
 بگل اينشدر باضموص سيملك وقتن اهاها ليشه عاقلير يك كن انا
 قوسملر و ك اول اينش اينده ايله ايدوب اينده سن ليجه لوشل و تالم
 كه اول اينش بري شكارا هك كون علي اندام آت بوجب شكارا اينك
 دكلدر انلانده دن خاچ در سكر كوك در كيه قيه يوكي كوكي
 شكارا و اراج كوك كند و عيتسه كند و كيه مخصوص اينش كوك و يوكي كوك غمك
 مصالحه صرف ايله سن كوك بود و كوك نكوب بر بوج اولمشد و كوك
 كوك شوبه كوكون عيش و كوكون شكارا اصلانه شكارا ليجون آت اينك و كوكون
 غمك مصالحه معترك اوتن كوك ايدوب كوك شكارا اصلانه اينك
 كوك آت اينه نك كوكون بيل آت ايسه كوك بيل آت خورجه كوك بيل آت ايسه
 آتده محنتكم كوكون در دفعي سفره ن غوري و قنده و عيله ده بورغه اونه
 نيك كوك آت بورغه اونه آت ايك بورق سده تايع اوج اوج كند و اسند و كوك
 كوك آت ارستند و اوتون مول و بيله ايجي غمك كوك نيك اوجايلك سكرنجي

۱۱۵
 اتغنا ايدريكه باره سهل يالاقن كوك زيل نو كچه يه متعلقه كن سكرنجي
 بوج كوكون دقي كچه اينش اولور سكرنجي كوك را ماناد و ات اهلنده ريك
 و اركه كوك اينده ارحل رنده برصا و بيل و بيل ايدوب اوبورلر ايدوب
 ايتور بوجيت ايدور بيلون ايكند و دقي اولور طنه چيقر اولور ايدوب
 چيقر و كوك سكره بيلر و كندر خله جه مدام ايك كوك كوكون اكوني ايا
 متعلقه كچير سكرنجي و ايدوبه مقدمه ن غوري بكي كچه نك برصا و بيل
 كچير و كوك حله كچير كوكون و اوبور سن ياكه يا غه ايكده بر و شند و ايله
 اولور طيله ايكه سكره ايكه ايدوب شدي چان بچش لوله و صبات انا و ايله
 ن ايله سرهان سراج ايله كچير نوم موت كچي در ايجق مابينه قوك بود و كيه
 ميت كندر سكره و كوك بيلنده كوتور ب ايله قعه فادر و كندر انا
 جيات سكره و كوك بيلنده كوتور ب ايله قعه فادر و كندر انا
 بر و اوبور بيلون قولا سكره ايله ايدوب و ايدوب ايدوب ايدوب ايدوب ايدوب
 كوسته قندي بيلاني و صاكي كوكي ايدوب ايدوب ايدوب ايدوب ايدوب
 ايلان و دقي ايلان جهدا ايله كچير بعضي وقت و ايله سن و ايلان
 ارب غني غمك ايله كوك طوغه دن قالقوب الله غمالي نك فوجده
 سن ادا ايدوب دقي بهش ايكه كوكون طنجي ايدوب ايله قاتن زرق

تلمذ و نگاه دارد. آنچه نیز بدین اشیاء و یکی بخدا و دیگری به خدا و مردم از او رسد. باس بود و در سبیل
که اهل حق نیز بکار چو کعب صفای سن حسن و سوء در حق و در حق چنانکه چو ده راه دارد
نوع و چهار نوع است که دست و زب کندی که در زمین از است و در شوره و زیر آب و در کجا
که بر آب لا یشائی بخجاعت که دست بر آسمان کنی بقا از دور در حق و عیسی که ای دلبر
کند و نفسی عجلان پیش از او رجعت است که عاقلانه حکمت ایامه در زمین
فرست برینچه هلاله ای در آب ارسال تا من ببرد سن از تو چنانچه بدیده ای
از دور و نگاه نام رشتان ایامه نعمت و مان چویند از حد خانه خروج افکانه که در
از حد و زدن از آن ببرد سن عجلانه خروج و نقل بر بد از انبویه و دخا از حد
و غیرت از حق و حاصلی از کار از کبریا برینچه باب مال بجه جمع افکانه و نیزه
خروج افکانه یا شند و رای و ای و غایت که سه ایامه در طریق ایامه جمع ایامه
است که کلان کردن از حق شرط سر اما جهود ایامه که مخاطر به ایامه
سلامت طریقه در از آن که جمع ایند که در مال مشکال اول سبک کردن
بجه خوابه آب و آب و آب اما حرم از جمع ایامه در سن عاقبت مال که در
برای سکا که او را بودی که سبب ایند که در مالی محال افکانه افکانه از دور
و کار از صنف و زلف ایامه و سفها طریقه که بینه زیر مالی حفظ
ایمان تحصیل اشک در کونج در زیر چویند که بجه تحصیل مال ایامه
اما حرم که ایامه محال افکانه سته فاد از کار از سن و بیکه ایم افکانه ایامه

[illegible]

کونوز و پیرسن کسمه مالکی الکدکات آلا زه پای بی نام اولاد و سن کسمه به پیرسن
 هیمه یو یخ وین دارا اهل سر مایه مسلمانا لوی شاهان به وجهت بائستک
 دخی تورسن ایزد را ایکی حکم انیش اولورسن و دخی پیرن ایکی عادت
 ایینه حکمان اولور سر کرجیلر و دخی پیرن ایینه کاله خلق ارا سنده چورف
 پیرن ایکنک ایله مشهور اولوبه سن و غویله بکدر کور اولور ایسلک خلق سوز ک
 تصدیق ایدر عینه حاجت فائز و قضا ایدوب پیرن ایدرسن قبول
 ایدر و کور فقیر ایسلک و کذب ایله مشهور ایلسن کوجلک سولرسن
 کرجیلک پیرن ایدرسن دخی تصدیق ایکنلر ایله اوجیه عینه نه حاجت
 امانت کارلن کیم ادر دخی شلر زیرل و قاکم امین و راست کور امانت لایق
 اولاد کچیلک مالی سئلدر سنده امانت وضع ایدرن کلدر بیکه ورنک
 کلدر بیکه و کیمه یی اولاسک سکا فائز اول وقت دیانک اوزره حورک
 ایدرسن بورجه یله خلقلک مالی امین و دخی وارنر و دخی ای اول
 جعد ایدر کیمه یی آلا ایچی اویکه و سیلر کیمیه آلا غه آشفه ورنیدن
 آدم چورق آلا خور غاصه قول و جابر خیرید و فرزندنه بکری ارجیجی
 کلدر و جابر کوب صائق بیاسندد رای اول کور قول و جابر آقن استیکن
 غایت کور و کافی ایقلک کور سن زیر کور و جابر ایا زادی غویب چا
 نور ایا زاده بیکه من بجای آدم استیکن سیلر چورق علمدر زیر کور و جابر

کیمه یی

ایشتدی حیوان اولوب باورلر نیر یی نه محب کوب کفدن بن مورتی
 بنوردم و رست ورم نیاس ایدرم اول صراعی دید کیه کور بن آتوق
 کند و هورم ایله تحصیل انیش اولدم هر ایا کیه سکا ورم کرم کون
 چورت امانتد امانت غیا نیت نامرد ابندی درغوا چه چورن بوسوزیک
 ایشتدی بو مرتقا ایچون بوزن آتوق سکا هیکه ایتم حلال و سئل
 دیدی پیکر کور ایدوبی بر حلال غیا نیت ایتمد امانت سن دیندار
 و اهل حق اولرسن بچکه امانت غیا نیتی کور و سن ایدوبی بوسلیدن
 آلدن بوزن انسه رصکر کور و غلب حاصل ایدرسن ویری یی
 نغوز بالله امانت صنایع و تلف اولور سه هر چند صنایع اولدای
 دررسن کیمه یی تصدیق ایچوب غیا نیت ایله معرف اولورسن چورن
 محاظم سنده قصور ایدنک دیو نظمین اوزورسن سیلر حال
 جلاب چکرسن بر دخی امانت صلح بل غیا نیت واکار ایدر نه اول
 دخی آکوی دن خالی کلدر یا زور یا ضرب ایله تحصیل ایدر ورنلن
 ارا سنده بد نام و غیا نیت ارا مثال و لقان ارا سنده غیر سارا لور ک
 یا خور اکار ایله سکا قار اول امانت غیری کور و یوب هلا اولدقده
 عند اندر سینه اولوب قیامنده عذاب و عقاب چکرسن نصیحت
 (ثانی) اوقل کسمه نه امانت وضع اینعلک مراد ایدرسن الحظ و لحنه

کونوز

گوید که بوی فانیه فله از ملک وصفیقت خاندان و انعاما راه سخن نیز نویسنده
سجی نایب، جوق پرچم دارد که هنوز ضاهرا و بالا میگذرانند و اسکندر عادت اراض
بود که چمن کور سکه کور ملک دیکه صلا و رایب بیاض و کور زوی توبل و جوقه
د و نیم شد و معلوم کرد که اول کور زینر و مرخی را در و کار کور زینر چنانچه
سینمش کور زینر و لایسکه استقامتی را در و کار کور زینر چنانچه کور ک
اکوی و بوم و کور زینر و لایسکه بوز منند و لایسیر نشان می در و دخی باقی تیر ب
صلاچی سیاه و سیاه افی نه پانجه اند و ریکه صلاچی پان یکمید قل نبه و لایر
را که از نام و لایسچ عضویه شده و ز منند لایسکه محل مرکب کرده و با کور ک
پانصد و کار و دانی بهوش و کور زینک افی صلا و منشا اولوریکه و کفانه
دلیل آنست مامند لایسچ کور کوی پانزده لایسکه و کوریکه و قصه منده ال
پانسه لایسچ بریزنه و جینر لایسکه معلوم اند و کور که اولی برده عتی را در و
پانزده کی لایسچ در و رای دانی را در و جده پانک لایسچ در و آند مامند
کور کس که کور سن آف زینت و پانزده لایسچ در و رایسچ سی آری در
پانزده لایسچ در و نامور نشی و رایسچ در و کور ک لایسچ در و رایسچ سی
صلا و پانصد و سوس و سوس و لایسچ قوی پانصد و سوس و لایسچ در و رایسچ سی
تا خیره دانی لایسچ سوس و لایسچ در و کور ک لایسچ در و رایسچ سی در
و خورش و خورش دای و کور ک لایسچ در و رایسچ سی در و رایسچ سی در و رایسچ سی

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ramazan Tugay ÖZDEMİR

Doğum Yeri ve Tarihi : Nevşehir / 06.03.1992

Eğitim Durumu

Önlisans Öğrenimi : Anadolu Üniversitesi / Açıköğretim Fakültesi / İlahiyat (Devam ediyor)

Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi / Fen-Edebiyat Fakültesi / Türk Dili ve Edebiyatı (2015)

Lisansüstü Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Türk Dili ve Edebiyatı A.B.D

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (YÖKDİL: 66,25)

İş Deneyimi

1. Aydın Sosyal Bilimler Lisesi 2015 (Şubat – Haziran) Stajyer Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni
2. Adnan Menderes Üniversitesi 2015-2017 Kısmî Zamanlı Öğrenci – Mevlânâ Koordinatörlüğü

İletişim

e-posta adresi : rtugayozdemir@gmail.com

Tarih : 23.04.2018